

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

JUDr. Kristýna Březinová

Sankcionování právnických osob

Sanctioning of Legal Persons

Disertační práce

Školitel autora disertační práce:

doc. JUDr. et Mgr. Jana Tlapák Navrátilová, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červen 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženou disertační práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. června 2017

.....
JUDr. Kristýna Březinová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především doc. JUDr. et Mgr. Janě Tlapák Navrátilové, Ph.D. za odborné vedení, ochotu a cenné rady při konzultaci a tvorbě této disertační práce. Rovněž bych chtěla poděkovat svým rodičům a blízkým za podporu, kterou mi poskytli nejen při psaní této práce, ale i v průběhu celého mého studia.

Obsah

Obsah	1
Seznam zkratk.....	3
Úvod	4
1. Základní pojmy trestní odpovědnosti a sankcionování právnických osob... 9	9
1.1. Pojem právnická osoba	9
1.2. Vymezení pojmu trestní odpovědnost právnických osob.....	12
1.2.1. Prává trestní odpovědnost.....	13
1.2.2. Nepravá trestní odpovědnost.....	14
1.2.3. Jiný způsob regulace odpovědnosti právnických osob	16
1.3. Pojem trest a jeho účel ve vztahu k právnickým osobám	16
2. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice	25
2.1. Mezinárodní závazky ČR	25
2.2. Legislativní vývoj v ČR.....	28
2.3. Zásady trestního práva vztahující se k trestní odpovědnosti právnických osob.....	36
2.4. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob	41
2.4.1. ČÁST PRVNÍ - Obecná ustanovení.....	42
2.4.2. ČÁST DRUHÁ - Základy trestní odpovědnosti právnických osob	47
2.4.3. ČÁST ČTVRTÁ - Zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám	73
2.4.4. ČÁST PÁTÁ - Zvláštní ustanovení o řízeních o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.....	94
2.4.5. ČÁST ŠESTÁ - Účinnost.....	95
2.4.6. Novelý zákona o trestní odpovědnosti právnických osob	96
3. Sankcionování právnických osob v České republice	101
3.1. Zásady sankcionování právnických osob.....	101
3.2. Způsob stanovení sankce.....	107
3.2.1. Výkon činnosti právnické osoby ve veřejném zájmu.....	109
3.2.2. Přiměřenost ochranného opatření	111
3.2.3. Důsledky uložení sankce pro třetí osoby	112
3.2.4. Užití polehčujících a přitěžujících okolností při sankcionování právnických osob.....	114
3.3. Sankce ukládané právnickým osobám.....	119
3.3.1. Zrušení právnické osoby.....	125
3.3.2. Propadnutí majetku	130
3.3.3. Peněžitý trest.....	133
3.3.4. Propadnutí věci.....	137
3.3.5. Zákaz činnosti.....	140
3.3.6. Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži.....	143
3.3.7. Zákaz přijímání dotací a subvencí.....	148
3.3.8. Uveřejnění rozsudku	150
3.3.9. Zabrání věci	155
3.3.10. Zabrání části majetku	157

3.4. Výkon sankcí	158
3.4.1. Zánik výkonu sankcí a účinků odsouzení.....	159
3.4.2 Podmíněný odklad výkonu sankcí.....	162
3.4.3 Výkon jednotlivých sankcí.....	165
3.5 Upuštění od uložení sankce právnické osobě	170
3.6 Návrhy de lege ferenda	172
3.6.1 De lege ferenda ohledně účelu sankcionování právnických osob	172
3.6.2 De lege ferenda co do stanovování druhu a výměry sankce	174
3.6.3 De lege ferenda ohledně jednotlivých druhů sankcí	174
3.6.4 De lege ferenda co do výkonu sankcí.....	177
3.6.5 Možnosti zavedení nových sankcí.....	178
3.7 Statistiky sankcionování právnických osob.....	180
4. Opatření k předcházení páčání trestné činnosti.....	184
4.1. Obsahové náležitosti compliance systémů.....	184
4.2. Formy compliance opatření.....	186
5. Trestní odpovědnost a sankcionování právnických osob	
ve Španělsku a ve vybraných zemích Latinské Ameriky	189
5.1. Španělské království.....	189
5.2. Chilská republika	198
5.3. Bolívarska republika Venezuela	203
Závěr	207
Seznam literatury	211
Knihy, učebnice, komentáře a monografie	211
Časopisecké články, sborníky.....	212
Právní předpisy, mezinárodní smlouvy, legislativní dokumenty	213
Judikatura	216
Elektronické zdroje.....	217
Shrnutí.....	220
Summary	223
Abstrakt	226
Abstract.....	227
Klíčová slova	228
Keywords	228
Prohlášení o počtu znaků vlastního textu disertační práce	
včetně poznámek pod čarou.....	229
Příloha.....	230

Seznam zkratek

EU	Evropská unie
ES	Evropská společenství
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
STZ	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
Z.z.	zbierka zákonov Slovenskej republiky

Úvod

Trestní odpovědnost právnických osob byla do českého právního řádu inkorporována poměrně nedávno, a to zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. Přestože od účinnosti tohoto zákona uplynulo pouze necelých šest let, v odborné literatuře i v diskusích odborné veřejnosti můžeme pozorovat značný posun a vývoj. Od počátečních polemik nad otázkami, zda by vůbec trestní odpovědnost právnických osob měla nebo neměla být v České republice zavedena, až po otázky ve smyslu zda by vhodnější variantou nebylo sankcionování právnických osob v rámci správního řízení, se nyní odborná veřejnost propracovala více do hloubi samotné podstaty trestní odpovědnosti právnických osob. Předmětem zájmu už není tento institut jako takový, ale jsou detailněji zkoumány jeho jednotlivé složky, ať už se jedná například o koncepci přičitatelnosti protiprávního jednání fyzických osob právnickým osobám či podrobná zamyšlení nad spektrem trestných činů, které mohou být právnickým osobám přičítány.

Jednou z takřka opomíjených oblastí v rámci zkoumání problematiky trestní odpovědnosti právnických osob je jejich sankcionování, tedy zejména otázky týkající se škály sankcí aplikovatelných na právnické osoby, a také zamyšlení, jakým způsobem mají být takové sankce stanovovány, ukládány a posléze vykonávány. Na první pohled se totiž může zdát, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je v tomto ohledu v podstatě jasný, jelikož jsou v něm sankce přehledně vyčteny a podrobněji upraveny v několika málo ustanoveních. Avšak při podrobnějším zkoumání zjistíme, že zákonodárce nebyl neomylný, že řada ustanovení je z hlediska trestního práva nekonceptních, některá ustanovení nejsou zcela správně formulována a také že úprava řady institutů týkajících se sankcionování právnických osob, a to jak hmotněprávních, tak i procesně právních, v zákoně zcela chybí.

Nejenže je trestněprávní sankcionování právnických osob nedostatečně analyzováno v rovině české legislativy, ale absentuje zde i srovnání se zahraničními právními úpravami. V některých publikacích lze nejvýše najít jen obecný exkurz zabývající se koncepcemi odpovědnosti právnických osob za jejich protiprávní jednání, avšak detailnější rozbor zahraničních právních úprav ve vztahu k sankcím

a jejich ukládání právnickým osobám v české odborné literatuře chybí. Právě proto bude předmětem této disertační práce mimo jiné zkoumání právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob ve Španělsku a také ve vybraných státech Jižní Ameriky, a to se silným akcentem na úpravu samotného sankcionování právnických osob.

Jak již bylo výše naznačeno, mezi důvody, které mne vedly k hlubšímu zkoumání sankcionování právnických osob, patří skutečnost, že institut trestní odpovědnosti právnických osob jako takový je v českém trestním právu poměrně nový, v naší právní kultuře do zavedení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zcela neznámý, a proto si jistě zaslouží bližší pozornost. Nadto samotné sankcionování právnických osob bylo doposud v odborné literatuře analyzováno jen velmi zřídka. Avšak hlavním důvodem pro zvolení tohoto tématu pro mne byla jeho aktuálnost v dnešní moderní společnosti. Žijeme totiž v době globalizace, kdy jak domácí, tak rovněž nadnárodní právnické osoby mají obrovský význam, vliv a ekonomickou, politickou i sociální sílu. Z tohoto důvodu je nutné jejich chování právem regulovat a jimi páchané trestné činy sankcionovat. Není možné, aby bylo protiprávní jednání jednotlivců schováváno za právnické osoby, které ještě do nedávna byly trestně nepostihnutelné. V České republice má své sídlo či odštěpný závod obrovské množství obchodních korporací, a právě i efektivní a dostatečně přísné sankce či jen samotná hrozba trestního stíhání mohou tyto právnické osoby od páchání trestné činnosti odradit.

Z mého pohledu nemůže být pochyb o tom, že nezbytnou součástí moderních právních řádů by měl být i institut trestní odpovědnosti právnických osob a zároveň by měla být legislativně zakotvena i dostatečně široká škála sankcí aplikovatelných na právnické osoby. Avšak je třeba poukázat na skutečnost, že jakkoli se dnes může zdát trestní odpovědnost právnických osob již jako samozřejmost, zavedení tohoto institutu do našeho právního rámce tak jednoduché nebylo. To ostatně potvrzuje i fakt, že Česká republika byla dokonce posledním členským státem Evropské unie, který problematiku trestní odpovědnosti právnických osob do svého právního řádu zařadil. Přestože se Česká republika prostřednictvím mezinárodních smluv i právních nástrojů Evropské unie zavázala k inkorporaci institutu trestní odpovědnosti právnických osob a zároveň i k přijetí dostatečně účinných, efektivních a odrazujících sankcí, k zavedení

tohoto institutu do českého právního řádu vedla dlouhá cesta. První vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl Poslanecké sněmovně předložen již v roce 2004, avšak zákon v dnešní podobě vstoupil v platnost až 22. prosince 2011 a v účinnosti je od 1. ledna 2012. Jednou z hlavních příčin takto dlouhého procesu zavádění trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu byla zejména skutečnost, že pro české zákonodárce i odbornou veřejnost bylo těžké překonat římskou zásadu *societas delinquere non potest*, tedy že společnosti nemohou jednat zaviněně, která byla ještě před několika lety jedním z pilířů kontinentální právní tradice. Zavedením trestní odpovědnosti právnických osob a jejich trestněprávního sankcionování byla uvedená zásada prolomena, a tak je dnes možné spáchané trestné činy přičíst přímo právnickým osobám.

Předkládaná disertační práce se skládá z pěti tematických okruhů a je proto rozdělena do pěti kapitol. V úvodu práce jsou vysvětleny základní pojmy, které se k trestní odpovědnosti právnických osob a k jejich sankcionování váží a jejichž správný výklad je pro pochopení problematiky sankcionování právnických osob klíčový. Ještě před samotným rozбором sankcionování právnických osob je v rámci kapitoly druhé zařazeno pojednání o obecné právní úpravě trestní odpovědnosti právnických osob v České republice, a to s úmyslem, aby se čtenář této práce ještě před detailní analýzou sankcionování právnických osob seznámil s obecnými zásadami trestního práva vztahujícími se k právnickým osobám, s legislativním vývojem a s obecnými ustanoveními zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Cílem druhé kapitoly však nebude podrobný rozbor českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, ale spíše stručné seznámení s tímto zákonem, vystihnutí jeho nejzásadnějších prvků a také případné upozornění na jeho nedostatky.

Těžištěm předkládané disertační práce je analýza sankcionování právnických osob obsažená v kapitole třetí. Zde jsou detailně zkoumány nejen sankce samotné, ale i způsob jejich stanovení a následný výkon uložených sankcí. Díky kritickému pohledu na současnou právní úpravu jsou v této kapitole vystiženy její klíčové nedostatky a zároveň jsou navrhována možná řešení *de lege ferenda*, a to včetně zamyšlení se nad možnými novými sankcemi. Nepochybně zajímavou součástí této kapitoly jsou aktuální statistiky týkající se počtu a druhu ukládaných sankcí a dalších údajů souvisejících se sankcionováním právnických osob.

S ohledem na stále rostoucí význam tzv. compliance programů, neboli komplexních programů vnitřního fungování právnických osob zaváděných za účelem předcházení páčání trestné činnosti v rámci právnických osob, je součástí této disertační práce i základní seznámení s metodami a formami takových opatření a s jejich základními principy a významem jak pro samotné právnické osoby, tak i pro společnost jako takovou. Zároveň jsou součástí zkoumání i důsledky zavedení efektivního compliance programu, které mohou kvalitní compliance programy právnickým osobám přinést v případě spáchání trestného činu, který by mohl být té dané právnické osobě při splnění zákonných podmínek přičítán.

Jak již bylo zmíněno, při zkoumání problematiky sankcionování právnických osob má velký význam i pohled do zahraničních právních úprav, jelikož celá řada států má se sankcionováním právnických osob o mnoho delší zkušenost než Česká republika. Zároveň jsou jednotlivé aspekty právní úpravy sankcionování právnických osob v zahraničních úpravách často pojaty jiným způsobem než v legislativě české, a tak mohou být zajímavou inspirací pro tvorbu práva českého. Kapitola pátá bude proto věnována zahraničním právním úpravám koncepčně odlišným od té české, přičemž nepochybně zajímavou součástí této práce bude exkurz do právních řádů zemí Jižní Ameriky.

Lze tedy shrnout, že předkládaná disertační práce si klade za cíl komplexně pojmout, vyložit i kriticky zhodnotit problematiku sankcionování právnických osob, přičemž čtenář bude nejprve seznámen se základními instituty a právní úpravou trestní odpovědnosti právnických osob v České republice a následovat bude detailní analýza právní úpravy sankcionování právnických osob v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Pomyslnou praktickou část této disertační práce tvoří kapitola věnovaná statistikám vztahujícím se k sankcionování právnických osob a také kapitola zabývající se zaváděním compliance programů v rámci fungování právnických osob. Závěrem disertační práce nabídne i pohled do zahraničních právních úprav, přičemž budou vždy uváděny ty nejdůležitější a nejzajímavější prvky v rámci jednotlivých právních řádů s důrazem na pojetí sankcionování právnických osob. Předkládaná disertační práce míří také k tomu, aby upozornila i na případné nedostatky, které můžeme jak v české, tak v zahraničních právních úpravách nalézt, a zároveň přináší celou řadu návrhů na možné změny *de lege ferenda*, které by snad

mohly být inspirací pro případné modifikace a zlepšení české legislativy upravující trestněprávní sankcionování právnických osob.

1. Základní pojmy trestní odpovědnosti a sankcionování právnických osob

Ke správnému pochopení koncepce trestní odpovědnosti právnických osob a jejich sankcionování je třeba nejprve vymezit základní pojmy, které jsou dále užívány v průběhu celé této disertační práce. Základním kamenem vybraného tématu je pojem trest, přesněji v případě právnických osob by bylo vhodnější hovořit o sankcích, a právě proto bude věnována pozornost zejména výkladu tohoto pojmu. Úvodem této kapitoly je obsažen výklad, jaké subjekty jsou dle českého právního řádu za právnické osoby považovány a které tak mohou být trestně odpovědné. Dále navazuje objasnění pojmu trestní odpovědnost právnických osob a následně jsou ve stručnosti představeny jednotlivé koncepce trestní odpovědnosti právnických osob.

1.1. Pojem právnická osoba

Úvodem je třeba poukázat na skutečnost, že překvapivě zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TOPO“ nebo „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“)¹ ani jiný trestněprávní předpis neobsahuje definici právnické osoby. Tímto je snad úmyslně výklad tohoto pojmu ponechán právním teoretikům a zejména právu občanskému. V rámci českého právního řádu lze konstatovat, že definice pojmu právnická osoba vymezené teorií práva a především v rekodifikovaném právu občanském přesahují do všech odvětví práva, a tak jsou aplikovány i v rámci práva trestního.

V důvodové zprávě k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob je uvedeno, že pro použití tohoto zákona se za právnickou osobu pokládá „*jakýkoliv subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných*

¹ Tato disertační práce pracuje s legislativou účinnou k 1. 6. 2017, tedy se zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb., zákona č. 141/2014 Sb., zákona č. 86/2015 Sb., zákona č. 375/2015 Sb., zákona č. 135/2016 Sb., zákona č. 183/2016 Sb., zákona č. 455/2016 Sb. a zákona 55/2017 Sb.

mezinárodních organizací.“² Uvedené vymezení subjektů, které lze za právnické osoby považovat, vychází zejména z ustanovení definujících právnické osoby obsažených jak v mezinárodních smlouvách, tak v právních předpisech Evropské unie a Evropského společenství.^{3,4} Nejenže v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob nebo v jeho důvodové zprávě nenajdeme vymezení pojmu právnická osoba, ale není ani nikterak stanoveno, z jaké teorie právnických osob tento zákon vychází. Lze předpokládat, že zákonodárce se úmyslně jakémukoli konkrétnějšímu specifikování právnických osob snažil vyhnout, a to zejména z důvodu nově vznikajícího zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“ nebo „občanský zákoník“), který měl institut právnických osob podrobně upravit.

Nejprve je ale nutné vyložit základní teorie právnických osob, které rozeznává právní nauka. V teorii práva jsou rozlišovány dvě základní a zároveň historicky nejstarší tzv. klasické teorie právnických osob, kterými jsou teorie reality a teorie fikce. Od počátku 20. století vznikaly nové, tzv. moderní teorie právnických osob, mezi které jsou z pohledu dnešní právní nauky řazeny kupříkladu zájmová teorie právnických osob, teorie přičitatelnosti, teorie odvozených právních způsobilostí a mnohé další.

Vůbec nejstarší teorií právnických osob je *teorie fikce*, za jejíhož autora je považován Friedrich Carl von Savigny. Ve svém věhlasném díle Systém současného římského práva z roku 1840 rozvádí svou teorii, v rámci které právnické osoby považuje pouze za jakési fiktivní útvary nebo umělé konstrukce, které jsou zákonodárcem vytvořeny analogicky po vzoru osob fyzických. Dle Savignyho právnické osoby reálně neexistují, nejsou samy o sobě skutečnými subjekty, a proto ani nemohou mít vlastní vůli či právní subjektivitu. Z tohoto lze dovodit, že právnické osoby potažmo ani nemohou být trestně odpovědné za své protiprávní jednání.⁵ V průběhu času se vyvinula i řada subkategorií teorie fikce, které obsahují nejrozumnější

² S. 30 důvodové zprávy k vládnímu zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Vláda České republiky. 23. 2. 2011. Sněmovní tisk 285/0. [online].

Dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>> [cit. 4. 1. 2017].

³ Tamtéž, s. 28.

⁴ Např. Druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů ES, vypracovaný na základě článku K.3 Smlouvy o EU ze dne 19. 6. 1997, Rámcové rozhodnutí č. 2001/413/SVV, o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků, Rámcové rozhodnutí č. 2008/841/SVV, o boji proti organizované trestné činnosti atd.

⁵ Beran, K.: Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. In: Trestněprávní revue 5/2014, s. 107 an.

odchyly v přístupu k vymezení právnických osob. Takovými subkategoriemi jsou například teorie personifikace, teorie fikce v užším smyslu či teorie transsubstanciace.

Jakousi pomyslnou odpovědí na teorii fikce je *teorie reality*. Dle této koncepce jsou právnické osoby považovány za stejně reálné, jako jsou osoby fyzické. Právní teoretici měli za to, že právo jako takové může vytvářet subjekty, a to prostřednictvím přiznání právní osobnosti. Stejně jako teorie fikce, má i teorie reality celou řadu odnoží. Tyto se jedna od druhé liší zejména svým pohledem na otázku, o jaký reálný substrát právnické osoby opírají svou existenci. Mezi subkategorie teorie reality řadíme především teorii organickou, teorii kolektivní, teorii identifikační, teorii institucionální a teorii technické reality.

Teorie fikce a teorie reality i v současné době představují předmět zájmu a zkoumání a dodnes jsou dále rozpracovávány. V důsledku tohoto vznikají nové teorie právnických osob, které právní nauka označuje jako tzv. *moderní teorie právnických osob*. Význam těchto teorií můžeme spatřovat zejména v tom, že reagují na vývoj dnešní společnosti a v ní mění se úlohu a význam právnických osob. Mezi moderní teorie lze řadit desítky odnoží navazujících na klasické teorie, například Hurdík⁶ uvádí zájmovou teorii právnických osob, teorii pojetí právnických osob jako syntézy právních pravidel, Westermannovu teorii přičitatelnosti, teorii relativity právního statusu právnických osob či teorii autonomie právnických osob. Tolik tedy k obecné právní nauce a nyní již k českému právu občanskému.

Občanský zákoník z roku 1964,⁷ účinný do 31. prosince 2013, výslovně pojem právnické osoby nedefinoval, nicméně z textace jeho ustanovení zřejmě vyplývalo, že byl koncepčně založen na výše vyložené teorii organické, tedy že právnické osoby byly v duchu této koncepce považovány za reálné útvary, které byly staveny na roveň osobám fyzickým.

Účinný občanský zákoník se však od shora uvedené koncepce odklání, a to směrem k teorii fikce. Zároveň, a na rozdíl od občanského zákoníku z roku 1964, v ustanovení § 20 odst. 1 věta první vymezuje pojem právnické osoby, přičemž právnickou osobu definuje jako „*organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná*“. V tomto ustanovení můžeme spatřovat dvě definice právnické osoby, tedy že právnická osoba je určitý organizovaný

⁶ Hurdík, J.: *Právnické osoby a jejich typologie*. 2. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 24 - 34.

⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

útvár se zákonem přiznanou právní osobností, a za druhé, že se jedná o takový organizovaný útvar, u kterého zákon sice výslovně nestanovil, že je právnickou osobou, ale vybavil jej takovými znaky, které jsou nezbytné pro plnění role právnické osoby.⁸ V samotné důvodové zprávě k občanskému zákoníku je uvedeno, že tato zákonná definice je postavena na teorii fikce, a tak dle účinné právní úpravy právnické osoby per se neexistují, nejsou reálnými subjekty a pouze zákon může vybraný subjekt prohlásit za osobu právnickou.⁹ Nicméně druhá část definice právnické osoby uvedená v účinném občanském zákoníku, která říká že: „...nebo jehož právní osobnost zákon uzná“ může být považována za poměrně zavádějící. Mezi odbornou veřejností se lze setkat s názory, že taková formulace může být jakýmsi přesahem do tzv. teorie otevřené, organizační (reality). Například Havel uvádí, že „I důvodová zpráva totiž potvrzuje, že existenci právní osobnosti organizovanému útvaru je možné dovodit i bez výslovného zákonného pravidla, bude-li ze zákona právní osobnost takového útvaru jinak bez pochybností zřejmá.“¹⁰ Ve světle této interpretace by pak právnickými osobami byly i takové útvary, kterým sice není právní osobnost výslovně zákonem přičena, nicméně které fakticky právní osobnost mají, přičemž v důsledku tohoto by jim právní osobnost byla zákonem uznána. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že koncepce definice právnických osob není zcela jednoznačná. Tato nejasnost by mohla mít přesah i do trestního práva v tom smyslu, že není zřejmé, které subjekty jsou či nejsou právnickými osobami. V určitých hraničních případech by pak mohl vzniknout spor, zda je vůbec daný subjekt právnickou osobou, která může být trestně odpovědná dle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

1.2. Vymezení pojmu trestní odpovědnost právnických osob

Až do konce roku 2011 byla jedním z hlavních pilířů koncepce českého trestního práva zásada individuální trestní odpovědnosti osob fyzických za spáchaný trestný čin. Avšak od ledna roku 2012, kdy nabyl účinnosti zákon o trestní odpovědnosti

⁸ Hurdík, J. in: Švestka, J. et al.: Občanský zákoník: komentář. Svazek I, (§ 1 až 654), 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 92.

⁹ Eliáš, K.: Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Sagit, 2012, s. 75 - 77.

¹⁰ Havel, B. in: Melzer et al., Občanský zákoník: velký komentář. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 271.

právnických osob, tato zásada neplatí bezvýhradně. Na základě zákona o trestní odpovědnosti právnických osob totiž může být dovozena jakási doplňková zásada k zásadě individuální trestní odpovědnosti, a to zásada tzv. *souběžné nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby*.¹¹ Tuto zásadu lze aplikovat pouze v případech, kdy je spáchán trestný čin, který lze dle příslušných ustanovení TOPO právnickým osobám přičíst. V důsledku aplikace této zásady pak pro spáchání téhož trestného činu může být trestně stíhána jak fyzická, tak i právnická osoba.

V teorii trestního práva je odpovědnost právnických osob rozlišována v základních třech formách, a to trestní odpovědnost pravá, trestní odpovědnost nepravá a dále obecná kategorie ostatních forem regulace odpovědnosti právnických osob např. v rámci správního trestání. Po bouřlivých diskusích byla českým zákonodárcem zvolena první varianta, tedy pravá trestní odpovědnost, a to zejména z důvodu, že přijetí trestní odpovědnosti právnických osob v této podobě bylo nejsnazší a zároveň legislativně nejčistší variantou.

1.2.1. Pravá trestní odpovědnost

Pod koncepci pravé trestní odpovědnosti řadíme takovou právní úpravu, dle které je právnická osoba trestně odpovědná za protiprávní jednání osob fyzických, které čin spáchaly jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti trestně odpovědné právnické osoby. V důsledku spáchání trestného činu fyzickou osobou je za splnění zákonem stanovených podmínek vedeno trestní řízení proti samotné právnické osobě a v případě jejího odsouzení jí je za předmětný trestný čin uložena trestněprávní sankce. Ve vztahu k sankcionování právnických osob jsou dle koncepce pravé trestní odpovědnosti trestně sankcionovány přímo samotné právnické osoby. Například Šámal uvádí, že podstatou pravé trestní odpovědnosti je možnost užívat proti právnickým osobám jako takovým přímé trestní sankce, aniž by tyto byly podmiňovány trestním stíháním fyzické osoby, která daný skutek spáchala.¹²

¹¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 38 - 41.

¹² Šámal, P.: Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: Wirtschaftsstrafrecht und die Strafbarkeit juristischer Personen. Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob, s. 159.

Právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob je v zemích s pravou trestní odpovědností velmi obdobná, systematicky je zpravidla trestní odpovědnost právnických osob zařazena přímo do kodexů trestního práva, tak je tomu např. ve Francii nebo v Nizozemí, nebo nejčastěji užívanou legislativní variantou je přijetí samostatného zákona, který komplexně institut trestní odpovědnosti právnických osob upravuje. Tento způsob úpravy byl přijat například v Rakousku, v Polsku nebo u nás v České republice. S ohledem na skutečnost, že v českém právním řádu máme samostatný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, na základě kterého mohou být právnické osoby stíhány v rámci trestního řízení a v důsledku spáchání trestného činu mohou být ukládány trestněprávní sankce přímo právnickým osobám, můžeme Českou republiku nepochybně zařadit mezi státy, které mají legislativně zakotvenou koncepci pravé trestní odpovědnosti právnických osob.

1.2.2. Nepravá trestní odpovědnost

Druhým pojetím trestní odpovědnosti právnických osob je tzv. nepravá trestní odpovědnost. Ve vztahu k sankcionování právnických osob jsou v rámci této koncepce právnickým osobám ukládány tzv. kvazitrestní sankce, které jsou zpravidla stanoveny přímo trestním kodexem.

Tento způsob trestní odpovědnosti právnických osob fungoval například ve Španělsku, kde byla koncepce nepravé trestní odpovědnosti aplikována do konce roku 2010. Španělský trestní zákon (Código Penal) upravoval tzv. *consecuencias accesorias*,¹³ tento termín může být do českého jazyka volně přeložen jako přídatné následky. Těmito přídatnými následky byly myšleny sankce, které byly důsledkem protiprávních činů spáchaných fyzickými osobami. Španělský trestní zákon mezi tyto kvazitrestní sankce řadil uzavření podniku nebo pobočky právnické osoby, rozpuštění společnosti, nadace nebo sdružení, pozastavení činnosti, zákaz činnosti a soudní dohled nad činností právnické osoby. Nicméně tento způsob odpovědnosti právnických osob se v praxi příliš neosvědčil, byl aplikován jen minimálně, a proto Španělsko přistoupilo

¹³ Čl. 127-129 španělského trestního zákona - Código penal č. 10/1995, ve znění účinného do 31. 12. 2010.

k novelizaci trestního zákona,¹⁴ kterou byla zavedena koncepce právě trestní odpovědnosti právnických osob.

Koncepce nepravé trestní odpovědnosti byla necelých šest let aplikována i na Slovensku, a to do přijetí zvláštního zákona č. 91/2016 Z.z. SR, o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, který nabyl účinnosti ke dni 1. července 2016. Institut nepravé trestní odpovědnosti byl do slovenského právního řádu vnesen zákonem č. 224/2010 Z.z., ktorým se mení a doplňa zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov, a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Slovenská právní úprava umožňovala v rámci institutu nepravé trestní odpovědnosti uložit právnickým osobám pouze ochranná opatření, a to konkrétně zabránění finančních prostředků a zabránění majetku.¹⁵ Tato ochranná opatření byla považována za pouhý vedlejší důsledek protiprávního jednání osob fyzických, které spáchaly trestný čin v souvislosti s činností právnické osoby. Fakticky však k postihu právnických osob téměř nedocházelo a koncepce nepravé trestní odpovědnosti právnických osob byla na Slovensku terčem kritiky jak ze strany právních teoretiků, tak i advokátní praxe. Obdobně negativně bylo na tuto úpravu nahlíženo i ze strany mezinárodních organizací, kterých je Slovensko členem, nešťastná koncepce nepravé trestní odpovědnosti ve slovenském právním řádu byla kritizována například zprávou OECD.¹⁶ S ohledem na silně negativní ohlasy byla na Slovensku od roku 2012 připravována nová právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob, přičemž hlavní inspirací těchto legislativních snah byl český zákon o trestní odpovědnosti právnických osob.¹⁷ Slovensko tak stejně jako výše uvedené Španělsko s účinností od 1. července 2016 přešlo z koncepce nepravé trestní odpovědnosti právnických osob na trestní odpovědnost pravou.

¹⁴ Ley Orgánica 5/2010, de 22 de junio, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (Zákon č. 5/2010 ze dne 22 června, kterým se mění zákon č. 10/1995 ze dne 23. listopadu, trestní zákon).

¹⁵ Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob v česko-slovenském srovnání. In: Kriminalistika. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2/2016, s. 87.

¹⁶ OECD Phase 3 Report on implementing the OECD Anti-Bribery Convention in the Slovak republic, s.17. Červen 2012. Dostupné na: <<http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/SlovakRepublicphase3reportEN.pdf>> [cit. 17. 1. 2017].

¹⁷ Bohuslav, L.: Jaké zkušenosti s trestní odpovědností právnických osob mají některé státy EU? 30. 5. 2013. Dostupné na: <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-59952640-jake-zkusenosti-maji-s-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-nektere-staty-eu>> [cit. 17. 1. 2017].

1.2.3. Jiný způsob regulace odpovědnosti právnických osob

Vedle koncepcí pravé a nepravé trestní odpovědnosti právnických osob můžeme v některých státech najít i jiné formy odpovědnosti, které však také splňují nároky vyplývající z mezinárodních, resp. evropských, závazků a doporučení.¹⁸ V rámci těchto mezinárodních dokumentů se ustálila formulace, že zavázané státy mají povinnost přijmout taková opatření, aby bylo možné právnickým osobám uložit účinné, přiměřené a odrazující sankce.¹⁹ Takovou formou regulace je například správní odpovědnost právnických osob, která je v současné době využívána např. v Itálii, Polsku, Řecku, Bulharsku a Německu.²⁰ Typickými administrativně právními sankcemi jsou kupříkladu pokuta, propadnutí majetkového prospěchu získaného protiprávním jednáním nebo v nejzávažnějších případech zrušení právnické osoby.

1.3. Pojem trest a jeho účel ve vztahu k právnickým osobám

Právní teorie definuje trest jako zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání.²¹ Český právní řád však zná i jiné právní následky jednání *contra legem* jako například upuštění od potrestání dle ustanovení § 46 TZ, podmíněné upuštění od potrestání s dohledem na základě ustanovení § 48 TZ, či nejrůznější formy odklonů v trestním řízení jako např. podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, trestní příkaz, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání či v řízení ve věcech mládeže odstoupení od trestního stíhání. Uložením trestu je pachateli působena újma na jeho právech, svobodě, majetku nebo na jiných atributech jeho osobnosti. Současně trest představuje i morální odsouzení jak spáchaného skutku, tak i pachatele, který byl za protiprávní jednání odsouzen.

¹⁸ Jelínek, J.: Nad koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. In: Kriminálnístika. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1/2016, s. 10.

¹⁹ Např. čl. 9 odst. 1 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/40/EU ze dne 12. srpna 2013 o útocích na informační systémy a nahrazení rámcového rozhodnutí Rady 2005/222/SVV. K tomuto blíže Březinová, K.: Analysis of Criminalization of Attacks against Information Systems in EU Law. In: Information Technologies and Current EU Law. Šmejkal, Václav (ed.). Passau; Berlin ; Prague : rw&w Science & New Media, 2016, s. 66 – 68.

²⁰ Záhora, J.: Zodpovednosť právnických osôb za trestné činy európskej dimenzii – komparatívny prehľad. In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Bilance a perspektivy. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 24.

²¹ Jelínek J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 387.

Přestože pojem trestu není v českém trestním zákoníku²² výslovně definován, lze dovodit, že trest je zákonem stanovený a státem vynutitelný následek spáchaného trestného činu, který pachateli ukládají soudy v trestním řízení za spáchání trestného činu a který obsahuje negativní hodnocení trestného činu a jeho pachatele a působí pachateli určitou újmu, jejímž prostřednictvím se sleduje splnění účelu trestu a trestního zákona.²³ Stejně tak pojem trest nedefinuje ani zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, přestože s tímto pojmem hojně pracuje. Nadto užití označení „trest“ ve vztahu k právnickým osobám není zcela správné. Vzhledem k tomu, že tresty jsou nedílně spjaty s individuální vinou pachatele, kterou nelze s ohledem na odlišnou povahu osob právnických od osob fyzických na právnické osoby aplikovat, pak trestat nebo ukládat tresty můžeme pouze fyzickým osobám. Naopak ve vztahu k osobám právnickým by namísto označení trest měl být používán obecný pojem sankce,²⁴ a proto především s tímto pojmem pracuje i celá tato disertační práce.

Obdobně jako není v českém trestním právu definován pojem trest, není nijak vymezen ani jeho účel. Podíváme-li se do historie, účel ukládání trestů se v průběhu času měnil a vyvíjel. Například nejstarší orientální civilizace se domnívaly, že spácháním zla se rozhněvají bohové, které uctívaly, a k jejich usmíření bylo třeba zločince přísně potrestat. Současně tyto společnosti pokládaly trestání jako odplatu za spáchané zlo. Od tohoto přístupu se však odklonili filozofové starověkého Řecka, kdy například Platón *„zřetelně formuluje utilitární trestní teorii a naznačuje rozdělení individuální a generální prevence“*²⁵. Ve starém Římě se filozofové opět obraceli k teistickému pojetí účelu trestu, kdy nejrůznější obřady a darování obětí sloužilo zejména jako trestání viníka za jeho činy a usmířování bohů. Někteří římsí filozofové však ve svém učení navazovali na starověké Řecko a přikláněli se k tedy tzv. utilitárnímu pojetí trestání, jako například Seneca. Jeho učení vyjadřují slova *„Nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur,“* neboli žádný rozumný muž netrestá, protože se stalo zlo, ale aby se v budoucnu nestalo.²⁶ Zcela protichůdný přístup,

²² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“ nebo „trestní zákoník“).

²³ Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 339.

²⁴ Jelínek J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, s. 31.

²⁵ Lata, J. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007, s. 12.

²⁶ Tamtéž.

tzv. absolutní teorie trestání, byl uplatňován ve středověku, kdy nelidsky kruté tresty byly často vykonávány veřejně, aby co možná nejvíce zastrašily lid. Tento postoj k trestání byl dominantní až do dob absolutistických monarchií, nicméně již na konci 17. století se objevují jeho první kritiky. Zejména osvícenští myslitelé takový přístup odsuzují a například filosof John Lock zastává názor, že člověk může potrestat druhého pouze proto, „aby mu oplatil, pokud klidný rozum a svědomí nařizují, tím, co je úměrné jeho přestupku, a tolik, co může sloužit k nápravě a k výstraze. Neboť toto dvojí jsou jediné důvody, proč kdo může oprávněně působit škodu druhému, tedy to, co nazýváme trestem“.²⁷ Lockovo učení bylo později rozpracováno dalšími utilitaristickými tezemi například markýzem Cesarem Beccariou, Ch. L. Montesquiérem či J. Benthamem. Proti uvedenému utilitaristickému pojetí účelu trestu vystupovali například Immanuel Kant či Georg Hegel, kteří zastávali tzv. absolutní teorii trestu, tedy že trest je spravedlivou odplatou za spáchání trestného činu.²⁸

Historicky se tak vyvinuly tři základní teorie trestání, a to absolutní, relativní a nejmladší teorie smíšené. Dle **absolutní teorie trestání** má trest sloužit jako odplata za spáchání trestného činu. Hlavní myšlenkou absolutní teorie je *punitur, quia peccatum est*, tedy trestá se, protože bylo spácháno zlo. Právními teoretiky bývá tato teorie považována za zahleděnou do minulosti, protože účelem trestu je pouze odplata za spáchaný trestný čin a nikoli pohled na budoucnost pachatele.²⁹ Nezůstává bez zajímavosti, že i v jednadvacátém století má absolutní teorie trestání v některých právních řádech své místo. Kupříkladu ve Spojených státech amerických či ve skandinávských zemích užití trestu jako odplaty pachateli prožívá v posledních letech jakousi renesanci, a to zejména v důsledku nedostatečné efektivity resocializačních metod a postupů při zacházení s pachateli.³⁰

Opačným přístupem k trestání je **teorie relativní**, dle které má být uložený trest užitečný pro společnost i samotného pachatele, a to v tom smyslu, že má působit takovým způsobem, aby v budoucnu nebylo páčáno další zlo, *punitur, ne peccetur*, trest má tedy být jakýmsi léčením, ne odplatou. Jedni z hlavních zastánců takového přístupu k trestání byli F. von Liszta, C. Lombrosa či **C. Beccaria**. Beccariu dnes

²⁷ Lock, J.: Druhé pojednání o vládě, Svoboda, Praha 1992, s. 33.

²⁸ Lata, J.: Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha : LexisNexis, 2007, s. 13-17.

²⁹ Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 544.

³⁰ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 38.

řadíme do tzv. školy odstrašení trestem. V této souvislosti vyslovil myšlenku, že odstrašující účinek nespočívá v přísnosti, ale v neodvratnosti trestu. Ve svém věhlasném díle *O zločinech a trestech* (*Dei delitti e delle pene*) upozorňuje na nutnost zavedení takových trestů, které by despotického ducha každého jedince zapudily a zároveň neponořovaly společnost zpět do minulosti. Stejně tak považuje za nespravedlivé takové tresty, které svou přísností překračují nezbytnou nutnost k zachování souboru veřejného blaha. Dle Baccarii musí být zákony srozumitelné a bezvýhradně má být aplikována zásada zákonnosti a všeobecnosti. Zároveň se vymezuje proti nepřiměřeně krutým trestům, ty totiž svou povahou odporují osvětlenému rozumu a především spravedlnosti a společenské smlouvě.³¹ Například trest smrti navrhuje nahradit trestem nucených prací: „*Aby byl trest spravedlivý, nesmí míti nežli onen stupeň rozsahu, který postačuje, aby oddálil lidi od zločinů... rozsah trestu věčného otroctví nahrazeného za trest smrti stačí k tomu, aby odstranil nějak rozhodnou mysl ...*“³²

Beccariovy myšlenky byly dále podrobněji rozpracovávány řadou filozofů, například Albert Camus se detailněji zabýval otázkou doživotních nucených prací, v duchu Beccariových myšlenek se také první afroamerický soudce Nejvyššího soudu Spojených států pokoušel prosadit zrušení trestu smrti, na místo kterého navrhoval v nejzávažnějších případech pouze doživotní samovazbu.³³ Beccariovy ideje jsou nepochybně nadčasové a měly by sloužit jako hlavní principy při ukládání trestů i dnes. Nelze než souhlasit s jeho tvrzením, že čím dříve bude pachatel za své protiprávní jednání potrestán, tím více bude trest spravedlivý a užitečný. Stejně tak nemůže být sporu o tom, že účinnější je páchání trestných činů předcházet než následně tyto činy trestat.³⁴ Beccariovo převratné dílo *O zločinech a trestech* tedy představuje základy moderního trestního práva a jeho základní nosné ideje budou jistě i za mnoho let stále aktuální.

Jakési propojení absolutní a relativní teorie trestání představuje **teorie smíšená**, která propojuje atributy a nosné myšlenky obou základních teorií. V pojetí smíšené teorie dochází ke kombinaci „*prvků ochrany, odplaty, spravedlnosti a přiměřenosti*

³¹ Beccaria, C.: *O zločinech a trestech*. 1. vyd., Praha: J. Otto, 1893, s. 11.

³² Tamtéž, s. 47.

³³ Sheleff, L. S.: *Ultimate penalties*. U.S.A.: Ohio State University Press, 1987, s. 44.

³⁴ Beirne, P.: *Criminology*. 4. vyd., U.S.A., Los Angeles: Roxbury publishing, 2006, s. 267.

*s prvky výchovnými a terapeutickými, tedy akcentem na speciálně preventivní (individuální) působení na pachatele“.*³⁵ Moderní demokratické státy mají své trestní kodexy postaveny právě na smíšené teorii trestání, tak je tomu i v České republice. Jistě i ve vztahu k ukládání sankcí právníckým osobám by měly být aplikovány základní myšlenky teorie smíšené. Ukládání trestněprávních sankcí právníckým osobám by mělo představovat negativní postih odsouzených právníckých osob, kterým budou spravedlivě potrestány, ale zároveň by uložené sankce měly směřovat i k nápravě ve fungování odsouzených právníckých osob a měly by jak samotné odsouzené právnícké osoby, tak i právnícké osoby obecně od dalšího páčání trestné činnosti odradit a zároveň na ně působit takovým způsobem, aby se samy snažily trestné činnosti předcházet.

Co je tedy hlavním účelem trestu? Co má být cílem jeho uložení? Trestní zákon z roku 1961³⁶ v ustanovení § 23 vymezoval účel trestu jako potřebu chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Tato definice účelu trestu směřovala jak na samotné odsouzené, u kterých má uložení trestu dojít zejména k zamezení jejich další trestné činnosti a zároveň k jejich výchově k vedení řádného života, tak i generálně na členy společnosti. Obecně dle uvedené definice měly tresty chránit společnost před odsouzenými pachateli trestných činů. K účelu ukládání trestů se i několikrát vyjádřil Ústavní soud, například v rozhodnutí sp. zn. ÚS 47/1998 vyslovil názor, že trest nesmí být prostředkem k řešení jiných společenských problémů nebo nástrojem společenských přeměn.³⁷

Avšak do nového trestního zákoníku z roku 2009 uvedené ustanovení vymezující účel trestu převzato nebylo, a tak účel trestu v současné době není nikterak legislativně vymezen. Nicméně důvodová zpráva³⁸ k tomuto uvádí, na místo vymezení účelu trestu se v trestním zákoníku stanovují následující zásady trestání: zásada zákonnosti, zásada přiměřenosti trestní sankce ke spáchanému trestnému činu, zásada individualizace použitých sankcí, zásada personalit sankce, zásada neslučitelnosti

³⁵ Hendrych, D. a kol. Právnícký slovník, 3. podstatně rozšířené vydání, Praha : C. H. Beck, 2009, s. 1133.

³⁶ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷ srov. nálezy Ústavního soudu (IV. senátu) ze dne 23. dubna 1998 sp. zn. IV. ÚS 463/97.

³⁸ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku. Vláda ČR. 25. 2. 2008. Sněmovní tisk 410/0. Dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>> [cit. 19. 1. 2017].

určitých druhů sankcí u téhož pachatele a zásada humanity sankcí. Přestože účel trestu není v trestním kodexu výslovně definován, z uvedených zásad jej lze částečně dovodit. I nadále lze za jeden z nejdůležitějších prvků považovat ochranu společnosti jak před trestnými činy, tak před jejich pachateli. Ochrana společnosti spočívá ve dvou základních rovinách, a to v individuální represi a v generální prevenci. Individuální represe cílí zejména k „zabránění odsouzenému v páchání další trestné činnosti použitím prostředků negativní povahy, které odsouzenému technicky a fyzicky znemožňují další trestnou činnost nebo mu kladou výrazné překážky pro její spáchání“.³⁹ Za individuální prevenci považujeme působení uloženého trestu na samotného odsouzeného pachatele, naopak generální prevence směřuje vůči společnosti. Aby byl účel trestu co nejúčinněji naplněn, je nutné zajistit neodvratitelnost jak trestní odpovědnosti pachatele, tak i uložení trestu.⁴⁰

V souvislosti se sankcionováním právnických osob však vyvstává otázka, zda lze výše uvedené slepě aplikovat i na právnické osoby, potažmo zda jsou vůbec právnické osoby jako takové schopny pociťovat újmu způsobenou sankcí a tedy i zda uložení sankce právnické osobě vůbec nějaký účel splní. Domnívám se, že přestože jsou právnické osoby právem uměle vytvořené konstrukce, správně zvolený druh sankce i její výměry postihne především právnickou osobu samotnou. Podíváme-li se na nejčastější a nejjednodušší sankci – peněžitý trest, pak její uložení ve správné výměře bude mít citelný dopad na právnickou osobu jako takovou, například bude nutné omezit prostředky vynakládané na inovace, nákup nových strojů, může být snížen základní kapitál za účelem úhrady peněžitě sankce, toto vše představuje postih právnické osoby jako takové. Nadto kdyby sankcionování právnických osob nemělo žádný účel ani dopad na právnické osoby, pak by celý institut trestní odpovědnosti právnických osob postrádal smysl, což by ve svém důsledku vedlo k návratu k trestní odpovědnosti výlučně osob fyzických. Jelikož se domnívám, že sankce vůči právnickým osobám svůj účel zajisté mají, pokusím se dobrat ke zjištění, z jakých složek se tento skládá.

Je jisté, že na právnické osoby nelze beze všeho jaksi překlopit účel trestání osob fyzických, nepochybně bude třeba účel trestání ve vztahu k právnickým osobám

³⁹ Kratochvíl, V. Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 472.

⁴⁰ Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. 8. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 41.

částečně modifikovat. Například Jelínek uvádí, že účel trestu by měl být složen z těchto tří složek: ze složky represivní, preventivní a odčerpání výnosů z trestné činnosti.⁴¹ Na rozdíl od účelu trestů směřujících vůči fyzickým osobám Jelínek uvádí i složku odčerpání výnosů z trestné činnosti. Nicméně dle mého názoru by tato složka měla být podřazena pod represivní složku účelu trestu, a to proto, že odčerpání nezákonně získaných finančních prostředků plní obdobný účel jako zabrání výnosů z trestné činnosti osobám fyzickým. Nadto je třeba poukázat na skutečnost, že ne vždy je trestná činnost právnických osob páchána za účelem získání majetku a finančních prostředků. V praxi se v ojedinělých případech dokonce stalo, že obžalovaná právnická osoba byla zároveň i osobou poškozenou v trestním řízení proti osobám fyzickým, které se protiprávního jednání dopustily. Takovému postupu učinil přítrž Nejvyšší soud ČR usnesením ze září 2016,⁴² kterým stanovil, že v případech, kdy protiprávní čin byl spáchán proti zájmům právnické osoby nebo na její úkor, nelze dovodit trestní odpovědnost takto poškozené právnické osoby, bude uplatněna pouze trestní odpovědnost osoby jednající, a to i přesto, že jinak platí obecný princip, že právnická osoba odpovídá za volbu osob oprávněných za ni jednat, jakož i osob, které za ní jednají. Nicméně i tak lze předpokládat, že právnické osoby nebudou bezvýjimečně páchat trestnou činnost za účelem zisku, a proto Jelínkem uvedená složka účelu trestu – odčerpání výnosů z trestné činnosti nepochybně nebude platit bezvýhradně.

Většinu složek účelu trestu aplikovaných na fyzické osoby lze přeneseně užít i v kontextu osob právnických. Nepochybně bude, jako u osob fyzických, účelem sankce uložené právnické osobě i jakási „převýchova“, tedy aby ze strany vedení a managementu i po ukončení trestního stíhání právnické osoby postupovaly takovým způsobem, aby nedocházelo k páchání další trestné činnosti. Naopak například resocializační účel trestu ve formě znovuzapojení jedince do společnosti a obnovení jeho společenských vazeb, jen těžko aplikujeme na právnické osoby. Samozřejmě stejně jako u osob fyzických, i u právnických osob by uložení sankce mělo plnit represivní funkci ve vztahu k odsouzené právnické osobě, odradit jí od další trestné činnosti, a zároveň i v rámci generální prevence by mělo trestní stíhání právnických osob odradit od páchání trestné činnosti i veškeré ostatní právnické osoby. Součástí prevence

⁴¹ Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob v česko-slovenském srovnání. In: Kriminalistika. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2/2016, s. 100.

⁴² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 8 Tdo 972/2016, ze dne 27.9.2016.

a represe by měly být i správně zvolené sankce, které by měly odsouzenou právnickou osobu citelně postihnout, ale naopak by pro ni neměly být likvidační. Například peněžitý trest by měl být vždy uložen v takové výměře, aby výrazně přesahoval výši nutně vynaložených prostředků k prevenci a předcházení trestné činnosti.⁴³ Naopak by však právnickou osobu neměl přivést do stavu platební neschopnosti. Na základě uvedeného se lze domnívat, že účel ukládaných sankcí právnickým osobám by měl být výslovně vymezen v TOPO, a to s ohledem na jeho odlišnost od účelu trestání fyzických osob. V rámci kapitoly 3.6.1 De lege ferenda ohledně účelu sankcionování právnických osob bude proto možná textace takového nového ustanovení definována.

Také je třeba zdůraznit, že represe vůči sankcionované právnické osobě by nepochybně měla co nejvíce směřovat vůči příčině spáchaného trestného činu. Proto by měla být sankce stanovena tím způsobem, aby se co nejméně dotkla fyzických osob, které páchaní trestné činnosti nemohly nikterak ovlivnit. V této souvislosti mám však za to, že okruh sankcí, který TOPO vymezuje, nenabízí takové sankce, které by zabránily dopadům sankcí na fyzické osoby, které se nikterak na trestné činnosti právnické osoby nepodílely. Proto zejména běžní zaměstnanci mohou přeneseně na uložení sankcí „doplatit“ například snížením mzdy nebo dokonce propuštěním či zákazníci mohou sankci pocítit zvýšením cen nabízeného zboží a služeb právnické osoby.

Otázkou však zůstává, zda v případech, kdy by uložení sankce právnické osobě neplnilo účel represivní ani preventivní, má být stíhání právnických osob vůbec zahájeno. Typicky se jedná o situace, kdy jsou právnické osoby založeny zejména za účelem páchaní trestné činnosti, nemají žádný majetek, zaměstnance, organizační strukturu, nevedou účetnictví. V takovém případě nezbývá než právnické osobě uložit nejprísnější sankci, a to její zrušení. Avšak za této situace uložení jakékoli sankce právnické osobě pro ni nebude zpravidla žádným postihem, naopak obvykle jediný společník a zároveň jednatel takové právnické osoby sankci zrušení uvítá a bude pro něj úlovou, protože se tímto nefunkční právnické osoby „zbaví“. Je proto ke zvážení, zda by zásada legality, tedy povinnost orgánů činných v trestním řízení stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví, nestanoví-li zákon jinak, měla platit i ve vztahu k právnickým osobám nebo zda by orgány činné v trestním řízení neměly mít možnost

⁴³ srov. Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linda Praha, 2007, s. 151 – 152.

rozhodnout se, zda by v konkrétním případě zahájení trestního řízení proti právnické osobě bylo neúčelné, a tak dle zásady oportunitity trestního stíhání takové právnické osoby nestíhat.⁴⁴ Tato otázka bude předmětem podrobnějšího zkoumání v rámci kapitoly 2.3 zabývající se zásadami trestního práva vztahujícími se k trestní odpovědnosti právnických osob.

⁴⁴ Venegoni A., Růžička, M.: Trestní odpovědnost právnických osob. Školící manuál pro české orgány činné v trestním řízení, [[online]], s. 18 – 20. Dostupné na: <<http://www.cz10.cz/wp-content/uploads/2015/05/%C5%A0kol%C3%ADc%C3%AD-manu%C3%A1l-pro-O%C4%8CTZ-TOPO.pdf>> [cit. 9. 2. 2017].

2. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice

2.1. Mezinárodní závazky ČR

K přijetí institutu trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu došlo nejen proto, že zde existovala faktická potřeba stíhat a sankcionovat právnické osoby za páčání trestné činnosti, ale také z důvodu, že Česká republika přistoupila k řadě mezinárodních závazků, ve kterých přislíbila a zavázala se k zavedení odpovědnosti právnických osob a jejich sankcionování. Byl to tedy zejména tlak mezinárodních subjektů působících na poli mezinárodní spolupráce ve věcech trestních, který přiměl české zákonodárce k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Především vstup České republiky do Evropské unie k 1. květnu 2004 přinesl nutnost harmonizovat českou legislativu se směrnicemi, doporučeními a dalšími právními nástroji EU. Dokumenty přijímané v rámci EU upravující odpovědnost právnických osob a jejich sankcionování zpravidla ukládají členským státům povinnost zajistit možnost uložení účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí („*effective, proportionate and dissuasive sanctions*“),⁴⁵ přičemž je ponecháno na členských státech, zda takové sankce budou ukládány v rámci trestního či správního soudnictví nebo v rámci jakékoli jiné koncepce.

I samotná důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob⁴⁶ (dále jen „důvodová zpráva k TOPO“) upozorňuje na skutečnost, že Česká republika je vázána řadou mezinárodních dokumentů, které vyžadují zakotvení odpovědnosti a sankcionování právnických osob v rámci národních legislativ. Důvodová zpráva k TOPO zároveň upozorňuje, že v některých případech byla dokonce uměle pozdržena ratifikace mezinárodních smluv, a to právě z důvodu absence právní úpravy odpovědnosti právnických osob.⁴⁷

⁴⁵ Např. čl. 9 Rámcového rozhodnutí Rady 2000/383/SVV ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura nebo čl. 7 Rámcového rozhodnutí Rady 2003/80/JHA ze dne 27. ledna 2003 o trestněprávní ochraně životního prostředí.

⁴⁶ Důvodová zpráva k vládnímu zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Vláda České republiky. 23. 2. 2011. Sněmovní tisk 285/0. [online]. Dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>> [cit. 10. 2. 2017].

⁴⁷ Tamtéž, s. 23 - 24.

Ve vztahu k sankcionování právnických osob důvodová zpráva k TOPO upozorňuje, že terminologii ukládat právnickým osobám sankce účinné, přiměřené a odstrašující obsahuje např. čl. 3 odst. 2 Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích ze dne 17. prosince 1997, jehož smluvní stranou je i Česká republika (Sdělení MZV č. 25/2000 Sb. m. s.). Tato úmluva vznikla z iniciativy OECD, přičemž v článku 2 této úmluvy je stanoveno, že *„Každá strana přijme, v souladu se svými právními zásadami, taková opatření, která budou třeba pro stanovení odpovědnosti právnických osob za podplácení zahraničního veřejného činitele.“* Dále pak článek 3 zavazuje signatářské státy k přijetí trestních nebo mimo trestních účinných, přiměřených a odrazujících sankcí včetně sankcí peněžitého charakteru, a to v důsledku trestné činnosti související s podplácením zahraničních veřejných činitelů.

Další mezinárodní úmluvou, která zavazovala Českou republiku k přijetí odpovědnosti právnických osob a k jejich sankcionování byla Úmluva o potlačování a financování terorismu, která byla přijata rezolucí Valného shromáždění OSN č. 54/109.⁴⁸ Čl. 5 odst. 1 této úmluvy ukládá účastnickým státům přijetí takových opatření, která by umožňovala učinit právnickou osobu trestněprávně, správněprávně nebo civilněprávně odpovědnou za trestné činy touto úmluvou vymezené. Zároveň čl. 5 odst. 3 této úmluvy stanovuje, že účastnické státy jsou povinny zajistit, aby právnické osoby podléhaly účinným, úměrným a odrazujícím trestněprávním, civilněprávním či správněprávním sankcím.

Vstupem Československa do Rady Evropy v roce 1991 bylo přistoupeno k závazkům a doporučením vyplývajících z právních instrumentů Rady Evropy, a to i na poli odpovědnosti a sankcionování právnických osob. Například Doporučení Rady Evropy (81)12 o hospodářské kriminalitě přijaté Výborem ministrů dne 25. června 1981 v čl. III. odst. 2 doporučuje členským státům prověření možnosti přijetí konceptu trestní odpovědnosti právnických osob nebo přinejmenším přijetí jiných nástrojů sloužících ke stejnému účelu ve vztahu k hospodářské trestné činnosti. Dále se v rámci Rady Evropy Česká republika zavázala k přijetí odpovědnosti právnických osob a jejich sankcionování prostřednictvím Trestněprávní úmluvy o korupci, která byla přijata dne 27. ledna 1999 ve Štrasburku a následně vyhlášena sdělením MZV pod č. 70/2002 Sb.

⁴⁸ Úmluva o potlačování a financování terorismu. Přijata rezolucí Valného shromáždění OSN č. 54/109 ze dne 9. prosince 1999. Sdělení MZV č. 18/2006 Sb. m. s., ve znění sdělení MZV č. 9/2010 Sb. m. s.

m. s. Článek 18 této úmluvy poměrně podrobně upravuje podmínky, které mají smluvní strany ve vztahu k odpovědnosti právnických osob za trestné činy týkající se podplácení, nepřímého úplatkářství a praní špinavých peněz přijmout. Podrobně jsou upraveny podmínky přičitatelnosti jednání fyzických osob osobám právnickým, odpovědnost právnických osob při absenci dohledu či kontroly nad fyzickými osobami a možnost trestního stíhání osob fyzických vedle osob právnických. Povinnost sankcionování právnických osob je v čl. 19 odst. 2 této úmluvy opět stanovena formulací povinnosti přijmout účinné, přiměřené a odrazující trestní nebo netrestní sankce, a to včetně peněžitých trestů.

Naopak z důvodu absence úpravy odpovědnosti právnických osob a jejich sankcionování v rámci českého právního řádu nemohly být ratifikovány některé mezinárodní dokumenty. Důvodová zpráva k TOPO vyčítá deset mezinárodních smluv, ke kterým Česká republika z uvedeného důvodu nemohla přistoupit.⁴⁹ Jedná se například o Druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů Evropských společenství⁵⁰. Tento protokol v čl. 3 ukládá členským státům přijmout nezbytná opatření k zajištění odpovědnosti právnických osob za podvod, aktivní korupci a praní peněz, zároveň upravuje podmínky přičitatelnosti jednání fyzických osob osobám právnickým, trestnost účastenství a návodu, odpovědnost za nedostatek dohledu nebo kontroly nad fyzickými osobami a možnost stíhání osob fyzických vedle osob právnických. Zároveň druhý protokol v čl. 4 stanovuje, že členské státy jsou povinny přijmout taková opatření, aby bylo možné právnické osoby postihnout účinnými, přiměřenými a odrazujícími sankcemi, které mají obsáhnout pokuty trestní nebo jiné povahy nebo mohou zahrnout i jiné sankce jako a) zbavení oprávnění pobírat veřejné výhody nebo podpory; b) dočasný nebo trvalý zákaz provozování obchodní činnosti; c) uložení soudního dohledu; nebo d) zrušení rozhodnutím soudu.

Příklad absence právní úpravy odpovědnosti právnických osob ukazuje na problém faktické vynutitelnosti mezinárodních závazků. Přestože, jak z výše uvedeného vyplývá, byla Česká republika zavázána k zavedení deliktů odpovědnosti

⁴⁹ S. 32 - 33 důvodové zprávy k vládnímu zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Vláda České republiky. 23. 2. 2011. Sněmovní tisk 285/0.

⁵⁰ Druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaný na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii ze dne 19. června 1997 (97/C 221/02; celexové č. 41997A0719(02)), který vstoupil v platnost dne 19. května 2009 - zavazuje členy EU ve vztahu k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů Evropských společenství z 26. července 1995 (95/C 316/48; celexové č. 41995A1127(03)) a k prvnímu Protokolu k této úmluvě z 27. září 1996 (96/C 313/02).

a sankcionování právnických osob celou řadou mezinárodních právních aktů, a až do přijetí TOPO v roce 2011 se těmto mezinárodním závazkům nepodřídila, nikdy nebyla za tuto absenci právní úpravy žádným způsobem sankcionována.

Za další nedostatek regulace na nadnárodní úrovni lze označit i příliš obecnou formulaci sankcí, které mají být dle textace většiny dokumentů „účinné, přiměřené a odrazující“, nicméně blíže takové postihy právnických osob nikterak specifikovány zpravidla nejsou. Domnívám se, že přinejmenším na úrovni Evropské unie by měly být jasně vymezeny sankce, kterými mohou být právnické osoby za spáchání trestných činů sankcionovány. Zejména v rámci nadnárodní trestné činnosti například v oblasti kyberkriminality⁵¹ či praní špinavých peněz by při spáchání téhož druhu trestného činu měly být v rámci Evropské unie právnické osoby postihovány stejnými prostředky.

2.2. Legislativní vývoj v ČR

Potřeba zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu vznikla nejen díky četným mezinárodním závazkům, ve kterých Česká republika přislíbila sankcionovat protiprávní jednání přičitatelné právnickým osobám, ale i díky faktické potřebě vést právnické osoby k odpovědnosti za páchaní trestných činů. S rychlým rozvojem společnosti se pracovní, kontrolní a rozhodovací mechanismy právnických osob stávají tak složitými, že je v praxi často velmi složité zjistit, jaká konkrétní fyzická osoba je zodpovědná za to které rozhodnutí.⁵² A právě proto musela být některá z forem odpovědnosti právnických osob inkorporována i do právního řádu České republiky. Na druhou stranu to byl hlavně tlak mezinárodních subjektů snažících se o mezinárodní trestní spolupráci států za účelem účinnějšího stíhání trestání nezákonného jednání právnických osob, který přiměl naše zákonodárce k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Vedle faktické potřeby vést právnické osoby k odpovědnosti za páchané trestné činy se objevila celá řada argumentů, které odůvodňovaly přijetí právě trestní

⁵¹ K sankcionování právnických osob v oblasti kyberkriminality blíže v: Březinová, K.: Company Criminal Liability for Unlawful Attacks against Information Systems within the Scope of EU Law. In: Prague Law Working Papers Series, II/2017 [online]. Dostupné na: <
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2989005> [cit. 20. 6. 2017.]

⁵² Fryšták, M.: Trestní odpovědnost právnických osob jako jeden z možných nástrojů boje s hospodářskou kriminalitou. In: Acta Universitatis Brunensis Iuridica, No 337. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1715.

odpovědnosti právnických osob (podrobněji k pojmu právě trestní odpovědnosti právnických osob v kapitole 1.2.1.), přičemž řada z těchto argumentů velice úzce souvisí právě s výhodami trestněprávního sankcionování právnických osob. Musil⁵³ uvádí výčet následujících nejpodstatnějších argumentů ve prospěch zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob:

- i) vznik nových druhů protiprávních aktivit a rizik produkovaných právnickými osobami, které jsou natolik závažné, že vyžadují postih nástroji trestního práva;
- ii) trestní právo nabízí mnohem širší paletu sankcí než právo správní, které zná především sankce peněžité;
- iii) odpovědnost právnických osob je v rámci jejich činnosti často většího významu než odpovědnost jednotlivých fyzických osob, které mají v rámci osob právnických jen omezená dílčí práva a povinnosti;
- iv) trestní řízení a uložení trestněprávních sankcí představují vyšší stupeň difamace v porovnání se správním trestáním, kde je prvek negativního odsouzení pachatele slabší, než je tomu v trestním řízení;
- v) v případech, kdy se kvůli nejasné organizační struktuře a v rámci rozhodování kolektivních orgánů nepodaří dohledat odpovědnou fyzickou osobu, tuto mezeru vyplní trestní odpovědnost právnické osoby;
- vi) nutnost aktivizovat kolektivní odpovědnost a posílit prevenci páčání trestné činnosti kumulací individuální a kolektivní trestní odpovědnosti;
- vii) trestní právo na rozdíl od práva správního postihuje porušení i abstraktně formulovaných pravidel žádoucího chování právnických osob, naopak postih ve správním právu přichází výlučně v případě porušení konkrétních příkazů nebo zákazů;
- viii) roztříštěnost, nejednotnost a komplikovanost hmotněprávní úpravy správních deliktů právnických osob a zároveň absence právní úpravy obecných institutů v rámci správního práva jako jsou například zásady ukládání sankcí, a dále nejednotné stanovení výše správněprávních sankcí nadto s absencí užití principu proporcionality výměry sankce ve vztahu ke spáchanému deliktu; naopak trestní právo uvedené nedostatky vyhovujícím způsobem pokrývá; a

⁵³ Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 11 - 14.

- ix) nedostatečná procesní právní úprava postihu správních deliktů právnických osob, a to s ohledem na skutečnost, že správní řád ani další správní předpisy na specifika správního trestání právnických osob téměř nepamatují; vzhledem k závažnosti sankcí ukládaných právnickým osobám by měla být zaručena procesní garance ochrany práv právnických osob, a proto je vhodnější úprava trestněprávní, kde trestní řád komplexně upravuje zásady a průběh trestního řízení i účinné prostředky k nalezení objektivní pravdy.

S přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a nepochybně také v důsledku jeho silné medializace jsem v advokátní praxi mohla sledovat nečekaně silný generálně preventivní účinek zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu. Zejména korporátní klientela aktivně vyžaduje od svých advokátů informace o principech fungování institutu trestní odpovědnosti právnických osob, z vlastní iniciativy se snaží identifikovat slabá místa ve své korporátní struktuře a zároveň právnické osoby mají zájem aplikovat preventivní opatření za účelem minimalizace pravděpodobnosti jejich trestní odpovědnosti. Možnost trestního stíhání je pro širokou veřejnost nepochybně větší hrozbou a obavou než je řízení správní, které jistě budí menší zájem jak u zaměstnanců předmětné právnické osoby, tak u jejich smluvních partnerů. S ohledem na veřejnost trestního řízení a jeho silný difamační účinek má institut právě trestní odpovědnosti významný generálně prevenční účinek, a proto z mé vlastní zkušenosti považuji zavedení institutu právě trestní odpovědnosti do českého právního řádu za krok správným směrem.

Avšak existovalo zde i mnoho protiargumentů a celá řada kritiků, kteří zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob nekompromisně zavrhovali. Mezi zarputilé odpůrce institutu právě trestní odpovědnosti patří i bývalý český prezident Václav Klaus, který v době přijímání TOPO ve svých pravidelných publikacích trestní odpovědnost právnických osob kritizoval. Dle jeho názoru zákon popírá vazbu mezi pachatelem a trestem a dále vyslovil názor, že orgány činné v trestním řízení nejsou schopny zjistit a identifikovat konkrétní pachatele - fyzické osoby, a proto je pro ně snazší variantou stíhat právnické osoby jako celek. Jako další negativní prvek institutu právě trestní odpovědnosti právnických osob označoval skutečnost, že TOPO jde proti logickému trendu odbourávání institutu kolektivní viny. Na druhou stranu však pan

prezident nenavrhoval žádná řešení, která by efektivně nahradila institut pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Jeho kritiku tak lze označit za nekonstruktivní, jež pouze slepě zavrhuje celý zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a nesnaží se hledat možná východiska k problémům typu zastírání protiprávního jednání osob fyzických za trestně neodpovědné právnické osoby. Nicméně v jednom ohledu lze s panem prezidentem souhlasit, a to s jeho výtkami ve vztahu k právní úpravě trestního stíhání právnických osob, tedy s kritikou části IV. TOPO obsahující zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám. Pan prezident vidí procesní úpravu pouze jako hrubou kostrou procesních otázek trestního stíhání právnických osob.⁵⁴ Tomuto tvrzení je nutno dát za pravdu, avšak lze předpokládat, že řada nejasných otázek ve vztahu k samotnému řízení před soudem bude postupně řešena až v rámci aplikační praxe. Pro doplnění nutno uvést, že nedostatky části IV. TOPO budou podrobněji rozebrány v kapitole 2.4.3. této disertační práce.

I ze strany odborné veřejnosti přicházely obavy a výtky vůči institutu pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Zavedení této koncepce totiž v podstatě znamenalo úplný rozvrat tradičních pilířů trestního práva, na nichž byl institut trestněprávní odpovědnosti postaven. Dále se objevil názor, že prostřednictvím TOPO by stát mohl šikanovat podnikatele a podnikatelé navzájem by mohli institut trestní odpovědnosti právnických osob zneužívat jako nástroj pro svůj konkurenční boj. Za dobu účinnosti TOPO se nicméně ukázalo, že tyto obavy byly mylné. Avšak ve své advokátní praxi jsem se setkala s několika málo případy, kdy korporátní klient zamýšlel podat trestní oznámení nebo tímto vyhrožoval jiné právnické osobě, a to v případech vyhroceného sporu mezi těmito subjekty. Jako funkční pojistku proti takovému jednání vidím ustanovení § 345 TZ upravující trestný čin křivého obvinění, pod jehož hrozbou subjekty zamýšlející poškodit svou konkurenci či smluvní partnery raději od takového protiprávního jednání upustí.

Zásadním argumentem proti zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob byla skutečnost, že sankce ukládané právnickým osobám postihnou především ty, kteří rozhodování a fungování právnické osoby nemohli ovlivnit a kteří mají jen omezená práva a povinnosti, zejména tedy zaměstnance, minoritní akcionáře, věřitele či

⁵⁴ Klaus, V.: Po třech letech opět k nesmyslnému zákonu o trestní odpovědnosti firem. Oficiální stránky Václava Klause, 27. 8. 2014. [[online]]. Dostupné na: <<http://www.klaus.cz/clanky/3621>> [cit. 21. 2. 2015].

zákazníky. Nepochybně nejzávažnější dopad na fyzické osoby, jejichž činnost je jakkoli spojena s odsouzenou právnickou osobou, má sankce zrušení právnické osoby. V případě uložení sankce peněžitého trestu, propadnutí věci či zákazu činnosti dochází k zásahu do majetkové sféry odsouzené právnické osoby, což v důsledku může vyvolat nutnost propustit některé zaměstnance nebo jim snížit mzdu nebo například omezit množství zboží kupovaného od smluvních partnerů. Stejně tak zákaz činnosti v určitém oboru podnikání může vést k propouštění zaměstnanců pracujících v oboru této činnosti. Určitým majetkovým postihem jsou pro právnickou osobu i tresty zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákaz přijímání dotací a subvencí, a to zejména v případech kdy právnické osoby v dotčených oborech činnosti podnikají a na plnění veřejných zakázek nebo naopak příjmu dotací jsou závislé. Jako sankci, jež má nejnižší míru dopadu na zaměstnance, věřitele či smluvní partnery, lze označit uveřejnění rozsudku. Uložení této sankce dochází sice k difamacii odsouzené právnické osoby, avšak skutečný dopad do její finanční sféry lze očekávat jen ve výjimečných případech. Mohlo by se jednat například o situace, kdy by zákazníci odsouzené právnické osoby odmítly na základě zveřejněného rozsudku kupovat výrobky či služby dané právnické osoby, což by vedlo k poklesu zisků a následně by takováto situace mohla eskalovat ve snížení mezd či dokonce propouštění zaměstnanců. Avšak taková teorie je jen velmi hypotetická. Nicméně z uvedeného bezpochyby vyplývá, že soudy by měly při stanovování druhu a výše sankce zvažovat nejen atributy spáchaného trestného činu a jejich pachatele, ale měly by brát v potaz i dopad uložené sankce na zaměstnance, věřitele, smluvní partnery a další osoby, pro které by mohlo uložení sankce právnické osoby znamenat negativní důsledky.

Právní teoretici uvádí celou řadu dalších důvodů svědčících proti zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Například Jelínek⁵⁵ shrnuje argumenty proti zavedení pravé trestní odpovědnosti následovně:

- i) Právnická osoba je fikcí, umělou konstrukcí bez reálného podkladu, která nemá vůli a tak nemůže sama jednat zaviněně v trestněprávním smyslu, jak to vyžaduje objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu;

⁵⁵ Jelínek J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 369 - 370.

- ii) Nespravedlivost ukládání sankcí právníkům osobám, které v důsledku postihují nevinné osoby, jako typicky zaměstnance, věřitele či minoritní akcionáře, kteří nemohli jednání právníké osoby nikterak ovlivnit;
- iii) Nevhodnost a neúčelnost trestních sankcí s ohledem na riziko nadbytečného rozšiřování trestní represe, naopak upřednostnění možnosti právníké osoby sankcionovat správněprávními prostředky či například živnostenským zákonem; a
- iv) Přetížení trestního soudnictví, které by vedlo ke zdlouhavému vyřizování trestních věcí zejména v oblasti hospodářské kriminality a možná i k selektivnímu stíhání jen vybraných kauz.

Aplikační praxe však ukázala, že výše uvedené argumenty a obavy byly do značné míry zbytečnými, jelikož stíhání právníkých osob probíhá bez závažnějších komplikací a každým rokem od účinnosti TOPO se číslo stíhaných i odsouzených právníkých osob zvyšuje. Já sama jsem se setkala v souvislosti s aplikační praxí zákona o trestní odpovědnosti právníkých osob se zcela jiným problémem, a to s velmi nízkou znalostí a pochopením TOPO ze strany soudů. Těžko říci, zda je to vinou absence dostatečného proškolení soudců v této oblasti ze strany Justiční akademie nebo se jedná jen o excesy ze strany jednotlivých soudců, nicméně rozhodnutí soudů ojediněle obsahují neuspokojivá odůvodnění rozhodnutí nebo odůvodnění chybí úplně⁵⁶, nedostatečně specifikované uložené sankce⁵⁷ či rozhodnutí ve věci zcela postrádá logiku.⁵⁸

Přestože zde existovala celá řada výše uvedených argumentů proti zavedení pravé trestní odpovědnosti právníkých osob v České republice, nakonec byl dne 27. října 2011 návrh TOPO schválen. Avšak cesta k přijetí zákona o trestní odpovědnosti právníkých osob byla poměrně dlouhá a kostrbatá. Do konce roku 2011 bylo v rámci trestního práva možné postihnout právníké osoby pouze jedinou sankcí, a to zabráním věci nebo jiné majetkové hodnoty v souladu s ustanovením § 98 odst. 1 a § 101

⁵⁶ Např. rozsudek Okresního soudu v Třebíči ze dne 14. července 2015, sp. zn. 3 T 60/2015, kdy zrušení právníké osoby odůvodněno pouze argumentem, že „firma již nevyvíjí žádnou činnost, nemá zaměstnance, účet u peněžního ústavu či hotové finanční prostředky“.

⁵⁷ Např. rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 28. ledna 2015, sp. zn. 12 T 219/2014, kde nebyl nikterak specifikován druh veřejného sdělovacího prostředku, rozsah uveřejnění ani lhůta k uveřejnění.

⁵⁸ Např. rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 27. listopadu 2014, sp. zn. 3 T 88/2014, kterým byla schválena dohoda o vině a trestu, přičemž dohodnutým trestem byl trest nejpřísnější – zrušení právníké osoby.

trestního zákoníku účinného od 1. ledna 2010 a do roku 2011 dle ustanovení § 71 odst. 1 a §§ 73 - 73b STZ.

Již v roce 2000 tehdejší ministr spravedlnosti JUDr. Otakar Motejl ustanovil zvláštní komisi, jejímž úkolem bylo posoudit, jakým způsobem by mohla být odpovědnost právnických osob zavedena do českého právního řádu. Tato odborná komise došla k závěru, že nejvhodnějším způsobem právní úpravy odpovědnosti právnických osob by mohlo být buď její začlenění do systému trestního práva, druhou možností by mohlo být sankcionování právnických osob v rámci správního práva, avšak v takovém případě by bylo nutné lépe propracovat správněprávní předpisy.⁵⁹

Dne 21. července 2004 Vláda vůbec poprvé předložila Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR návrh TOPO.⁶⁰ Nicméně tento návrh byl Poslaneckou sněmovnou zamítnut s tím, že by koncepce trestní odpovědnosti právnických osob byla v českém právním řádu nadbytečná, jelikož dosavadní stíhání osob fyzických se jeví jako dostatečné. Dále byly zmíněny obavy, že by tento nový institut mohl být zneužíván v rámci konkurenčního boje a v neposlední řadě byla kritizována i škála trestných činů, a to pro přílišnou obsáhlost, jelikož ustanovení § 4 návrhu předloženého zákona obsahovalo výčet 133 trestných činů, za jejichž spáchání mohla být právnická osoba stíhána.⁶¹

V návaznosti na výše uvedené zamítnutí návrhu na trestněprávní úpravu odpovědnosti právnických osob, byl vyhotoven věcný záměr zákona o odpovědnosti právnických osob za správní delikty spáchané jednáním, které je u fyzických osob postihováno jako trestný čin a k jehož postihu u právnických osob zavazuje mezinárodní smlouva nebo právní předpis Evropských společenství.⁶² Podstatou věcného záměru byla tedy analýza možnosti inkorporace správněprávní odpovědnosti právnických osob do českého právního rámce. V rámci zkoumání však bylo dospěno k závěrům, že pro efektivní fungování správní odpovědnosti právnických osob by bylo zapotřebí přijetí zvláštního zákona, který by upravit základní instituty správního sankcionování právnických osob, přičemž zejména by bylo třeba vymezit skutkové

⁵⁹ Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou. 2., aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2013, s. 16 - 18.

⁶⁰ Sněmovní tisk č. 745, IV. volební období.

⁶¹ Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 9.

⁶² Návrh zákona zpracován na základě usnesení vlády č. 64 ze dne 23. ledna 2008 ke Koncepci boje proti organizovanému zločinu. Předkladatel návrhu: Ministerstvo vnitra; č. j. předkladatele MV-81687/LG-2008.

podstaty správních deliktů dle mezinárodních závazků České republiky, správní sankce, způsob jejich výměry a ukládání právnickým osobám nebo např. příslušnost správního orgánu k projednání správního deliktu. Nicméně při bližší analýze této možnosti vyvstalo mnoho úskalí, jako například těžko překonatelné mezery na úrovni mezinárodní spolupráce ve správních věcech, dále se jako problém jevila skutečnost, že by právnické osoby měly v rámci správního řízení podstatně méně práv než v řízení trestním a další otázkou by bylo, jaké správní orgány by byly ve správním řízení proti právnickým osobám příslušné. Vzhledem k závažnosti jak deliktů páchaných právnickými osobami, tak i sankcí, kterými by mohly být právnické osoby sankcionovány, by těžko o tomto mohli rozhodovat například řadoví zaměstnanci obecních úřadů. V důsledku těchto pochybností tak byl přijat názor, že legislativně čistší i prakticky jednodušší variantou bude trestněprávní odpovědnost a trestněprávní sankcionování právnických osob.

V roce 2009 byla Ministerstvem spravedlnosti zpracována „Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy,“ kterou Vláda ČR dne 30. listopadu 2009 schválila svým usnesením č. 1451. Na základě této analýzy byla Ministerstvu spravedlnosti uložena povinnost vypracovat návrh takového zákona, díky kterému by bylo možné trestně stíhat právnické osoby, a to i za takové trestné činy, pod jejichž skutkové podstaty by bylo možné subsumovat i protiprávní jednání obsažená v mezinárodních smlouvách a právních předpisech ES/EU, které za spáchání takových trestných činů vyžadují odpovědnost a sankcionování právnických osob. Zároveň bylo uloženo, že návrh zákona má upravovat takovou konstrukci, aby sankce mohly být právnickým osobám ukládány trestním soudem v rámci trestního řízení.

O rok později byl vypracován návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob ve znění, v jakém jej známe dnes, tedy až na úpravy provedené v rámci legislativního procesu a následných novelizací platného zákona. Návrh zákona byl Vládou ČR přijat dne 23. února 2011, poté byl postoupen do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR,⁶³ kde byl dne 27. září 2011 schválen usnesením č. 771 a následně návrh úspěšně prošel i Senátem. Posledním stupněm legislativního procesu je podpis zákona prezidentem republiky. Nicméně tehdejší prezident a zároveň velký odpůrce koncepce

⁶³ Postoupen v březnu 2011, sněmovní tisk č. 285, VI. volební období.

pravé trestní odpovědnosti právnických osob Václav Klaus využil svého ústavního práva veta a návrh zákona vrátil do Poslanecké sněmovny. Prezident k vetu připojil své stanovisko,⁶⁴ ve kterém uvádí důvody, které jej k vetu návrhu zákona vedly. Zejména kritizuje zavedení principu kolektivní viny, který by přijatý TOPO přinesl, spolu s negativním dopadem sankcí na nevinné osoby jako zaměstnance, věřitele a další. Dále vyslovuje názor, že zákon bude sloužit k ulehčení práce orgánům činným v trestním řízení, které namísto hledání konkrétního pachatele budou jednoduše stíhat celou právnickou osobu. Mezi další argumenty prezidenta lze uvést jeho obavu z přenechání příliš širokých pravomocí do rukou soudů a nevyhovující nedostatečné rozpracování části IV. TOPO upravující procesní otázky řízení proti právnickým osobám. Nicméně poslance tyto argumenty uvedené ve stanovisku prezidenta nepřesvědčily, a proto bylo veto prezidenta dne 6. prosince 2011 sto dvaceti hlasy poslanců přehlasováno a následně byl schválený návrh zákona doručen k podpisu premiérovi. Dne 22. prosince 2011 byl TOPO publikován ve Sbírce zákonů pod č. 418/2011, a to s účinností již od 1. ledna 2012. Jak z uvedeného vyplývá, legisvakanční lhůta, kterou měla veřejnost k seznámení se s nově přijatým zákonem, činila pouze devět dní. Takto krátká legisvakanční lhůta zásadním způsobem neodpovídala významu přijatého zákona, kterým se mění základní pilíře trestního práva. Je nepochybné, že tato lhůta před účinností zákona měla činit několik měsíců namísto několika málo dnů.

Přestože je zákon účinný teprve necelých šest let, byl již osm krát novelizován, naposledy zákonem č. 55/2017 Sb. s účinností od 18. března 2017. Tuto skutečnost lze na jednu stranu vnímat pozitivně, tedy že zákonodárce vnímá kritiku odborné veřejnosti, na druhou stranu časté novely, které výrazným způsobem zasahují do systematiky zákona, mohou vést k narušení principu právní jistoty. Novely TOPO jsou podrobněji analyzovány v kapitole 2.4.6. této disertační práce.

2.3. Zásady trestního práva vztahující se k trestní odpovědnosti právnických osob

V této podkapitole bude věnována pozornost zásadám vztahujícím se obecně k institutu trestní odpovědnosti právnických osob. Zásadami, které se váží výlučně

⁶⁴ Stanovisko prezidenta republiky. Sněmovní tisk 285/4 [online]. Dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=4>> [cit. 27. 2. 2015].

k sankcionování právnických osob, se zabývá kapitola 3.1. Zásady sankcionování právnických osob této disertační práce.

Právní nauka označuje zásady trestního práva jako jakési základní stavební kameny trestního práva, lze je definovat jako primárně ústavně podmíněná východiska tvorby, interpretace a aplikace trestněprávních norem explicitně nebo implicitně obsažená v trestních kodexech.⁶⁵

S přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob došlo k zásadnímu zásahu do řady doposud všeobecně uznávaných zásad trestního práva. Například do konce roku 2011 bezvýhradně platila *zásada individuální trestní odpovědnosti*, na základě které jsou osoby fyzické trestně odpovědné výlučně za své vlastní jednání a naopak je vyloučena trestní odpovědnost za skutky osob odlišných od pachatele. Význam této zásady bylo možné spatřovat i v tom, že díky individuálnímu působení na pachatele sloužila jako velmi důležitý prostředek generální prevence. Nicméně přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byla tato zásada prolomena. *Zásadu kolektivní trestní odpovědnosti* přináší ustanovení § 8 odst. 3 TOPO, dle kterého v případě, že se nepodaří zjistit konkrétní fyzickou osobu, která skutek spáchala, tato skutečnost nebrání vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby. Přestože se tedy protiprávního činu dopustí osoba fyzická, bude za toto její jednání odpovědná osoba právnická, a to i tehdy, když nebude zjištěno, která konkrétní fyzická osoba protiprávní čin spáchala nebo dokonce i v případě, kdy se protiprávního jednání dopustila osoba, která není trestně odpovědná. Tato koncepce odpovědnosti tak ve svém důsledku v tomto ohledu snižuje účinek generální prevence, což může vést k oslabení výchovné funkce trestního práva.⁶⁶ Zavedení právě této zásady bylo předmětem kritiky a jedním z nejsilnějších argumentů proti zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob. Avšak na druhou stranu uvedená zásada je vtělením jedné z hlavních myšlenek ve prospěch trestní odpovědnosti právnických osob, a to zamezení zastírání trestné činnosti fyzických osob za osobu právnickou. Díky této zásadě už tak nebude docházet k odkládání trestních věcí z důvodu, že se nepodařilo zjistit konkrétního pachatele trestného činu.

⁶⁵ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 20.

⁶⁶ Šámal, P.: Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: Wirtschaftsstrafrecht und die Strafbarkeit juristischer Personen. Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob, s. 151 - 152.

Přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byla také do systému trestního práva zavedena zcela nová zásada tzv. *nezávislé souběžné trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob*. Tato zásada vychází z ustanovení § 9 odst. 3 TOPO a stanovuje, že je-li dána trestní odpovědnost osob fyzických za spáchání trestného činu, pak tato skutečnost nevylučuje trestní odpovědnost právnické osoby za tentýž trestný čin a naopak trestní odpovědnost právnických osob nevylučuje trestní odpovědnost osob fyzických. Z logiky tohoto schématu vyplývá, že zásada nezávislé souběžné trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob se užije jen v případech spáchání takového trestného činu, který lze přičíst jak osobám fyzickým, tak i osobám právnickým dle ustanovení § 7 TOPO.⁶⁷

Nově byla zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob zakotvena i *zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby*, jejíž základ najdeme v ustanovení § 10 TOPO. Do přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob platilo, že trestní odpovědnost byla přísně vázána na osobu fyzickou a v případě jejího úmrtí došlo k zániku její trestní odpovědnosti. Díky této zásadě tak trestní odpovědnost za spáchání trestného činu zrušením právnické osoby nezaniká, naopak práva a povinnosti, která vyplývají z trestněprávního vztahu, přecházejí na právního nástupce právnické osoby. Česká úprava institutu přechodu trestní odpovědnosti právnických osob na právního nástupce vychází z rakouského Spolkového zákona o odpovědnosti sdružení za trestné činy (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz), který byl v Rakousku přijat v roce 2005 (dále jen „Rakouský zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“).⁶⁸ Tento spolkový zákon v ustanovení § 10 stanovuje, že veškeré důsledky trestní odpovědnosti právnických osob vznikají bez dalšího v okamžiku právního nástupnictví vůči všem právním nástupcům. Dle české i rakouské právní úpravy dochází k přechodu veškerých práv i povinností na právního nástupce zaniklé právnické osoby, jedná se tedy o tzv. univerzální sukcesi. Výhodou takové úpravy je, že se tak právnické osoby nebudou moci úmyslně vyhnout trestněprávní odpovědnosti za spáchané trestné činy, protože není možné postoupit na právního nástupce pouze

⁶⁷ Kratochvíl, V.: Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. In: Trestněprávní revue. Praha: C. H. Beck, 9/2011, s. 249 - 253.

⁶⁸ Spolkový zákon ze dne 23. 12. 2005, kterým se vydává zákon o odpovědnosti sdružení a kterým se mění zákon o sdělovacích prostředcích, zákon o bezpečnosti potravin a ochraně spotřebitele, patentový zákon, zákon o ochranných známkách 1970, zákon o ochraně polovodičů, zákon o ochraně vzorků 1990 a zákon o užitných vzorech, vydaný pod č. 151/2005 Spolkové sbírky zákonů Republiky Rakousko.

vybraná práva a povinnosti. Například při všech druzích fúzí bude nástupnická obchodní společnost trestně odpovědná za trestné činy spáchané zaniklou právnickou osobou. Naopak dojde-li k rozdělení společnosti s několika právními nástupci, pak i tito budou odpovědní za trestné činy spáchané zaniklou právnickou osobou. Podíl odpovědnosti však nebude u všech nástupců stejný, bude totiž odvozen od míry, v jaké na toho kterého právního nástupce přešly výnosy, užitky a jiné výhody z trestné činnosti právního předchůdce. Soud je povinen k tomuto vždy při stanovování druhu a výše sankce přihlédnout, stejně jako k tomu, zda a v jakém rozsahu právní nástupci pokračují v trestné činnosti související s trestným činem zaniklé právnické osoby. Přestože z rozsudků, které mám v době psaní této disertační práce k dispozici, nevyplývá, že by v rozhodovací praxi soudů byla zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby užita, má nepochybně v TOPO své místo. Pro orgány činné v trestním řízení bude nepochybně poměrně obtížné stíhat právní nástupce zaniklých právnických osob, nicméně mám za to, že s dalším rozvojem institutu trestní odpovědnosti právnických osob v České republice se orgány činné v trestním řízení odváží stíhat i tyto složitější případy.

S institutem trestní odpovědnosti právnických osob přichází otázka možnosti viny a zavinění právnických osob. Do přijetí TOPO byla jedním ze základních stavebních kamenů trestního práva zásada *nullum crimen sine culpa*, tedy že není trestného činu bez viny. Trestní odpovědnost tak byla důsledkem viny, která se opírala o samotné zavinění.⁶⁹ Avšak ve spojitosti s právnickými osobami nelze tuto zásadu aplikovat, protože právnické osoby jakožto uměle právem vytvořené subjekty nejsou nadány volní schopností a jejich trestní odpovědnost je proto odvozována výlučně od jednání osob fyzických. Ve spojitosti s trestní odpovědností právnických osob tak nelze mluvit o psychických stavech, vlastnostech a projevech právnických osob, se kterými bylo doposud trestní právo a odpovědnost fyzických osob spojena. V důsledku tohoto proto ani nelze v souvislosti s právnickými osobami užívat výrazy jako vina, zavinění, chtění, vědění či etický odsudek.⁷⁰

Odlišná povaha osob právnických od osob fyzických se projeví i v trestním řízení, kdy řadu zásad trestního práva procesního nelze aplikovat na osoby právnické.

⁶⁹ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 44.

⁷⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 369.

Například práva týkající se osobní svobody garantovaná článkem 8 LZPS nelze ve vztahu k právníkům osobám vůbec užít. V případě osob právníků tak nepřichází v úvahu zásady vztahující se k zadržení a vazbě, stejně jako převážná většina dalších zásad spojených se základními právy a svobodami člověka. Výjimkami, které na právnícké osoby lze aplikovat jsou snad jen *zásada presumpce nevinny*, *zásada veřejnosti* a *zásady vztahující se k právu na spravedlivý proces* upravené v ustanovení § 2 TŘ, tedy *zásada zákonnosti*, *zásada zjištění skutkového stavu věci*, *zásada obžalovací* a další. Tyto zásady by nepochybně měly být vždy v řízení proti právníkům osobám přiměřeně a s ohledem na jejich povahu užívány.⁷¹

Další zásadou vztahující se i k právníkům osobám je zásada *ne bis in idem*, tedy zákaz dvojího přičítání. V souladu s touto trestněprávní zásadou je vyloučeno, aby byla tatáž osoba vícekrát stíhána a odsouzena za jeden a ten samý spáchaný skutek. Zásada *ne bis in idem* je upravena na ústavní úrovni v čl. 40 odst. 5 LZPS, který stanovuje, že „*nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který byl již pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby.*“ Zásadu zákazu dvojího přičítání podrobněji rozvádí ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) TŘ, které říká, že „*trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.*“ Tuto zásadu bychom našli upravenou v celé řadě mezinárodních dokumentů, kterými je ČR vázána, jedná se například o Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluvu k provedení Schengenské dohody o postupném rušení kontrol na společných hranicích, článek 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod či Chartu základních práv EU.⁷² Zákaz dvojího přičítání je upraven i v ustanovení § 28 odst. 2 TOPO, jež stanovuje následující: „*trestní stíhání proti právnícké osobě nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže právnícké osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o správním deliktu a toto rozhodnutí nebylo zrušeno.*“ Další výjimkou ze zásady *ne bis in idem* bude možnost přičtení téhož skutku jak právnícké osobě, tak osobě fyzické, a to v souladu s výše uvedenou zásadou nezávislé trestní odpovědnosti právníků

⁷¹ Kuchta, J.: Trestní řízení proti právníkům osobám z pohledu některých zásad trestního práva procesního. In: Dny práva – 2008 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, Tribun EU s.r.o., 2008, s. 1760.

⁷² Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008, s. 37.

a fyzických osob.

2.4. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob

Podkapitola věnovaná zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, čtenáře seznámí s jeho jednotlivými ustanoveními vyjma části třetí „Tresty a ochranná opatření“, která je předmětem detailní analýzy v rámci kapitoly třetí této disertační práce s názvem „Sankcionování právnických osob v České republice.“

Pro správné pochopení problematiky sankcionování právnických osob je třeba se nejprve seznámit s institutem trestní odpovědnosti právnických osob jako takovým a příslušnými obecnými ustanoveními TOPO, aby následně mohla být podrobně zkoumána jeho složka – sankcionování právnických osob. Vzhledem k tomu, že součástí této disertační práce jsou i zahraniční právní úpravy a jsou zde srovnávány jednotlivé zahraniční koncepce, a to včetně sankcionování právnických osob, s úpravou českou, má tak nepochybně i tato obecná část v disertační práci své místo. Avšak v této kapitole najdeme spíše shrnutí, význam a poukázání na problematické otázky jednotlivých ustanovení TOPO, nikoli jejich detailní rozbor, protože k tomuto účelu slouží především odborné komentáře k TOPO.⁷³

S ohledem na skutečnost, že rozsahově má TOPO pouhých čtyřicet osm paragrafů, které zahrnují jak hmotně právní, tak i procesně právní úpravu, bude obsah většiny jeho ustanovení při nejmenším krátce zmíněn. TOPO je systematicky rozdělen do šesti částí, přičemž každá z nich je předmětem zkoumání jedné z následujících podkapitol. Zároveň bude poměrně často odkazováno i na ustanovení TZ, a to s ohledem na jeho subsidiární povahu vůči TOPO. Naopak TOPO je vůči TZ *lex specialis* a lze jej tak spolu se zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech

⁷³ Např. Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Púry, F., Říha, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012.

Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013.

Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.

Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. S komentářem. Praha: Linde, 2012.

mládeže, ve znění pozdějších předpisů, označit jako tzv. vedlejší trestní zákon.

2.4.1. ČÁST PRVNÍ - Obecná ustanovení

V části první zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nazvané „Obecná ustanovení“ najdeme obecnou hmotněprávní úpravu tohoto institutu. Systematika jednotlivých ustanovení je zde obdobná jako v první obecné části trestního zákoníku, hlavě I., která upravuje působnost trestního zákoníku, je tak stanoven předmět úpravy zákona, jeho vztah k ostatním trestněprávním předpisům a je také vymezena působnost TOPO.

Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům

První ustanovení TOPO říká, že v tomto zákoně najdeme jednak obecné podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, dále úpravu osmi sankcí a dvou ochranných opatření, jež lze právnickým osobám uložit, a také procesní postupy pro řízení vedená proti právnickým osobám. Jak tedy z uvedeného vyplývá, subjektem tohoto zákona jsou výlučně právnické osoby, přičemž podrobnější rozbor pojmu právnická osoba je obsažen v kapitole 1.1. této disertační práce.

TOPO je *lex specialis* vůči ostatním v zákoně vyčteným trestněprávním zákonům, které se subsidiárně použijí ve vztahu k právnickým osobám. Neobsahuje-li tedy TOPO zvláštní úpravu, pak se i na právnické osoby aplikuje trestní zákoník, v řízení proti právnickým osobám trestní řád a také od 1. ledna 2014 nový zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů, a to v řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Samozřejmě v rámci těchto právních předpisů lze aplikovat jen taková ustanovení, která zvláštní povaha právnických osob nevylučuje. Z logiky věci se tak kupříkladu ve vztahu k právnickým osobám neužijí ustanovení TZ upravující zavinění nebo ustanovení TŘ upravující vazbu a jiná opatření k zajištění osob v rámci trestního řízení. Zároveň nově se zavedením TOPO platí, že tam, kde právní předpisy užívají pojem trestní řízení a odkazují na něj, pak se tímto rozumí řízení nejen proti fyzickým osobám dle TŘ

a proti mladistvým dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže,⁷⁴ ale i řízení proti právnické osobě dle TOPO.

Místní působnost

Ustanovení §§ 2 – 5 TOPO vymezují případy, kdy s ohledem na aspekt spojitosti páchané trestné činnosti s územím České republiky bude český zákon aplikován. Ve vztahu k právnickým osobám se uplatní zásada teritoriality, tedy že trestnost činu, který byl spáchán na území ČR takovou právnickou osobou, která má v ČR sídlo, organizační složku (dle nové terminologie OZ tzv. odštěpný závod), nebo zde vykonává svou činnost nebo zde má svůj majetek, bude posuzována dle českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Z uvedeného vyplývá, že se zákon aplikuje nejen na právnické osoby zřízené dle českého práva, ale za splnění daných podmínek i na zahraniční právnické osoby založené dle cizího právního řádu a se sídlem v zahraničí. Dle údajů evidovaných v rejstříku trestů právnických osob nebyla k 1. červnu 2017 pravomocně odsouzena žádná zahraniční právnická osoba, avšak v jednom případě byla odsouzena organizační složka francouzské zahraniční osoby řídící se právním řádem Francouzské republiky. Organizační složce byla za spáchání trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle ustanovení § 241 odst. 1 TZ uložena sankce uveřejnění rozsudku, a to v tiskovém sdělovacím prostředku v jeho celém rozsahu do dvou měsíců od právní moci rozsudku.⁷⁵ TOPO se aplikuje i na tzv. distanční delikty, za které jsou označovány trestné činy spáchané v České republice, ale s následky zcela či zčásti v zahraničí, nebo naopak na trestné činy spáchané v cizině, ale s následky zcela či jen zčásti na území České republiky.⁷⁶

Vedle zásady teritoriality je, obdobně jako v trestním zákoníku, v TOPO upravena i zásada personality, dle které se zákon o trestní odpovědnosti právnických osob užije při stíhání veškerých trestných činů spáchaných právnickými osobami

⁷⁴ § 97 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 11. 8. 2015, sp. zn. 2T 87/2015.

⁷⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 372 - 373.

majícími sídlo v ČR, a to i v případě, byl-li trestný čin spáchán mimo území České republiky.

Dalšími zásadami v rámci působnosti TOPO jsou zásada univerzality a tzv. subsidiární zásada univerzality. Dle první uvedené zásady se trestnost dvaceti sedmi taxativně vyčtených trestných činů v ustanovení § 4 odst. 1 TOPO posuzuje dle tohoto zákona i v případech, kdy byl trestný čin spáchán mimo území ČR právnickou osobou se sídlem v zahraničí. Tato zásada vychází z mezinárodních úmluv, kterými se Česká republika zavázala stíhat trestné činy, které jsou svou povahou útokem na zvlášť důležité právem chráněné zájmy. Jedná se například o Mezinárodní úmluvu o potlačování teroristických bombových útoků vyhlášenou pod č. 80/2001 Sb. m. s., Mezinárodní úmluvu o potlačování financování terorismu vyhlášenou pod č. 18/2006 Sb. m. s. nebo Mezinárodní úmluvu o potlačování činů jaderného terorismu vyhlášenou pod č. 57/2007 Sb. m. s. Naopak subsidiární zásada univerzality se vztahuje ke všem trestným činům, za které může být dle TOPO právnická osoba trestně odpovědná, a to v případě spáchání trestného činu v cizině právnickou osobou se sídlem v zahraničí, avšak byl-li trestný čin spáchán ve prospěch právnické osoby, která má na území ČR sídlo.⁷⁷

Ustanovení § 5 TOPO upravuje případy, kdy je působnost českého zákona upravena mezinárodní smlouvou. Pokud mezinárodní smlouva, která je součástí českého právního řádu, stanoví, že trestnost činu se posuzuje dle zákona České republiky, pak se pro stanovení trestnosti činu užije TOPO. Naopak pokud mezinárodní smlouva nepřipouští aplikaci výše uvedených zásad pro užití TOPO, pak se ustanovení §§ 2 – 4 TOPO neužijí a mezinárodní smlouva tak bude mít přednost před zákonem. Toto ustanovení tak umožňuje rozšířit nebo naopak zúžit působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, čímž Česká republika vyhoví závazkům přijatých mezinárodními smlouvami, které jsou součástí českého právního řádu. Šámal uvádí, že takovými smlouvami jsou typicky konzulární úmluvy o výlučné jurisdikci orgánů cizího státu, jako je například konzulární úmluva mezi Československou socialistickou republikou a Francouzskou republikou publikovaná pod č. 79/1971 Sb.⁷⁸ Nicméně

⁷⁷ Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. a kol. Trestní právo hmotné. 4. díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 20 – 21.

⁷⁸ Šámal, P. a kol., opakovaná citace 24, s. 123.

uvedená úmluva upravuje pouze imunity konzulů jako fyzických osob, kteří jsou oprávněni zastupovat francouzské právnické osoby v případech, kdy z jakýchkoli důvodů nejsou tyto s to včas hájit svá práva a zájmy. Nicméně v takovém případě konzulární úředník i právnická osoba podléhá zákonodárství i jurisdikci české republiky. Lze se tak domnívat, že působnost TOPO doposud nebyla zúžena žádnou mezinárodní smlouvou.

Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin

Každý právní předpis by měl zpravidla ve svých úvodních ustanoveních vymezit, na jaký okruh adresátů má být aplikován. Obdobně je tomu i v rámci legislativní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, přičemž rozeznáváme následující základní koncepce:

- I. *Univerzální výčet* – v rámci této koncepce jsou trestně odpovědné veškeré právnické osoby bez výjimky, tedy nejen obchodní korporace, družstva či spolky, ale i veřejnoprávní subjekty při výkonu veřejné moci či mezinárodní organizace. Z hlediska zásady rovnosti práv před zákonem je tato koncepce z pohledu veškerých subjektů nejspravedlivější. Avšak praktickou aplikaci takového konceptu si lze jen těžko představit. Vzhledem k tomu, že by byl odpovědný i samotný stát a jeho organizační složky, pak by mohla nastat absurdní situace, kdy by stát prostřednictvím soudní moci postihoval sám sebe. Univerzální odpovědnost právnických osob tedy jistě pro aplikační praxi nejvhodnější koncepcí není;
- II. *Pozitivní výčet* – tato koncepce spočívá v enumerativním seznamu právnických osob, které jsou dle daného zákona trestně odpovědné. Může se jednat o výčet taxativní, zde však bude existovat riziko, že ve výčtu budou některé právnické osoby opomenuty, nebo naopak o výčet demonstrativní, kde je nicméně reálné nebezpečí sporů o to, na jaké právnické osoby se trestní odpovědnost vztahuje. Lze tedy shrnout, že i tato koncepce má svá úskalí;
- III. *Negativní výčet* – vymezení, které právnické osoby jsou z trestní odpovědnosti vyloučeny a nejsou tak trestně odpovědné. Zpravidla se jedná o mezinárodní organizace a veřejnoprávní subjekty při výkonu veřejné moci. Výhodou této koncepce je, že žádné právnické osoby nebudou opomenuty a vynechány z trestní odpovědnosti. Naopak tato koncepce přináší nerovnost jednotlivých právnických

osob před zákonem. Nicméně i tak lze tento přístup považovat za vhodnější a pro praxi lépe použitelný než výše uvedený pozitivní nebo univerzální výčet.

V rámci českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byla přijata koncepce negativního výčtu právnických osob, u kterých je trestní odpovědnost vyloučena. Ustanovení § 6 odst. 1 TOPO uvádí, že těmito subjekty jsou Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci. Pod Českou republiku jako subjekt práva lze subsumovat jednotlivé organizační složky státu, které samy o sobě nejsou právnickými osobami a nemohou tak být ani trestně odpovědné.⁷⁹ V případě, že by byl spáchán trestný čin, který by mohl být přičten právnické osobě, avšak byl spáchán v rámci organizační složky státu, kraje či obce při výkonu veřejné moci, uplatní se pouze trestní odpovědnost jednotlivých fyzických osob, které trestný čin spáchaly.⁸⁰ Z uvedeného vyplývá, že vyloučení trestní odpovědnosti některých právnických osob neznamena současně vyloučení odpovědnosti osob fyzických, které se protiprávního jednání dopustily.

Na základě principu suverenity nelze trestně stíhat, stejně jako Českou republiku, ani jiné státy a mezinárodní organizace veřejného práva.⁸¹ Dalšími osobami, na které se TOPO nebude aplikovat, jsou fyzické osoby podnikající na základě živnostenského listu a vedené v živnostenském rejstříku. Naopak plně trestně odpovědné dle TOPO budou územní samosprávné celky, tedy všechny kraje, obce a hl. m. Praha, při výkonu jejich práv a povinností v soukromoprávních vztazích, typicky např. při správě a hospodaření s vlastním majetkem.

⁷⁹ § 3 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁰ Vondruška, F.: K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In: Právní rozhledy. Praha: C. H. Beck, č. 13, 2011, s. 466.

⁸¹ S. 36 - 37 důvodové zprávy k vládnímu zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti ní. Vláda České republiky. 23. 2. 2011. Sněmovní tisk 285/0. [online]. Dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>> [cit. 1. 3. 2017].

2.4.2. ČÁST DRUHÁ - Základy trestní odpovědnosti právnických osob

Druhá část zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je věnována vymezení trestných činů, za které mohou být právnické osoby trestně odpovědné, stanovení podmínek přičitatelnosti jednání fyzických osob osobám právnickým, definování pojmu pachatele a spolupachatele a úpravě přechodu trestní odpovědnosti na právní nástupce. Dále je v rámci části druhé TOPO upraven institut účinné lítosti, promlčení a vyloučení z promlčení trestní odpovědnosti právnických osob. Pojďme se tedy společně na tuto právní úpravu podrobněji podívat.

Trestné činy spáchané právnickou osobou

Již v době, kdy probíhaly legislativní práce na vznikajícím zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob, probíhala zejména mezi odbornou veřejností diskuse, jakým způsobem vymezit okruh trestných činů, za které by měly být právnické osoby trestně odpovědné. V úvahu přicházely následující modely známé ze zahraničních úprav:

- i. *pozitivní výčet trestných činů*, za které jsou právnické osoby trestně odpovědné. Jedná se tedy o taxativní výčet trestných činů uvedených v trestním zákoně, přičemž tento bychom našli například v právní úpravě polské; u této varianty však hrozí riziko, že v taxativním výčtu budou některé trestné činy, kterých by se mohly právnické osoby dopustit, opomenuty;⁸²
- ii. *trestní odpovědnost za spáchání veškerých trestných činů uvedených v trestním kodexu, nevylučuje-li to specifická povaha právnických osob*. Jelínek k tomuto uvádí, že v případě odpovědnosti právnických osob za veškeré trestné činy uvedené v trestním zákoně, jejichž povaha to připouští, by mohlo docházet ke sporům, které trestné činy jsou svou povahou z pachatelství spáchaného právnickou osobou vyloučeny, což by ve svém důsledku mohlo vést k narušení principu právní jistoty.⁸³ Nicméně se lze domnívat, že právní úprava obsažená v TOPO do 30. listopadu 2016, kdy seznam trestných činů, kterých se mohla právnická osoba dopustit, nebyl nijak ustálený a byla zde kontinuální diskuze o jeho rozšíření, také

⁸² Březinová, K.: Jak nejlépe vymezit okruh trestných činů, za které mohou být právnické osoby stíhány. In: EPRAVO.CZ Digital, 1/2016, [online]. Dostupné na: <http://tablet.epravo.cz/1-2016/50_komentare-jak-nejlepe-vymezit-okruh-trestnych-cinu-za-ktere-mohou-byt-pravnicke-osoby-stihany> [cit. 1. 3. 2017].

⁸³ Jelínek, J.: K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. In: Bulletin advokacie, 9/2014, s. 15.

díky své nestálosti narušovala princip předvídatelnosti práva a právnické osoby tak ve svém důsledku byly odkázány na libovůli zákonodárce;

- iii. *trestní odpovědnost za spáchání všech trestných činů upravených trestním právem, tedy bez ohledu, zda zvláštní charakter právnických osob vůbec takové jednání připouští.* Například dle Rakouského zákona o trestní odpovědnosti právnických osob jsou právnické osoby trestně odpovědné nejen za všechny trestné činy upravené v rakouském trestním zákoníku, ale i za trestné činy obsažené ve všech ostatních vedlejších trestněprávních předpisech. Nicméně i tento model má svá slabá místa, především je to fakt, že zcela potlačuje specifický a od fyzických osob odlišný charakter právnických osob. Je třeba si uvědomit, že řada trestných činů je výlučně spjata s osobami fyzickými, a proto si ani nelze představit žádný zvláštní případ, kdy by za takové protiprávní jednání mohla být odpovědná osoba právnická. Typicky se jedná o tzv. vlastnoruční delikty typu dvojí manželství, soulož mezi příbuznými, rvačka či opilství.⁸⁴ Na druhou stranu u tohoto modelu, stejně jako u předchozího, jsou automaticky vyloučeny četné novely zákona rozšiřující výčet trestných činů, které mohou právnické osoby spáchat, a zároveň, jak uvádí Danková, díky odpovědnosti právnických osob za veškeré trestné činy by bylo zamezeno nebezpečí, že některé trestné činy budou z trestní odpovědnosti vyloučeny pouze z politických důvodů nebo případně tlaků lobbistických skupin.⁸⁵
- iv. *negativní výčet trestných činů, které právnická osoba spáchat nemůže.* V takovém případě jsou právnické osoby odpovědné za všechny trestné činy uvedené v trestním kodexu vyjma taxativně vyčtených trestných činů, kterých se právnická osoba dopustit nemůže. Nespornými výhodami této koncepce jsou, že pokryje v podstatě všechny trestné činy obsažené v trestním kodexu a zamezí se tak riziku, jež skýtá především model i., tedy že některé trestné činy budou opomenuty. Zároveň tento model poskytuje vysokou míru právní jistoty, nepřináší totiž výkladové problémy jako varianta ii. Stejně tak v rámci tohoto konceptu dochází k dostatečnému zohlednění zvláštní povahy právnických osob, čímž je odstraněna nevýhoda obsažená ve variantě iii. Nadto je třeba vyzdvihnout, že tato koncepce

⁸⁴ Březinová, K.: Jak nejlépe vymezit okruh trestných činů, za které mohou být právnické osoby stíhány. In: EPRAVO.CZ Digital, 1/2016, [online]. Dostupné na: <http://tablet.epravo.cz/1-2016/50_komentare-jak-nejlepe-vymezit-okruh-trestnych-cinu-za-ktere-mohou-byt-pravnicke-osoby-stihany> [cit. 5. 3. 2017].

⁸⁵ Danková, K.: K otázce rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob. In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy, Leges, Praha 2013, s. 297.

„umožní vyloučit trestní odpovědnost právnických osob nejen v těch případech, kdy z povahy věci nelze předpokládat spáchání trestného činu právnickou osobou, ale i v těch případech, u kterých trestní postih není z hlediska uplatnění principu ultima ratio vhodný nebo žádoucí.“⁸⁶

Z výše uvedených variant byla původně do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob inkorporována první uvedená koncepce, tedy pozitivní taxativní výčet trestných činů, které může právnická osoba spáchat. Ustanovení § 7 TOPO tak obsahovalo rozsáhlý katalog trestných činů, a to od nedbalostních přečinů až po zvlášť závažné trestné činy. Nicméně rozsah tohoto výčtu byl terčem kritiky odborné veřejnosti, protože v něm celá řada trestných činů, u kterých si lze představit, že by mohly být spáchány právnickou osobou, chyběla, a naopak některé trestné činy v katalogu uvedené se zdály být zcela navíc. Takovým případem byl například v ustanovení § 7 TOPO uvedený trestný čin svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ), u kterého, jak uvádí Jelínek,⁸⁷ není jasné, zda jej právnická osoba vůbec může fakticky spáchat. Naopak v katalogu trestných činů absentovaly trestné činy proti životu a zdraví, což ve svém důsledku mohlo znamenat, že právnické osoby poskytující zdravotnické služby by za protiprávní jednání spojené s jejich činností nebyly trestně odpovědné. Na tento nedostatek ustanovení § 7 TOPO upozornil Jelínek, který k tomuto uvedl: *„Je to zvláštní, protože mezi trestnými činy zařazenými do paragrafu 7 topo nalézáme i trestné činy, u kterých způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby (například u vydírání, sexuálního nátlaku, pohlavního zneužití). Nezařazení trestných činů proti životu a zdraví do výčtu deliktů, za které může být odpovědná právnická osoba, neumožňuje například vyvodit trestní odpovědnost právnických osob při poskytování zdravotních služeb a dopravních služeb při způsobení dopravní nehody či havárie nebo pracovního úrazu, který je trestným činem.“⁸⁸*

Nicméně v katalogu trestných činů absentovala i celá řada dalších trestných činů, které s ohledem na systematiku tohoto výčtu nepochybně měly být zahrnuty.

⁸⁶ Obecná část, bod 2 Důvodové zprávy k zákonu č. 183/2016 Sb., změna zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

⁸⁷ Jelínek, J.: K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. In: Bulletin advokacie, 9/2014, s. 15.

⁸⁸ Jelínek, J., Herczeg, J., opakovaná citace 60, s. 66.

Jedná se zejména o trestné činy, jejichž povaha je velmi obdobná trestným činům v seznamu uvedeným nebo také trestné činy subsidiární k trestným činům ve výčtu obsaženým. Jako příklad lze uvést v katalogu uvedený trestný čin obchodování s lidmi (§ 160 TZ), avšak trestné činy svou povahou srovnatelné jako trestný čin zbavení osobní svobody (§ 170 TZ) či zavlčení (§ 172 TZ) nebyly v ustanovení § 7 TOPO obsaženy. Dále zcela nelogicky nebylo zahrnuto několik trestných činů z oblasti hospodářské soutěže a zadávání veřejných zakázek. Za zmínku stojí i skutečnost, že seznam trestných činů obsahoval trestný čin podvodu (§ 209 TZ), avšak ne svou povahou obdobný trestný čin zpronevěry (§ 206 TZ), přičemž k této zvláštnosti se ani nikterak nevyjadřuje důvodová zpráva k TOPO, úmysl zákonodárce tak nebyl znám. Dle názorů odborné veřejnosti mohl katalog obsahovat ještě celou řadu dalších trestných činů, jejichž spáchání právnickou osobou si lze snadno představit. Jsou jimi některé majetkové trestné činy typu porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220 TZ) a dále i jejich subkategorie - úpadkové delikty (§§ 222 - 227 TZ).

Zákonodárce na kritiku odborné veřejnosti reagoval, a to prostřednictvím dvou novel, přičemž první novelou došlo k rozšíření katalogu trestných činů o některé další a druhou novelou byla koncepce pozitivního výčtu trestných činů, které mohou právnické osoby spáchat, otočena na výčet negativní. První novelou, zákonem č. 141/2014 Sb. účinným od 1. srpna 2014, se rozšířil katalog trestných činů uvedených v ustanovení § 7 TOPO o trestné činy znásilnění (§ 185 TZ), účast na pornografickém představení (§ 193a TZ), navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b TZ) a o trestný čin lichvy (§ 218 TZ). Mnohem zásadnější převrat však přinesla druhá novela, zákon č. 183/2016 Sb., účinná od 1. 12. 2016, která dosavadní ustanovení § 7 TOPO zcela nahrazuje textací novou a přechází k negativnímu výčtu trestných činů, které právnické osoby spáchat nemohou. Důvodová zpráva k této novele uvádí celou řadu důvodů a argumentů pro změnu koncepce vymezení trestných činů, kupříkladu poukazuje na skutečnost, že *"Zvolený užší rozsah trestní odpovědnosti s sebou může přinášet praktické problémy při kvalifikaci některých hraničních jednání navazujících na trestné činy uvedené ve výčtu obsaženém v § 7 zákona... a může dokonce vést i k odlišné kvalifikaci jednání fyzické a právnické osoby ..., což není žádoucí."*⁸⁹

V současné době jsou tak právnické osoby odpovědné za téměř všechny trestné

⁸⁹ Obecná část, bod 1.2. Důvodové zprávy k zákonu č. 183/2016 Sb., změna zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, tisk č. 304/0.

činy upravené trestním zákoníkem vyjma v ustanovení § 7 TOPO 21 trestných činů taxativně vyčtených. Tento způsob právní úpravy považuji za přehlednější a zároveň se domnívám, že tato úprava neskýtá zásadní nedostatky, které bychom našli v ostatních výše uvedených modelech. Nejenže uvedená varianta poskytuje značnou právní jistotu ve vztahu k trestným činům, za které mohou být právnické osoby trestně odpovědné, ale dovoluje negativně vymezit například i trestné činy, u kterých si sice dokážeme představit, že by je právnické osoby mohly spáchat, avšak trestní postih právnických osob není v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe žádoucí. Pozitivum této novely lze spatřovat i v tom, že faktickým rozšířením spektra trestných činů, kterých se právnické osoby mohou dopustit, dochází k přiblížení k počtu trestných činů, za které mohou být trestně odpovědné fyzické osoby. Touto novelou tak zákonodárce učinil krok k naplnění zásady rovnosti práv subjektů před zákonem.

Změnu koncepce kladně hodnotí i odborníci v oblasti trestního práva i ostatní odborná veřejnost. Například Koudelka⁹⁰ upozorňuje na skutečnost, že rozšířením katalogu trestných činů, za které bude možné právnické osoby stíhat, se zamezí případům, kdy fyzické osoby úmyslně schovávají svou trestnou činnost za osoby právnické, které za předmětné trestné činy nebyly dle pozitivního výčtu trestných činů v ustanovení § 7 TOPO trestně odpovědné. Koudelka upozorňuje na tři případy, kdy se fyzické osoby obviněné ze spáchání jednání, kterými naplnily znaky skutkových podstat trestných činů šíření toxikomanie (§ 287 TZ),⁹¹ neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytového prostoru (§ 208 TZ)⁹² a zneužívání vlastnictví (§ 229 TZ),⁹³ snažily vyhnout trestní odpovědnosti s argumentem, že v právních vztazích, jimiž byly trestné činy spáchány, jednaly jako jednatelé osob právnických, jednaly tedy prostřednictvím právnických osob, které z jejich jednání měly prospěch. Nejvyšší soud na tuto argumentaci nepřistoupil, avšak i přesto je vhodné spektrum trestných činů, jež mohou být přičteny právnickým osobám, co nejvíce rozšířit, aby byla výše uvedená argumentace zcela vyloučena.

⁹⁰ Koudelka, L.: Novelizace zákona o trestní odpovědnosti právnických osob č. 418/2011 Sb. zákonem č. 183/2016 Sb. In: Soudce. Praha: Wolters Kluwer, č. 3, 2017, s. 5.

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2015, sp. zn. 11Tdo 630/2015.

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2013, sp. zn. 7Tdo 777/2013.

⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8Tdo 654/2014.

Trestní odpovědnost právnické osoby

Za jakýsi základní stavební kámen zákona o trestní odpovědnosti právnických osob můžeme označit ustanovení § 8 TOPO, které upravuje podmínky přičitatelnosti protiprávního jednání zákonem vymezeného okruhu fyzických osob včetně jejich zavinění na spáchaném trestném činu osobám právnickým. Zároveň je však toto ustanovení z celého TOPO nejproblematičtější a přináší celou řadu výkladových problémů.

Už samotné označení *přičitatelnost* bývá odbornou veřejností kritizováno. Například Fenyk⁹⁴ uvádí, že namísto termínu přičtená odpovědnost právnické osobě by bylo vhodnější užívání termínu vytýkaná odpovědnost právnické osobě za trestné činy, protože přičitatelnost (*lato sensu*) je teorií práva chápána jako naplnění formálních i materiálních znaků skutkové podstaty trestného činu, k čemuž u právnických osob nedochází, a z tohoto důvodu považuje za vhodnější označení *vytýkatelnost* trestného činu právnické osobě. Zároveň je to právě toto ustanovení, které do českého právního řádu přináší institut kolektivní trestní odpovědnosti, která byla při zavádění trestní odpovědnosti právnických osob terčem kritiky a jedním z hlavních argumentů odpůrců TOPO.

Dle ustanovení § 8 odst. 1 TOPO je právnická osoba odpovědná za protiprávní jednání spáchaná vymezeným okruhem osob fyzických pouze tehdy, byl-li takový čin spáchán v zájmu takové právnické osoby nebo v rámci její činnosti. Do konce listopadu 2016 zde byla i třetí možnost – byl-li trestný čin spáchán jménem právnické osoby. Nicméně novelou TOPO č. 183/2016⁹⁵ byla s účinností od 1. prosince 2016 tato varianta z TOPO vypuštěna. Zákonodárce tímto pravděpodobně reagoval na kritiku odborné veřejnosti, že okruh fyzických osob, za jejichž protiprávní jednání mohou být právnické osoby trestně odpovědné, je příliš široký, a proto se jej tímto pokusil zúžit. Ze strany zákonodárce zde tedy byla snaha, aby v případech, kdy fyzická osoba jen formálně jedná jménem právnické, například použije-li v rámci protiprávního jednání hlavičkový papír právnické osoby či firemní email, nebyla předmětná právnická osoba odpovědná, a zároveň je-li zřejmé, že se jednalo o exces fyzické osoby. K tomuto se

⁹⁴ In Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 535.

⁹⁵ Zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

ostatně vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 27. září 2016,⁹⁶ tedy ještě před bytím účinnosti uvedené novely. Nejvyšší soud v tomto ohledu vyslovil názor, že k trestní odpovědnosti právnické osoby nepostačí, byl-li protiprávní čin spáchán pouze formálně jménem právnické osoby, ale že pro trestní odpovědnost právnické osoby je nutné, aby byl takový čin předmětné právnické osobě přičitatelný. Směřoval-li protiprávní čin fyzické osoby proti zájmům osoby právnické nebo bylo-li takové protiprávní jednání spácháno na její úkor, pak nelze dovodit trestní odpovědnost poškozené právnické osoby, přestože osoba fyzická jednala jejím jménem. V takovém případě je trestně odpovědná pouze jednáající fyzická osoba. Z tohoto lze tedy dovodit, že novelou č. 183/2016 Sb. vypuštěná varianta odpovědnosti právnické osoby za jednání fyzické osoby *jménem* takové právnické osoby nebude mít pro právní praxi žádný zásadní dopad.

Podstatně zásadnější význam má druhá varianta přičitatelnosti protiprávního činu fyzické osoby osobě právnické, kdy fyzická osoba jednala *v zájmu* právnické osoby. Obecně můžeme rozlišit dva druhy zájmů právnických osob, a to zájem povahy soukromoprávní, který mají zejména obchodní korporace, a naopak zájem veřejnoprávní kupříkladu u příspěvkových organizací, které se zabývají veřejně prospěšnými aktivitami. Dle Fenyka se Smejkalem můžeme *zájem* vymezit jako hmotné nebo nehmotné jednání, které zlepšuje či při nejmenším zachovává právnické osobě postavení v oblasti jejího působení.⁹⁷ V praxi se tak bude zpravidla jednat o navyšování majetku právnických osob a zlepšování jejich postavení v rámci trhu. Jaká jednání lze považovat za taková, která jsou *v zájmu* právnické osoby, vymezil i Nejvyšší soud ve svém usnesení z listopadu 2015.⁹⁸ Nejvyšší soud tímto rozhodnutím reagoval i na skutečnost, že orgány činné v trestním řízení interpretovaly zákonem stanovený předpoklad trestní odpovědnosti právnické osoby, tedy čin spáchaný v jejím zájmu, příliš extenzívně, v důsledku čehož šel takový výklad spíše *contra legem*. V uvedeném rozhodnutí soud judikoval, že „*Protiprávní čin je spáchán v zájmu právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 t. o. p. o., má-li z něho právnická osoba buď majetkový prospěch, nebo jakýkoliv imateriální prospěch, či získá-li jakoukoliv jinou výhodu. Uvedený znak*

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016.

⁹⁷ Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 30.

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015.

je třeba vykládat tak, že prospěch nebo výhoda právnické osoby plynoucí pro ni ze spáchaného trestného činu prostřednictvím benefitů dosažených tímto trestným činem jejími zaměstnanci či společníky musí mít takovou povahu, že benefitem zaměstnance či společníka právnické osoby jsou podmíněny prospěch nebo výhoda samotné právnické osoby.“ V tomto konkrétním případě jediný společník společnosti s ručením omezeným řídil motorové vozidlo, které patřilo stíhané právnické osobě, přestože mu byl předchozím pravomocným a vykonatelným rozhodnutím soudu uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel. Protože však tato fyzická osoba vykonávala jízdy výlučně pro své soukromé účely a pro svůj osobní prospěch a nikoli v zájmu stíhané právnické osoby, tato právnická osoba tak nemůže být trestně odpovědná za spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) TZ.

Nejvyšší soud se ve svém rozhodnutí ze září 2013⁹⁹ vyjádřil i co do třetí varianty přičitatelnosti protiprávního jednání fyzické osoby osobě právnické, kdy je protiprávní čin spáchán *v rámci činnosti* právnické osoby. Soud v tomto případě stanovil, že právnické osobě nelze přičíst protiprávní čin jejího jednatele, který se dopustil krádeže dle ustanovení § 205 TZ, když odcizil klimatizační jednotku, kterou předtím právnická osoba v rámci své podnikatelské činnosti u poškozené řádně nainstalovala. Soud vyslovil, že vzniklá škoda nebyla způsobena právnickou osobou, ale byla způsobena zřejmým excesem jejího jednatele, který škodu nezpůsobil „při činnosti“ právnické osoby ve smyslu § 420 odst. 2 obč. zák. Soud zde tedy rozhodl, že protiprávní čin jednatele právnické osoby, jehož podstatou je krádež, tedy čin vyloženě kriminální povahy, již nespadal do rámce podnikatelské činnosti právnické osoby, a to i když byl výtěžek z krádeže použit v její prospěch. Pro úplnost je třeba dodat, že dle dnes účinné textace TOPO by však toto jednání pravděpodobně právnické osobě přičteno bylo, a to jako varianta protiprávního činu spáchaného *v zájmu* právnické osoby s cílem opatřit jí majetkový prospěch. Nadto byl uvedený skutek spáchán před 1. prosincem 2016, tedy v době, kdy trestný čin krádeže nebyl obsažen ve výčtu trestných činů obsažených v ustanovení § 7 TOPO, proto tak jako tak nebylo možné právnické osobě tento trestný čin přičíst.

⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2013, sp. zn. 7 Tdo 1020/2013.

Fyzické osoby, jejichž protiprávní jednání může být při splnění zákonných podmínek přičteno osobám právnickým, lze rozdělit dle kritéria odlišných podmínek přičitatelnosti do následujících dvou skupin:

- i. fyzické osoby vymezené v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, přičemž jejich protiprávní jednání je vždy v případě kumulativního naplnění základních formálních znaků objektivní stránky trestného činu (jednání, následek, příčinná souvislost) přímo přičitatelné právnické osobě. Těmito fyzickými osobami jsou: (i.) statutární orgány a jejich členové či jiné osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, které jsou oprávněné jménem nebo za právnickou osobu jednat, dále (ii.) fyzické osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, které u právnické osoby vykonávají řídicí nebo kontrolní činnost, i když nejsou členy statutárních orgánů nebo osobami ve vedoucím postavení, a (iii) fyzické osoby vykonávající rozhodující vliv na řízení dané právnické osoby v případě, že jejich jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby. U této kategorie osob je spáchání trestného činu bez dalšího přičteno dané právnické osobě, která se v takovém případě může trestní odpovědnosti zprostit, pouze pokud se jí podaří prokázat, že vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito fyzickými osobami zabránila (§ 8 odst. 5 TOPO);
- ii. zaměstnanci či osoby v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů, přestože nejsou osobami uvedenými pod bodem i. [§ 8 odst. 1 písm. d) TOPO]. Protiprávní jednání těchto osob se právnické osobě přičte pouze tehdy, pokud tak jednaly na základě rozhodnutí, schválení nebo pokynů ze strany právnické osoby nebo pokud v rámci dané právnické osoby absentovala opatření, která po právnických osobách lze spravedlivě požadovat nebo která měla být provedena dle jiného zákona než TOPO, zejména při chybějící kontrole nad činností zaměstnanců nebo neexistenci opatření k zamezení nebo odvrácení následků páchané trestné činnosti. V rámci této kategorie zaměstnanců tak právnické osoby nebudou trestně odpovědné, jsou-li splněny podmínky výše uvedené, a dále se právnická osoba může trestní odpovědnosti zprostit, pokud se jí podaří prokázat, že vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito fyzickými osobami zabránila (§ 8 odst. 5 TOPO).

Dle důvodové zprávy k TOPO zákonodárce úmyslně rozdělil fyzické osoby, jejichž protiprávní jednání lze právníkům osobám přičítat, do dvou výše uvedených kategorií, a to z důvodu, že v případě členů statutárních orgánů, osob ve vedoucím postavení nebo s rozhodujícím vlivem a dalších osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) – c) TOPO je zvýšený zájem, aby se protiprávního jednání nedopouštěly a aby samotné právníké osoby měly maximální snahu protiprávnímu jednání těchto osob předcházet a také jej samy odhalovat.

Ještě před novelou TOPO č. 183/2016 Sb., kterou bylo do TOPO vneseno nové ustanovení § 8 odst. 5 TOPO upravující možnost zproštění trestní odpovědnosti právníké osoby, bylo ustanovení § 8 odst. 1, 2 TOPO odbornou veřejností velmi kritizováno. Hlavním důvodem negativních ohlasů byl argument, že jednání uvedených fyzických osob by nemělo být právníkům osobám přičítáno bez dalšího, ale pouze tehdy, kdy protiprávní činy byly spáchány v souvislosti s funkcí fyzických osob v rámci právníké osoby. Právní úprava účinná do konce listopadu 2016 tak zakotvovala objektivní odpovědnost fyzických osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) – c) TOPO a právníkům osobám tedy neumožňovala jakkoli se ze spáchaných trestných činů vyvinít, a to i byť by se jednalo o případy zjevného excesu konkrétních fyzických osob.¹⁰⁰ Nicméně jak bylo dovozeno judikaturou i právní naukou,¹⁰¹ aby samotný institut trestní odpovědnosti dával smysl, právníká osoba nemůže být odpovědná za protiprávní jednání fyzických osob v případech, kdy se fyzické osoby dopustily protiprávního jednání proti zájmům dané právníké osoby nebo na její úkor, v takovém případě má být dovozena trestní odpovědnost pouze jednajících osob fyzických.

Formulace ustanovení § 8 odst. 1 TOPO bývá také kritizována z hlediska přístupu k právníkům osobám jako subjektům práva. S přijetím nového občanského zákoníku jsou s účinností od 1. ledna 2014 právníké osoby považovány za umělé zákonem vytvořené útvary bez vlastní vůle, účinný občanský zákoník tedy stojí na teorii fikce. Na rozdíl od předchozího občanského zákoníku z roku 1964, který byl postaven spíše na teorii reality právníkých osob (k jednotlivým teoriím právníkých osob viz.

¹⁰⁰ Grivna, T.: Dva a půl roku účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právníkých osob. In: Parlamentní listy, 30. 6. 2014. [online]. Dostupné na: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Tomas-Grivna-Dva-a-pul-roku-ucinnosti-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-325194>> [cit. 16. 3. 2017].

¹⁰¹ Šámal, P. a kol., opakovaná citace 24, s. 190 - 191.

kapitola 1.1. této disertační práce), nyní již právnické osoby nejednají prostřednictvím svých statutárních orgánů, ale naopak statutární orgány jednají v zastoupení právnické osoby (viz. ustanovení §§ 161 - 167 OZ). Současná formulace návěti ustanovení § 8 odst. 1 TOPO tak neodpovídá teorii fikce přijaté novým občanským zákoníkem, dle které by členové statutárních orgánů měly jednat pro účely přičitatelnosti protiprávního jednání právnické osobě z titulu svého zastoupení. Například Beran navrhuje, že vhodnějším zněním věty první § 8 odst. 1 TOPO by bylo následující: *„Za trestný čin právnické osoby se považuje protiprávní čin spáchaný za právnickou osobu nebo v její prospěch, jednal-li tak při plnění svých úkolů (...).“* Trestný čin by tak byl páchan za právnickou osobu, nikoli přímo právnickou osobou, protože je-li dle účinného občanského zákoníku právnická osoba považována za právní fikci bez vlastní vůle, pak nelze, aby byl trestný čin spáchan právnickou osobou a v jejím zájmu, protože právnická osoba bez vůle nemůže mít ani žádné zájmy. Proto Beran navrhuje formulaci, která by fiktivní povaze právnických osob více vyhovovala, a trestná činnost by tak byla páchána ne v zájmu, ale ku prospěchu právnických osob. Beran zároveň upozorňuje, že spojení *„v rámci její činnosti“* užitá v návěti ustanovení § 8 odst. 1 TOPO je pro přičitatelnost protiprávního jednání fyzických osob osobám právnickým významově širší, než formulace užitá v ustanovení § 167 OZ. Ve svém důsledku bychom toto mohli označit za porušení zásady subsidiarity trestní represe, a proto Beran vidí jako vhodnější variantu formulaci *„při plnění svých úkolů.“*¹⁰²

Nicméně Šámal s Eliášem výše uvedené kritice odporují, když uvádějí, že *„zákon o trestní odpovědnosti právnických osob tedy nepochybně navazuje na vymezení právnických osob, jak bylo rozvinuto v obecné teorii práva, zejména v nauce občanskoprávní, ale i administrativněprávní, neboť ani nemůže jinak, ale pokud jde o trestněprávní jednání právnické osoby, musí zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ze shora uvedených důvodů navazovat na obecné vymezení jednání v trestněprávním smyslu, na něž pak navazuje i vymezení skutkových podstat jednotlivých trestných činů, a proto si nelze vystačit s obecnou úpravou v občanském zákoníku, neboť v těchto případech nejde o obecné právní jednání nebo protiprávní čin,*

¹⁰² Beran, K.: Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. In: Trestněprávní revue 7,8/2014, s. 179 an.

jak je chápe soukromé právo, ale o “exces“ ve smyslu jednání trestněprávního, které je třeba s ohledem na to upravit zvláštním způsobem (...).“¹⁰³

Názory na koncepci přičitatelnosti právnických osob jsou tedy mezi odbornou veřejností dosti odlišné. Já osobně jsem zastáncem teorie reality právnických osob, domnívám se, že právnické osoby mají v dnešní moderní společnosti tak silné postavení a význam, že dokonce některé jejich zájmy mohou být odlišné od zájmů osob fyzických, které za těmito právnickými osobami stojí. Proto z tohoto pohledu pokládám textaci návěti ustanovení § 8 odst. 1 TOPO za vyhovující a naopak nesouhlasím s přístupem k právnickým osobám zakotveným v občanském zákoníku, protože návrat k teorii fikce právnických osob pokládám za pomyslný krok zpět ve vývoji přístupu k právnickým osobám.

Pro úplnost je třeba doplnit, že zákonodárce vzal v potaz kritiku odborné veřejnosti ohledně příliš širokého okruhu osob vymezených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) – c) TOPO, jejichž protiprávní činy jsou beze všeho přičítány právnickým osobám. Novelou TOPO č. 183/2016 Sb. je okruh fyzických osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) a b) TOPO s účinností od 1. prosince 2016 zúžen pouze na takové fyzické osoby, které se nacházejí ve vedoucím postavení právnické osoby. Cílem zákonodárce nepochybně bylo touto novelou zabránit tomu, aby jakákoli osoba jednající za právnickou osobu svým protiprávním jednáním založila trestní odpovědnost osoby právnické. Avšak lze si představit případy, kdy by osoby uvedené v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) a b) TOPO, které však nebudou ve vedoucím postavení, bylo možné podřadit pod osoby uvedené v ustanovení § 8 odst. 1 písm. d) TOPO, tedy zaměstnance a zejména jiné osoby v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů. Nicméně stíhání právnické osoby dle ustanovení § 8 odst. 1 písm. d) TOPO je pro právnickou osobu výhodnější než dle ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) a b) TOPO, protože zde má možnost prokázat, že nebyly splněny podmínky vymezené v ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO a právnické osobě tak nelze spáchání trestného činu zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení přičítat. Domnívám se, že dopad této novely v praxi bude minimální s ohledem na skutečnost, že většina právnických osob je stíhána pro protiprávní jednání členů jejich statutárních orgánů či zaměstnanců, na které se novela nevztahuje.

¹⁰³ Šámal, P., Eliáš K.: Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku“. In: Trestněprávní revue 3/2015, s. 59 an.

Jak bylo uvedeno výše, druhou kategorií fyzických osob, jejichž jednání lze přičítat osobám právnickým, tvoří zaměstnanci a osoby v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanci“) při plnění pracovních úkolů dle ustanovení § 8 odst. 1 písm. d) TOPO. Zákon stanovuje, že je-li zaměstnancem spáchán protiprávní čin, pak jej lze přičíst právnické osobě pouze v případě, že:

- a. zaměstnanec jednal na základě rozhodnutí, schválení nebo pokynu právnické osoby; nebo
- b. orgán právnické osoby neprovedl taková opatření, která měl provést podle jiného právního předpisu nebo která po něm lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedl povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo nebyla učiněna nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

Zákonodárce se tímto snaží vyvinout tlak na orgány právnické osoby a na osoby ve vedoucím postavení, aby prováděly důslednou kontrolu činností jejich zaměstnanců, a zároveň má toto ustanovení zabránit tomu, aby byla trestná činnost zastřena za řadové zaměstnance právnické osoby. Orgány právnické osoby by tedy měly učinit taková opatření, kterými budou protiprávnímu jednání jejich zaměstnanců jednak předcházet a jednak kterými zamezí a odvrátí následky spáchaného trestného činu. V opačném případě bude protiprávní jednání zaměstnanců právnické osobě přičteno a ta za něj bude trestně odpovědná. Nicméně TOPO ani důvodová zpráva nikterak nespecifikují, jaká opatření lze po orgánech právnické osoby *spravedlivě požadovat*. Nejenže je tento pojem velmi neurčitý, nadto ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO mezi řádky naznačuje, že je spíše na právnické osobě, aby prokázala, že taková opatření k zamezení páchaní trestné činnosti implementovala, čímž by však došlo k nežádoucímu přenesení důkazního břemene na stíhanou právnickou osobu.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob pamatuje i na případy, kdy by byl protiprávní čin zjištěn, avšak konkrétní fyzickou osobu, která se jej dopustila, by se odhalit nepodařilo. Dle ustanovení § 8 odst. 3 TOPO budou i za této situace právnické osoby trestně odpovědné, což je ostatně i jedním z účelů institutu trestní odpovědnosti právnických osob. Toto ustanovení zároveň cílí i k tomu, aby bylo zabráněno úmyslnému zastírání protiprávního jednání fyzických osob za osoby právnické.

Uvedené ustanovení již bylo několikrát použito i v rámci rozhodovací praxe českých soudů, jako například v rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 26. března 2014,¹⁰⁴ kterým byla odsouzena právnická osoba za spáchání trestného činu neoprávněného nakládání s odpady dle ustanovení § 298 odst. 2 TZ, aniž by byla zjištěna a odsouzena fyzická osoba, která se protiprávního činu dopustila. V tomto konkrétním případě totiž došlo k situaci, kdy řidiči jako zaměstnanci odsouzené právnické osoby vyložili odpad mimo legální skládku. Nicméně vzhledem k tomu, že odsouzená právnická osoba neměla implementovaná žádná vnitřní opatření, aby takovému jednání zabránila, nadto ani nebyla vedena žádná kniha jízd, která by prokázala, který z řidičů právnické osoby vozidlo řídil, soud rozhodl, že se tak jednalo o pochybení na straně právnické osoby a odsoudil pouze stíhanou právnickou osobu k zákazu činnosti v délce trvání 96 měsíců.

V případech, kdy se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba se dopustila protiprávního jednání, vyvstává otázka, jakým způsobem se stanoví forma zavinění trestného činu, tedy zda se jedná o úmyslný či nedbalostní trestný čin. Tento problém neřeší ani TOPO ani důvodová zpráva k němu. V této souvislosti se lze domnívat, že v souladu se zásadou *in dubio pro reo* by právnické osobě mělo být přičteno pouze nedbalostí protiprávní jednání osoby fyzické, a proto by i právnická osoba měla být trestně odpovědná za spáchání trestného činu z nedbalosti.

Naopak je-li protiprávně jednající osoba známa, pak se uplatní zásada tzv. souběžné nezávislé trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob a budou vedle sebe stíhány a trestně odpovědny za tentýž skutek jak osoba právnická, tak osoba fyzická. Aplikací této zásady nedojde k porušení jiné trestněprávní zásady *ne bis in idem*, a to z důvodu, že za stejný skutek není dvakrát postihován tentýž pachatel, nýbrž jsou za tentýž protiprávní čin stíháni odlišní pachatelé, osoba fyzická a osoba právnická.¹⁰⁵

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob stanovuje i okruh zvláštních případů, kdy jsou protiprávní činy osob fyzických přičítány osobám právnickým. Jedná se o případy, kdy (i) byl protiprávní čin spáchán před vznikem právnické osoby, (ii) právnická osoba sice vznikla, ale soud následně rozhodl o její neplatnosti, (iii) právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný

¹⁰⁴ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 29 T 7/2014.

¹⁰⁵ Jelínek, J., Herczeg, J., opakovaná citace 60, s. 78 - 82.

nebo neúčinný, a (iv) jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná. Tyto okolnosti plně korespondují s ustanovením § 114 odst. 2 písm. a) až c) TZ upravujícím konkrétní a speciální subjekt trestného činu, kdy ke spáchání trestného činu postačí, aby zvláštní vlastnosti, způsobilost nebo postavení měla právnická osoba, jejímž jménem jednal pachatel fyzická osoba za výše uvedených okolností.

Hlavním smyslem ustanovení § 8 odst. 4 TOPO je okruh přičitatelnosti protiprávního jednání právnickým osobám co nejvíce rozšířit, aby v praxi nedocházelo k tomu, že by některé právní úkony mohly být zneužity s cílem vyhnout se trestní odpovědnosti. Například u obchodních korporací si lze snadno představit situaci, kdy by na základě zakladatelského právního jednání byla právnická osoba založena, avšak trestný čin, za který by právnická osoba za normálních okolností byla trestně odpovědná dle ustanovení § 8 odst. 1 a 2 TOPO by byl spáchán ještě před jejím vznikem, tedy typicky před zápisem do obchodního rejstříku. Díky ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) TOPO i za uvedené situace bude trestně odpovědná založená právnická osoba, a to dokonce i bez následné aprobace takového jednání po vzniku právnické osoby, která je vyžadována v právu soukromém.¹⁰⁶

Novelou TOPO č. 183/2016 Sb. byl s účinností od 1. prosince 2016 do ustanovení § 8 TOPO vložen nový odstavec pátý, který upravuje možnost zproštění trestní odpovědnosti právnických osob. Jsou-li splněny podmínky stanovené v ustanoveních § 8 odst. 1 – 4 TOPO a právnické osobě je přičteno protiprávní jednání osoby fyzické, pak se taková právnická osoba může své trestní odpovědnosti zprostit v případě, že vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v ustanovení § 8 odst. 1 TOPO zabránila.

Toto nové ustanovení TOPO rozpoutalo vášnivou diskusi mezi advokáty, státními zástupci, na půdě pedagogické, ba dokonce i mezi širokou veřejností. Předmětem zájmu a zároveň kritiky je nejen samotná textace, ale i význam a dopady tohoto ustanovení v praxi. Na nelogičnost zvolené textace poukazuje např. Šámal, který upozorňuje, že při doslovném výkladu textace § 8 odst. 5 TOPO je trestní odpovědnost právnické osobě přičtena a až když právnická osoba prokáže vynaložení úsilí k zabránění páchání trestné činnosti, pak může být trestní odpovědnosti zproštěna.

¹⁰⁶ Šámal, P. a kol., opakovaná citace 24, s. 216.

Nicméně takto složitá koncepce by dle Šámala¹⁰⁷ měla být zjednodušena tím způsobem, že při prokázání vynaloženého úsilí k zabránění trestné činnosti trestné činy právníckým osobám vůbec nebudou přičteny, tím pádem se pak právnícké osoby trestní odpovědnosti ani nebudou zprošťovat. Dle Šámala by proto textace ustanovení § 8 odst. 5 TOPO měla znít spíše následujícím způsobem: „(5) *Právnícké osobě nelze přičítat podle odstavce 2 jednání osob uvedených v odstavci 1 písm. b), c) a d), pokud vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito osobami zabránila.*“ Osobně se s vysloveným názorem zcela ztotožňuji. Ustanovení § 8 TOPO upravuje podmínky přičitatelnosti protiprávních jednání osob fyzických osobám právníckým, a proto, aby byla dodržena systematika zákona, měla by zde být upravena podmínka, kdy právnícké osobě nelze jednání fyzické osoby přičíst, nikoli aby bylo nejdříve přičteno, právnícká osoba tak byla trestně odpovědná, a následně by se trestní odpovědnosti zprošťovala.

Kritiku ustanovení § 8 odst. 5 TOPO bychom našli i ze strany zástupců akademické obce. Například Jelínek¹⁰⁸ upozorňuje na nesprávně užitý termín „zproštění se odpovědnosti“, který by měl být užíván výlučně v souvislosti s odpovědností objektivní, tedy například ve vztahu ke správním deliktům, resp. přestupkům. Avšak odpovědnost právníckých osob je odpovědností subjektivní, a proto by mělo být užíváno spojení „vyvinění právnícké osoby z trestní odpovědnosti“. Nicméně jak jsem uvedla výše, je otázkou, zda by vůbec ke zproštění či vyvinění právnícké osoby mělo docházet nebo zda by jí od počátku nemělo být protiprávní jednání osob fyzických vůbec přičítáno. V tomto směru souhlasím se Šámalem a domnívám se, že má-li právnícká osoba implementována přiměřená opatření k zabránění protiprávního jednání fyzických osob, pak by protiprávní čin od počátku neměl být právnícké osobě přičítán. Naopak lze plně souhlasit s kritikou Jelínka co do absolutní neurčitosti spojení „veškeré úsilí, které bylo po právnícké osobě možno spravedlivě požadovat“. Z TOPO ani z důvodové zprávy k TOPO není jasné, jaká opatření splňují kritérium „veškerého úsilí“ a ve svém důsledku bychom se mohli ptát, zda právnícká osoba vůbec může vynaložit více než uvedené „veškeré úsilí“. Jelínek tak přichází k úvaze, zda novým požadavkem

¹⁰⁷ Prezentace prof. JUDr. Pavla Šámala, Ph.D. v rámci konference Trestní odpovědnost právníckých osob konané dne 15. září 2016 v Praze.

¹⁰⁸ Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právníckých osob v česko-slovenském srovnání. In: Kriminalistika. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2/2016, s. 98.

„veškerého úsilí“ nedošlo ve skutečnosti ke zpřísnění trestní odpovědnosti právnických osob než naopak k zákonodárci zamýšlenému zmírnění.¹⁰⁹ Dle mého názoru je však třeba nové ustanovení § 8 odst. 5 TOPO vykládat v širších souvislostech a s ohledem na účel daného ustanovení. Proto lze předpokládat, že zákonodárce měl na mysli spíše přiměřené úsilí, které s ohledem na povahu, předmět podnikání, velikost, význam a další atributy právnické osoby bylo možné po té které právnické osobě spravedlivě požadovat.

Kritika nového ustanovení § 8 odst. 5 TOPO přichází i ze strany státního zastupitelství, které nové exkulpační kritérium považuje za vágně formulované, jehož „důsledkem může být i snaha právnických osob, proti kterým se trestní řízení povede, bagatelizovat své vnitřní poměry na takovou úroveň, která bude odůvodňovat minimální úsilí k předcházení trestné činnosti.“¹¹⁰ Je nepochybné, že uvedené ustanovení bude znamenat značný tlak na orgány činné v trestním řízení, které se při stíhání právnických osob budou muset vypořádat s tím, zda v konkrétních případech právnické osoby vynaložily či naopak nevynaložily „veškeré úsilí“ k předcházení trestné činnosti.

V neposlední řadě tato novela vzbudila vášnivě diskuse i mezi advokáty, na které se jejich klienti ve věci trestní odpovědnosti právnických osob obrací. Vzhledem k tomu, že není jasné, jaké kroky a nástroje budou v praxi kvalifikovány jako „vynaložení veškerého úsilí, které bylo možno po právnické osobě spravedlivě požadovat,“ advokáti tak nemohou svým klientům s jistotou potvrdit či vyvrátit, zda přijatá opatření jsou pro účely § 8 odst. 5 TOPO dostatečná, obdobně tomu bude i v případě zpracování takových interních opatření advokátem pro svého klienta.

Cílem uvedené novely tedy nepochybně bylo zavedení možnosti exkulpace právnických osob a zároveň snaha přimět právnické osoby k implementaci opatření sloužících k prevenci před pácháním trestné činnosti, jako představují například compliance programy, etické kodexy, vzdělávací akce a další. Nicméně TOPO ani důvodová zpráva taková opatření nikterak blíže nespecifikuje ani neuvádí základní zásady jejich fungování. Protože se jedná o oblast v českém trestním právu novou a nepochybně velmi zajímavou, opatřením k zabránění páchání trestné činnosti se podrobněji věnuje kapitola 4. této disertační práce.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Žďárský, Z.: K trestní odpovědnosti právnických osob v ČR nejen z pohledu Nejvyššího státního zastupitelství. In: Státní zastupitelství. Praha: Wolters Kluwer ČR. 1/2017, s. 10.

Pachatel, spolupachatel a účastník

Přestože je ustanovení § 9 TOPO označeno jako „Pachatel, spolupachatel a účastník“, zda a za jakých podmínek může být právnická osoba účastníkem na trestném činu, se v tomto ustanovení nedozvíme stejně jako v celém TOPO. K uvedené legislativní chybě došlo pravděpodobně v důsledku nesprávného převzetí nadpisu k tomuto ustanovení z původního návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (sněmovní tisk č. 745, IV. volební období, předložen Poslanecké sněmovně dne 21. července 2004). Ustanovení § 6 tohoto původního návrhu říkalo, že *„Na účastenství právnické osoby ve vztahu k trestnému činu právnické osoby i fyzické osoby se užije přiměřeně ustanovení § 24 trestního zákoníku.“* Domnívám se, že v praxi si lze představit situace, kdy by právnická osoba byla organizátorem, návodcem a především pomocníkem na trestném činu spáchaném pachatelem právnickou nebo fyzickou osobou. Proto se domnívám, že by výše uvedená formulace obsažená v původním návrhu zákona měla být *de lege ferenda* vložena do ustanovení § 9 TOPO jako odst. 4.

Právnické osoby jsou pachateli trestného činu v důsledku aplikace konceptu přičitatelnosti protiprávního jednání osob fyzických osobám právnickým v souladu s ustanovením § 8 TOPO. V této souvislosti je tedy třeba si uvědomit zásadní rozdíl od definice pachatele vymezené v ustanovení § 22 odst. 1 TZ, dle které je pachatelem fyzická osoba, jež naplní znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy.

Do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byla zařazena i možnost tzv. nepřímého pachatelství právnických osob, tedy že právnické osoby jsou považovány za pachatele trestných činů i v případě užití jiných právnických nebo fyzických osob ke spáchání trestného činu. Domnívám se, že užití jedné právnické osoby ke spáchání trestného činu další právnické osoby si lze v praxi jen obtížně představit, muselo by se jednat o opravdu velmi sofistikovanou trestnou činnost, jejíž prokázání orgány činnými v trestním řízení by bylo nesmírně obtížné. Nicméně i takový případ nelze vyloučit, a proto toto ustanovení má zajisté v TOPO své místo.

V souvislosti se spolupachatelstvím právnických osob na trestné činnosti zavedl TOPO do českého trestního práva novou zásadu, kterou Jelínek vymezil jako tzv.

*zásadu souběžné nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby.*¹¹¹ Dle této zásady vedle sebe může být trestně odpovědná jak fyzická osoba, která se protiprávního činu dopustila, tak i právnická osoba, které je takové jednání přičítáno. Zároveň ustanovení § 9 odst. 3 TOPO stanovuje, že je-li trestný čin spáchán více osobami, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, pak každá z těchto osob odpovídá, jako by trestný čin spáchala sama. Toto ustanovení je tak doplňkem k definici spolupachatelství, které je vymezeno v trestním zákoníku jako čin spáchaný úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob. Ve vztahu k právnickým osobám považujeme za takový společný úmysl osoby právnické a dalšího spolupachatele úmysl protiprávně jednající osoby fyzické, jejíž jednání je právnické osobě přiřčeno dle ustanovení § 8 TOPO a úmysl spolupachatele osoby fyzické nebo obdobně osoby právnické.

Tento princip byl potvrzen i Ústavním soudem, který odmítl ústavní stížnost i samotnou argumentaci stěžovatelky právnické osoby, která měla za to, že pokud bylo zahájeno trestní stíhání v předmětné věci proti jednatelům stěžovatelky jako fyzickým osobám s tím, že tito jednatelé se měli dopustit spáchání přečinu zkrácení daně, poplatku a jiné povinné platby podle ustanovení § 240 odst.1 tr. z., pak je vyloučeno, aby za totožný skutek nezávisle na nich byla stíhána i stěžovatelka. Ústavní soud však v tomto ohledu poukázal právě na ustanovení § 9 TOPO a argumentací stěžovatelky tak vyvrátil.¹¹²

Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob zakotvuje automatický přechod trestní odpovědnosti právnické osoby při jejím zániku na veškeré její právní nástupce. V tomto ohledu má tedy trestní odpovědnost osob právnických zcela jiný charakter než u osob fyzických, v jejichž případě dochází k zániku trestní odpovědnosti jejich smrtí. Rozdílná právní úprava má však nepochybně svůj význam. Zákonodárce zde cílil zejména k tomu, aby zabránil zániku trestní odpovědnosti právnické osoby v případě, kdy by došlo k úmyslnému zrušení právnické osoby s právním nástupnictvím jiné nebo jiných právnických osob, které by převzaly po původní právnické osobě veškerý personální i materiální substrát, čímž by fakticky došlo k pokračování v identické

¹¹¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. Vydání. Praha: Leges, 2016, s. 38.

¹¹² Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1434/13.

činnosti zanikající právnické osoby. Proto dle ustanovení § 10 TOPO přechází trestní odpovědnost právnické osoby na její právní nástupce, a to na všechny, bylo-li jich více. Přechod trestní odpovědnosti je automatický a bez dalšího, TOPO tedy vylučuje jakoukoli možnost liberace. Mezi odbornou veřejností však panuje diskuse, zda v některých krajních případech by vyvinění právního nástupce nemělo být umožněno. Například Jelínek uvádí, že původní návrh TOPO z roku 2004 obsahoval možnost vyvinění právního nástupce tehdy, prokáže-li se, že nástupnická právnická osoba nevěděla a ani vědět nemohla, že v rámci jejího předchůdce byla páchána trestná činnost, za kterou byla tato právnická osoba trestně odpovědná. Dle Jelínka by takové ustanovení mělo své opodstatnění, a proto jeho vložení do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vidí jako juristicky čistější a vhodnější variantu než současnou úpravu automatického přechodu trestní odpovědnosti.¹¹³

V této souvislosti nicméně zastávám opačný názor, tedy že automatický přechod bez možnosti vyvinění je efektivnější úpravou. V praxi by si totiž šlo jen velmi těžko představit, jakým způsobem by orgány činné v trestním řízení dokazovaly, že přestože právní nástupce nevěděl o protiprávní činnosti svého předchůdce, o této činnosti však vědět mohl, a proto je takový právní nástupce trestně odpovědný. Stejně tak by bylo dosti obtížné dokazování, jaké informace nástupnická právnická osoba měla o svém předchůdci a že o trestné činnosti svého předchůdce nepochybně věděla. Celé důkazní řízení by na základě tohoto bylo velmi komplikované a prokázání viny právního nástupce by bylo téměř nemožné. V důsledku takového ustanovení by mohlo docházet k záměrnému rušení právnických osob s právním nástupcem za účelem dosažení zániku trestní odpovědnosti, čímž by došlo k popření účelu jak TOPO, tak i účelu celého institutu trestní odpovědnosti právnických osob.

Na druhou stranu lze souhlasit s argumentem neúměrné přísnosti TOPO například v případech, kdy by nástupnická osoba sama proaktivně prověřovala informace o svém právním předchůdci, typicky v rámci due diligence, a zjistila by, že daný právní předchůdce má trestní rejstřík zcela čistý a nebyly by zde ani žádné další indicie naznačující možnost páchání trestné činnosti. Nicméně pokud by v takovém případě s určitým časovým odstupem po okamžiku právního nástupnictví vyšla trestná činnost právního předchůdce najevo, v takovém případě by byl TOPO jistě neúměrně

¹¹³ Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob-balance a perspektivy. Praha: Leges, 2013, s. 108.

přísný, protože za takové situace je dle současné právní úpravy právní nástupce, právnická osoba, trestně odpovědný bez jakékoli možnosti vyvinění.

K této otázce se vyjádřil i Nejvyšší soud, který princip právního nástupnictví bez jakékoli možnosti vyvinění potvrdil ve svém usnesení ze dne 23. března 2016. Nejvyšší soud zde nevyhověl stížnosti stěžovatelky, právnické osoby, která považovala trestní stíhání za neopodstatněné, protože se zakládalo pouze na skutečnosti, že byla singulárním právním nástupcem spoluobviněné právnické osoby na základě prodeje podniku. Zároveň stěžovatelka uvádí, že v době právního nástupnictví již jednající fyzické osoby žádnou inkriminovanou trestnou činnost nepáchaly. Zároveň objektivní trestní odpovědnost právního nástupce považovala stěžovatelka za protiústavní a popírající princip presumpce neviny. Ústavní soud zde vyslovuje názor, že přestože je prodej závodu svou povahou sukcesí singulární, „bylo by vskutku proti smyslu samotné právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, pakliže by případná trestněprávní sankce nemohla dopadat na společnost, na niž by byl převeden celý podnik (závod) trestně stíhané (a posléze i odsouzené) obchodní společnosti. Stěžovatelkou dovolávaná interpretace ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb. by tak nevyhnutelně vedla k tomu, že by k faktické beztrestnosti jakékoliv obchodní společnosti stačilo, aby případně převedla svůj podnik (závod), resp. jeho bonitní část na nově vzniklou (či jinou již existující) obchodní společnost.“¹¹⁴

TOPO nikterak nespecifikuje, zda trestní odpovědnost právnické osoby přechází na její právní nástupce i v případech singulární právní sukcese, tedy při nástupnictví pouze ve vztahu k jednotlivým majetkovým hodnotám a jednotlivým právům a povinnostem, nebo pouze v případech sukcese univerzální. Jelínek v této souvislosti poukazuje na úpravu obsaženou v Rakouském zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob, jehož ustanovení o právním nástupnictví byla východiskem pro právní úpravu českou. V rámci rakouské právní úpravy je dovozováno, že k přechodu trestní odpovědnosti dojde pouze v případě univerzální sukcese, kdy na právního nástupce přecházejí veškerá práva a povinnosti, naopak pouze singulární sukcese vztahující se výlučně k jednotlivým právům, povinnostem a majetkovým hodnotám trestní odpovědnost právního nástupce vylučuje.¹¹⁵ Fenyk a Smejkal se přiklánějí k výkladu zastávanému v Rakousku, když uvádí, že k přechodu trestní

¹¹⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. března 2016, sp. zn. II.ÚS 840/14.

¹¹⁵ Jelínek, J., Herczeg, J. opakovaná citace 60, s. 91 - 92.

odpovědnosti na jiný subjekt je zapotřebí podstatné změny „formy života“ právnické osoby, a proto pouhé dispozice s majetkem nejsou dostatečným důvodem k přechodu.¹¹⁶ Nicméně s těmito názory nelze souhlasit, což potvrzuje i názor Ústavního soudu vyjádřený ve výše uvedeném usnesení ze dne 23. března 2016. Ústavní soud totiž výslovně uvedl, že přestože například prodej závodu dle právní teorie spadá pod tzv. singulární sukcesi, i v takovém případě se aplikuje ustanovení § 10 odst. 1 TOPO a trestní odpovědnost na právního nástupce přechází. Domnívám se, že v případě univerzální sukcese je přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce nepochybný. Nicméně v případech singulární sukcese bude třeba individuálně posoudit rozsah převáděných práv a povinností, přičemž v případě, že takový rozsah je za daných okolností dostatečně významný, a to s přihlédnutím na velikost právnických osob, předmět jejich činnosti apod., pak i tehdy dojde k přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce zanikající právnické osoby. Považuji za nepochybné, že kupříkladu při prodeji závodu nebo jeho části, kdy automaticky dochází k převodu veškeré obchodní činnosti a zároveň i všech práv a povinností s podnikem spojených, bude nabyvatel takového závodu nebo jeho části vždy trestně odpovědný za trestné činy spáchané v rámci původní právnické osoby. Lze shrnout, že této diskusi by bylo možné předejít tím, že by zákonodárce ustanovení § 10 odst. 1 TOPO *de lege ferenda* více rozvinul a blíže specifikoval případy a formy nástupnictví, které by automaticky přinášely případnou trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby.

TOPO přináší i jakýsi návod, k jakým okolnostem má soud přihlédnout, rozhoduje-li o udělení sankce více právním nástupcům právnické osoby. Pro stanovení druhu a výměry trestu by měly být zohledněny následující dvě skutečnosti:

- rozsah, ve kterém na každého z právních nástupců přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu;
- rozsah, ve kterém kterýkoli z právních nástupců pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin.

Dále je třeba připomenout, že s přechodem trestní odpovědnosti na jediného právního nástupce se typicky setkáme tehdy, dochází-li k fúzi či splynutí právnických

¹¹⁶ Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 48.

osob. Na druhou stranu dva a více právních nástupců vzniká typicky při rozdělení právnické osoby. Další možností je odštěpení části právnické osoby, kdy vedle původní právnické osoby, která nezaniká a bude i tak nadále trestně odpovědná, vznikne nová právnická osoba, která bude také spolu s původní právnickou osobou trestně odpovědná. Jelínek k těmto případům uvádí, že dojde-li k zániku právnické osoby s právním nástupcem, pak vedle sebe mohou být trestně odpovědné jednak fyzické osoby, jejichž jednání může být přičteno právnické osobě, která následně zanikla, a to dle ustanovení § 8 TOPO, tak i nástupnické právnické osoby. Stejně tak při přeměně právnické osoby mohou být vedle sebe trestně odpovědné fyzické osoby, které se protiprávního jednání dopustily, spolu s původní a také nástupnickou právnickou osobou.¹¹⁷

S ohledem na skutečnost, že TOPO může stanovit trestní odpovědnost osob právnických a na osoby fyzické se aplikují příslušná ustanovení TZ, v případě právního nástupnictví fyzické osoby z osoby právnické k přechodu trestní odpovědnosti nedochází. Kupříkladu si v praxi můžeme představit případ, kdy dojde k tzv. soukromému vyvlastnění, tedy převodu veškerého jmění právnické osoby na jejího společníka fyzickou osobu. V takovém případě společník, fyzická osoba, nebude trestně odpovědný za protiprávní jednání osoby právnické, avšak pokud by došlo k následnému opětovnému převodu z této fyzické osoby na osobu právnickou, pak by trestní odpovědnost v původním rozsahu zprostředkovaně přešla na tuto další nástupnickou právnickou osobu.¹¹⁸

TOPO pamatuje i na případy, kdy by ke zrušení, zániku nebo přeměně právnické osoby mělo dojít až v době po zahájení trestního stíhání. Dle ustanovení § 32 TOPO má právnická osoba o veškerých změnách týkajících se její formy povinnost informovat orgány činné v trestním řízení a z logiky věci jsou její zánik či přeměna v době probíhajícího trestního stíhání či vykonávacího řízení vyloučeny s výjimkou případu, kdy by důsledky tohoto zákazu byly nepřiměřené povaze spáchaného trestného činu. Soudní spor v této otázce se dostal až k Nejvyššímu soudu, který ve svém usnesení ze dne 31. srpna 2016 rozhodl, že „Pouhá změna ve vlastnické struktuře obviněné společnosti s ručením omezeným spočívající ve změně majitele jejího obchodního

¹¹⁷ Jelínek, J.: K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. In: Bulletin advokacie. 9. 6. 2015[online]. Dostupné na: < <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-prechodu-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-na-pravniho-nastupce?browser=mobi> > [cit. 20. 3. 2017].

¹¹⁸ Šámal, P. a kol., opakovaná citace 24, s. 255.

podílu, jejího jednatele, názvu zapisovaného do obchodního rejstříku a sídla, není zákonným důvodem ke zproštění obviněné právnické osoby obžaloby.“¹¹⁹

Zánik trestní odpovědnosti právnické osoby

Poslední ustanovení části druhé TOPO stanovují možnosti zániku trestní odpovědnosti právnických osob, kterými jsou účinná lítost a promlčení trestní odpovědnosti. Nicméně trestní odpovědnost právnických osob může zaniknout i na základě dalších, tzv. zvláštních případů zániku trestní odpovědnosti. Mezi takové případy řadíme:

- i. zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu v souladu s ustanoveními § 20 odst. 3 TZ a § 21 odst. 3 TZ;
- ii. zánik trestnosti účastenství dle ustanovení § 24 odst. 3 TZ;
- iii. individuální milost prezidenta republiky udělená v souladu s čl. 62 písm. g) Ústavy;
a
- iv. amnestie zakotvená v čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy České republiky.

Stejně jako na osoby fyzické, i na osoby právnické se aplikuje možnost zániku trestní odpovědnosti na základě tzv. zvláštních případů účinné lítosti upravených v ustanoveních §§ 242 a 362 TZ. Tato zvláštní ustanovení vztahující se výlučně k trestnému činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 TZ) a k trestnému činu účasti na organizované zločinecké skupině (§ 361 TZ) mají aplikační přednost před obecnou úpravou účinné lítosti obsaženou v ustanovení § 11 TOPO.¹²⁰ V této souvislosti vyvstává pochybnost, jakým způsobem bude účinná lítost dle ustanovení § 242 TZ aplikována při společném stíhání fyzické a právnické osoby. TOPO totiž nikterak neupravuje otázku, zda v případě, kdy fyzická osoba dodatečně splní svou platební povinnost a její trestnost tímto zanikne, lze takové jednání přičíst i právnické osobě, čímž by tak zanikla trestnost i stíhané osoby právnické. Domnívám se, že přestože toto zákon výslovně neupravuje, jednání fyzické osoby by v tomto případě mělo být přičteno i osobě právnické, a to z důvodu, že v opačném případě by dlužná částka musela být uhrazena dvojmo, jednou za osobu

¹¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2016, sp. zn. 4 Tdo 928/2016.

¹²⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. Vydání. Praha: Leges, 2014, s. 384 - 385.

fyzickou a podruhé za osobu právnickou. Například dvojí uhrazení jedné a též dlužné daně by v praxi nedávalo žádný smysl.

Institut účinné lítosti míří k nápravě pachatele, přičemž tato náprava má přednost před potrestáním pachatele, přestože je nepochybné, že daný pachatel trestný čin spáchal. Pokud tedy pachatel splní podmínky stanovené zákonem, pak jeho trestní odpovědnost ex lege zaniká a orgány činné v trestním řízení jsou povinny k této skutečnosti z úřední povinnosti přihlédnout. Koncepce ustanovení § 11 TOPO je opačná než ustanovení § 33 TZ, jelikož TOPO obsahuje taxativní výčet trestných činů, jejichž trestnost ani za splnění zákonných podmínek nezaniká, naopak trestní zákoník vyčítá trestné činy, na které se institut účinné lítosti aplikuje. TOPO obsahuje výčet pouze 8 trestných činů (původní výčet tří trestných činů rozšířen novelou 183/2016 Sb. s účinností od 1. prosince 2016), na které se institut účinné lítosti neaplikuje. Jedná se o trestné činy s vysokou mírou společenské škodlivosti, u nichž je zánik trestní odpovědnosti vyloučen zejména mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, jako je např. Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (sdělení MZV č. 5/2000 Sb.m.s.) či Trestněprávní úmluva o korupci (sdělení MZV č. 70/2003 Sb.m.s.).¹²¹

Podmínkami, jež musí právnická osoba naplnit, aby její trestní odpovědnost zanikla, jsou dobrovolné upuštění od dalšího protiprávního jednání spolu s (i) odstraněním nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo zamezením škodlivého následku nebo s nápravou škodlivého následku; nebo (ii) učiněním oznámení o trestném činu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, a to v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno nebo škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno. TOPO však nespecifikuje, jaká osoba by výše uvedené jednání měla konat, tedy zejména zda lze toto ustanovení omezit pouze na osobu, která se protiprávního jednání dopustila nebo zda je lze rozšířit i na další fyzické osoby. V této souvislosti se lze domnívat, že postačí, pokud jedna z podmínek uvedených v ustanovení § 11 odst. 1 TOPO bude splněna ze strany jakékoli z fyzických osob vyčtených v ustanovení § 8 odst. 1 TOPO.

¹²¹ S. 42 důvodové zprávy k vládnímu zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Sněmovní tisk 285/0. Vláda České republiky, vydáno 23. 2. 2011. Dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>> [cit. 25. 3. 2017].

Pro doplnění je třeba upozornit i na případ, kdy by bylo vedeno trestní řízení současně proti osobám fyzickým a právnickým, avšak projev účinné lítosti by byl učiněn pouze ze strany osoby právnické. Za takové situace by zanikla trestní odpovědnost pouze osoby právnické, avšak individuální trestní odpovědnost osoby fyzické nikoli. Zánik trestní odpovědnosti osoby právnické v důsledku účinné lítosti tak automaticky nepřináší zánik trestní odpovědnosti osob fyzických, které se protiprávního jednání dopustily.¹²²

Stejně jako je tomu u osob fyzických, i u právnických osob zaniká jejich trestní odpovědnost uplynutím promlčecí doby, protože důvody a podstata promlčení jsou u všech subjektů stejné, tedy s odstupem času je stále více obtížné prokazování rozhodných skutečností stejně jako snížení nutnosti sankcionovat pachatele. Na právnické osoby se tedy obdobně užijí podmínky promlčení vymezené v ustanovení § 34 TZ, jež stanovuje rozdílnou délku promlčecích lhůt dle typové závažnosti trestných činů, tedy dle sazby trestu odnětí svobody, jež lze za spáchání daného trestného činu uložit. Zákon v této souvislosti nikterak nepřihlíží ke skutečnosti, že právnickým osobám nelze sankci odnětí svobody udělit. Uplynutím promlčecí doby nastávají pro právnické osoby stejné důsledky jako je tomu u osob fyzických, typicky například nebude možné po uplynutí zákonem stanovené doby zahájit trestní stíhání proti právnické osobě.

Až do konce listopadu 2016 obsahoval TOPO úpravu vyloučení z promlčení trestní odpovědnosti značně odlišnou od obecného ustanovení § 35 TZ, protože vyloučení z promlčení trestní odpovědnosti právnických osob se vztahovalo pouze k trestnému činu teroristického útoku dle ustanovení § 311 TZ, a to pouze pokud byl tento trestný čin spáchán za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva. Tímto ustanovením Česká republika dostala svého závazku vyplývajícího z Úmluvy o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti (č. 53/1974 Sb.). Avšak novelou TOPO č. 183/2016 Sb. byl s účinností od 1. prosince 2016 okruh trestných činů rozšířen o všechny trestné činy, u nichž je vyloučeno promlčení ve vztahu k fyzickým osobám [§ 35 písm. a) a b) TZ]. Jedinou výjimku tvoří trestné činy spáchané veřejnými činiteli anebo v souvislosti

¹²² Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 55.

s pronásledováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských v době od 25. února 1948 do 29. prosince 1989 [§ 35 písm. c) TZ]. Orgány činné v trestním řízení tedy u celkem 15 trestných činů mohou v souladu s ustanovením § 13 TOPO zahájit trestní stíhání, a to i přesto, že promlčecí doba vymezená v ustanovení § 12 TOPO ve spojení s ustavením § 35 TZ již uplynula

Část třetí TOPO obsahuje právní úpravu ohledně sankcí a ochranných opatření, které lze právníkům osobám uložit. Vzhledem k tomu, že kapitola 3. této disertační práce se komplexně sankcemi zabývá, budou právě v ní detailně analyzována ustanovení TOPO upravující sankcionování právníků osob (tedy zejména ustanovení §§ 14 – 27 TOPO).

2.4.3. ČÁST ČTVRTÁ - Zvláštní ustanovení o řízení proti právníkům osobám

Ze statistik vedených státním zastupitelstvím a Policií ČR vyplývá, že počty trestních řízení vedených proti právníkům osobám každým rokem narůstají. Například k zahájení trestního stíhání proti právníkům osobám došlo v roce 2012, tedy v prvním roce účinnosti TOPO, pouze ve 22 případech. V následujícím roce to ale byl již téměř trojnásobek případů a v roce 2014 dokonce 178 případů. V roce 2015 byla překročena hranice dvou set zahájení trestních stíhání proti právníkům osobám a jenom do července 2016 bylo zahájeno 113 řízení proti právníkům osobám.¹²³ Domnívám se, že i v následujících letech můžeme čekat nárůst počtu zahájených trestních řízení proti právníkům osobám, avšak pravděpodobně za několik málo let se počty ustálí a i nadále bude převládat stíhání osoby fyzických. Následující kapitola čtenáře provede klíčovými ustanoveními upravujícími řízení proti právníkům osobám a zejména upozorní na nedostatky této právní úpravy.

Předně je třeba zdůraznit, že stejně jako osobám fyzickým, i osobám právníkům náleží řada procesních práv. Nicméně se bude jednat jen o ta práva, které lze na právníké osoby aplikovat s ohledem na jejich zvláštní povahu a charakter.

¹²³ Zeman, P.: Trestní odpovědnost právníků osob. Presentace jako příspěvek na konferenci Trestní odpovědnost právníků osob, Praha, 15. 9. 2016.

Na pomyslný vrchol těchto práv bychom mohli zařadit právo na spravedlivý proces vymezené v čl. 36 odst. 1 LZPS a dále v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Na základě tohoto práva se i právnické osoby mohou domáhat spravedlivého a veřejného projednání jejich věci, stejně jako spravedlivého rozhodnutí o jejich vině či nevině. Takové rozhodnutí musí být vydáno v přiměřené lhůtě nezávislým a nestranným zákonem zřízeným soudem.

Průběh řízení proti právnickým osobám je upraven v části čtvrté TOPO. Přesněji řečeno se však jedná spíše o zvláštní ustanovení, jež upravují odlišnosti od obecných postupů stanovených v trestním řádu, jelikož ten je ve vztahu k TOPO zákonem subsidiárním. Obecně je tedy navazováno na ustanovení trestního řádu, v TOPO se odrážejí základní procesní zásady a záruky garantované trestním právem procesním, avšak s modifikacemi ve vztahu k osobám právnickým. Lze shrnout, že základní principy trestního řízení jsou pro fyzické i právnické osoby stejné, u všech subjektů se rozlišují stejná stadia a postupy v rámci trestního řízení. Nicméně některé postupy jsou od řízení proti osobám fyzickým odlišné, zejména se jedná o úpravu zastoupení právnických osob před soudy, právo právnických osob na obhajobu, rozdílné je i stanovení místní příslušnost soudů, dále TOPO upravuje otázku společného řízení proti obviněné osobě fyzické a osobě právnické, doručování právnickým osobám, zajišťovací opatření a způsoby výkonu trestů a ochranných opatření ukládaných právnickým osobám. V porovnání s trestním řádem, který se díky více než osmdesáti novelizacím pomalu stává nepřehledným, je procesní část zákona o trestní odpovědnosti právnických osob velmi přehledná, avšak možná až nadměru stručná.

Právě ze strany akademiků, advokátů i orgánů činných v trestním řízení je ve vztahu k části čtvrté TOPO vytýkáno, že v důsledku přílišné strohosti procesních ustanovení chybí zákonná úprava řady základních otázek, které v souvislosti s trestním řízením proti právnickým osobám vyvstávají. Kupříkladu zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neupravuje právo na odepření výpovědi osob blízce spojených a v úzkém vztahu se stíhanou právnickou osobou. Přitom takové právo je ve vztahu k fyzickým osobám v souladu s ustanovením § 100 TŘ běžně využíváno, a to jak u příbuzných obviněného a dalších zákonem vyčtených osob, tak u osob, které by svou výpověď mohly samy sebe vydat v nebezpečí trestního stíhání nebo případně osoby zákonem vymezené. I ve vztahu k právnickým osobám je možné si představit celý

okruh osob, kterým by také mělo být poskytnuto právo odepřít výpověď, jako jsou například manažeři stíhané právnické osoby nebo veškeré osoby, které jsou ve vedoucím postavení dotčené právnické osoby.

Zejména ze strany státního zastupitelství se ve vztahu k trestnímu řízení proti právnickým osobám ozývá kritika zásady legality, která je, stejně jako u osob fyzických, aplikována i v rámci trestního stíhání vedeného proti osobám právnickým. Státní zástupce je tak povinen stíhat veškeré trestné činy, o nichž se dozví, s výjimkou případů, kdy zákon nebo mezinárodní smlouva stanoví něco jiného. Nicméně je otázkou, zda v případech, kdy je právnická osoba pouze prázdnou administrativní schránkou bez majetku, zaměstnanců či řádného vedení účetnictví, je vůbec účelné trestní stíhání takové právnické osoby zahajovat. Lze se domnívat, že za takové situace bude stíhané právnické osobě udělena sankce zrušení, jelikož ostatní sankce by často neměly žádný význam a jejich vynutitelnost by byla téměř nemožná. Avšak v řadě případů zrušení právnické osoby bude pro stíhané osoby spíše úlevou než sankcí. Vrchní státní zástupkyně Bradáčová vidí jako řešení upuštění od zásady legality v trestním řízení proti právnické osobě a navrhuje přistoupení k zásadě oportunity, tedy právnické osoby stíhat jen v případech, bude-li se takové stíhání jevit jako důvodné a účelné. Dle Bradáčové by toto napomohlo k efektivnímu a hospodárnému stíhání právnických osob.¹²⁴

V této souvislosti se nicméně domnívám, že zavedení zásady oportunity při stíhání osob právnických a ponechání zásady legality v rámci stíhání osob fyzických by zjevně vedlo k nerovnému postavení těchto subjektů před zákonem, tedy ke zjevnému a zcela neoprávněnému zvýhodnění osob právnických. Dle mého názoru lze argument, že by některá trestní stíhání právnických osob mohla být neúčelná, považovat za nedůvodný a nespravedlivý vůči osobám fyzickým. Lze si totiž představit i řízení proti fyzickým osobám, jejichž účel může být zpochybněn. Zejména se jedná o trestní řízení proti osobám v platební neschopnosti, osobám bez příjmů či bez domova nebo proti osobám, které jsou již ve výkonu trestu. Naopak právnické osoby, které jsou svou podstatou prázdne schránky, by na základě zásady oportunity mohly důvodně předpokládat, že jim trestní stíhání nehrozí. Z těchto důvodů se domnívám, že trestní

¹²⁴ Schneider, J.: Trestní odpovědnost firem po dvou letech zákona: Masakr to není. In: Česká pozice. 30. 4. 2014. Dostupné na: <http://ceskapozice.lidovky.cz/trestni-odpovednost-firem-po-dvou-letech-zakona-masakr-to-neni-pv1-/forum.aspx?c=A140429_095615_pozice-forum_paja> [cit. 1. 4. 2017].

řízení jak proti osobám fyzickým, tak i proti osobám právnickým, by mělo stát na zásadě oficiality.

Vztah k řízení o správním deliktu

Vzhledem k tomu, že v praxi mohou snadno vzniknout situace, kdy by proti právnickým osobám bylo vedeno správní řízení za protiprávní jednání, které by mohlo být předmětem vyšetřování i v rámci trestního stíhání, musel zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vymezit vzájemný vztah trestního a správního řízení. Na rozdíl od trestního zákoníku najdeme v TOPO výslovné řešení otázky litispendence a *res iudicatae* ve vztahu ke správnímu řízení.

I ve vztahu k právnickým osobám se užije zásada *ne bis in idem*, tedy že o totožném skutku spáchaném toutéž osobou nemůže být rozhodnuto dvakrát, která je zakotvená v čl. 40 odst. 5 LZPS, v čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a v ustanovení § 11 odst. 1 TŘ. Právnická osoba tak nemůže být odsouzena za jedno a to samé protiprávní jednání dvakrát, tedy jednou v rámci trestního řízení a podruhé v rámci správního. Ustanovení § 28 TOPO tedy výslovně upravuje institut překážky litispendence, a proto pokud bylo proti právnické osobě zahájeno trestní stíhání, pak o témže skutku proti téže právnické nemůže být vedeno správní řízení a naopak bylo-li pravomocně rozhodnuto o správním deliktu právnické osoby, pak o témže skutku nemůže být rozhodováno v rámci trestního řízení proti téže právnické osobě.

Zároveň je třeba si uvědomit vztah trestního a správního řízení, tedy že trestní řízení je v souladu s ustanovením § 12 odst. 2 TZ prostředkem *ultima ratio*. Zároveň i v řízení proti právnickým osobám třeba pamatovat na zásadu subsidiarity trestní represe neboli užití trestněprávních prostředků pouze v případě, kdy k ochraně zákonem stanovených zájmů nepostačí jiné právní prostředky.¹²⁵ Postačí-li tedy k ochraně právem chráněných zájmů prostředky práva správního, pak by k trestnímu stíhání právnické osoby za tentýž skutek nemělo být vůbec přistoupeno.

Jedinou výjimku tvoří případy, kdy je po zahájení trestního stíhání právnické osobě uloženo správním orgánem opatření sankčního charakteru jako např. nucená

¹²⁵ Grulich, A.: Komentář: Zásada subsidiarity trestní represe. Právní prostor [online]. Dostupné na: <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/komentar-zasada-subsidiarity-trestni-represe>> [cit. 2. 4. 2017].

správa, případně pokud dojde k uplatnění opatření k řešení krize nebo opatření včasného zásahu podle jiných právních předpisů,¹²⁶ užití takových opatření totiž zákon nevylučuje. Avšak platí, že rozhodne-li o témže skutku té které právnické osoby správní orgán ve správním řízení, pak trestní řízení nemůže být zahájeno, a bylo-li již zahájeno, pak v něm nemůže být pokračováno, ledaže by došlo ke zrušení tohoto rozhodnutí o správním deliktu.¹²⁷

V souvislosti s překážkou litispendence v řízení proti právnickým osobám Gřivna vyslovuje souhlas s koncepcí § 28 odst. 1 TOPO, ve kterém je fakticky upřednostňováno trestní řízení, což je s ohledem na subsidiaritu přestupků k trestným činům logické. K tomuto nicméně doplňuje, že by trestní předpisy měly zároveň upravovat i „*obecně oznamovací povinnost pro případ, kdy skutek, v němž je spatřován trestný čin, může mít znaky přestupku, nebo minimálně pro případ, kdy se od obviněného orgán činný v trestním řízení dozví, že se pro týž skutek vede i řízení o přestupku.*“¹²⁸ Takové ustanovení by dle mého názoru bylo vhodné do trestního řádu *de lege ferenda* zařadit, přičemž by se subsidiárně užilo i na řízení vedená proti právnickým osobám.

Místní příslušnost

S ohledem na odlišný charakter právnických a fyzických osob bylo zapotřebí, aby zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravil způsob stanovení místní příslušnosti soudu, který bude řízení proti právnickým osobám konat, protože z logiky věci nelze na právnické osoby aplikovat například stanovení příslušnosti dle místa, kde obviněný pracuje nebo kde se zdržuje (§ 18 odst. 2 TŘ).

Obdobně jako v řízení proti fyzickým osobám má být místní příslušnost stanovena především dle místa, kde byl trestný čin spáchán, protože u obou případů platí, že díky blízkosti k místu činu bude toto kritérium s ohledem na získávání důkazů a jiných podkladů pro trestní řízení nejúčelnější. Jakousi paralelou ke kritériu bydliště obviněné fyzické osoby je kritérium sídla obviněné právnické osoby, případně sídla

¹²⁶ Textace „anebo uplatnění opatření k řešení krize nebo opatření včasného zásahu podle jiných právních předpisů“ vložena do ustanovení § 28 odst. 1 TOPO novelou č. 375/2015 Sb.

¹²⁷ S. 47 důvodové zprávy k vládnímu zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Sněmovní tisk 285/0. Vláda České republiky, vydáno 23. 2. 2011. Dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>> [cit. 5. 4. 2017].

¹²⁸ Gřivna, T.: Konkurence trestního řízení a řízení o přestupku (jiném správním deliktu). In: Správní právo, 1/2014, s. 58.

podniku nebo organizační složky zahraniční právnické osoby. Není-li možné takové místo zjistit, pak stejně jako u osob fyzických bude řízení konat soud, v jehož obvodu vyšel čin najevo.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje v ustanovení § 29 zvláštní kritéria pro určení místní příslušnosti soudů v řízení proti právnickým osobám, jež se vzhledem k odlišné povaze právnických osob liší od úpravy v TŘ. Primárně se místní příslušnost řídí místem, kde byl skutek spáchán. Nepodaří-li se zjistit místo činu, pak se místní příslušnost určí místem, v jehož obvodu má obviněná právnická osoba sídlo nebo v jehož obvodu má obviněná zahraniční právnická osoba svůj podnik nebo organizační složku v případech, že byl čin spáchán v cizině. Pokud ani tímto způsobem nemůže být místní příslušnost stanovena, pak se bude řídit obvodem, v němž vyšel spáchaný čin najevo.

Ustanovení o věcné příslušnosti a také úprava týkající se sporů a rozhodování o příslušnosti soudů stanovená v trestním řádu se subsidiárně použije pro řízení proti právnickým osobám.

Vyrozumění o zahájení a skončení trestního stíhání

Významným ustanovením ve vztahu k řízení proti právnickým osobám je ustanovení § 30 TOPO, které ukládá povinnost orgánů činných v trestním řízení vyrozumět zákonem stanovené subjekty o zahájení trestního stíhání, o pravomocném skončení řízení a o skončení vykonávacího řízení v případě, pokud má zápis přeměny nebo zániku právnické osoby do příslušného registru konstitutivní účinky. Informační povinnost vzniká vůči:

- i. orgánům, které vedou právními předpisy stanovené rejstříky, registry nebo evidence (např. rejstříkové soudy, jež vedou obchodní rejstřík nebo Ministerstvo vnitra, které vede rejstřík politických stran a hnutí);
- ii. orgánům udělujícím licenci nebo povolení k činnosti právnické osoby (typicky Česká národní banka udělující povolení ke vzniku investičních fondů či pojišťoven nebo Rada pro rozhlasové a televizní vysílání udělující licenci k provozování rozhlasového a televizního vysílání);

- iii. orgánům odpovědným za dozor nad právnickou osobou (kupříkladu Česká národní banka vykonává dohled nad činností bank, družstevních záložen, penzijních fondů, investičních společností a dalších subjektů).

Hlavním smyslem tohoto ustanovení je v souladu s překážkou litispendence upravenou v ustanovení § 28 odst. 1 TOPO zabránit situacím, kdy by proti též právnické osobě probíhalo správní i trestní řízení. Informační povinnost má také zabránit tomu, aby nedošlo v průběhu trestního stíhání k přeměně nebo zániku právnické osoby bez příslušného souhlasu soudu.¹²⁹

Zákon nicméně nikterak nespecifikuje, jakým způsobem má k vyrozumění příslušných orgánů docházet a případně jaké dokumenty či jiné podklady lze takovým orgánům poskytnout. Lze předpokládat, že orgány činné v trestním řízení budou příslušným orgánům zasílat zejména kopie rozhodnutí, ať už se bude jednat o usnesení o zahájení trestního stíhání, nebo zaslání pravomocného rozsudku při skončení věci, trestního příkazu, usnesení o zastavení trestního stíhání nebo jiné usnesení, kterým se věc končí. O skončení vykonávacího řízení bude pravděpodobně orgán činný v trestním řízení informovat příslušný orgán formou sdělení, např. sdělením o vykonání uložené sankce.

Dle původního znění zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl pouze policejní orgán oprávněn vyrozumět příslušný orgán veřejné moci o skutečnostech uvedených v ustanovení § 30 TOPO. Nicméně odborná veřejnost poukazovala na nevhodnost příliš úzkého vymezení subjektu, který má informační povinnost, tedy pouze policejní orgán. Je třeba si uvědomit, že trestní stíhání může být zahájeno i státním zástupcem v souladu s ustanovením § 174 odst. 2 písm. c) TŘ nebo případně i jiným orgánem dle ustanovení § 161 odst. 6 TŘ, a právě proto došlo k novele¹³⁰ příslušného ustanovení, a to tím způsobem, že o zahájení trestního stíhání informuje příslušné orgány obecně jakýkoli orgán činný v trestním řízení. Zároveň zmíněná novela doplnila, že informační povinnost má ten orgán činný v trestním řízení, který trestní řízení zahájil, nemůže se tedy jednat o libovolný orgán činný v trestním řízení.

¹²⁹ Šámal, P. a kol., opakovaná citace 24, s. 503.

¹³⁰ Zákon č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony; účinný od 1. 6. 2015.

Společné řízení

Ustanovení § 31 TOPO představuje procesní doplněk k ustanovení § 8 odst. 3 TOPO upravující zásadu tzv. *nezávislé souběžné trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob*, tedy že trestní odpovědností právnických osob není dotčena trestní odpovědnost osob fyzických uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 TOPO, které se protiprávního jednání dopustily. Zákon stanovuje, že lze vést společné řízení proti osobě fyzické a osobě právnické, pokud jejich trestné činy spolu souvisejí, a zároveň TOPO vymezuje pravidla pro určení příslušnosti soudu. Trestní odpovědnost osoby fyzické není vázána na osobu právnickou a naopak, otázka viny stíhané právnické a fyzické osoby se tedy posuzuje samostatně a na každou z osob je hleděno, jakoby trestný čin spáchala sama.

Smyslem společného řízení proti fyzické a právnické osobě je jeho větší efektivita a jednoduchost v porovnání s řízeními vedenými zvlášť proti fyzické a právnické osobě. Soud se ve společném řízení může zabývat předmětnou věcí komplexně a v širších souvislostech a zároveň je tímto naplněna zásada procesní ekonomie řízení.

V rámci ustanovení § 31 odst. 3 TOPO je orgánům činným v trestním řízení doporučeno, aby procesní úkony byly prováděny nejprve ve vztahu k fyzické osobě a až následně vůči osobě právnické. Avšak konečné rozhodnutí je ponecháno na samotném orgánu činném v trestním řízení.

Ve věci společného řízení fyzických a právnických osob rozhodoval již i Ústavní soud, který se zabýval ústavní stížností ve věci obžalované obchodní společnosti a dalších jedenácti fyzických osob pro spáchání trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, odst. 3 TZ. Uvedené usnesení ze dne 16. února 2016, sp. zn. III. ÚS 74/16, cituje rozhodnutí Nejvyššího soudu v téže věci, který ve sporu o příslušnost soudu rozhodl právě dle ustanovení § 31 odst. 1 TOPO, tedy že koná-li se společné řízení proti obviněné právnické a fyzické osobě, koná toto společné řízení soud, který je příslušný konat řízení proti obviněné fyzické osobě, a to tehdy, jsou-li pachateli nejtěžšího trestného činu nebo nejtěžších trestných činů obviněná právnická osoba i fyzická osoba. Nejvyšší soud přitom zdůraznil, že v předmětné věci byla obžaloba podána na obviněnou právnickou osobu i ostatní fyzické osoby pro stejný

trestný čin (tj. trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, odst. 3 TZ), a tudíž je namístě, aby místní příslušnost soudu byla určena dle zásad zakotvených v § 18 TŘ. Vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud na základě ustanovení § 18 TŘ dle názoru Ústavního soudu správně určil i místní příslušnost soudu, nedošlo tím k porušení práva stěžovatele na zákonného soudce, a proto Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatele odmítl.¹³¹

Zrušení, zánik a přeměna právnické osoby v průběhu trestního stíhání

Dalším velmi významným ustanovením procesní části zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je ustanovení § 32 TOPO, které upravuje podmínky zrušení, zániku nebo přeměny právnické osoby během trestního stíhání. Hlavním smyslem je zabránit právnickým osobám, aby se vyhnuly své trestní odpovědnosti za spáchané trestné činy a uložení trestní sankce, a to právě tím způsobem, že by v průběhu trestního stíhání byly zrušeny, zanikly nebo by došlo k jejich přeměně.

Pod poslední variantu, tedy přeměnu právnické osoby, TOPO řadí: (i) sloučení; (ii) splynutí; (iii) rozdělení právnické osoby; (iv) převod jmění na společníka; (v) zněnu právní formy právnické osoby; nebo (vi) přemístění sídla právnické osoby do zahraničí. Protože samotný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nevymezuje, co je pro jeho účely myšleno zrušením právnické osoby, význam tohoto pojmu je třeba hledat v právu soukromém. Dle ustanovení § 168 odst. 1 OZ se právnická osoba zrušuje a) právním jednáním; b) uplynutím doby; c) rozhodnutím orgánu veřejné moci; d) dosažením účelu, pro který byla ustavena; nebo e) z dalších důvodů stanovených zákonem. Stejně tak bychom v občanském zákoníku našli i definici zániku právnické osoby, který v souladu s ustanovením § 185 OZ nastává dnem výmazu předmětné právnické osoby z veřejného rejstříku, je-li v něm zapsána. V opačném případě, kdy právnické osoby nepodléhají zápisu do veřejných rejstříků, zanikají skončením likvidace.

Má-li právnická osoba v úmyslu učinit kroky směřující k jejímu zrušení, zániku nebo přeměně, pak je povinna tento svůj úmysl oznámit státnímu zástupci, případně v řízení před soudem předsedovi senátu. Takové oznámení má být provedeno neprodleně, nicméně tento pojem zákon nikterak blíže nespecifikuje, bude tedy vždy

¹³¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. III.ÚS 74/16.

záležet na okolnostech konkrétního případu. Obecně lze předpokládat, že takové oznámení by mělo být učiněno nejdéle ve lhůtě několika málo dnů. Avšak v případě, že právnická osoba svou oznamovací povinnost nesplní, budou jí provedené úkony absolutně neplatné, k takové neplatnosti tedy bude přihlíženo z úřední povinnosti a bez možnosti dodatečného zhojení. Výjimku tvoří pouze případy, kdy zvláštní zákon stanoví, že neplatnost takového úkonu musí být vyslovena soudem, pak bude takový úkon právnické osoby směřující k jejímu zrušení, zániku nebo přeměně považován pouze za relativně neplatný.

Rozhoduje-li soud o zrušení, zániku nebo přeměně právnické osoby, pak je v takovém rozhodnutí třeba dostatečně specifikovat, o jaké z uvedených variant je rozhodováno, v případě přeměny je nutné v rozhodnutí vymezit i její formu a které subjekty budou na takové přeměně zúčastněné. Rozhodnutí soudu bude mít formu usnesení, ve kterém bude návrh právnické osoby povolen nebo naopak zamítnut. Lze předpokládat, že častěji soud takové návrhy bude zamítat než povolovat, jelikož povolit zrušení, zánik nebo přeměnu právnické osoby lze pouze tehdy, pokud by zamítnutí návrhu bylo nepřiměřené s ohledem na závažnost spáchaného trestného činu nebo je-li v dané věci předpokládán právní nástupce, na kterého by trestní odpovědnost mohla přejít v souladu s ustanovením § 10 TOPO. Proti usnesení soudu, jímž je návrh na zrušení, zánik nebo přeměnu právnické osoby zamítnut, může právnická osoba podat stížnost, která má odkladný účinek.

Podá-li obžalovaná právnická osoba návrh na povolení jejího zrušení, zániku nebo přeměny, pak v souladu s ustanovením § 32 odst. 5 TOPO může předseda senátu takové právnické osobě uložit, aby ve stanovené lhůtě složila peněžitou jistotu nebo jinou záruku. Výši takové peněžitě jistoty nebo hodnotu jistoty stanoví předseda senátu tak, aby odpovídala výši předpokládaného peněžitého trestu. Soud tedy může uložit právnické osobě složit nejen finanční prostředky, ale i uložit do soudní úschovy věc, kterou konkrétně stanoví, nebo jinou majetkovou hodnotu, která například může být stanovena dle předpokládané výše nákladů spojených s výkonem sankce uveřejnění rozsudku. V případě, že právnická osoba tomuto požadavku předsedy senátu ve stanovené lhůtě řádně vyhoví, pak by mělo být její žádosti soudem vyhověno.

Jak z výše uvedeného vyplývá, že smyslem záruky je, aby právnická osoba prostřednictvím svého zrušení, zániku nebo přeměny nezmařila trestní stíhání

a zejména, aby se nevyhnula výkonu rozhodnutím soudu uložené sankce. Nicméně díky tomuto ustanovení v případě, že právnická osoba odmítne uloženou sankci vykonat, bude sankce vykonána právě ze složené jistoty či jiné záruky.

Subsidiárně se ve věci složení jistoty užijí ustanovení trestního řádu upravující peněžitou záruku, která nahrazuje vazbu fyzické osoby. V této souvislosti se na právnické osoby aplikují zejména ustanovení § 73a odst. 5 - 9 TR. Stejně jako je tomu v řízení proti osobám fyzickým, tak i v případě osob právnických může soud zrušit nebo změnit výši peněžitě záruky, pokud pominou důvody, jež vedly soud k rozhodnutí o uložení povinnosti složit záruku, nebo pokud se změni okolnosti rozhodné pro stanovení výše takové peněžitě záruky. I v trestním řízení vedeném proti právnickým osobám totiž platí, že peněžitá záruka může být stanovena a trvat pouze v takové výši a po takovou dobu, dokud je důvodnou. V této souvislosti by orgány činné v trestním řízení měly průběžně zkoumat, zda důvody pro existenci a stanovenou výši peněžitě záruky přetrvávají, a to jednak v souladu se zásadou oficiality, která se aplikuje i při stíhání právnických osob, tak i dle zásady přiměřenosti a zdrženlivosti v trestním řízení.

Peněžitá nebo jiná záruku poskytnutá právnickou osobou jí bude vrácena až tehdy, kdy právnická osoba bude pravomocně zproštěna obžaloby nebo kdy právnická osoba vykoná pravomocným rozsudkem uloženou sankci a zároveň kdy uhradí soudem stanovené náklady trestního řízení. V opačném případě, tedy pokud by právnická osoba dobrovolně uloženou sankci nevykonala nebo neuhradila náklady řízení, pak tyto záležitosti budou uspokojeny právě ze složené záruky. Stejně tak z této záruky mohou být uspokojeny osoby poškozené, jejichž pohledávky proti odsouzené osobě mají být v souladu s ustanovením § 73a odst. 7 TR také uhrazeny ze složené záruky. Nepostačí-li záruka k úhradě veškerých nároků poškozených, pak budou jejich pohledávky uspokojeny poměrně.

Jakkoli se může výše analyzované ustanovení § 32 TOPO zdát jasné a dostatečně určité, trestní řízení v této věci vedené proti právnické osobě, která dle obhajoby a původně i dle rozhodnutí soudu druhé instance nebyla trestně odpovědná, dospělo až k Nejvyššímu soudu. Skutkový stav byl takový, že právnická osoba za účelem vyhnutí se trestnímu stíhání krátce po spáchání trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1, 5 písm. c) TZ změnila svou obchodní firmu a zároveň

došlo k jejímu převodu na nového jediného společníka a ke změně jediného jednatele, nicméně ostatní atributy včetně identifikačního čísla právnické osoby zůstaly stejné. Nejvyšší soud v této věci vyslovil názor, že takové jednání je pouze změnou ve struktuře právnické osoby a nelze jej tak v žádném případě kvalifikovat jako právní nástupnictví dle ustanovení § 10 TOPO nebo jako přeměnu v souladu s ustanovením § 32 TOPO, naopak se jedná stále o tutéž identickou osobu, která je za protiprávní jednání trestně odpovědná.¹³²

Zajišťovací opatření

S ohledem na odlišný charakter osob fyzických a osob právnických zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje zvláštní úpravu zajišťovacích opatření, která lze ve vztahu k právnickým osobám aplikovat. Obecně zajišťovací opatření slouží k dosažení řádného průběhu řízení vedeného ať už proti osobám fyzickým, tak proti osobám právnickým. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny v průběhu trestního řízení obstarat zejména účast dotčených osob na takovém řízení, dále mají zabezpečit, aby nedocházelo k pokračování v trestné činnosti ze strany stíhaných osob, případně mají zabránit dokonání trestných činů a dalších záležitostí směřujících ke zjištění skutkových okolností daného případu a prokázání viny či nevin pachatele. K zabezpečení těchto úkolů zákon poskytuje orgánům činným v trestním řízení právě zajišťovací opatření.

Zajišťovací opatření svou povahou do značné míry představují zásah do základních práv a svobod zakotvených v Ústavě ČR a v Listině základních práv a svobod. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že i právnické osoby jsou nositeli základních práv a svobod vymezených ústavním pořádkem, což ostatně dovodil i Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 19. ledna 1994.¹³³ V tomto nálezu Ústavní soud vyslovil názor, že stát má poskytovat ochranu i právnickým osobám, a proto se i právnickým osobám mají zaručit práva a svobody garantovaná Listinou základních práv a svobod. Samozřejmě s ohledem na odlišnou povahu osob fyzických a právnických se na právnické osoby nebudou aplikovat veškerá práva a povinnosti, ale pouze ta, u kterých je toto s ohledem na charakter právnických osob možné. Právě

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2016, sp. zn. 4 Tdo 928/2016.

¹³³ Dle nálezu Ústavního soudu ze dne 19. 1. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93 (ÚS Š/1994-n) je i právnická osoba je oprávněna obrátit se na Ústavní soud.

z tohoto důvodu je při užití zajišťovacích opatření v řízení proti právnickým osobám nutné zohlednit, jakým způsobem takové opatření ovlivní a případně poškodí řádné fungování právnické osoby. Stejně tak by orgány činné v trestním řízení měly ukládat taková zajišťovací opatření, která neohrozí nebo nezpůsobí zánik stíhané právnické osoby.

Hrozí-li, že právnická osoba bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhána, dokoná trestný čin, o který se pokusila nebo vykoná trestný čin, který připravovala, pak vůči takové obviněné právnické osobě mohou orgány činné v trestním řízení užít zajišťovací opatření, kterými jsou (i) uložení povinnosti právnické osobě složit do soudní úschovy částku, jejíž výše bude odpovídat výši předpokládaného peněžitého trestu, který bude právnické osobě rozsudkem pravděpodobně udělen, nebo povinnost poskytnout jinou záruku (§ 32 odst. 5 TOPO), (ii) pozastavení výkonu jednoho či více předmětů činnosti právnické osoby (§ 33 odst. 1 TOPO), a (iii) omezení nakládání s majetkem obviněné právnické osoby. Kromě zajišťovacích opatření výslovně uvedených v TOPO lze na právnické osoby aplikovat i zajišťovací opatření vymezená v trestním řádu, tedy pokud to zvláštní úprava právnických osob nevylučuje. Nepochybně stejně jako ve vztahu k fyzickým osobám bude možné i u právnických osob užít zajišťovací opatření ve formě předvolání, uložení pořádkové pokuty, vydání a odnětí věci právnické osobě, zajištění peněžních prostředků na bankovním účtu právnické osoby, zajištění zaknihovaných cenných papírů právnické osoby, zajištění nemovitosti či zadržení a otevření zásilek, jichž je právnická osoba odesílatelem nebo recipientem.

O tom, zda bude vůči obviněné právnické osobě zajišťovací opatření užito, rozhoduje v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce a v řízení před soudem předseda senátu. Při rozhodování o zajišťovacím opatření by měl vždy soudce či předseda senátu vzít v potaz, jaké následky přinese to které zajišťovací opatření obviněné právnické osobě a zároveň i třetím osobám nedílně spjatých s danou právnickou osobou, jako jsou například její zaměstnanci, smluvní partneři, dodavatelé, věřitelé a další osoby. Při stanovování druhu a délky trvání zajišťovacího opatření by měl vždy soudce či předseda senátu aplikovat zásadu přiměřenosti a zdrženlivosti, aby došlo pouze k nezbytně nutnému zásahu do práv a svobod stíhané právnické osoby. Zároveň by mělo rozhodnutí o užití zajišťovacího opatření obsahovat dostatečnou

argumentaci a zdůvodnění, proč je v daném případě jeho uplatnění nezbytné. V případě, že právnická osoba bude považovat usnesení o uložení zajišťovacího opatření za nedůvodné, pak je oprávněna bránit se proti takovému usnesení podáním stížností.

Orgány činné v trestním řízení mají v průběhu trestního řízení z úřední povinnosti pravidelně zkoumat, zda důvody pro další trvání zajišťovacího opatření stále existují. V případě, že dojdou k závěru, že s přihlédnutím ke stavu trestního stíhání je takové zajišťovací opatření nepřiměřené, pak předseda senátu nebo v přípravném řízení státní zástupce¹³⁴ zajišťovací opatření zruší nebo omezí, a to i tehdy, kdy stíhaná právnická osoba nepodala jakýkoli návrh na zrušení uloženého zajišťovacího opatření.

Lze tedy shrnout, že zajišťovací opatření představují zásadní zásah do fungování právnické osoby, která ještě nebyla pravomocně odsouzena, a zároveň mají značný dopad i na třetí osoby, zejména je-li právnické osobě pozastaven výkon předmětu její činnosti. Proto je nutné, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly při ukládání zajišťovacích opatření s maximální možnou opatrností. Pokud by tomu tak nebylo, pak by v krajním případě mohla nastat situace, že uložené zajišťovací opatření bude pro právnickou osobu likvidační, přestože na konci trestního řízení bude obžaloby zproštěna.

Úkony právnické osoby

Zásadní význam pro průběh trestního řízení vedeného proti právnické osobě má ustanovení § 34 TOPO, jež vymezuje, které fyzické osoby mohou v průběhu trestního řízení činit úkony za právnickou osobu. Protože právnické osoby jsou na rozdíl od osob fyzických umělými právem vytvořenými útvary, mohou ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení vystupovat a projevovat svou vůli pouze prostřednictvím osob fyzických.

Samotný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nevyčítá osoby, které mohou za právnickou osobu činit v trestním řízení úkony, a v tomto odkazuje na občanský soudní řád. Ten výslovně v ustanovení § 21 OSŘ stanovuje, že za právnickou osobu jednají následující osoby:

¹³⁴ Do novely TOPO č. 86/2015 Sb. rozhodoval o zrušení nebo omezení zajišťovacích opatření v přípravném řízení soudce. Protože tato úprava byla neúměrně zatěžující, po uvedené novele ve věci zrušení nebo omezení zajišťovacího opatření rozhoduje s účinností od 1. 6. 2015 v přípravném řízení státní zástupce.

- a) člen statutárního orgánu a je-li statutární orgán vícečlenný, pak jeho předseda nebo jím pověřený člen statutárního orgánu;
- b) zaměstnanec / člen pověřený statutárním orgánem stíhané právnické osoby;
- c) vedoucí odštěpného závodu, případně jiné organizační složky, která se dle příslušného právního předpisu zapisuje do obchodního rejstříku, a to tehdy, týká-li se trestní řízení tohoto odštěpného závodu / organizační složky;
- d) prokurista, avšak pouze v případě, že může v souladu s udělenou prokurou jednat samostatně.

Zákon ponechává na rozhodnutí samotné právnické osoby, která z výše uvedených fyzických osob bude za právnickou osobu, proti níž se řízení vede, činit úkony. Žádná z výše uvedených variant tedy není upřednostňována, nicméně platí, že za právnickou osobu může činit úkony pouze jedna fyzická osoba, kombinace výše uvedených možností tedy není možná. Nad rámec výše uvedeného okruhu fyzických osob vymezeného občanským soudním řádem může v souladu s ustanovením § 34 odst. 2 TOPO právnická osoba na základě plné moci zvolit svého zmocněnce pro zastupování v trestním řízení, avšak opět se může jednat pouze o jednu fyzickou osobu.

Zástupcem právnické osoby, který za stíhanou právnickou osobu v trestním řízení činí úkony, může být pouze fyzická osoba, která v tomtéž řízení není v postavení osoby spoluobviněné, poškozené nebo která není svědkem. V praxi lze předpokládat, že u řady stíhaných právnických osob bude spolu s nimi stíhán i člen statutárního orgánu – fyzická osoba. Nicméně z logiky věci je vyloučeno, aby taková fyzická osoba činila v řízení úkony za stíhanou osobu právnickou.

Poslední možnou variantou, která osoba může za právnickou osobu činit úkony v trestním řízení, je soudem ustanovený opatrovník právnické osoby. Taková osoba nemusí splňovat žádné zvláštní zákonné nároky, jedinou podmínkou pro její ustanovení a trvání funkce je, že nesmí mít takový zájem na výsledku řízení, na základě kterého by nebyla schopna řádně hájit zájmy právnické osoby, proti níž se trestní řízení vede. Lze si tak představit i situaci, že bude právnické osobě soudem ustanoven opatrovník právnická osoba, za níž by vůči orgánům činným v trestním řízení jednala některá z osob fyzických vymezených v ustanovení § 21 OSŘ.

Opatrovník musí se svým ustanovením vyjádřit souhlas, v opačném případě se opatrovníkem nestane. Avšak zákon nedává stíhané právnické osobě možnost se k osobě opatrovníka vyjádřit a v případě nesouhlasu s jeho osobou takového opatrovníka odmítnout. Procesní postup při ustanovení opatrovníka je totiž takový, že soud v této věci rozhodne usnesením, jež se stává pravomocným okamžikem jeho oznámení, proti takovému usnesení totiž nemůže stíhaná právnická osoba v souladu s ustanovením § 141 odst. 2 TŘ podat stížnost. *De lege ferenda* by tedy bylo vhodné ustanovení § 34 TOPO doplnit o možnost podání stížnosti proti usnesení o ustanovení opatrovníka, a to jak ze strany právnické osoby, tak i samotným opatrovníkem, který se svým ustanovením nesouhlasí.

Orgány činné v trestním řízení se v rámci své činnosti potýkají s řadou praktických otázek, na které TOPO ani subsidiárně trestní řád nepřináší odpovědi. Například se nabízí otázka, jaké osobě má být doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání právnické osoby, má-li taková osoba jediného člena statutárního orgánu, který je zároveň jedinou osobou spravující datovou schránku stíhané právnické osoby, avšak i tento jednatel je v téže věci obviněn jako fyzická osoba. Tímto tedy nastane nežádoucí situace, kdy je fakticky doručeno fyzické osobě, která je v rámci trestního řízení ve střetu zájmů se stíhanou právnickou osobou. Žďárský¹³⁵ v této souvislosti uvádí, že v takovém případě je namístě postupovat v souladu s ustanovením § 34 odst. 4 TOPO ve spojení s ustanovením § 34 odst. 5 TOPO. Jediný člen statutárního orgánu, který je sám obviněný, je v přímém střetu zájmů s obviněnou právnickou osobou, a proto z logiky věci nemůže určit jinou fyzickou osobu k provádění úkonů v dalším řízení. V důsledku tohoto soud neprodleně¹³⁶ ustanoví právnické osobě nezávislého opatrovníka. V takovém případě účinky usnesení o zahájení trestního stíhání vůči právnické osobě nastávají až doručením takového usnesení soudem ustanovenému opatrovníkovi.

Otázkou provádění úkonů za stíhanou právnickou osobu je-li současně stíhána i fyzická osoba, která by jinak byla oprávněna činit úkony v trestním řízení za právnickou osobu, se zabýval i Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 17. září 2014.

¹³⁵ Žďárský, Z.: K trestní odpovědnosti právnických osob v ČR nejen z pohledu Nejvyššího státního zastupitelství. In: Státní zastupitelství. Praha: Wolters Kluwer ČR. 1/2017, s. 14 - 15.

¹³⁶ V souladu s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 29 Cdo 3899/2015 má být opatrovník jmenován neprodleně, jelikož institut opatrovníka představuje násoj ochrany zájmů dotčených právnických osob.

Nejvyšší soud zde vyslovil názor, že „*Souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání takové právnické osoby nemůže vyjádřit obviněná fyzická osoba (§ 34 odst. 4 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob), nýbrž osoba oprávněná v trestním řízení vedeném proti právnické osobě činit úkony ve smyslu § 34 odst. 1, odst. 2 nebo odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, resp. § 21 odst. 1, odst. 2, odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.*“¹³⁷

V uvedeném sporu byly stíhány dvě právnické osoby a zároveň i jejich jednatelé, fyzické osoby, a to pro spáchání přečinu sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle ustanovení § 256 odst. 1 TZ. Protože v předmětné věci byly naplněny podmínky pro užití podmíněného zastavení trestního stíhání dle § 307 odst. 1 TŘ, státní zástupce podmíněné stíhání všech čtyřech osob zastavil. Proti těmto rozhodnutím byly ministryní spravedlnosti podány stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněných právnických osob, přičemž ministryně argumentovala, že u právnických osob nebyla naplněna podmínka doznání obviněného nutná pro podmíněné zastavení trestního stíhání. Nejvyšší soud dal nicméně za pravdu státnímu zástupci, který dle názoru Nejvyššího soudu postupoval správně, když mu k vydání usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání stačilo doznání fyzických osob, které skutek spáchaly a souhlas se zastavením trestního stíhání ze strany zástupců právnických osob pro trestní řízení.

Právo právnické osoby na obhajobu

Obdobně jako je tomu u osob fyzických, i právnickým osobám je v trestním řízení garantována řada práv včetně práva zvolit si obhájce za účelem právních porad, jeho účasti na výsleších, hlavním líčení a dalších úkonech konaných v rámci trestního řízení. Právo na obhajobu je upraveno i na úrovni ústavního pořádku, konkrétně je garantováno v čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a zároveň je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces.¹³⁸ Podrobnější úpravu práva na obhajobu lze najít v ustanovení § 2 odst. 13 TŘ, které vymezuje práva obviněné osoby na vhodné a srozumitelné poučení o jejích právech, které jí umožní plné uplatnění obhajoby, a také právo zvolit si v řízení obhájce.

V trestněprávní teorii jsou rozlišovány následující tři základní složky práva

¹³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014.

¹³⁸ Nález Ústavního soudu ČR č. 62/93 Sb. a usnesení ÚS ČR - C. H. Beck, sv. 2, s. 179.

na obhajobu:

- (i) obhajoba materiální, tedy právo hájit se sám a prostředky dle vlastního uvážení;
- (ii) obhajoba formální, tedy právo být v řízení zastoupen obhájcem za účelem poskytování právních porad o způsobu a vedení obhajoby; a
- (iii) právo obviněné osoby žádat od orgánů činných v trestním řízení objasnění všech okolností svědčících v její prospěch.¹³⁹

Výše uvedené složky práva na obhajobu jsou použitelné i ve vztahu k právnickým osobám, a proto i právnické osoby mají nárok na obhajobu ve stejném rozsahu, jako osoby fyzické. I samotný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob garantuje právnickým osobám právo na obhajobu a zároveň říká, že ustanovení upravující jednání fyzických osob v rámci řízení za osobu právnickou (§ 34 TOPO) nikterak nemá vliv na právo obviněné právnické osoby na její obhajobu. Z tohoto vyplývá, že právnická osoba vedle sebe může mít zástupce dle ustanovení § 34 TOPO a zároveň obhájce v souladu s ustanovením § 35 odst. 1 TOPO, kterým stejně jako u osob fyzických musí být advokát zapsaný v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou. Obhájce však nemůže být zároveň zástupcem stíhané právnické osoby dle § 34 TOPO, tyto dvě pozice se vzájemně vylučují.

S ohledem na zcela odlišný charakter osob fyzických a osob právnických, je v řízení proti právnickým osobám v souladu s ustanovením § 35 odst. 2 TOPO vyloučeno užití ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě, která je obsažena v §§ 36 – 36b TR. Tato úprava dává nepochybně smysl, protože z povahy právnických osob je nemožné, aby naplnily podmínky nutné obhajoby, jako jsou například zbavení osobní svobody ve formě vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody či kupříkladu zbavení způsobilosti k právním úkonům (dle OZ zbavení svéprávnosti), stejně tak je u právnických osob vyloučeno uprechnutí.

Vedle ustanovení o nutné obhajobě se na právnické osoby nebudou aplikovat ani ustanovení o ustanoveném obhájci dle § 38 an. TR. Lze si představit jen jedinou situaci, kdy by mohl být právnické osobě obhájce ustanoven, a to tehdy, kdy by si zažádala o ustanovení obhájce a současně pokud by taková právnická osoba splňovala podmínky pro možnost nárokovat bezplatnou obhajobu. Nicméně v praxi by takový postup nebyl

¹³⁹ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní. 4. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, s. 171 - 173.

zcela jednoduchý, zejména pokud by spolu s právnickou osobou byly stíhány i fyzické osoby, které by jinak za takovou právnickou osobu mohly činit v řízení úkony. V takovém případě bude v souladu s ustanovením § 34 odst. 5 TOPO ustanoven právnické osobě opatrovník, kterým však nemusí být advokát, je tedy možné, že nebude dosahovat takových odborných kvalit jako obhájce. V této souvislosti se tedy nabízí jednoduché řešení, a to například po vzoru právní úpravy rakouské¹⁴⁰ *de lege ferenda* ustanovovat z úřední povinnosti obviněným právnickým osobám namísto opatrovníků obhájce (advokáty).¹⁴¹

Donucovací prostředky

V rámci probíhajícího trestního řízení je často zapotřebí k řádnému zjištění rozhodných skutečností zajistit na úkonech trestního řízení přítomnost fyzických osob, k čemuž mají napomoci právě donucovací prostředky. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje zvláštní úpravu užití donucovacích prostředků ve vztahu k právnickým osobám odlišnou od obecných ustanovení trestního řádu. Ustanovení § 36 TOPO upravuje tři formy donucení, a to předvolání, předvedení a pořádkovou pokutu.

Z povahy věci je jasné, že instituty předvolání a předvedení se nebudou aplikovat na právnické osoby jako takové, ale na osoby fyzické, které za stíhanou právnickou osobu činí v trestním řízení úkony. Taková fyzická osoba je zpravidla nejprve předvolávána na určitý čas a místo například k provedení výslechu či jiného úkonu trestního řízení. Z textace ustanovení § 36 TOPO vyplývá, že předvolání nebude adresováno právnické osobě jako takové, ale přímo konkrétní fyzické osobě, která za právnickou osobu činí úkony. Takové předvolání by mělo být dané fyzické osobě doručováno do vlastních rukou nebo například uvedením v protokolu o výslechu nebo o hlavním líčení za přítomnosti tohoto zástupce právnické osoby.

V případě, že se fyzická osoba se dle výzvy orgánu činného v trestním řízení na dané místo a v daném čase nedostaví bez dostatečné omluvy, pak na řadu přichází užití přísnějšího institutu, a to předvedení. Ustanovení § 36 odst. 1 TOPO užívá pojem *dostatečná omluva*, avšak blíže není specifikováno, jakou příčinu nedostavení se k příslušnému úkonu lze považovat za dostatečnou omluvu. Je tedy na libovůli orgánů

¹⁴⁰ Zákon o odpovědnosti sdružení za trestné činy (Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Saftaten, BGBl. I Nr. 151/2005).

¹⁴¹ Jelínek, J., Herczeg, J.: opakovaná citace 60, s. 213.

činných v trestním řízení, zda pro ně důvod, proč se zástupce právnické osoby na základě předvolání nedostavil k prováděnému úkonu trestního řízení, je nebo není dostatečnou omluvou. *De lege ferenda* se zde nabízí, aby zákon obsahoval alespoň demonstrativní výčet případů, jež by mohly zmeškání prováděného úkonu předvolanou fyzickou osobou omluvit, jako například hospitalizace ve zdravotnickém zařízení.

Poslední formou donucovacího opatření, jež lze uložit právnické osobě, je pořádková pokuta v maximální výši 500 000 Kč a je-li ukládána opatrovníkovi, pak ve výši 50 000 Kč. Pořádkovou pokutu je oprávněn orgán činný v trestním řízení uložit osobě, která za právnickou osobu činí v řízení úkony, pokud taková fyzická osoba:

- (i) přes předchozí napomenutí narušuje řádný průběh řízení;
- (ii) se k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu chová urážlivě; nebo
- (iii) bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které jí směřovaly dány podle TŘ nebo TOPO.

Proti takovému rozhodnutí o udělení pořádkové pokuty může dotčená právnická osoba podat stížnost, o které bude rozhodováno v souladu s ustanovením § 146a TŘ, tedy o takové stížnosti rozhoduje zpravidla soud, a to do pěti dnů po uplynutí lhůty k podání stížnosti všem oprávněným osobám.

V případě, že by se fyzická osoba zastupující osobu právnickou v trestním řízení v souladu s § 34 odst. 1, 2 nebo 4 TOPO chovala takovým způsobem, že její jednání by mělo povahu vyšší společenské škodlivosti nebo by bylo obecně závažné povahy, pak by taková osoba mohla dokonce naplnit znaky skutkové podstaty trestného činu pohrdání soudem dle § 336 TZ. Za takové situace by však v souladu se zásadou *ne bis in idem* měla být uložena sankce za spáchání tohoto trestného činu a nikoli vedle toho i pořádková pokuta.

Výslech a závěrečná řeč

Posledním ustanovením, které bude v rámci této podkapitoly zabývajících se částí čtvrtou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob rozebíráno, je úprava průběhu výslechu a závěrečných řečí v hlavním líčení a ve veřejném zasedání.

Možnost vedení společného řízení proti obviněné právnické a fyzické osobě upravuje ustanovení § 31 TOPO. Toto ustanovení je blíže rozpracováno ustanovením

§ 37 TOPO, které obsahuje poměrně podrobnou úpravu pořadí, ve kterém jsou při hlavním líčení a ve veřejném zasedání vyslýchány obžalované osoby, a dále přesné pořadí osob přednášejících závěrečnou řeč.

Jak v rámci hlavního líčení, tak i v rámci veřejného zasedání bude probíhat výslech tím způsobem, že nejprve bude vyslechnuta fyzická osoba a až po ukončení jejího výslechu bude přikročeno k výslechu osoby právnické, respektive fyzické osoby, která za právnickou osobu v trestním řízení úkony činí. Takto stanovené pořadí má svůj význam, orgány činné v trestním řízení mají zájem na přednostním výslechu osoby fyzické před zástupcem osoby právnické, jelikož lze předpokládat, že výslech osoby fyzické přinese do vyšetřování podstatnější údaje a informace než výslech zástupce osoby právnické. Obviněná fyzická osoba je totiž kvůli svému subjektivnímu přístupu při výpovědi pod vyšším tlakem než osoba činící úkony za právnickou osobu, která v praxi bude v podstatě jen tlumočit stanoviska orgánů stíhané právnické osoby.¹⁴² Vzhledem k tomu, že zákon poskytuje právnické osobě volbu jejího zástupce pro řízení z širokého kruhu osob, může s tímto právnická osoba velmi dobře pracovat a využít této relativní volnosti ve svůj prospěch. Lze totiž předpokládat velký rozdíl mezi výslechem člena statutárního orgánu, který pravděpodobně velmi dobře zná vnitřní strukturu a procesy fungování stíhané právnické osoby, a kupříkladu výslechem řadového zaměstnance, který nemá informace o chodu právnické osoby v širších souvislostech. Výslech takové osoby by tedy zajisté značně ztížil orgánům činným v trestním řízení proces vyšetřování a prokázání viny či nevin stíhané právnické osoby.

Opačné pořadí než je stanoveno pro výslech fyzické a zástupce právnické osoby vymezuje zákon pro hlavní líčení a veřejné zasedání. Ustanovení § 37 odst. 2 TOPO stanovuje, že při závěrečné řeči a následném udělení posledního slova předsedou senátu má přednost osoba právnická a až po ní přichází na řadu osoba fyzická, toto pořadí tak koresponduje s trestně právní zásadou *in favore defensionis*.¹⁴³ Tato posloupnost tedy nepochybně zvýhodňuje obžalovanou fyzickou osobu, která se díky tomu, že závěrečnou řeč a poslední slovo přednese skutečně jako poslední, může reagovat na výstupy všech osob před ní a naopak na její prohlášení už žádná další osoba reagovat

¹⁴² Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 125.

¹⁴³ Tamtéž, s. 126.

nemůže.

Přestože by si všechny osoby měly být před zákonem rovny, považuji za vhodné, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně upravuje pořadí osob při výsleších, závěrečných řečech a právu posledního slova. Souhlasím se zákonodárcem, když v těchto věcech do jisté míry zvýhodňuje stíhané osoby fyzické nad stíhanými osobami právnickými. Vezmeme-li v potaz možný dopad trestního řízení na fyzické a právnické osoby, je zřejmé že důsledky trestního stíhání ve vztahu k fyzickým osobám mohou být mnohem závažnější než důsledky pro osoby právnické. Domnívám se, že zejména trest odnětí svobody nelze svou závažností srovnat s žádnou sankcí, kterou lze uložit osobě právnické včetně jejího zrušení. Trest odnětí svobody totiž představuje zásadní zásah do svobody člověka, do jejího soukromého i profesního života a z mého pohledu jsou tyto hodnoty postaveny výše než existence právnické osoby jako právem uměle vytvořeného subjektu. Částečné zvýhodnění fyzických osob ve společném řízení tedy vidím jako oprávněné a správné řešení.

Ustanovení §§ 38 – 41 TOPO jsou věnována výkonu sankcí uložených právnickým osobám. Detailní rozbor těchto ustanovení je předmětem kapitoly 3.4. této disertační práce.

2.4.4. ČÁST PÁTÁ - Zvláštní ustanovení o řízeních o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

S účinností od 1. ledna 2014 se stal součástí českého právního řádu zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, přičemž přijetí tohoto zákona mělo dopad i na textaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Do konce roku 2013 zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahoval ustanovení upravující institut dožádání, převzetí a předávání trestních věcí či uznání a výkon rozhodnutí, případně odkazoval na příslušná ustanovení trestního řádu. Novelou TOPO č. 105/2013 Sb.¹⁴⁴ však tato ustanovení byla vypuštěna, protože problematiku mezinárodní justiční spolupráce komplexně upravuje nový zákon

¹⁴⁴ Zákon č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Tento zákon se na řízení proti právnickým osobám užije přiměřeně, a to pouze tehdy, není-li to s ohledem na zvláštní povahu právnických osob vyloučeno (§ 1 odst. 2 TOPO). Část pátá TOPO tak obsahuje pouze jediné ustanovení, které vymezuje právnické osoby, které se pro účely zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních považují za občany ČR nebo za osoby s trvalým pobytem na území ČR. Zároveň TOPO výslovně upravuje, že ustanovení zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních o uznání a výkonu rozhodnutí jiného členského státu, kterými je ukládána peněžitá sankce nebo jiné peněžité plnění v ČR se užijí na rozhodnutí jiného členského státu, která směřují vůči právnické osobě, která má na území ČR sídlo nebo majetek. Toto platí i naopak, tedy že pravomocná rozhodnutí českých soudů ukládající peněžitou sankci nebo jiné peněžité plnění je možné zaslat do jiného členského státu, ve kterém lze předpokládat, že má právnická osoba sídlo nebo majetek.

Přijetí zákona o mezinárodní justiční spolupráci považují ve vztahu k institutu trestní odpovědnosti právnických osob jako velmi účelné. Samotné zavedení tohoto zákona totiž může přinést nejen generálně preventivní účinek, ale umožní i efektivní výkon peněžitých sankcí v ostatních členských státech. S ohledem na skutečnost, že naprostá většina členských států ve svých národních legislativách obsahuje velmi obdobný katalog sankcí, které lze uložit právnickým osobám, jako najdeme v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO, *de lege ferenda* si dokáží představit, že možnost uznání a výkonu rozhodnutí by se do budoucna vztahovala nejen na peněžitá sankce, ale i například na sankci zrušení právnické osoby, propadnutí majetku či na zákaz činnosti.

2.4.5. ČÁST ŠESTÁ - Účinnost

Šestou a zároveň poslední část zákona o trestní odpovědnosti právnických osob tvoří pouze jediné ustanovení, dle kterého tento zákon nabývá účinnosti k 1. lednu 2012, přičemž platnost TOPO nastala až od 22. prosince 2011, tedy legisvakantní lhůta takto významného zákona činila pouhých několik málo dní.

Celý legislativní proces přijímání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl velmi rychlý, zejména díky stoupajícímu mezinárodnímu tlaku na Českou republiku, která byla poslední zemí, která do konce roku 2011 neměla zavedenu

odpovědnost právnických osob v žádné z možných forem. Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky až v březnu 2011, vezmeme-li tedy v úvahu, že účinnost TOPO nastala již od 1. ledna 2012, legislativní proces proběhl s ohledem na význam zákona velmi rychle. Dle mého názoru krátká legisvakanční lhůta s sebou přinesla řadu negativ, zejména lze poukázat na velkou chybovost orgánů činných v trestním řízení způsobenou neznalostí zákona i na vadná rozhodnutí soudů, která v krajních případech dokonce postrádají smysl. Příkladem za všechny může být rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou z roku 2014, kterým soud chválil dohodu o vině a trestu, přičemž dohodnutou sankcí byla sankce ta nejpřísnější, tedy zrušení právnické osoby. Pokud bychom se pokusili o jakousi paralelu tohoto rozhodnutí s trestáním osoby fyzické, pak by byla s fyzickou osobou uzavřena dohoda o vině a trestu, na základě které by byl takové osobě uložen výjimečný nebo doživotní trest odnětí svobody, taková dohoda o vině a trestu by samozřejmě byla zcela absurdní.

Pro doplnění zbývá dodat, že k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob byl přijat doprovodný zákon č. 420/2011 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tento zákon nabyl účinnosti také k 1. lednu 2012 a obsahuje novelizace celkem čtyřiceti devíti zákonů, na které mělo zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu dopad.

2.4.6. Novelý zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Přestože od účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob uběhlo jen teprve něco málo přes pět let, tento zákon byl již osmkrát novelizován. Na jednu stranu lze tuto skutečnost vnímat pozitivně, tedy že zákonodárce bere v úvahu kritiku odborné veřejnosti a prostřednictvím novel zákona se snaží o vytvoření co nejvíce vyhovující právní úpravy pro efektivní stíhání právnických osob, na druhou stranu však legislativní smrt, kterou lze v České republice dlouhodobě pozorovat, způsobuje jak právní nejistotu, tak nedůvěru společnosti v právo a právní řád. Dle mého názoru by každý nový zákon měl být předmětem novelizací nejdříve po třech letech od jeho účinnosti, aby odborná veřejnost měla dostatek času se s ním seznámit a osvojit si jej

a zároveň tři roky jsou dostatečně dlouhá doba na to, aby se ukázalo, jaké instituty nového zákona jsou funkční a jaké je naopak potřeba pozměnit. I proto se domnívám, že zákonodárce měl s řadou novel zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nějaký čas posečkat a neprovádět novely, které nebyly nezbytně nutné.

TOPO byl poprvé novelizován již po roce od jeho účinnosti, a to novelou č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, která nabyla účinnosti k 1. lednu 2014 a která mění část pátou TOPO upravující řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

Druhou novelu TOPO představuje zákon č. 141/2014 Sb., který s účinností od 1. srpna 2014 rozšířil výčet trestných činů, za jejichž spáchání mohou být právnické osoby trestně odpovědné, o trestný čin znásilnění (§ 185 TZ), trestný čin účasti na pornografickém představení (§ 193a TZ), trestný čin navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b TZ) a o trestný čin lichvy (§ 218 TZ).

V pořadí třetí novelou TOPO je zákon č. 86/2015 Sb., který obsahuje řadu úprav TOPO, avšak spíše drobnějšího charakteru. Kupříkladu se stejně jako z trestního zákoníku vypouští pojem „jiná majetková hodnota“, aby tak došlo k harmonizaci pojmů práva trestního s právem občanským (OZ totiž s pojmem „jiná majetková hodnota“ nikterak nepracuje). Dále tato novela například zásadním způsobem mění celé ustanovení § 33 TOPO upravující užití zajišťovacích opatření ve vztahu k právnickým osobám, kdy pro nadbytečnost vypouští úpravu omezení nakládání s majetkem právnické osoby a nově upravuje kompetence státních zástupců při omezování již uložených zajišťovacích opatření.

K 1. lednu 2016 nabyla účinnosti čtvrtá novela TOPO č. 375/2015 Sb., která je doprovodným zákonem k nově přijatému zákonu o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu a v souvislosti s úpravou systému pojištění vkladů (zákon č. 374/2015 Sb.). Tato novele zejména vkládá do TOPO nové ustanovení § 33a upravující zvláštní případy, kdy je možné na žádost České národní banky přerušit trestní stíhání vedené proti právnické osobě.

K další novele TOPO došlo v souvislosti s přijetím nového zákona o zadávání veřejných zakázek č. 134/2016 Sb. Doprovodný zákon č. 135/2016 Sb. s účinností od října 2016 do TOPO zavádí jen drobné terminologické změny.

Naopak zcela zásadní novelou a z mého pohledu ze všech novelizací vůbec nejvýznamnější, je zákon č. 183/2016 Sb., jehož předmětem je výhradně novelizace TOPO. Touto novelou je především zásadním způsobem rozšířen výčet trestných činů, na které se aplikuje zásada univerzality, tedy posouzení trestní odpovědnosti právnických osob dle českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob přestože nemá taková právnická osoba sídlo v České republice nebo byl-li trestný čin spáchán v cizině. Další změnu zásadního významu přináší novela do ustanovení § 7 TOPO, kdy dosavadní výčet trestných činů, za které mohou být právnické osoby trestně odpovědné, se nahrazuje ustanovením odkazujícím na veškeré trestné činy uvedené v trestním zákoníku vyjma taxativního výčtu trestných činů, které s ohledem na zvláštní povahu právnických osob nemohou být právnickým osobám přičteny. Tímto fakticky došlo ke značnému rozšíření okruhu trestných činů, za jejichž spáchání mohou být právnické osoby odpovědné, čímž zákonodárce vyhověl výtkám odborné veřejnosti kritizujícím mezery v původním výčtu trestných činů obsaženým v ustanovení § 7 TOPO. Dále tato novela zužuje okruh osob fyzických, jejichž protiprávní jednání lze přičítat osobám právnickým, a to tím způsobem, že protiprávní jednání statutárních orgánů a osob s řídicí nebo kontrolní funkcí lze právnické osobě přičíst jen tehdy, kdy jsou tyto osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby.

Dle mého názoru nejzásadnější změnou v historii zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je vložení do ustanovení § 8 TOPO nového odst. 5. Ten umožňuje zproštění trestní odpovědnosti právnické osoby, prokáže-li stíhaná právnická osoba, že vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila. Zde zákonodárce jistě sledoval záměr, aby právnické osoby zaváděly nejrůznější programy předcházení páčání trestné činnosti, vzdělávací akce, etické kodexy či směrnice vnitřního fungování nebo firemní ombudsmany. Je však otázkou, implementace jakých opatření bude dostatečná pro vyvinění právnické osoby a zda zavedení možnosti vyvinění nepopírá samotný koncept trestní odpovědnosti právnických osob. Já osobně se domnívám, že tomu tak není, že legislativa by měla podporovat právnické osoby k přijímání programů pro prevenci páčání trestné činnosti

a zároveň mám za to, že nelze právnické osoby trestně stíhat v případech, kdy protiprávní jednání bylo zřejmým excesem jednotlivce. Zároveň však vidím jako vhodné přijmout prováděcí předpis či závazné stanovisko, kterým by takové programy byly blíže specifikovány a zároveň by byly podrobně upraveny podmínky, za jakých se může právnická osoba své trestní odpovědnosti zprostit. Jak ale správně upozorňuje Bohuslav,¹⁴⁵ pravděpodobně to bude právě právnická osoba, která bude prokazovat, že vynaložila veškeré úsilí k zabránění spáchání trestného činu, čímž na ní bude *de facto* přeneseno důkazní břemeno. V tomto ohledu zastávám názor, že přenesení důkazního břemene na právnickou osobu je v této věci logické. Kdyby tomu totiž tak nebylo, státní zástupce by hledal důkazy svědčící o zavedení i nezavedení dostatečných opatření, pravděpodobně by dospěl k závěru, že přijatá opatření jsou nedostatečná a ve výsledku by opět právnická osoba musela dokazovat, že veškeré potřebné úsilí vynaložila. V tomto ohledu tedy lze předpokládat, že v praxi právnické osoby budou za účelem zproštění se trestní odpovědnosti nuceny aktivně implementaci compliance opatření prokazovat.

Pro doplnění je třeba uvést, že uvedená novela č. 183/2016 Sb. rovněž rozšiřuje okruh trestných činů, ve vztahu ke kterým je vyloučeno užití institutu účinné lítosti, a dále také upravuje koncepci vyloučení z promlčení trestní odpovědnosti za vybrané trestné činy.

V pořadí sedmou novelou TOPO je zákon č. 455/2016 Sb. neboli tzv. protiteroristická novela, jejímž hlavním cílem je zefektivnit boj proti terorismu.¹⁴⁶ Touto novelou je mimo jiné rozšířen výčet trestných činů, na které se aplikuje tzv. zásada univerzality, tedy že trestnost těchto činů se posuzuje dle TOPO přestože byly spáchány v cizině právnickými osobami, které v České republice nemají své sídlo. Jedná se o nové trestné činy účasti na teroristické skupině (§ 312a TZ), financování terorismu (§ 312d TZ), podpory a propagace terorismu (§ 312e TZ) a vyhrožování teroristickým trestným činem (312f TZ). Domnívám se, že pro efektivní boj proti terorismu je nutné, aby veškeré členské státy ve svých právních řádech měly zakotvenu

¹⁴⁵ Bohuslav, L.: K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob. In: Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní – minulost a budoucnost. Praha: Leges, 2016, s. 95 – 105.

¹⁴⁶ Jelínek, J.: „Protiteroristická“ novela trestního zákoníku – poznámky k orientačnímu studiu. In: Bulletin advokacie. 26. 4.2 017 [online]. Dostupné na: < <http://www.bulletin-advokacie.cz/protiteroristicka-novela-trestniho-zakoniku-poznamky-k-orientacnimu-studiu?browser=mobi> > [cit. 9. 4. 2017].

zásadu univerzality ve vztahu ke všem trestným činům spojených s terorismem, a proto tuto novelu TOPO považují za nezbytnou a zároveň velmi užitečnou pro boj s terorismem.

Zatím poslední novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je zákon č. 55/2017 Sb., který nabyl účinnosti k 18. březnu 2017. Touto novelou je do trestního zákoníku, TOPO a dalších předpisů zařazeno nové ochranné opatření ve formě zabránění části majetku. Touto novelou tak došlo k implementaci požadavku směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2014/42/EU ze dne 3. dubna 2014 o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii na zavedení tohoto ochranného opatření v legislativách členských států. Doposud bylo možné právnickým osobám uložit pouze jediné ochranné opatření ve formě zabránění věci, nicméně nyní bude moci soud uložit i ochranné opatření ve formě zabránění části majetku. Dle důvodové zprávy k této novele jsou soudy při stanovení rozsahu tohoto ochranného opatření povinny postupovat v souladu se zásadou přiměřenosti, přičemž budou při ukládání tohoto ochranného opatření povinny vždy zohlednit i jiné trestní sankce, které mají pachatele postihnout na majetku. Subsidiárně se pro řízení proti právnickým osobám užije nové ustanovení trestního zákoníku, které vylučuje užití tohoto ochranného opatření vedle uložení trestu propadnutí majetku ve vztahu ke stejné části majetku.

3. Sankcionování právnických osob v České republice

V této části disertační práce budou detailně analyzovány nejen samotné sankce, které lze dle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob ukládat, ale i instituty úzce související se sankcionováním právnických osob, zejména zásady, které se k ukládání sankcí váží. Nadcházející kapitola v neposlední řadě obsahuje i výklad o stanovování sankcí a o způsobech jejich výkonu.

3.1. Zásady sankcionování právnických osob

K sankcionování právnických osob se stejně jako k trestání osob fyzických váže celá řada trestněprávních zásad, tedy dle Jelínka¹⁴⁷ právních principů a vůdčích právních idejí, na kterých je založeno trestní právo. Na základě těchto zásad je postavena koncepce trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob, stejně jako systém sankcí, které lze těmto osobám uložit.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neobsahuje žádný výčet zásad, které by se vázaly k sankcionování právnických osob, avšak řadu zásad lze dovodit z jednotlivých ustanovení TOPO a další zásady lze převzít z trestního zákoníku, který se v souladu s ustanovením § 1 odst. 2 TOPO subsidiárně použije i na řízení proti právnickým osobám.

Podle Kratochvíla¹⁴⁸ se při ukládání sankcí právnickým osobám užijí následující trestněprávní zásady:

- i. zásada jednoty trestní prevence a represe;
- ii. zásada materiálně-formálního pojetí trestného činu lato sensu z hlediska trestu;
- iii. zásada zákonnosti sankcí;
- iv. zásada zákazu analogie k tíži pachatele z hlediska sankcí;
- v. zásada zákazu retroaktivity k tíži pachatele z hlediska sankcí;
- vi. zásada účelnosti;
- vii. zásada přiměřenosti trestních sankcí;
- viii. zásada zohlednění právem chráněných zájmů osob poškozených trestným činem;

¹⁴⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 26.

¹⁴⁸ Kratochvíl, V. a kol.: Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 56 – 57.

- ix. zásada zákazu dvojího přičítání z hlediska sankcí; a
- x. zásada subsidiarity trestní represe z hlediska trestních sankcí.

Výše uvedené zásady se aplikují nejen při trestání osob fyzických, ale i při sankcionování osob právnických. Naopak některé jiné trestněprávní zásady vážící se k ukládání trestů lze aplikovat výhradně na osoby fyzické, a to z důvodu, že se svou podstatou přičí zásadě kolektivní trestní odpovědnosti osob právnických a také z důvodu absence elementu zavinění u osob právnických. Jedná se například o zásadu personality trestů, zásadu přičítání jen zaviněných okolností polehčujících a přitěžujících či zásadu humánnosti trestů. Nicméně některé zásady, jako například zásada personality trestů, svou povahou stojí na pomyslné hranici jejich užití v případech sankcionování právnických osob.

Nyní se pojďme blíže podívat na některé ze zásad sankcionování právnických osob, které se nepochybně ve vztahu k ukládání sankcí právnickým osobám užívají.

Zásada jednoty trestní prevence a represe

Tato zásada vyjadřuje účel sankcionování právnických osob, přičemž prioritou při ukládání sankcí je trestní prevence, která má pozitivně působit nejen na právnickou osobu, které je protiprávní jednání fyzické osoby přičítáno, ale i obecně na veškeré právnické osoby. Podle Kratochvíla¹⁴⁹ je třeba prevenci a represí chápat jako vyvážené složky v každém jednotlivém případě, a právě v tom spočívá jejich jednotu. Tato zásada je vyjádřena v ustanovení § 39 odst. 1 TZ, přičemž se subsidiárně užije i v řízení proti právnickým osobám v souladu s ustanovením § 1 odst. 2 TOPO, a tak sankce ukládané právnickým osobám mají sloužit nejen jako negativní postih pachatele za spáchané zlo, ale mají směřovat i k předcházení páchaní další trestné činnosti.

Zásada materiálně-formálního pojetí trestného činu lato sensu z hlediska sankcí

V souladu s touto zásadou je při výkladu a aplikaci trestního zákoníku a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob materiální stránka těchto zákonů posuzována z pohledu sankcionování na základě okolností, jež stojí mimo znaky skutkové podstaty

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 57.

trestných činů. Do značné míry se tato zásada prolíná se zásadou přiměřenosti trestů, přičemž její základ ve vztahu k právnickým osobám bychom našli v ustanovení § 14 odst. 1 TOPO.

Zásada zákonnosti sankcí

Nulla poena sine lege scripta, neboli žádný trest bez psaného zákona, je zásadou, která se uplatní jak co do druhů sankcí, tak co do zákonných předpokladů pro jejich ukládání a podmínek pro jejich výkon. Veškeré podmínky pro sankcionování právnických osob tak v souladu se zásadou zákonnosti sankcí nepřímo vyjádřenou v ustanovení § 1 odst. 1 TOPO a § 15 odst. 1 a 2 TOPO musí být upraveny v zákoně, nikoli mimo něj.

Zásada zákazu analogie k tíži pachatele z hlediska sankcí

Zákaz analogie k tíži pachatele z hlediska sankce můžeme vnímat jako jakýsi doplněk k zásadě zákonnosti trestů. Je-li právníce osobě ukládána sankce, pak takovou sankcí může být výlučně pouze sankce uvedená v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO a žádná jiná, i kdyby se v daném konkrétním případě zdálo uložení jiné sankce příhodnější.

Zásada zákazu retroaktivity k tíži pachatele z hlediska sankcí

Nulla poena sine lege praevia neboli žádný trest bez předcházejícího zákona vylučuje zpětné uložení přísnější sankce právníce osobám podle pozdějšího zákona, než jakou sankci bylo možné právníce osobě uložit na základě zákona účinného v době spáchání trestného činu. Avšak v této souvislosti je třeba mít na paměti, že co do druhu ukládané sankce bezvýhradně platí zákon pozdější, a to i když byl trestný čin spáchán ještě před účinností takového zákona. V praxi je tedy zcela vyloučeno, aby za účinnosti pozdějšího zákona byla právníce osobě uložena taková sankce, kterou bylo možné uložit za úpravy dřívější, avšak kterou pozdější zákon nezná.

Zásada účelnosti sankcí

Účelem ukládaných trestů by měla být zejména prevence a náprava pachatele. Základ této zásady bychom našli zejména v ustanovení § 39 odst. 1 TZ, přičemž tato zásada se nepochybně uplatní i na právnické osoby. Sankce ukládaná právnickým osobám má být stanovena takovým způsobem, aby byla dostatečným postihem za spáchaný trestný čin, avšak naopak nemá být natolik přísná, aby ve svém důsledku vedla k faktické likvidaci právnické osoby. Soudy tak při své rozhodovací praxi musí vždy hledat rovnováhu co do druhu sankce i co do její výměry.

Zásada přiměřenosti sankcí

Smyslem této trestněprávní zásady je, aby sankce ukládané právnickým osobám byly adekvátní ve vztahu k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu i ve vztahu k pachateli právnické osobě a jejím poměrům. Soudy jsou tak při ukládání sankcí právnickým osobám povinny takové sankce individualizovat na tu kterou konkrétní právnickou osobu, avšak v rámci zákonem vymezených mezí. Přiměřenost sankce má být jak co do jejího druhu, tak co do její výměry, aby uložená sankce byla adekvátní a tím i spravedlivá.

Zásada zohlednění právem chráněných zájmů osob poškozených trestným činem

V zásadě zohlednění právem chráněných zájmů osob poškozených trestným činem se nepochybně odráží koncepce restorativní justice, jež klade důraz na aktivní zapojení poškozených při řešení konfliktů vzniklých na základě spáchaného trestného činu, například prostřednictvím mediace a ukládáním alternativních sankcí. Tuto zásadu výslovně upravuje ustanovení § 14 odst. 3 TOPO, které soudům ukládá povinnost při stanovování sankcí přihlídnout i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem. Avšak osoby poškozené nejsou jediným okruhem osob, jejichž zájmy mají být při stanovování sankcí zohledněny, dle TOPO mají být totiž vzaty v potaz i věřitelé stíhané právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby. Dle mého názoru by nicméně soud měl zohlednit i dopad uložené sankce na další osoby, jako jsou například zaměstnanci odsouzené právnické osoby, její smluvní

partneři a další osoby, které jsou s chodem právnické osoby nedílně spjaty. Jako nejrizikovější skupinu vidím řadové zaměstnance právnické osoby, kteří pravděpodobně s páchanou trestnou činností nebudou mít žádnou spojitost, avšak při majetkovém postihu to budou primárně oni, kdo budou postiženi na výši mezd nebo dokonce budou ze zaměstnání propuštěni.

Zásada zákazu dvojího přičítání z hlediska sankcí

Řadu sankcí, kterými lze v souladu s ustanovením § 15 odst. 1 TOPO právnické osoby sankcionovat, nelze pro jejich povahu uložit vedle sebe. V praxi by se totiž jednalo o zřejmou nadbytečnost takových sankcí, což by přinášelo i přímý rozpor se zásadou účelnosti sankcí. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně stanovuje, že vedle sebe nelze uložit peněžitý trest nebo zabrání části majetku a propadnutí téže části majetku. Stejně tak nelze vedle sankce propadnutí věci uložit zabrání téže věci (§ 15 odst. 3, věta druhá TOPO). Nicméně zásadu zákazu dvojího přičítání z hlediska sankcí je třeba odlišit od zásady nezávislé souběžné trestní odpovědnosti osob fyzických a osob právnických. Je-li tedy za tentýž trestný čin uložena sankce právnické i fyzické osobě, v žádném případě se nejedná o porušení zásady zákazu dvojího přičítání, k porušení této zásady totiž dochází, směřují-li neslučitelné sankce vůči témuž subjektu.

Zásada subsidiarity trestní represe z hlediska sankcí

Podstatou této zásady je, že k ukládání trestněprávních sankcí má docházet pouze tehdy, pokud by instrumenty jiných právních odvětví, zejména práva správního, nebyly dostačující pro naplnění účelu uložení sankce právnické osobě za protiprávní jednání osob, jejichž jednání lze té které právnické osobě přičítat. Protiprávní jednání s nižší společenskou škodlivostí by tedy v souladu s touto zásadou nemělo být sankcionováno prostředky trestního práva, ale primárně by právnické osoby měly být postiženy prostřednictvím institutů práva občanského, práva správního či v rámci jiných právních odvětví.

Zásada legality ve vztahu k sankcím ukládaným právnickým osobám

Státní zástupce je až na zákonem stanovené výjimky povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví. Existuje-li tedy podezření, že byl trestný čin spáchán, pak orgány činné v trestním řízení musí učinit kroky ke stíhání pachatele. Zároveň orgány činné v trestním řízení nesmí provádět jakoukoli selekci dle jakéhokoli kritéria ke stíhání, jsou tedy povinny ve všech případech postupovat stejným způsobem, aby tak byl naplněn princip rovnosti všech subjektů před zákonem.¹⁵⁰ Povinnost státních zástupců stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, platí i ve vztahu k právnickým osobám, ani zde nemůže být prováděna jakákoli selekce.

V tomto ohledu se však zejména ze strany státního zastupitelství objevují názory, že ve vztahu k právnickým osobám by bylo vhodnější uplatňovat zásadu oportunity, která by orgánům činným v trestním řízení umožnila např. z důvodu neúčelnosti nestíhat pachatele trestného činu. Hlavním argumentem státního zastupitelství je, že stíhání řady právnických osob nemá fakticky žádný efekt, jako například tehdy, kdy jsou právnické osoby pouhými prázdnymi schránkami, které jsou fakticky nefunkční, bez majetku, zaměstnanců či řádně vedeného účetnictví. V takových případech nemá dle názoru státního zastupitelství uložení jakékoli sankce právnickým osobám žádný význam a je tedy pouze formálním aktem bez faktického dopadu. S odkazem na tuto argumentaci proto státní zastupitelství navrhuje ve vztahu k právnickým osobám aplikovat zásadu oportunity a stíhat tak právnické osoby pouze tehdy, bude-li to účelné.¹⁵¹

S tímto názorem státního zastupitelství se však neztotožňují. Je pravdou, že v případě bezmajetných právnických osob fakticky nevykonávajících žádnou činnost uložení jakékoli peněžité sankce či sankce postihující majetek nebude mít téměř žádný význam, a tak fakticky bude přicházet v úvahu jen sankce zrušení takové právnické osoby, nicméně i tak považují stíhání osob za spáchání trestného činu jako správné a z hlediska generální prevence důležité. Nadto zavedením zásady oportunity by došlo ke značné diferenciaci při stíhání osob fyzických, u kterých by byla zásada legality zachována, a osob právnických, na které by se vztahovala zásada oportunity.

¹⁵⁰ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 102 – 103.

¹⁵¹ Zeman, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. Prezentace jako příspěvek na konferenci Trestní odpovědnost právnických osob, Praha, 15. 9. 2016.

Domnívám se, že argument, že uložení sankce právnickým osobám může být v některých případech neúčelné, nemůže obstát. V praxi jsem se několikrát setkala s rozhodnutími soudu, kdy téměř nemajetným fyzickým osobám, které byly dokonce v insolvenčním řízení, byl uložen peněžitý trest či majetkový postih, avšak fakticky šance efektivního výkonu takového rozhodnutí byly minimální. V těchto případech však nedošlo k odložení věci, a proto se domnívám, že osoby fyzické a osoby právnické by měly mít v tomto ohledu rovné postavení a ve vztahu k oběma subjektům by měla být aplikována zásada legality.

3.2. Způsob stanovení sankce

S ohledem na odlišnou povahu osob fyzických a osob právnických, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v ustanovení § 14 obsahuje zvláštní úpravu ve vztahu k ustanovení § 39 TZ ve věci způsobu stanovení sankcí ukládaných právnickým osobám. Ustanovení § 14 TOPO můžeme chápat jako jakýsi návod, dle kterého by měly soudy při rozhodování o sankcích postupovat.

Za účelem stanovení přiměřené sankce ukládané právnické osobě by soudy v souladu s ustanovením § 14 TOPO měly vzít v potaz následující aspekty:

- i. povaha spáchaného trestného činu;
- ii. závažnost spáchaného trestného činu;
- iii. poměry právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a majetkových poměrů;
- iv. zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, který má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost;
- v. působení právnické osoby po činu, především její případná účinná snaha nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu;
- vi. účinky a důsledky, jež lze očekávat od uložené sankce pro budoucí činnost právnické osoby;
- vii. důsledky, které může mít uložení trestní sankce na třetí osoby; a
- viii. dle ustanovení § 10 odst. 2 TOPO také rozsah, ve kterém na právní nástupce právnické osoby přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně v jakém rozsahu kterýkoli z nich pokračuje v činnosti,

v souvislosti s ním byl trestný čin spáchán.

Pro stanovení přiměřené sankce, která má být právnické osobě uložena, soud přihlédne i k následujícím skutečnostem, které subsidiárně upravuje trestní zákoník:

- a. doba, která od spáchání trestného činu uplynula;
- b. změna situace od doby spáchání trestného činu;
- c. délka trestního řízení, trvalo-li nepřiměřeně dlouhou dobu;
- d. je-li právnická osoba spolupachatelem, pak jakou měrou její jednání přispělo ke spáchání trestného činu;
- e. je-li právnická osoba účastníkem na trestném činu jiné osoby, pak jaký význam a povahu má její účast na spáchaném trestném činu;
- f. u přípravy a pokusu trestného činu do jaké míry se jednání k dokonání trestného činu přiblížilo a okolnosti a důvody, pro které k jeho dokonání nedošlo;
- g. zda právnická osoba získala či se snažila získat trestným činem majetkový prospěch;
- h. přiměřeně ustanovení o okolnostech polehčujících a přitěžujících, není-li to z povahy věci vyloučeno; a
- i. ukládání úhrnného, souhrnného a společného trestu dle zásad absorpce, kumulace a asperace.

Soud je tak při stanovování formy a výměry sankce ukládané právnické osobě povinen vzít v potaz výše uvedená kritéria a v odůvodnění rozsudku má být vždy dostatečně specifikováno, jaká z výše uvedených okolností vedla soud k udělení té které sankce a v jakém rozsahu (§ 125 odst. 1, věta třetí TR).

S ohledem na omezený rozsah této disertační práce nebudou předmětem zkoumání veškeré výše uvedené náležitosti, které má soud při stanovování sankce právnické osobě zohlednit, nýbrž pouze ty, které jsou svou podstatou sporné a které vyvolávají diskuzi v rámci odborné veřejnosti.

3.2.1. Výkon činnosti právnické osoby ve veřejném zájmu

Dle ustanovení § 14 odst. 1 TOPO soud při stanovení druhu sankce a její výměry přihlédne také k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Z takové formulace zákona lze však dovodit, že by soud při stanovování sankcí měl v souladu s uvedeným ustanovením právnickým osobám vykonávajícím činnost ve veřejném zájmu uložit mírnější sankci než osobám se zájmy soukromými. Stejně tak z tohoto ustanovení vyplývá, že právnickým osobám se strategickým či obtížně nahraditelným významem pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost má být uložena mírnější sankce než osobám bez takového významu. Převédeme-li tuto zákonem stanovenou okolnost do praxe, pak dopustí-li se dvě právnické osoby stejného trestného činu, pak právnické osobě vykonávající činnost ve veřejném zájmu se strategickým nebo obtížně nahraditelným významem pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost by byla uložena mírnější sankce než právnické osobě, které se přičítá tentýž trestný čin, avšak která nevykonává činnost ve veřejném zájmu se strategickým nebo obtížně nahraditelným významem pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Je tedy nepochybné, že zákon tak zvýhodňuje určité subjekty nad jinými, čímž je přímo porušována zásada rovnosti před zákonem zakotvená v čl. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod. Na základě výše uvedených skutečností se domnívám, že rozhodne-li soud na základě této okolnosti v neprospěch právnické osoby, například došlo-li by u spolupachatelů právnických osob na základě tohoto ustanovení ke zvýhodnění té právnické osoby vykonávající činnost ve veřejném zájmu, pak by se rozhodnutím poškozená právnická osoba mohla obrátit na Ústavní soud ČR, který by v krajním případě mohl uvedené ustanovení prohlásit za protiústavní.

Nadto samotný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ani důvodová zpráva k němu tuto okolnost nijak blíže nespecifikují a nezdůvodňují, proč má být vymezený okruh právnických osob zvýhodněn nad ostatními. V této souvislosti je třeba upozornit na skutečnost, že TOPO zde mluví o výkonu činnosti právnické osoby ve veřejném zájmu, přičemž takové právnické osobě má být uložena mírnější sankce. Avšak na druhé straně zde stojí obecný veřejný zájem společnosti, aby pachatelé trestných činů byli za své jednání postiženi. Domnívám se, že obecný zájem na uložení

sankce právnické osobě za spáchání trestného činu by měl svým významem stát nad významem činnosti právnické osoby. Kdyby tomu totiž bylo naopak, pak by v podstatě došlo k prolomení institutu trestní odpovědnosti právnických osob a jeho zavedení do právního rámce ČR by tak ve svém důsledku postrádalo smysl.

Další úskalí předmětného kritéria pro stanovení druhu a výše sankce je, že samotný TOPO ani důvodová zpráva k němu nekonkretizují užité pojmy *veřejný zájem* a *strategický* či *obtížně nahraditelný význam* v dané oblasti. S ohledem na skutečnost, že právě i na základě těchto kritérií má být soudem vyměřena sankce odsouzené právnické osobě, domnívám se, že když už zákonodárce chtěl kritérium veřejného zájmu činnosti právnické osoby do TOPO začlenit, pak měl blíže specifikovat, co je těmito pojmy myšleno nebo alespoň uvést demonstrativní výčet činností, na které by se toto ustanovení bezpochyby aplikovalo. Ve spojitosti s tímto je třeba pamatovat na trestněprávní zásadu *nulla poena sine lege certa*, tedy že není trestu bez určitého zákona. Dovolím si konstatovat, že právě uvedené neurčité pojmy *veřejný zájem* a *strategický* či *obtížně nahraditelný význam* přímo odporují této zásadě, a proto v systému českého trestního práva by neměly mít své místo.

Domnívám se, že při stanovování druhu a výměry sankce by faktor, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, neměl být vůbec rozhodující. Naopak lze dovodit, že má-li právnická osoba v určité oblasti dominantní postavení a je jen těžko nahraditelná, tak zde má převažovat zájem na tom, aby v rámci takové právnické osoby nedocházelo k páčání trestné činnosti a aby se právnická osoba aktivně snažila tomuto riziku předcházet, nikoli spoléhat na to, že s ohledem na její postavení jí bude uložena jen například symbolická sankce. Dokonce mám za to, že uvedená formulace se přímo přičí účelu trestu ve formě generální prevence, protože v praxi by se právnické osoby vykonávající činnost ve veřejném zájmu, které mají strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost mohly při páčání trestné činnosti spoléhat na to, že právě na základě formulace uvedené v ustanovení § 14 odst. 1 TOPO jim nehrozí za jejich protiprávní jednání žádný citelný postih.

Na základě výše uvedené argumentace proto v tomto ohledu plně souhlasím s názorem Jelínka,¹⁵² který *de lege ferenda* navrhuje, aby tato okolnost, k níž má soud při stanovování druhu a výměry sankce ukládané právnické osobě přihlédnout, byla z ustanovení § 14 odst. 1 TOPO vypuštěna.

3.2.2. Přiměřenost ochranného opatření

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob pamatuje i na podmínku přiměřenosti ochranných opatření ukládaných právnickým osobám. Konkrétně v ustanovení § 14 odst. 2 TOPO je obsaženo negativní vyjádření zásady tzv. *přiměřenosti ochranných opatření*.¹⁵³ Původní znění TOPO umožňovalo právnickým osobám uložit pouze jediné ochranné opatření ve formě zabrání věci. Avšak novelou TOPO č. 55/2017 Sb., bylo s účinností od 18. března 2017 do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zavedeno nové ochranné opatření ve formě zabrání části majetku. Ochranná opatření upravená v trestním zákoníku ve formě ochranného léčení, zabezpečovací detence a ochranné výchovy ve vztahu k mladistvým nelze z jejich povahy žádným způsobem vztáhnout na osoby právnické, v tomto ohledu je tedy subsidiární užití trestního zákoníku vyloučeno.

Ani jedno z výše uvedených ochranných opatření vztahující se k právnickým osobám nelze užít, není-li přiměřené povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, stejně jako není-li přiměřené poměrům dotčené právnické osoby. Hranice přiměřenosti TOPO ani důvodová zpráva k němu blíže nekonkretizuje, a tak bude spočívat na soudech, aby v každém konkrétním případě rozhodly, zda je užití ochranného opatření vůči právnické osobě přiměřené jak povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, tak poměrům takové právnické osoby. Ačkoli je uvedené ustanovení do jisté míry nekonkrétní, zásada přiměřenosti ochranných opatření má v zákoně o trestní odpovědnosti své místo, protože přispívá k zamezení nepřiměřené trestní represe.¹⁵⁴

¹⁵² Jelínek, J., Herczeg, J., opakovaná citace 60, s. 115 - 116.

¹⁵³ Obecnou formulaci zásady přiměřenosti ochranných opatření pro fyzické osoby najdeme v ustanovení § 96 odst. 2 TZ.

¹⁵⁴ Jelínek, J., Herczeg, J., opakovaná citace 60, s. 118 - 119.

3.2.3. Důsledky uložení sankce pro třetí osoby

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob pamatuje i na třetí osoby, pro které by právnické osobě uložená sankce mohla představovat negativní důsledky. Je zřejmé, že sankce uložené právnickým osobám mohou mít dopad na mnohem širší okruh osob, než tresty ukládané osobám fyzickým, které se zpravidla mohou zásadně dotknout rodiny či osob blízkých pachatele. Dle demonstrativního výčtu uvedeného v ustanovení § 14 odst. 3 TOPO soud přihlédne zejména k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem a k právům věřitelů stíhané právnické osoby, jejichž pohledávky vůči předmětné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby.

Domnívám se, že zákonodárce v tomto demonstrativním výčtu opomíjí uvést skupinu osob z mého pohledu snad nejdůležitější, a to zaměstnance právnické osoby. Za velmi problematickou považuji skutečnost, že protiprávních činů se zpravidla dopouštějí statutární orgány a jejich členové, osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, případně jednotliví konkrétní zaměstnanci. Avšak ukládané tresty mohou mít plošný dopad na veškeré řadové zaměstnance, kteří s trestnou činností, která je právnické osobě přičítána, nemají žádnou bližší spojitost. Zrušení právnické osoby pravděpodobně povede k propuštění všech zaměstnanců, sankce ve formě propadnutí majetku, peněžitý trest a propadnutí věci představují újmu na majetku odsouzené právnické osoby, což se může promítnout do snížení mezd řadových zaměstnanců, sankce zákaz činnosti může vést k propouštění zaměstnanců, kteří jsou k výkonu dané činnosti odborně kvalifikovaní a sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži také může vést ke snížení stavu zaměstnanců nebo jejich mezd, je-li činnost právnické osoby závislá na příjmech plynoucích z veřejných zakázek a veřejných soutěží, stejně tak je-li právnická osoba závislá na poskytování veřejných dotací a subvencí. Snad jen u sankce uveřejnění rozsudku lze předpokládat jen minimální dopady na řadové zaměstnance, pouze v krajním případě si lze představit situaci, kdy by právnická osoba po zveřejnění rozsudku přišla o klíčové smluvní partnery či zákazníky, což by se mohlo následně projevit v neschopnosti právnické osoby uspokojit mzdové nároky jejích zaměstnanců.

Stejně tak zákon v demonstrativním výčtu opomíjí další skupinu, a to osoby,

kteří mají majetkovou účast na právnické osobě, v praxi zejména akcionáři, kteří jsou často od běžného chodu právnické osoby do značné míry oddělení. Fenyk¹⁵⁵ v této souvislosti vyslovuje zajímavou myšlenku, že uložením takové sankce, která by přinášela újmu osobám s majetkovou účastí na sankcionované právnické osobě, by mohlo dojít k porušení ústavně garantovaného práva vlastnit majetek vyjádřeného v čl. 11 odst. 1 LZPS. Fenyk poukazuje na čl. 39 LZPS, který říká, že pouze zákon může stanovit, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za spáchání trestného činu uložit. Z této formulace lze dovodit, že výlučně v důsledku spáchání trestného činu je možné ukládat sankce, potažmo jiné újmy, a to vůči samotnému pachateli trestného činu. Avšak vznikne-li třetím osobám, které se na trestné činnosti nijak nepodílely, v důsledku uložení trestní sankce majetková újma, pak toto lze považovat za zásah do ústavních práv. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že se samotným institutem trestní odpovědnosti právnických osob je princip kolektivní viny nedílně spjat a mají-li být sankce ukládané právnickým osobám skutečně efektivní, pak lze předpokládat, že ve většině případů uložení sankce bude mít dopad i na některé třetí osoby. Domnívám se, že pokud by právnickým osobám byly ukládány jen symbolické sankce, které by představovaly jen omezený postih právnické osoby a v důsledku tohoto minimální zásah do práv třetích osob, institut trestní odpovědnosti právnických osob by tímto zcela postrádal svou logiku i smysl.

Nicméně soudy by při ukládání sankcí měly brát v nejvyšší možné míře v potaz právem chráněné zájmy třetích osob, v praxi se bude jednat o peněžní nebo jiné nároky třetích osob zejména ve formě náhrady škody nebo nemajetkové újmy, nároky na vydání bezdůvodného obohacení apod. Avšak zákon nikterak blíže nespecifikuje, jakým způsobem mají být nároky a pohledávky věřitelů či jiných osob zjišťovány, jak bude ověřováno, že tyto pohledávky skutečně vznikly v dobré víře a zároveň že nemají žádnou souvislost se spáchaným trestným činem. Dle mého názoru posuzování pravosti pohledávek věřitelů a jejich dobré víry by nemělo být předmětem trestního řízení proti právnické osobě a soud by měl v této souvislosti věřitele právnické osoby odkázat na civilní řízení. V současné době zaměstnanci, věřitelé a další osoby, pokud v době probíhajícího trestního řízení nejsou v postavení osob poškozených, nemají žádná

¹⁵⁵ Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 68.

procesní práva, a proto jen těžko mohou do průběhu řízení a jeho výsledku jakkoli zasáhnout a ovlivnit jej. Považuji za logické, aby soud při svém rozhodování vzal v potaz počty a nároky zaměstnanců, věřitelů a dalších osob, které mohou mít zájem na výsledku řízení vedeného proti právnické osobě, avšak zjišťování konkrétních nároků by mělo být předmětem občanskoprávního sporu. Proto i úvahy některých autorů¹⁵⁶ za přiznání vybraných procesních práv věřitelům či zaměstnancům právnické osoby považují za nedůvodné a nadbytečné.

3.2.4. Užití polehčujících a přitěžujících okolností při sankcionování právnických osob

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob žádným způsobem neupravuje, zda při stanovování druhu a výměry sankce, která má být právnické osobě uložena, má soud přihlídnout i k polehčujícím či přitěžujícím okolnostem vyčteným v ustanoveních §§ 41 a 42 TZ. Lze proto dovodit, že v souladu s ustanovením § 1 odst. 2 TOPO se trestní zákoník užíje subsidiárně a při stanovování sankce právnickým osobám budou zohledněny jen ty polehčující či naopak přitěžující okolnosti, které jsou svou povahou aplikovatelné i na právnické osoby. Avšak názor na tuto problematiku není jednotný, někteří autoři se domnívají, že ustanovení upravující polehčující a přitěžující okolnosti se vztahují výlučně k fyzickým osobám, odlišnost názorů panuje i co do aplikovatelnosti jednotlivých okolností na právnické osoby.

Šámal polehčující a přitěžující okolnosti ve vztahu k právnickým osobám definuje jako právně významné skutečnosti, které jsou svou povahou obecné, jelikož se užití při ukládání jakékoli sankce v důsledku spáchání kteréhokoli trestného činu, a které mají vliv na druh a výměru sankce, která má být právnické osobě uložena.¹⁵⁷

Z mého pohledu lze považovat za nesporné, že ve vztahu k právnickým osobám lze aplikovat polehčující okolnosti objektivní povahy, jež nejsou nedílně spjaty s osobami fyzickými, například že (i) trestným činem byla způsobena nižší škoda nebo jiný menší škodlivý následek, (ii) právnická osoba se přičinila o odstranění škodlivých následků trestného činu nebo dobrovolně nahradila způsobenou škodu, (iii) právnická

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol., opakovaná citace 24, s. 320 – 321.

osoba sama oznámila svůj trestný čin úřadům, nebo že (iv) právnická osoba napomáhala při objasňování své trestné činnosti. Nicméně i u všech dalších polehčujících okolností uvedených v ustanovení § 41 TZ si dovedu představit, že by mohly být aplikovány obdobně s přihlédnutím na charakter právnických osob i při stanovování sankcí právnickým osobám. Přestože je řada polehčujících okolností vázána výhradně k osobám fyzickým, je třeba si uvědomit, že trestní odpovědnost právnických osob zakládá protiprávní jednání osob fyzických uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 TOPO. Mám proto za to, že jednání či pohnutky těchto fyzických osob, které svou povahou představují polehčující okolnosti, by měly být vztaženy i na osobu právnickou. Mám za to, že by bylo nespravedlivé, kdyby protiprávní jednání osob fyzických bylo beze všeho přičteno osobám právnickým, avšak okolnosti vedoucí ke zmírnění trestu by byly přičteny jen protiprávně jednající osobě fyzické a nikoli už osobě právnické. Níže uvádím příklady, kdy se domnívám, že polehčující okolnosti by nepochybně měly být aplikovány i na osoby právnické.

Například okolnost, že právnická osoba spáchala trestný čin poprvé, tedy v případech, kdy nebyla nikdy v minulosti pravomocně odsouzena za spáchání trestného činu, a zároveň pod vlivem okolností na ní nezávislých, tedy kupříkladu dopustí-li se právnická osoba trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle ustanovení § 240 TZ, a to z důvodu chyby, neznalosti či nezkušenosti osoby, která má na starost vedení účetnictví. Stejně tak u polehčujících okolností, kdy právnická osoba spáchá trestný čin v silném rozrušení nebo ze soucitu, lze dovodit v přeneseném slova smyslu aplikaci na právnickou osobu. Například je-li právnická osoba ve vážných finančních obtížích, v platební neschopnosti, v situaci, kdy bude muset propustit řadu zaměstnanců, pak si lze představit, že osoby uvedené v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) – c) TOPO v takové tíživé situaci podniknou kroky v rozporu se zákonem, a to za účelem záchrany existence právnické osoby a zabránění hromadného propouštění zaměstnanců. Obdobně si lze v případě právnických osob představit užití polehčujících okolností ve formě spáchání trestného činu pod tlakem závislosti nebo podřízenosti či pod vlivem hrozby nebo nátlaku. Takový případ bychom si mohli představit, například pokud by mateřská společnost přikázala společnosti dceřiné z jakéhokoli důvodu porušit zákon třeba pod hrozbou nedodání surovin k výrobě.

Dokáží si dokonce představit užití polehčujících okolností spáchání trestného činu

pod vlivem tíživých osobních nebo rodinných poměrů, které si pachatel sám nezpůsobil, a to v přeneseném slova smyslu na právnickou osobu. Kupříkladu ocitne-li se hlavní smluvní partner dodávající zboží právnické osobě ve finančních obtížích, na základě čehož nebude schopen zboží dané právnické osobě dodávat, na chod takové právnické osoby bude mít výpadek dodávaného zboží zásadní dopad, sama se ocitne v platební neschopnosti a v důsledku takové situace se dopustí například trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle ustanovení § 241 TZ. Obdobně by bylo možné ve vztahu k právnickým osobám užít i tzv. polehčující okolnost spáchání trestného činu ve věku blízkém věku mladistvých, tedy ve smyslu uplynutí krátké doby od založení právnické osoby. V dnešní době vzniká každý den desítky nových obchodních společností, tzv. startupů, kdy zejména mladí lidé na základě zcela nové podnikatelské ideje začnou prostřednictvím nově založené právnické osoby nabízet své zboží či služby. Tito mladí lidé často nemají vůbec žádné podnikatelské zkušenosti ani vzdělání v oboru práva. Proto si lze představit, že například právnická osoba úmyslně zkrátí či neodvede daň či jinou povinnou platbu, a to na základě rozhodnutí osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) – c) TOPO, neboť neznalým a neuváženým startupistům nemusí takové porušení zákona připadat nijak závažné a podstatné. Dokážu si tedy představit, že například v prvním roce od založení právnické osoby by ve zvláštních případech mohlo být k takové polehčující okolnosti soudem přihlédnuto.

Obdobně se domnívám, že ve vztahu k právnickým osobám lze aplikovat polehčující okolnost ve formě nesplnění podmínek pro užití institutu okolností vylučujících protiprávnost. V souvislosti s právnickými osobami si lze snadno domyslet situaci, kdy by právnická osoba, která podstupuje rizika v rámci výzkumu nebo v lékařské vědě, překročila přípustné mantinely, aniž by jí tato skutečnost byla známa. Stejně tak si můžeme představit, že se právnická osoba dopustí trestného činu v právním omylu, jedná-li například na základě mylných a nesprávných informací.

Domnívám se, že i polehčující okolnosti ve formě spolupráce obviněné právnické osoby za účelem objasňování trestné činnosti spáchané členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny a ve formě upřímné lítosti spáchaného trestného činu mohou být ve vztahu k právnickým osobám aplikovány, neboť tyto úkony mohou za právnickou

osobu v trestním řízení učinit zejména osoby dle ustanovení § 34 odst. 1 TOPO.

I poslední polehčující okolnost uvedená v ustanovení § 41 TZ, tedy skutečnost, že pachatel vedl před spácháním trestného činu řádný život, může být použita i při stanovování sankcí právníckým osobám. V tomto ohledu může soud přihlídnout například ke skutečnosti, zda je trestní rejstřík právnícké osoby čistý, zda právnícká osoba vede řádně účetnictví či zda nedluží na žádných povinných platbách. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že více či méně obtížně lze přeneseně ve vztahu k právníckým osobám užít polehčující okolnosti demonstrativně vyčtené v ustanovení § 41 TZ.

Ve vztahu k okolnostem přitěžujícím mám však za to, že s ohledem na zásadu *nulla poena sine lege stricta* není možné přitěžující okolnosti, jež jsou nedílně spjaty s fyzickými osobami a jejich vůlí úmyslně spáchat trestný čin, vztáhnout na osoby právnícké. Dokáží si tedy představit užití přitěžujících okolností při stanovování sankce právníckým osobám objektivního charakteru, jako způsobení trestným činem vyšší škody nebo jiného většího škodlivého následku, získání vyššího prospěchu z trestného činu, spáchání více trestných činů nebo v případech opakované trestné činnosti právnícké osoby. Naopak přitěžující okolnosti nedílně spjaté s vůlí osob fyzických by nemělo být možné ve vztahu k sankcionování právníckých osob aplikovat, jako typicky spáchání trestného činu s rozmyslem či po předchozím uvážení nebo spáchání trestného činu z jakékoli zvlášť zavrženíhodné pohnuty. I ostatní přitěžující okolnosti demonstrativně vyčtené v ustanovení § 42 TZ, u kterých existuje pochybnost, zda je lze jaksi přetransformovat na osoby právnícké, považuji ve světle zásady *nulla poena sine lege stricta* při stanovování druhu a výměry sankce právníckým osobám za neaplikovatelné.

Z výše uvedeného je nasnadě otázka, zda by aplikaci polehčujících a přitěžujících okolností při sankcionování právníckých osob neměl upravit přímo zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob. Nabízí se varianta, že by přímo samotný TOPO obsahoval demonstrativní výčet polehčujících a přitěžujících okolností, nebo by TOPO mohl pouze odkázat na vybrané okolnosti v ustanovení §§ 41 a 42 TOPO. Osobně se domnívám, že problematika tak závažného významu jako je stanovení sankce by neměla být předmětem pochybností a nejistoty, a proto v tomto

ohledu souhlasím například s Kovaldovou,¹⁵⁸ a *de lege ferenda* vidím jako vhodné do TOPO vnést nové ustanovení, které by obsahovalo demonstrativní výčet polehčujících a přitěžujících okolností, k nimž soudy při svém rozhodování o druhu a výměře sankce budou povinny z úřední povinnosti přihlídnout.

Nicméně se domnívám, že v opačném případě, tedy pokud do budoucna zákonodárce polehčující a přitěžující okolnosti do zákona přímo výslovně nezařadí, přípustnost jednotlivých okolností se postupně vytříbí v rámci rozhodovací praxe soudů. Už nyní se soudy v několika případech ve svých rozhodnutích této otázky dotkly, například Obvodní soud pro Prahu 7 ve svém rozhodnutí ze dne 12. března 2014¹⁵⁹ výslovně uvádí, že při rozhodování o druhu a výměře trestu přihlédl také k polehčující okolnosti, že stíhaná právnická osoba nebyla doposud nikdy trestně stíhána.

Závěrem lze k výše uvedené kapitole zabývající se aspekty, které by měl soud při stanovování druhu a výměry trestu zohlednit, doplnit, že soudy ve své rozhodovací praxi s tímto jen velmi omezeně pracují. V některých rozhodnutích se lze setkat s formulací, že soud k okolnostem uvedeným v ustanovení § 14 TOPO přihlédl, avšak předmětné okolnosti nejsou nikterak blíže specifikovány. Soudy v některých případech ve svých rozhodnutích neuvádí argumentaci, proč je ten který aspekt uvedený v ustanovení § 14 TOPO vedl k uložení daného druhu sankce a její výměry. Například rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 z března 2014¹⁶⁰ byla právnické osobě uložena sankce zákazu činnosti po dobu 96 měsíců pro spáchání trestného činu neoprávněného nakládání s odpady dle § 298 odst. 2 TZ, avšak argumentace soudu co do okolností, jež byly vzaty v potaz v souladu s ustanovením § 14 TOPO, je velmi vágní. V odůvodnění rozsudku soud uvádí, že „*Při ukládání trestu přihlédl soud ve smyslu § 14 TOPO k povaze a závažnosti trestného činu, k poměrům právnické osoby včetně její dosavadní činnosti a jejích majetkových poměrů, jakož i k působení právnické osoby po činu a k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby. S ohledem na výše uvedené skutečnosti vyplývající z finančního šetření PČR i k jednání statutárních orgánů, které krátce po zahájení trestního stíhání právnické osoby právnickou osobu převedly na třetí osobu*

¹⁵⁸ Kalvodová, V.: Vybrané aspekty sankcionování právnických osob. In: Jelínek, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Bilance a perspektivy. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 236.

¹⁵⁹ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 12. 3. 2014, sp. zn. 39 T 13/2014.

¹⁶⁰ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 29 T 7/2014.

(tzv. bílého koně) a motorová vozidla ve vlastnictví společnosti prodaly dalším osobám, ať už fyzickým či právnickým, tedy zbavily společnost jak možnosti další výdělečné činnosti, tak majetku, který vlastnila, byl soud při ukládání trestu ve svých možnostech s ohledem na účelnost uloženého trestu velmi omezen.“ Avšak absentuje zde rozbor, jaké jsou právní poměry odsouzené právnické osoby, jaká byla její dosavadní činnost či jaké účinky sankce soud očekává pro budoucí činnost právnické osoby. Domnívám se, že rozsudky by obecně neměly odkazovat na ustanovení § 14 TOPO, avšak by měly výslovně uvést, k jaké okolnosti bylo přihlédnuto a jakým způsobem tato okolnost ovlivnila druh a výměru sankce.

3.3. Sankce ukládané právnickým osobám

Historicky vůbec nejstaršími sankcemi ukládanými právnickým osobám jsou sankce peněžité, které byly na právnické osoby aplikovány od samotného vzniku institutu trestní odpovědnosti právnických osob. Nejen v České republice, ale i celosvětově jsou právnické osoby nejčastěji sankcionovány právě prostřednictvím peněžních postihů, a to i navzdory tomu, že moderní trestní předpisy obsahují pestrou škálu sankcí, kterými lze právnické osoby postihnout. Nespornou výhodou peněžitých sankcí je totiž jejich univerzalita i flexibilita, takže je lze užít v různé intenzitě v naprosté většině případů stíhaných právnických osob. Osobám fyzickým je poměrně často ukládán trest odnětí svobody. Za jakousi paralelu k tomuto trestu můžeme označit sankci ve formě zákazu činnosti právnické osoby po určité období. V zahraničních právních úpravách se lze setkat s řadou sankcí, které český právní řád nezná, jako například sankce ve formě soudního dohledu nad právnickou osobou či nucená správa právnické osoby. Relativně zvláštní a specifickou sankcí, kterou najdeme v právních úpravách řady států včetně České republiky, je uveřejnění rozsudku nebo jeho vybraných částí. Český zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje poměrně pestrou paletu sankcí, které lze právnickým osobám za spáchané trestné činy uložit, zákonodárce se totiž nepochybně snažil škálu sankcí koncipovat tak, aby umožnil

co možná nejefektivnější postih právnických osob a současně aby sankcionované právnické osoby od páčání další trestné činnosti odradil.¹⁶¹

V odborné literatuře se můžeme setkat s nejrůznějšími klasifikacemi sankcí, jimiž lze právnické osoby postihovat, a to dle různorodých aspektů a kritérií. Osobně za velmi logické a srozumitelné třídění sankcí považuji kategorizaci dle Bohuslava,¹⁶² který sankce vymezuje do těchto skupin:

- i.) peněžité sankce;
- ii.) sankce poškozující reputaci právnické osoby;
- iii.) sankce omezující právnickou osobu; a
- iv.) sankce nápravného charakteru pro právnickou osobu.

Bohuslav uvádí, že první kategorii sankcí, které postihují právnickou osobu po majetkové stránce, je vhodné užít zejména tehdy, kdy byla páčána trestná činnost přičitatelná právnické osobě za účelem dosažení zisku té které stíhané právnické osoby. Nespornou předností peněžitých sankcí je možnost jejich přizpůsobení té které sankcionované právnické osobě, jejich poměrně jednoduché vymáhání včetně jasného exekučního titulu i nízké náklady na výkon této sankce. Avšak v souvislosti s peněžitou sankcí se v praxi může ukázat jako obtížné stanovení její správné výměry. Peněžitá sankce by totiž měla být uložena ve znatelně vyšší výměře, než činí výnos právnické osoby dosažený trestnou činností, a to hlavně z důvodu, aby se trestná činnost právnickým osobám v podstatě nevyplácela. Na druhou stranu však peněžitá sankce nemůže být stanovena v tak vysoké výměře, aby zamezila fungování odsouzené právnické osoby či aby dokonce vedla k její likvidaci. Soudy by tedy nejlépe měly stanovit výši peněžité sankce takovým způsobem, aby uložená částka měla svou povahou dostatečný prevenční a odstrašující účinek, který by odsouzenou právnickou osobu do budoucna odradil od páčání další trestné činnosti, tedy aby se právnickým osobám porušování zákona jednoduše „nevyplácelo“.

Do druhé kategorie sankcí vymezených Bohuslavem, tedy mezi sankce poškozující reputaci právnické osoby, lze zařadit sankce jako je uveřejnění rozsudku, prohlášení o trestném činu směřované akcionářům obchodní společnosti nebo cílené

¹⁶¹ Kratochvíl, V. a kol.: Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 823.

¹⁶² Bohuslav, L.: Trestní odpovědnost právnických osob: obecná část. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 149.

sdělení relevantní veřejnosti, tedy především zákazníkům a spotřebitelům, o tom, že například odsouzená právnická osoba prodává nebo jiným způsobem dává do oběhu vadné či jakkoli nebezpečné výrobky. Na rozdíl od sankce ve formě sdělení veřejnosti sankce uveřejnění rozsudku spočívá v tom, že je právnická osoba povinna zveřejnit textaci samotného odsuzujícího rozsudku nebo jeho část, a to ve stanovené době a médiu vymezeném soudem, zpravidla v celostátním nebo krajském deníku, v rozhlasu, televizi nebo na internetu, a to v závislosti na povaze spáchaného trestného činu.

Třetí skupinu sankcí, které lze právnickým osobám uložit, tvoří tzv. sankce omezující. Hlavním cílem těchto sankcí je, aby odsouzená právnická osoba nepokračovala v činnostech, které byly úzce spojeny s její protiprávní činností. Mezi omezující sankce lze zařadit například zákaz výkonu stanovených činností, vyloučení z daňových či jiných výhod, z veřejných dotací a jiných příspěvků nebo například uložení zákazu zveřejnění reklamy na vybrané zboží nebo služby odsouzené právnické osoby. V nejzávažnějších případech nezbyvá než právnickým osobám uložit sankci vůbec nejpřísnější, tedy zrušení právnické osoby, přičemž je-li trestní odpovědnost právnické osoby dovozena v důsledku přičtení protiprávního jednání statutárního orgánu nebo jeho členů či osob ve významném postavení v rámci právnické osoby, pak je nepochybně příhodné těmto fyzickým osobám současně uložit i zákaz činnosti na přiměřenou dobu s ohledem na povahu a závažnost spáchaného trestného činu, a to s cílem zabránit těmto fyzickým osobám, aby se dopouštěli trestné činnosti v rámci výkonu funkce pro jinou právnickou osobu.¹⁶³

S kategorií omezujících sankcí je velmi úzce spjat poslední okruh sankcí, a to sankce nápravného charakteru. Uložení těchto sankcí je cíleno zejména k tomu, aby se pravomocně odsouzené právnické osoby zdržely protiprávní činnosti a zároveň aby uložení sankce došlo k náhradě způsobené škody či jiné újmy. Typickými příklady sankcí nápravného charakteru jsou kupříkladu zákaz výkonu vybraných činností, pozastavení licence právnické osoby, jmenování soudem dočasného správce právnické osoby, obnovení předešlého stavu a další.¹⁶⁴

Systém trestních sankcí právnických osob zakotvený v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob je obdobný jako u osob fyzických, i v rámci sankcionování právnických osob se uplatní dualismus trestních sankcí, tedy že lze

¹⁶³ Tamtéž, s. 153.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 153.

právnícké osobě uložit trest (v případě právnických osob mluvíme o sankci) a ochranné opatření, a to každé samostatně nebo vedle sebe. Dalším společným atributem sankcionování právnických osob a trestání osob fyzických je uplatnění zásady zákonnosti co do trestněprávních sankcí *nulla poena sine lege*, neboli žádný trest bez zákona, vyjádřená v čl. 39 LZPS. Na základě této trestněprávní zásady lze právnickým osobám uložit výhradně sankce a ochranná opatření stanovená zákonem, konkrétně v ustanovení § 15 odst. 1 a 2 TOPO. Právní teorie vedle uvedených dvou kategorií, tedy trestů a ochranných opatření, vymezuje i tzv. restorativní opatření neboli alternativy k potrestání,¹⁶⁵ kterými jsou například upuštění od potrestání, narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání či podmíněné odložení návrhu na potrestání. Avšak mezi odbornou veřejností panuje diskuse, jaká z těchto opatření lze vztáhnout i na právnické osoby, protože o jejich užití na právnické osoby zákon o trestní odpovědnosti mlčí a nadto doposud byly úzce spjaty výlučně s volní složkou osob fyzických.

Jak již bylo zmíněno výše, právnickým osobám lze vyjma trestněprávních sankcí uložit i ochranná opatření, která svou povahou představují odlišný přístup k pachateli trestného činu než je tomu u trestů. Na rozdíl od trestů ochranná opatření nejsou vyjádřením morálně-politického odsouzení pachatele trestného činu, naopak jsou na míře pachatelovi viny nezávislá a jejich hlavním účelem je individuální prevence ve smyslu nápravy a zajištění, resp. zneškodnění, nikoli prevence ve smyslu odstrašení od páchaní trestné činnosti.¹⁶⁶ Je-li ochranné opatření právnické osobě ukládáno, pak musí být vždy přiměřené povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, stejně jako poměrům právnické osoby (srov. § 14 odst. 2 TOPO). Zároveň uložením ochranného opatření nesmí být újma způsobená takovým opatřením větší, než je nezbytné k dosažení výše uvedeného účelu takového ochranného opatření (§ 96 odst. 2 TZ). Ochranná opatření lze samozřejmě ukládat i právním nástupcům právnických osob, přičemž stejně jako u trestů ukládaných právnickým osobám jsou soudy povinny přihlídnout k rozsahu přešlých výnosů, užitků a jiných výhod z trestného činu na právní nástupce právnické osoby, a také k rozsahu, ve kterém právní nástupci pokračují v činnosti, v souvislosti s kterou byl předmětný trestný čin spáchán (srov. § 10 odst. 2

¹⁶⁵ Kratochvíl, V. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 550 – 551.

¹⁶⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 414.

TOPO).

Jaký druh sankce a v jaké výměře byl právnické osobě v důsledku spáchání trestného činu soudem uložen je evidováno ve veřejném rejstříku trestů.¹⁶⁷ Ten byl zřízen na základě novely zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.¹⁶⁸ Na rozdíl od rejstříku trestů osob fyzických je rejstřík trestů právnických osob zcela veřejnou evidencí, ve které lze dohledat soud, který rozsudek vydal, a případně i informace o rozhodnutí odvolacího soudu, datum vydání rozhodnutí a jeho právní moci, trestný čin, pro jehož spáchání byla právnická osoba odsouzena a také druh a výměru sankce. Veřejnost rejstříku trestů právnických osob vidím jako velmi užitečné opatření. Smluvní partneři, zaměstnanci, zákazníci i široká veřejnost si tak mohou dohledat poměrně podrobné informace o trestné činnosti té které právnické osoby a na základě těchto skutečností se rozhodnout, zda na takovou právnickou osobu chtějí mít jakékoli vazby či nikoli. Zároveň má veřejný rejstřík trestů právnických osob i generálně preventivní charakter, zajisté žádná právnická osoba nemá zájem na tom, aby v takovém veřejném seznamu byla uvedena a pro kohokoli snadno dohledatelná. Stejně tak lze veřejnou evidenci trestů vnímat i jako důležitou podporu ve vztahu k účinnému výkonu sankcí ve formě zákazu činnosti, zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a trestu zákazu přijímání dotací a subvencí.

V zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob najdeme v ustanovení § 15 taxativní výčet osmi trestů a dvou ochranných opatření, jež lze právnickým osobám za spáchané trestné činy uložit. Sankce, jež lze uložit výlučně právnickým osobám a jsou tak upraveny pouze v TOPO jsou následující:

- (i) zrušení právnické osoby;
- (ii) zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži;
- (iii) zákaz přijímání dotací a subvencí; a
- (iv) uveřejnění rozsudku.

Naopak u sankcí, které lze uložit i osobám fyzickým, je právní úprava obsažená v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob svou povahou zvláštní a upravuje tak

¹⁶⁷ Rejstřík trestů právnických osob je dostupný i [online] zde: < <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?sessionId=DB6DDD08A3C6CEF056BBA65A3CACF443.pocluster1?0> > [cit. 12. 4. 2017].

¹⁶⁸ Novelizován doprovodným zákonem k TOPO č. 420/2011, o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

pouze odchylky od obecných ustanovení trestního zákoníku. Sankce aplikovatelné jak na osoby fyzické, tak na osoby právnické, jsou následující:

- (i) propadnutí majetku;
- (ii) peněžitý trest;
- (iii) propadnutí věci; a
- (iv) zákaz činnosti.

Vedle výše uvedených trestů lze právnickým osobám uložit i dvě ochranná opatření, a to (i) zabrání věci nebo (ii) zabrání části majetku. Do 16. března 2017 však zákon o trestní odpovědnosti právnických osob znal pouze jediné ochranné opatření ve formě zabrání věci, nicméně novelou č. 55/2017 Sb. bylo jak do ustanovení § 15 odst. 2 TOPO, tak do ustanovení § 98 odst. 1 TZ zařazeno nové ochranné opatření ve formě zabrání části majetku. Uvedená novela implementuje do českého právního řádu směrnici Evropského Parlamentu a Rady 2014/42/EU ze dne 3. dubna 2014 o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii, jejímž cílem je mimo jiné v rámci účinného boje s organizovanou trestnou činností v souvislosti s odsouzením určité osoby neodčerpávat pouze majetkový prospěch získaný takovým trestným činem, ale odčerpat i další majetek, který pravděpodobně pochází z trestné činnosti. Vzhledem k tomu, že dosavadní instituty trestního práva plně neumožňovaly tzv. rozšířené zabavení majetku ve smyslu článku 5 výše uvedené směrnice, bylo nutné do českého právního řádu zakotvit nové ochranné opatření ve formě zabrání části majetku, které je svou povahou bez problémů aplikovatelné i na právnické osoby.¹⁶⁹

V rámci ustanovení § 15 TOPO je upraven nejen výčet trestů a ochranných opatření, jež lze právnickým osobám uložit, ale i způsob, jakým lze tyto sankce uložit, tedy buď samostatně, nebo vedle sebe. Avšak některé sankce se svou povahou vzájemně vylučují, jejich společný výkon by tak byl v praxi nelogický či dokonce nemožný, a proto je v ustanovení § 15 odst. 3 TOPO stanoveno, že není možné uložit peněžitou sankci nebo sankci zabrání části majetku vedle propadnutí téže části majetku a dále sankci propadnutí věci vedle zabrání té samé věci. Nicméně vedle těchto zákon výslovně upravených případů si lze představit i další sankce, jejichž uložení vedle sebe

¹⁶⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb., změna trestního zákoníku a dalších zákonů, ze dne 21. 3. 2016. Sněmovní tisk č. 753/0.

by v praxi postrádalo svůj smysl. Zejména sankce zrušení právnické osoby se svou povahou vylučuje s řadou dalších sankcí, jako například se zákazem činnosti, zákazem plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži či se sankcí zákazu přijímání dotací a subvencí.

V následujících podkapitolách se podrobněji podíváme nejen na právní úpravu jednotlivých sankcí, ale bude zároveň poukázáno na její nedostatky a na možnosti nápravy *de lege ferenda*. Nedílnou součástí jednotlivých podkapitol bude i analýza dosavadní soudní praxe při ukládání jednotlivých sankcí a bude poukázáno na případná pochybení soudů.

3.3.1. Zrušení právnické osoby

Na prvním místě ve výčtu taxativních sankcí, jež lze právnickým osobám uložit, uvedeném v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO stojí sankce vůbec nejprísnejší, kterou je zrušení právnické osoby. Jak důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob uvádí, tato sankce by měla být užívána pouze v těch nezávažnějších případech, zejména když trestně odpovědná právnická osoba participovala na organizovaném zločinu a zároveň kdy byla jedním z významných článků takové organizované skupiny.¹⁷⁰

S ohledem na skutečnost, že se jedná o sankci vůbec nejprísnejší, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vymezuje v ustanovení § 16 odst. 1 okruh podmínek, bez jejichž kumulativního splnění nelze tuto sankci uložit a právnickou osobu zrušit. Těmito podmínkami jsou následující okolnosti:

- a) sídlo právnické osoby v České republice;
- b) činnost právnické osoby spočívající zcela nebo převážně v páchání trestné činnosti;
a
- c) užití této sankce nevylučuje povaha právnické osoby.

¹⁷⁰ S. 43 důvodové zprávy k vládnímu zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Vláda České republiky, vydáno 23. 2. 2011. Dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>> [cit. 2. 5. 2017].

Z první z výše uvedených podmínek lze dovodit, že nelze zrušit takovou právnickou osobu, která má na území ČR pouze svou organizační složku, podnik nebo majetek. V takových případech se jako nejvhodnější alternativa k uložení sankce zrušení právnické osoby jeví sankce ve formě propadnutí majetku nebo zákazu činnosti.¹⁷¹

Někdy bývá sankce zrušení právnické osoby označována za jakousi paralelu k trestu smrti osob právnických. Vůbec nejpřísnějším trestem, kterým umožňuje trestní zákoník fyzické osoby potrestat, je trest výjimečný upravený v ustanovení § 54 TZ. Tento trest lze uložit pouze tehdy, spáchala-li fyzická osoba takový zvlášť závažný zločin, u něhož je trestním zákoníkem výslovně dovoleno užití výjimečného trestu. Avšak zákon o trestní odpovědnosti právnických osob žádné takové omezení při ukládání sankce zrušení právnické osoby neupravuje, lze tedy dovodit, že v krajním případě lze právnickou osobu zrušit, i když se dopustila pouze nejmírnější formy trestného činu, tedy přečinu (srov. § 14 odst. 2 TZ).

Podíváme-li se blíže na druhou podmínku pro uložení sankce zrušení právnické osoby, dle které lze právnickou osobu zrušit, pouze pokud činnost takové právnické osoby spočívala zcela či převážně „v páchání trestného činu nebo trestných činů“, je možné z této textace dovodit, že sankce zrušení právnické osoby má být uložena v důsledku páchání soustavné trestné činnosti, nikoli je-li právnická osoba odsouzena za opakované porušování zákona. Nicméně dle Fenyka lze touto sankcí právnickou osobu postihnout i v případě, kdy spáchala pouze jediný skutek, avšak jen tehdy, pokud takové protiprávní jednání vykazuje svou povahou významné negativní důsledky.¹⁷²

Co se týče třetí podmínky, která musí být splněna pro použití této sankce, tedy že trest zrušení právnické osoby nelze uložit, vylučuje-li to povaha právnické osoby, je namístě upozornit na poměrně značnou neurčitost takového ustanovení. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob totiž blíže nespecifikuje okruh právnických osob, u nichž je s ohledem na jejich povahu uložení sankce ve formě jejich zrušení vyloučeno. Je nepochybné, že právnické osoby zřízené zákonem, kupříkladu Česká národní banka, České dráhy, a.s., územní samosprávné celky, státní fondy, veřejné vysoké školy či profesní samosprávné komory, lze zrušit opět pouze zákonem, a proto v takovém

¹⁷¹ Fenyk, J.; Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 72.

¹⁷² Tamtéž.

případě nepřichází uložení sankce zrušení právnické osoby v úvahu. Stejně tak dle Šámala není možné sankci zrušení právnické osoby uložit některým státním příspěvkovým organizacím, které zajišťují plnění speciálních státních funkcí v oblasti bezpečnosti, obrany nebo zdravotnictví, dále zaměstnaneckým pojišťovnám, neboť plní specifické úkoly v oblasti zdravotního pojištění, a dále právnickým osobám, jejichž existence je vázána na existenci jiné právní skutečnosti, jako jsou například společenství vlastníků bytových jednotek.¹⁷³ Naopak například Forejt upozorňuje na celou řadu forem právnických osob, u nichž není vůbec jasné, zda na ně lze sankci zrušení právnické osoby aplikovat či nikoli, jako v případě církví a náboženských společností, odborových organizací nebo politických stran a hnutí, neboť tyto právnické osoby jsou zakládány a zřizovány především se záměrem uplatňovat a vykonávat práva a svobody zaručené na ústavní rovině.¹⁷⁴ V této souvislosti mám za to, že i v případě v přechozí větě uvedených právnických osob by uložení sankce zrušení právnické osoby mělo být možné. Zastávám totiž názor, že by zde měla být uplatněna zásada rovnosti subjektů před zákonem, a proto by mělo být možné uložit sankci zrušení právnické osoby všem právnickým osobám, které splňují první dvě podmínky uvedené v ustanovení § 16 odst. 1 TOPO, pouze vyjma zákonem založených právnických osob. Takový přístup lze totiž považovat za spravedlivý zejména s ohledem na skutečnost, že celá řada právnických osob jsou svou povahou na pomyslné hranici ve smyslu jejich povahy a možnosti uložení sankce zrušení právnické osoby. Zajisté by nemělo docházet k nedůvodným rozdílům mezi formami právnických osob, kdy by například odbory nemohly být pro svou povahu zrušeny, ale naopak obdobné subjekty ve formě občanských sdružení či spolků ano. Nadto si lze v praxi představit, že právnické osoby typu politické strany a hnutí nebo nejružnější sdružení v rámci své činnosti mohou zneužít svého postavení a dopustit se například majetkové či hospodářské trestné činnosti, a proto se domnívám, že v případě soustavného protiprávního jednání by zde měla být možnost takové právnické osoby zrušit. Zároveň je třeba vyzdvihnout značný význam generální prevence, který sankce zrušení právnické osoby představuje, a proto i v této souvislosti pokládám za vhodné, aby tato sankce mohla být uložena nejen klasickým obchodním

¹⁷³ Šámal, P. a kol., opakovaná citace 24, s. 352 – 353.

¹⁷⁴ Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. S komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 143 - 144.

korporacím, ale právě i politickým stranám či odborům. Ve spojitosti s touto otázkou mám za to, že s ohledem na skutečnost, že sankce zrušení právnické osoby je svou povahou vůbec nejpřísnější, neměly by existovat pochybnosti o podmínkách jejího uložení. Proto *de lege ferenda* lze považovati za příhodné, aby zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahoval minimálně demonstrativní výčet subjektů, jejichž povaha vylučuje uložení této trestněprávní sankce.

Dále ustanovení § 16 TOPO pamatuje na zvláštní subjekty, jako jsou banky a jiné finanční instituce či komoditní burzy, kdy je možné uložení sankce zrušení právnické osoby pouze po předchozím vyjádření České národní banky nebo příslušného orgánu státní správy k možnostem a důsledkům aplikace této sankce na tu kterou konkrétní právnickou osobu. Nicméně zákon nestanovuje, že bez souhlasného vyjádření České národní banky či příslušného orgánu státní správy by nebylo možné tuto sankci právnické osobě uložit. Lze však předpokládat, že soudy by měly při svém rozhodování názor těchto subjektů vzít v potaz a případně se v odůvodnění rozsudku argumentačně vypořádat s tím, proč se od doporučení či názoru České národní banky nebo příslušného orgánu státní správy odklonily.

Jsou-li splněny výše uvedené podmínky pro uložení sankce zrušení právnické osoby, pak až nabytím právní moci odsuzujícího rozsudku *ex lege* vstupuje tentýž den předmětná právnická osoba do likvidace a soudem je odsouzené právnické osobě jmenován likvidátor, který celý proces likvidace právnické osoby vede. Samotný proces likvidace odsouzené právnické osoby trestní předpisy nijak zvlášť neupravují, a proto bude při likvidaci sankcionované právnické osoby postupováno standardně jako při likvidaci společností dle právních předpisů občanského práva, zejména dle ustanovení § 187 a následujících OZ. Stejně jako při standardních likvidacích právnických osob, které nebyly nikterak trestně odsouzené, jsou z majetku vytěženého v rámci likvidace právnické osoby uspokojovány pohledávky věřitelů. Avšak v případě trestně odsouzených právnických osob je toto možné pouze tehdy, pokud se nejedná o majetek, u kterého je to s ohledem na jeho povahu a charakter, případně s ohledem na povahu spáchaného trestného činu, vyloučeno. Takovým majetkem mohou být například střelné zbraně, které právnická osoba držela v rozporu se zákonem č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o zbraních)¹⁷⁵ či například drogy

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 147.

a omamné látky, padělané nebo pozměněné peníze nebo cenné papíry nebo jakýkoli jiný majetek, který právnická osoba získala jako výnos z trestné činnosti. Z takového majetku totiž nebudou uspokojováni věřitelé, ale poškozené osoby, na jejichž úkor se pachatel obohatil. Zároveň v této souvislosti souhlasím s názorem Šámala, že i tímto způsobem uspokojované pohledávky věřitelů by měly být pohledávkami vzniklými v dobré víře, které nemající původ nebo nesouvisí s trestným činem spáchaným právnickou osobou, tedy obdobně jako je upraveno v ustanovení § 14 odst. 3 TOPO. Domnívám se, že *de lege ferenda* by bylo vhodné tuto podmínku výslovně do ustanovení § 16 odst. 5 TOPO zakotvit.

Za jakýsi nedostatek a riziko při ukládání sankce zrušení právnické osoby považuji, že zde neexistují žádné záruky, že po skončení likvidace odsouzené právnické osoby tytéž fyzické osoby, které byly společníky, členy statutárních či dozorčích orgánů nebo vedoucími zaměstnanci a jinými fyzickými osobami ve vedoucím postavení, nezaloží novou právnickou osobu, která se opět bude dopouštět trestné činnosti. V takovém případě by totiž fakticky trestní řízení znamenalo pouze dočasné přerušení činnosti právnické osoby. Na jednu stranu lze předpokládat, že díky zásadě souběžné nezávislé odpovědnosti právnických a fyzických osob budou vedle samotné právnické osoby potrestány i fyzické osoby, které se trestního jednání dopustily. Avšak nebude-li zjištěno, které konkrétní fyzické osoby protiprávní čin spáchaly, bude odsouzena pouze právnická osoba a je zde tak možnost naplnění výše uvedeného scénáře. Nicméně mám za to, že plošný zákaz všem výše uvedeným osobám po omezenou dobu založit a účastnit se na právnické osobě se stejným předmětem podnikání, by nebyl vhodným řešením. Vzhledem k tomu, že by tyto fyzické osoby samotné nebyly trestně odsouzené, takovým zákazem by nepochybně došlo k přímému zásahu do jejich ústavně zaručených práv, zejména pak práva na svobodné sdružování dle čl. 20 LZPS. Domnívám se tedy, že toto riziko je se sankcí zrušení právnické osoby nedílně spjato, a proto při ukládání této sankce by bylo vhodné, aby byla spolu s právnickou osobou vždy odsouzena i osoba fyzická, která se protiprávního činu dopustila, a byl jí uložen trest zákazu takové činnosti, jež úzce souvisí se spáchaným trestným činem.

Další otázka, která se v souvislosti se sankcí zrušení právnické osoby nabízí, je, zda je její uložení skutečně sankcí nejprísnejší nebo zda v některých případech není likvidace právnické osoby spíše úlevou a jakýmsi ulehčením práce osobám fyzickým,

kteře za stíhanou právníkou osobou stojí. Tato úvaha je namístě například v souvislosti s rozsudkem Okresního soudu v Třebíči ze dne 14. července 2017,¹⁷⁶ kterým byla právníké osobě uložena sankce zrušení právníké osoby, avšak jediný společník a jednatel předmětné právníké osoby měl dle jeho výpovědi ještě před zahájením trestního stíhání v úmyslu podniknout kroky k započetí likvidace předmětné obchodní společnosti. Fakticky tak v tomto případě uložení sankce zrušení právníké osoby došlo namísto k potrestání pachatele k vyhovění jeho přání na likvidaci společnosti. Domnívám se, že v takovém případě by pro fyzickou osobu, která byla jediným společníkem a jednatelem předmětné právníké osoby, bylo mnohem citelnějším postihem uložení sankce zveřejnění rozsudku například v místním deníku, a to i s ohledem na skutečnost, že jak předmětná právníká osoba, tak i jediná fyzická osoba, jež za touto právníkou osobou stála, měly sídlo a trvalé bydliště ve stejném menším městě. Uvedené rozhodnutí však stojí za povšimnutí ještě v jednom ohledu, a to co do zdůvodnění užití sankce. Okresní soud v Třebíči totiž uložení sankce právě ve formě zrušení právníké osoby odůvodnil zejména tím, že obžalovaná právníká osoba „nevyvíjí žádnou činnost, nemá zaměstnance, účet u peněžního ústavu či hotové finanční prostředky“. Mám za to, že skutečnost, že právníká osoba je spíše tzv. spící společností a nevyvíjí žádnou aktivitu, by neměla být důvodem pro uložení sankce zrušení právníké osoby. Podmínky, kdy uložení sankce zrušení právníké osoby přichází v úvahu, jsou vymezeny v ustanovení § 16 odst. 1 TOPO, a proto by se soud v odůvodnění rozsudku měl především vypořádat s tím, zda tyto podmínky byly splněny, nikoli volbu této sankce stavět na argumentaci popisující skutečnosti, které mají spíše doplňkový význam pro zvolení této sankce.

3.3.2. Propadnutí majetku

Druhou sankcí obsaženou ve výčtu sankcí uvedeném v ustanovení § 15 TOPO je sankce propadnutí majetku. Někdy tato sankce bývá označována za nejprísnejší ze sankcí postihujících majetek, které lze právníkým osobám uložit. Nicméně vzhledem k tomu, že zákon umožňuje propadnutí i pouze soudem vymezené části majetku, pak fakticky tato sankce může představovat mírnější postih právníké osoby

¹⁷⁶ Rozsudek Okresního soudu v Třebíči ze dne 14. 7. 2015, sp. zn. 3 T 60/2015.

než například vysoký peněžitý trest. Nepochybně však propadnutí majetku představuje podstatný zásah do práva vlastnit majetek garantovaného článkem 11 LZPS, a proto by mělo být užíváno pouze v případech závažné trestné činnosti.

Sankce propadnutí majetku je svou povahou sankcí poměrně univerzální a je jednou ze čtyř sankcí upravených v TOPO, která je aplikovatelná jak na osoby fyzické, tak na osoby právnické. Úprava této sankce v ustanovení § 17 TOPO tedy obsahuje především odlišnosti ve vztahu k řízení vedenému proti právnickým osobám od obecné úpravy obsažené v ustanovení § 66 TZ.

Vyjma obecných podmínek, jejichž splnění podmiňuje sankcionování právnických osob, je ve vztahu k sankci propadnutí majetku potřeba splnění následujícího. Především, jak už z názvu této sankce vyplývá, je nutné, aby právnická osoba byla majetná, tedy vlastnila majetek, který bude touto sankcí poškozen. V opačném případě, tedy kdy je právnická osoba bez majetku či pokud pouze hospodář s cizím majetkem (jako například příspěvkové organizace územních samosprávných celků zřízených dle ustanovení § 23 zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních samosprávných celků, ve znění pozdějších předpisů¹⁷⁷), by totiž uložení sankce propadnutí majetku zřejmě postrádalo smysl. Další dvě podmínky, které musí být pro uložení této sankce splněny, jsou stanoveny alternativně, a to buď že a) právnická osoba spáchala zvlášť závažný zločin (srov. § 14 odst. 3 TZ), jehož spácháním pro sebe nebo pro jinou osobu získala nebo se snažila získat majetkový prospěch, nebo že b) uložení této sankce za spáchání daného zločinu umožňuje trestní zákoník (např. zločin legalizace výnosů z trestné činnosti dle ustanovení § 216 odst. 3 a 4 TZ, zločin podplácení dle § 332 odst. 2 TZ a další).

V souvislosti s první alternativní podmínkou stojí za povšimnutí, že v případě sankce propadnutí majetku zákon o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně upravuje, že ji lze uložit jen za spáchání zvlášť závažného zločinu, avšak naopak u sankce vůbec nepřísnejší, tedy zrušení právnické osoby, takovou podmínku zákon neuvádí. Zvlášť závažnými zločiny jsou dle trestního zákoníku ty úmyslné trestné činy, pro které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Z uvedeného vyplývá, že v těchto případech bude nutné prokázat úmysl pachatele daný skutek spáchat. Vzhledem k tomu, že právnické osoby *per se* volní

¹⁷⁷ Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. S komentářem. Praha: Linde, 2012, s. 149 - 150.

složku osobnosti jistě nemají, bude nutné prokázání úmyslu fyzické osoby, která se protiprávního činu dopustila a jejíž protiprávní jednání je v souladu s ustanovením § 8 odst. 1 TOPO přičitatelné právnické osobě. Lze dovodit, že nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba protiprávní čin spáchala, pak nebude možné právnickou osobu sankcionovat propadnutím majetku. Samotné spáchání zvláště závažného zločinu však nestačí, zároveň totiž tímto protiprávním jednáním totiž právnická osoba pro sebe nebo pro jiného musí nebo se alespoň měla snažit získat majetkový prospěch. Výši takového neoprávněně získaného majetku zákon nijak nespecifikuje, lze se tedy domnívat, že soud bude zvažovat splnění této podmínky jednotlivě v každém individuálním případě, přičemž nepochybně přihlédnou jak k povaze samotné stíhané právnické osoby, tak k povaze spáchaného trestného činu.

Stejně jako je tomu u osob fyzických, i při uložení této sankce osobám právnickým propadnutý majetek připadne státu. Ve vztahu k osobám fyzickým trestní zákoník výslovně upravuje, že nelze postihnout majetek, který je nezbytně potřeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzená osoba podle zákona povinna pečovat. Nicméně obdobné ustanovení ve vztahu k právnickým osobám zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neupravuje, i když by dle mého názoru mělo svůj význam. Domnívám se, že pokud by právnické osobě byla uložena sankce zabránění veškerého majetku, která by byla opravdu důsledně vykonána, pak by právnická osoba neměla prostředky na svůj provoz, výplaty zaměstnanců, uspokojování pohledávek věřitelů a další, což by nepochybně ve svém důsledku vedlo k ukončení činnosti a zániku takové právnické osoby, k čemuž však primárně slouží sankce zrušení právnické osoby. Proto *de lege ferenda* považuji za vhodné, aby TOPO obsahoval obdobnou formulaci, jako je uvedena v ustanovení § 66 odst. 3 TZ, věta za středníkem, tedy že uložena sankce propadnutí celého majetku právnické osoby se nevztahuje na prostředky nebo věci, kterých je nezbytně třeba k zachování činnosti odsouzené právnické osoby a k uspokojování pohledávek a oprávněných nároků zaměstnanců a smluvních partnerů odsouzené právnické osoby.

Vzhledem k tomu, že se v platném a účinném znění zákona o trestní odpovědnosti právnických osob žádné takové ustanovení zamezující propadnutí opravdu veškerého majetku právnické osoby nenachází, měly by soudy při nejmenším při vymezování rozsahu propadnutého majetku přihlídnout k právem chráněným

zájmům osob poškozených trestným činem a věřitelů sankcionované právnické osoby v souladu s ustanovením § 14 odst. 3 TOPO. Ve vztahu k této sankci je totiž nezbytné připomenout, že vůči majetku propadnutému státu zanikají veškerá práva třetích osob, na stát tedy nepřecházejí žádné závazky spjaté s odsouzenou právnickou osobou a propadnutým majetkem, avšak pouze samotný nikterak nezatížený majetek. Z propadnutého majetku tedy nejsou uspokojovány ani osoby poškozené trestným činem, ani věřitelé odsouzené právnické osoby včetně zástavních věřitelů, protože jak uvádí Vidrna,¹⁷⁸ dle judikatury Nejvyššího soudu České republiky¹⁷⁹ stát neodpovídá za škodu vzniklou zástavnímu věřiteli z důvodu, že rozsudkem trestního soudu dojde k propadnutí věci státu. Stejně tak nejsou z propadnutého majetku uspokojovány nároky jakýchkoli jiných osob, soud by tedy nepochybně měl mít tuto skutečnost při svém rozhodování o ukládání sankci na paměti.

Obdobně jako je tomu při ukládání sankce zrušení právnické osoby, i v případě, kdy soud zvažuje uložení sankce propadnutí majetku právnické osoby, pak má-li být sankce propadnutí majetku uložena některému ze subjektů, které podléhají doзору České národní banky, pak je takový soud povinen vyžádat si vyjádření České národní banky k možnostem a důsledku uložení této sankce. Nicméně i kdyby Česká národní banka vyjádřila názor, že uložení této sankce považuje za nevhodné, tato skutečnost nebrání soudu sankci propadnutí majetku uložit, nicméně lze předpokládat, že v takovém případě by odůvodnění rozsudku mělo obsahovat podrobnou argumentaci, proč se soud od názoru České národní banky odklonil.

3.3.3. Peněžitý trest

V pořadí třetí sankcí obsaženou v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO je peněžitý trest, který je blíže upraven v ustanovení § 18 TOPO. Vzhledem k tomu, že právní úprava této sankce v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob je poměrně stručná, do značné míry bude třeba pro aplikaci této sankce subsidiárně užít ustanovení trestního zákoníku obsahující obecnou právní úpravu peněžitého trestu primárně ve vztahu k fyzickým osobám.

¹⁷⁸ Vidrna, J.: K aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Právní rádce. 2012, 06/2012, s. 7-10.

¹⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. Cdo 1617/2009.

Ustanovení § 18 odst. 1 TOPO upravuje, že tato sankce může být pachateli uložena tehdy, je-li odsuzován za úmyslný trestný čin nebo trestný čin spáchaný z nedbalosti, a zároveň uložení této sankce nesmí být na újmu práv osob poškozených trestným činem. Stejně jako někteří autoři¹⁸⁰ se domnívám, že nejméně věta první daného ustanovení upravující podmínky zavinění by mohla být pro svou nadbytečnost ze zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vypuštěna, resp. mám za to, že takové ustanovení ani nemělo být zákonodárcem přijato. Dost možná bychom mohli jít ještě dál a považovat za nadbytečnou i větu druhou ustanovení § 18 odst. 1 TOPO chránící práva poškozených, přicházelo by tak v úvahu vypuštění celého uvedeného odstavce. Trestní zákoník a potažmo i právní nauka zná pouze dvě formy zavinění, a to úmysl a nedbalost. Proto nedává žádný smysl, když je v zákoně upravena podmínka, že peněžitá sankce může být právnickým osobám uložena, pouze pokud spáchají trestný čin úmyslně nebo z nedbalosti, žádná další varianta zavinění totiž neexistuje a do těchto dvou kategorií tak spadají veškeré trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku, uvedená podmínka tak bude naplněna ve všech myslitelných případech trestné činnosti právnické osoby. Ustanovení, že uložení peněžitě sankce nesmí být na újmu práv poškozeného lze do značné míry považovat za duplicitní k ustanovení § 14 odst. 3 TOPO, které soudu ukládá, aby při ukládání sankcí přihlédl k právem chráněným zájmům osob poškozených. Ustanovení § 18 odst. 1, věta druhá TOPO je ve vztahu k právům poškozených osob konkrétnější než obecné ustanovení § 14 odst. 3 TOPO, nicméně z mého pohledu není v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob nezbytně nutné. Nadto se lze domnívat, že osoby poškozené mohou v rámci řízení proti právnickým osobám využít veškerá práva, která jsou jim garantována ustanovením § 43 TŘ, i s ohledem k této skutečnosti lze právní úpravu práv poškozených považovat i bez ustanovení § 18 odst. 1, věta druhá TOPO, za dostatečnou. Na základě této argumentace *de lege ferenda* pokládám za vhodné podmínky pro uložení peněžitě sankce upravené v ustanovení § 18 odst. 1 TOPO ze zákona zcela vypustit.

S ohledem na rozdílný charakter a majetkovou povahu osob fyzických a osob právnických zákon o trestní odpovědnosti právnických osob stanovuje rozdílnou denní sazbu peněžitě sankce, než je upravena v trestním zákoníku ve vztahu k osobám fyzickým. Denní sazba ve vztahu k osobám právnickým může být stanovena v rozmezí

¹⁸⁰ Bohuslav, L.: Trestní odpovědnost právnických osob. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 159.

mezi 1 000 Kč a 2 000 000 Kč, avšak počet denních sazeb TOPO neupravuje. Ve spojení s ustanovením § 1 odst. 2 TOPO se tedy subsidiárně použije ustanovení § 68 odst. 1 TZ, které vymezuje, že počet denních sazeb může být od 20 do 730, výše peněžité sankce se tedy může pohybovat od 20 000 Kč do 1 460 000 000 Kč. Domnívám se, že uvedená maximální výše peněžité sankce by měla být dostačující, v případě potřeby by eventuálně mohl soud přistoupit k uložení peněžité sankce vedle jiných sankcí, vyjma sankce propadnutí majetku (viz. § 15 odst. 3 TOPO). Pro doplnění je v této souvislosti třeba připomenout, že odsouzená právnická osoba je povinna plnit výhradně v penězích, předmětná částka připadá státu a odsouzená právnická osoba nemá nárok za toto plnění požadovat jakýkoli ekvivalent.¹⁸¹

Celková výše peněžité sankce je tedy výsledkem násobku počtu denních sazeb a výše jedné denní sazby. Při výměře počtu denních sazeb soud přihlédne v souladu s ustanovením § 14 odst. 1 TOPO ve spojení s ustanovením § 68 odst. 3 TZ k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Naopak při stanovení výše jedné denní sazby bere soud v potaz v souladu s ustanovením § 18 odst. 2 TOPO majetkové poměry pachatele, právnické osoby. Zákon blíže neuvádí, k jakým atributům právnické osoby by měl soud při stanovování výše denní sazby přihlížet. Lze jen dovodit, že by to mělo být především k velikosti právnické osoby, objemu jejího majetku, výsledné bilanci příjmů a výdajů a ke stavu peněžních prostředků na bankovním účtu, přičemž soud by měl vycházet zejména z informací obsažených v účetních závěrkách, výročních zprávách, z přiznání k daním z majetku a příjmů apod.¹⁸² Mám za to, že by bylo *de lege ferenda* vhodné, kdyby ustanovení § 18 odst. 2 TOPO obsahovalo alespoň demonstrativní výčet atributů a aspektů právnické osoby, ke kterým by soudy měly při posuzování majetkových poměrů právnické osoby přihlížet. Zároveň se domnívám, že zejména v případech, kdy budou právnické osoby stíhány pro nejružnější majetkové a hospodářské trestné činy, je pravděpodobné, že údaje uváděné v těchto výkazech budou nějakým způsobem zkreslené, v krajních případech bude tato dokumentace zcela chybět, například kdy osoby nevedou účetnictví apod. Za takové situace pak považuji za nejvhodnější, aby si soud nechal zpracovat znalecký posudek co do majetkových poměrů právnické osoby a na základě takto zjištěných skutečností stanovil výši denní sazby.

¹⁸¹ Šámal, P. opakovaná citace 24, s. 367.

¹⁸² Tamtéž, s. 372.

Soud musí v rámci svého rozhodování výše uvedené aspekty velmi pečlivě zvážit, neboť výsledná výše peněžité sankce nesmí být na jednu stranu neúměrně vysoká, toto by mělo negativní dopad na osoby poškozené, věřitele, zaměstnance a další osoby stejně jako na chod samotné právnické osoby, dokonce by toto mohlo vést k ukončení činnosti a zániku právnické osoby, čímž by tak fakticky byla odsouzené právnické osobě udělena sankce zrušení, na druhou stranu by však peněžitá sankce měla dosahovat takové výše, aby byl naplněn preventivní a represivní účel trestu. Získala-li právnická osoba protiprávním jednáním majetkový prospěch, pak by peněžitá sankce měla významným způsobem přesahovat výši takového prospěchu, tedy postihnout i přiměřenou část legálně získaného majetku, aby uložená sankce představovala skutečný postih pro odsouzenou právnickou osobu.

Soudy by měly zvážit uložení této sankce zejména tehdy, odsuzují-li právnickou osobu, které se dopustila trestné činnosti majetkové povahy za účelem jejího obohacení či v rámci nehospodárního zacházení s cizím majetkem, tedy zejména v důsledku spáchání trestných činů proti majetku, trestných činů hospodářských nebo trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných. Dále bude uložení této sankce vhodné v souvislosti s trestnými činy, k jejichž spáchání právnická osoba potřebuje finanční prostředky, dalšímu páčání trestné činnosti by tak bylo zabráněno díky citelnému odčerpání peněžních prostředků potřebných k dalšímu protiprávnímu jednání právnické osoby, kupříkladu trestného činu kuplířství (§ 189 TZ) nebo trestného činu neoprávněné výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 TZ).¹⁸³ Naopak v některých případech by uložení peněžitého trestu bylo zcela neúčelné, například je-li zřejmé, že by peněžité plnění bylo nedobytné, a proto peněžitá sankce nemá být soudem v takových případech ukládána (srov. § 68 odst. 6 TZ). Mám za to, že obdobně by uložení peněžité sankce nesplnilo svůj účel v případě odsouzených veřejných právnických osob, jako jsou veřejné vysoké školy, dopravní podniky apod., a to z důvodu, že hospodaří s veřejnými penězi a z veřejných prostředků je také zajišťován jejich chod, takže ve svém důsledku by státu na základě uložené peněžité sankce propadly finanční prostředky, které však právnická osoba získala od státu za účelem zajištění jejího provozu. Domnívám se tedy, že pro takové právnické osoby by bylo podstatně účelnější uložení sankce propadnutí věci získané trestným činem

¹⁸³ Tamtéž, s. 368.

nebo jako odměnu za něj nebo například uveřejnění rozsudku.

Obdobně jako je tomu u sankce propadnutí majetku, i v případě, kdy soud zvažuje uložení peněžitě sankce subjektům, které podléhají dohledu České národní banky, je soud povinen vyžádat si ještě před uložením této sankce vyjádření České národní banky. Ta by měla zejména posoudit, zda je vůbec možné peněžitou sankci předmětnému subjektu uložit a pokud ano, pak jakou výši peněžitě sankce považuje Česká národní banka za maximální únosnou pro danou právnickou osobu.

Jak Fenyk¹⁸⁴ uvádí, peněžitá sankce je uvedena ve většině dokumentů Evropské unie přijatých k boji proti vymezenému okruhu trestné činnosti, z čehož lze dovodit, že tato sankce bude nejčastěji ukládanou sankcí, což ostatně předvídal i český zákonodárce v důvodové zprávě k TOPO.¹⁸⁵ Podíváme-li se však ve veřejném rejstříku právnických osob na výměry uložených peněžitých sankcí, je až zarážející, jak nízké peněžitě sankce soudy ukládají, zpravidla totiž konečná výměra nepřekračuje částku 100 000 Kč. Nicméně při bližším zkoumání dokumentace zveřejňované ve sbírce listin v rámci Obchodního rejstříku, zejména výkazů zisků a ztrát, je zřejmé, že s ohledem na zisky odsouzených právnických osob není výše ukládaných peněžitých sankcí dostatečná a lze tak mít pochybnosti, zda takto mírné peněžitě sankce naplňují represivní a preventivní účel trestání.

3.3.4. Propadnutí věci

V pořadí čtvrtou sankcí vyčtenou v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO je sankce propadnutí věci. Podmínky pro uložení této sankce však TOPO neupravuje a v plném rozsahu odkazuje na úpravu uvedenou v trestním zákoníku. Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že postačuje odkaz na právní úpravu této sankce ve vztahu k osobám fyzickým, neboť sankci propadnutí věci je možné ukládat za stejných podmínek jak u osob

¹⁸⁴ Fenyk, J.: Europeizace (ES/EU) v oblasti peněžitých trestních sankcí. In: Státní zastupitelství, 2/2017, Wolters Kluwer, s. 19.

¹⁸⁵ Parlament ČR. Poslanecká sněmovna. 2011. Sněmovní tisk 285. Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Důvodová zpráva, s. 45. Dostupné zde: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>> [cit. 24. 4. 2017].

fyzických, tak u osob právnických, neboť v obou případech dochází k pouhému odčerpání nástrojů a výnosů z trestné činnosti.¹⁸⁶

Právní úprava trestu propadnutí věci je obsažena především v ustanovení § 70 TZ, přičemž z textace tohoto ustanovení lze dovodit, že soudy jsou povinny uložit tuto sankci vždy, kdy předmětnou věc pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, což bude nepochybně aplikováno i v řízení proti právnickým osobám. Naopak uložení této sankce je pro soudy fakultativní v případech, kdy předmětná věc:

- (i) byla určena ke spáchání trestného činu; jedná se tedy o věc, která finálně ke spáchání trestného činu z nějakého důvodu použita nebyla, přestože tak bylo zamýšleno; v praxi bude toto ustanovení aplikováno především u přípravy k trestnému činu, je-li trestná;
- (ii) byla získána pachatelem spácháním trestného činu nebo byla odměnou za něj; typickými příklady věcí získaných trestným činem bývají padělané peníze nebo například vyrobené omamné či psychotropní látky; odměnou za spáchaný trestný čin bývá typicky například přijatý úplatek;
- (iii) byla, byť jen zčásti, pachatelem nabyta za věc, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, pokud hodnota této věci nebo jiné majetkové hodnoty není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná; jedná se tedy o případy, kdy je majetková hodnota nabyta například koupí, směnou, postoupením pohledávky, do této kategorie spadají například i úroky z peněžních prostředků získaných trestným činem.¹⁸⁷

Je-li tedy právnická osoba uznána vinnou ze spáchání toho kterého trestného činu a zároveň věc, která má být předmětem této sankce, stíhané právnické osobě náleží, pak lze sankci propadnutí věci právnické osobě uložit. V této souvislosti je třeba zdůraznit rozdíl mezi trestem propadnutí věci a ochranným opatřením zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. Uložení ochranného opatření totiž přichází v úvahu tehdy, pokud z nějakého důvodu nelze předmětnou osobu z nějakého důvodu stíhat, odsoudit nebo v případech, kdy od potrestání pachatele bylo upuštěno. Pro doplnění zbývá uvést,

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 45.

¹⁸⁷ Šámal, P. kol.: opakovaná citace 24, s. 385 - 386.

že stejně jako u ochranného opatření zabrání věci, bylo novelou č. 55/2017 Sb.¹⁸⁸ s účinností od 18. března 2017 zakotveno, že sankce propadnutí věci postihuje i plody a užitky takové věci, které náležejí pachateli.

Stejně jako při stíhání osob fyzických platí, že dokud rozhodnutí ve věci, kdy je zvažováno uložení sankce propadnutí věci, nenabude právní moci, je právnické osobě zakázáno zcizit danou věc nebo s ní jakkoli jinak disponovat tím způsobem, že by tímto mohlo dojít ke zmaření výkonu sankce propadnutí věci. Ve vztahu k právnickým osobám je nepochybně možné aplikovat i jakousi variaci sankce propadnutí věci ve formě propadnutí náhradní hodnoty blíže upravené v ustanovení § 71 TZ. Sankce propadnutí náhradní hodnoty však nesměřuje k propadnutí věci spjaté se spáchaným trestným činem, avšak slouží k zajištění a následné konfiskaci ekvivalentu výnosu z trestné činnosti, a to tehdy, pokud není možné zajistit konfiskaci samotného výnosu z trestné činnosti, například je-li daná věc zničena nebo zůžtkována. Naopak ve vztahu k právnickým osobám se neužije ustanovení § 72 TZ upravující podmínky samostatného uložení této sankce, jelikož zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v tomto ohledu obsahuje zvláštní úpravu. Je-li sankce propadnutí věci ukládána právnické osobě, pak ji z logiky věci nelze uložit spolu s ochranným opatřením zabrání té samé věci (§ 15 odst. 3 TOPO).

Jak již bylo výše uvedeno, sankce propadnutí věci míří k pouhému odčerpání nástrojů a výnosů z trestné činnosti. Nabízí se tedy otázka, zda samostatné uložení takové sankce bude dostatečným potrestáním odsouzené právnické osoby a zda tímto bude vůbec splněn účel sankcionování předmětných právnických osob. Přejde-li totiž odsouzená právnická osoba pouze o věc získanou na základě její trestné činnosti, případně o její příslušný ekvivalent, pak fakticky nebude právnické osobě způsobena žádná újma ani co do majetku, který nabyla legální činností, ani újma v jakékoli jiné formě. Domnívám se, že uložení této sankce samostatně by nejenže právnické osobě nevznikla žádná újma, ale zároveň by i individuálně preventivní složka sankcionování byla do značné míry snížena, jelikož odsouzená právnická osoba by mohla přijmout za svůj přístup, že trestnou činností „nemá co ztratit“. Protože samostatné uložení sankce propadnutí věci by zjevně nenaplněovalo základní účely trestů, domnívám se,

¹⁸⁸ Zákon č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

že *de lege ferenda* by bylo vhodné do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zakotvit, že sankci propadnutí věci není možné uložit jako sankci samostatnou.

3.3.5. Zákaz činnosti

V pořadí pátou sankcí obsaženou v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO, jež obsahuje výčet trestných činů aplikovatelných na právnické osoby, je sankce zákazu činnosti, která je pak blíže upravena v ustanovení § 20 TOPO. Tato sankce je jedna ze čtyř sankcí upravených v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob, které jsou sankcemi univerzálními, lze je tedy uložit jak osobám fyzickým, tak osobám právnickým. Svou povahou je zákaz činnosti sankcí subsidiární k sankci zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži.

Právní úprava této sankce obsažená v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje pouze dvě odlišnosti od obecné úpravy vztahující se k fyzickým osobám obsažené v ustanoveních §§ 73 a 74 TZ. První odchylkou od obecné právní úpravy je maximální délka trvání zákazu činnosti, která činí dvacet let, tedy dvakrát tolik co u osob fyzických. Druhou odlišností od úpravy vůči osobám fyzickým je podmínka předchozího vyjádření České národní banky, zvažuje-li soud uložit tuto sankci právnickým osobám podléhajícím dohledu České národní banky (srov. § 17 odst. 4 TOPO). Je však otázkou, zda má první odchylka nějaký význam a bude v praxi vůbec někdy použita. Dle dosavadní judikatury je sankce zákazu činnosti zpravidla ukládána jen na několik málo let, nejvýše na deset let a lze si jen těžko představit případy, kdy by došlo ke spáchání trestného činu tak typově závažného, že by bylo třeba právnické osobě s trestným činem spjatou činnost po dobu delší než deset let zakázat, ale zároveň tuto právnickou osobu nezrušit. Domnívám se, že i ve vztahu k právnickým osobám je maximální délka zákazu činnosti deset let, jak upravuje trestní zákoník, plně dostačující, a proto *de lege ferenda* navrhuji vypuštění úpravy délky trvání sankce zákazu činnosti z ustanovení § 20 odst. 1 TOPO.

Stejně jako je tomu u osob fyzických, v případě, je-li tato sankce ukládána právnické osobě, musí být splněna podmínka, že činnost, která je předmětem zákazu, musí mít bezprostřední souvislost se spáchaným trestným činem. Ohledně vztahu zakazované činnosti ke spáchanému trestnému činu se vyjádřil Nejvyšší soud ČR již

v roce 1979, kdy dovedil, že „*Trest zákazu činnosti lze vyslovit jen ohledně takové činnosti, v souvislosti s kterou se pachatel dopustil trestného činu. Tato souvislost musí být přímá, bezprostřední.*“¹⁸⁹ K uložení této sankce je tedy bezpodmínečně nutné, aby zakazovaná činnost přímo souvisela s páchanou trestnou činností, je tedy vyloučeno právnické osobě zakázat činnost odlišnou a nezávislou ve vztahu ke spáchanému trestnému činu.

Z povahy této sankce vyplývá, že ji lze uložit pouze vůči takové činnosti, k jejímuž výkonu právnická osoba potřebuje určité povolení, typicky bankovní licenci či u obchodních korporací zákaz jednoho nebo více konkrétních předmětů. Naopak je logické, aby zakazované činnosti nebyly stanoveny příliš obecně, jelikož kupříkladu zakázat obchodní korporaci podnikání jako takové by s největší pravděpodobností vedlo k ukončení činnosti takto odsouzené právnické osoby a v konečném důsledku k jejímu zániku, čímž by fakticky měla tato sankce stejné důsledky jako sankce zrušení právnické osoby. Domnívám se, že v tomto duchu nesprávně rozhodl Okresní soud ve Vyškově, který svým rozhodnutím ze dne 18. listopadu 2015¹⁹⁰ uložil právnické osobě sankci zákazu činnosti, a to v rozsahu celého jejího předmětu podnikání v délce jednoho roku. Vzhledem k tomu, že odsouzenou právnickou osobou byla soukromá právnická osoba podnikající na základě ohlášené živnosti volné, po právní moci tohoto rozsudku tato právnická osoba neměla žádný předmět činnosti a fakticky neohla vykonávat žádnou činnost. Toto soudní rozhodnutí tedy nepovažuji za správné, soud měl blíže specifikovat, jaké konkrétní činnosti se právnické osobě zakazují nebo ještě lépe zvolit jinou vhodnější sankci.

Uložit zákaz činnosti však nelze všem právnickým osobám bez rozdílu, u některých by totiž bylo uložení této sankce nelogické a postrádající smysl, u některých je toto dokonce vyloučeno zákonem. Domnívám se, v případech, kdy je právnická osoba založena za účelem výkonu konkrétní specifické činnosti, pak uložení sankce zákazu takové činnosti by fakticky vedlo k zániku právnické osoby. Toto lze dovést například u právnických osob založených k výkonu advokacie (advokátní kanceláře) nebo k poskytování daňového poradenství. Co se týče právnických osob, u nichž lze dovést nemožnost uložit sankci zákazu činnosti přímo ze zákona, bude se jednat zejména o politické strany a hnutí, dále o občanská sdružení, církve a náboženské

¹⁸⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 4. 1979, sp. zn. 1 Tz 11/79.

¹⁹⁰ Rozsudek Okresního soudu ve Vyškově ze dne 18. listopadu 2015, sp. zn. 2T 112/2015.

společnosti či odborové organizace, jelikož právo zakládat a sdružovat se v takových organizacích je zakotveno přímo na ústavní úrovni, konkrétně v Listině základních práv a svobod.¹⁹¹ V těchto případech tedy uložení sankce zákazu činnosti nepřichází v úvahu a jako alternativní sankci bude vhodné uložit například sankci propadnutí věci nelegálně získané v souvislosti se spáchaným trestným činem vedle sankce uveřejnění rozsudku. Při zvažování uložení této sankce se významně uplatní ustanovení § 14 odst. 1 TOPO upravující povinnost soudu při stanovování druhu a výměry sankce přihlídnout mimo jiné k tomu, zda stíhaná právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost, jako např. zajištění dopravní obslužnosti a jiných služeb veřejnosti. V takových případech lze považovat uložení sankce zákazu činnosti za nevhodné a soud by se tak měl přiklonit k jiným sankcím, které nepovedou k přerušení nebo úplnému zastavení činnosti vykonávané ve veřejném zájmu.

Domnívám se, že uložení této sankce by mělo přicházet v úvahu tehdy, kdy předmětem činnosti právnické osoby je více oborů a činností, takže zákaz jen určitého okruhu činností nepovede k faktické likvidaci odsouzené právnické osoby. Druhým okruhem případů, kdy uložení sankce zákazu činnosti lze považovat za vyhovující, je tehdy, kdy se právnická osoba dopustila typově velmi závažných trestných činů a výkon další činnosti v související oblasti by byl pro veřejnost nežádoucí či dokonce nebezpečný. Je-li však v souvislosti s určitým okruhem činnosti právnické osoby spáchán trestný čin střední či nižší typové závažnosti, pak považuji za vhodné, aby uložená sankce vedla právnickou osobu k její nápravě a osvojení si legálních praktik a postupů v rámci činnosti takové právnické osoby. Z mého pohledu je v tomto ohledu nejefektivnější sankce soudního dohledu nad právnickou osobou po stanovenou dobu, tuto sankci však český právní řád nezná, přestože v řadě států Evropské unie je tento druh sankce standardem. Mám za to, že sankce soudního dohledu nad právnickou osobou je jedna ze sankcí s vůbec nejvýznamnějším poměrem složky individuální prevence, protože velmi silně vede pachatele trestného činu k jeho nápravě. Proto se mám za to, že v celé řadě případů, kdy by přicházelo v úvahu uložení sankce zákazu činnosti, by mnohem efektivnější bylo uložení sankce soudního dohledu. *De lege*

¹⁹¹ Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 79.

ferenda se proto domnívám, že by bylo vhodné tuto sankci do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zakotvit.

Sankce zákazu činnosti je v rozhodovací praxi soudů poměrně frekventovanou sankcí a z údajů zveřejněných v rejstříku trestů právnických osob vyplývá, že je hned po peněžitě sankci druhou nejčastěji ukládanou sankcí právnickým osobám. Za slabinu při uložení této sankce právnické osobě však pokládám to, že v rejstříku trestů právnických osob není vždy zveřejňován údaj o činnosti, která je té které odsouzené právnické osobě rozsudkem zakázána. Například ohledně rozsudku Okresního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. listopadu 2015¹⁹² je v rejstříku trestů právnických osob uveden pouze údaj o délce trvání zákazu činnosti, avšak jaká činnost je právnické osobě zakázána se široká veřejnost z rejstříku nedozví. Domnívám se, že zejména věřitelé, smluvní partneři a další osoby úzce spjaté s odsouzenou právnickou osobou by měly mít k dispozici informaci, jaká činnost byla odsuzujícím rozsudkem právnické osobě zakázána. Proto považuji za vhodné, aby do budoucna byla vždy v rejstříku trestů právnických osob zveřejňována i informace, jaká forma činnosti je právnické osobě na stanovenou dobu zakázána, jako tomu je například ve věci rozsudku Okresního soudu v Náchodě ze dne 24. března 2015,¹⁹³ kterým byla právnická osoba odsouzena za spáchání trestného činu podvodu dle § 209 odst. 1 a 3 TZ, přičemž tento podvod byl spáchán v souvislosti se zprostředkováváním pracovních pozic. Proto byla rozhodnutím soudu právnické osobě uložena sankce zákazu činnosti ve formě zprostředkování pracovních příležitostí po dobu 5 let, což je i výslovně uvedeno v rejstříku trestů právnických osob.

3.3.6. Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži

V pořadí šestou sankcí, kterou lze v souladu s ustanovením § 15 odst. 1 TOPO právnickým osobám uložit, je sankce zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži. Tuto sankci do přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob trestní právo neznalo, jelikož takový trest trestní zákoník ve vztahu k fyzickým

¹⁹² Rozsudek Okresního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. listopadu 2015, sp. zn. 44 T 65/2015.

¹⁹³ Rozsudek Okresního soudu v Náchodě ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 3 T 191/2014.

osobám neupravuje, nicméně v oblasti práva správního užití takového postihu vůči právnickým osobám není žádnou novotou.¹⁹⁴

Do konce září 2016 byl součástí této sankce také zákaz účasti v koncesním řízení, avšak v souvislosti s přijetím nového zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zadávání veřejných zakázek“), došlo ke zrušení koncesního zákona¹⁹⁵ a doprovodným zákonem č. 135/2016 Sb.¹⁹⁶ byla z ustanovení §§ 15 odst. 1, 21 a 39 TOPO vypuštěna úprava zákazu účasti v koncesním řízení.

Smyslem uložení sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži je předcházet a zabránit právnickým osobám, aby se dopouštěly trestné činnosti související s participací na přerozdělování veřejných finančních prostředků skrze veřejné zakázky a veřejnou soutěž. V tomto ohledu bylo cílem zákonodárce zamezit korupčnímu jednání a zneužívání veřejných prostředků zejména při plnění zakázek zadávaných do září 2016 dle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů,¹⁹⁷ a od října 2016 dle zákona o zadávání veřejných zakázek.

Jedinou podmínku pro uložení této sankce tvoří skutečnost, že trestný čin musel být spáchán v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo s jejich plněním, s účastí v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži, žádné jiné podmínky jako je typová závažnost trestného činu apod. zákon nevyžaduje. Lze tedy předpokládat, že tato sankce bude ukládána zejména v důsledku spáchání některých trestných činů proti závazným pravidlům tržní ekonomiky, jako jsou spáchání trestného činu sjednání výhody při plnění veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 TZ) či za spáchání trestného činu pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 TZ). Z okruhu trestných činů proti závazným pravidlům tržní ekonomiky je v souladu s ustanovením § 7 TOPO vyloučena trestní odpovědnost právnických osob za spáchání trestného činu porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže dle § 248 odst. 2 TZ, přestože lze předpokládat, že v případě spáchání tohoto trestného činu

¹⁹⁴ § 120a odst. 2 zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů; § 27a zákona č. 139/2006 Sb., o koncesních smlouvách a koncesním řízení, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁵ Zákon č. 139/2006 Sb., o koncesních smlouvách a koncesním řízení (koncesní zákon), ve znění pozdějších předpisů. Zrušen ke dni 1. 10. 2016.

¹⁹⁶ Zákon č. 135/2016 Sb, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zadávání veřejných zakázek. Účinnost od 1. 10. 2016.

¹⁹⁷ Jelínek, J., Herczeg, J., opakovaná citace 60, s. 154.

by v řadě případů přicházelo v úvahu uložení právě sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži. Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb., jímž bylo novelizováno ustanovení § 7 TOPO, neuvádí žádnou bližší argumentaci, proč právě trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže dle ustanovení § 248 odst. 2 TZ byl do taxativního výčtu trestných činů, za které právnická osoba nemůže být trestně odpovědná, zařazen. Dle důvodové zprávy k zákonu č. 183/2016 Sb. však „U některých trestných činů, u kterých se navrhuje trestní odpovědnost vyloučit, se pak nejví trestní postih z hlediska uplatnění principu *ultima ratio* jako vhodný nebo žádoucí.“ Vzhledem k tomu, že protiprávní jednání upravené v ustanovení § 248 odst. 2 TZ může sankcionovat v rámci správního řízení Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, považuje toto zákonodárce za dostačující, a proto není třeba za takové trestné činy sankcionovat právnické osoby v rámci práva trestního. Domnívám se, že princip užití trestněprávních prostředků jako nástrojů *ultima ratio* by se měl ctít, nadto je nepochybné, že Úřad na ochranu hospodářské soutěže je orgánem vysoce specializovaným na dozor, vedení vyšetřování a rozhodování ve věcech porušení řádné hospodářské soutěže, a proto mám za to, že v tomto ohledu jsou prostředky správního práva k postihu právnických osob za porušení pravidel hospodářské soutěže dostačující a není potřeba jejich stíhání v rámci práva trestního. Na druhou stranu orgány činné v trestním řízení disponují řadou nástrojů, díky kterým jsou schopné účinně odhalit pachatele, a to i v případech velmi sofistikované trestné činnosti. Proto souhlasím s právní úpravou trestní odpovědnosti právnických osob za spáchání trestného činu dle § 248 odst. 1 TZ, neboť například vyšetřování případů podplácení v rámci hospodářské soutěže [§ 248 odst. 1 písm. e) TZ] lze účinně odhalit právě pouze prostřednictvím vyšetřovacích prostředků, které lze užít pouze v rámci trestního řízení. V této souvislosti Fenyk¹⁹⁸ poukazuje na možný konflikt mezi činností orgánů činných v trestním řízení a Úřadu na ochranu hospodářské soutěže, který má řadu pravomocí v oblasti postihu právnických osob při porušení pravidel hospodářské soutěže. Povede-li Úřad na ochranu hospodářské soutěže správní řízení, v průběhu kterého vystane podezření ze spáchání trestného činu ať už fyzickou nebo právnickou osobou, pak se aplikuje ustanovení § 28 TOPO, Úřad na ochranu hospodářské soutěže bude povinen

¹⁹⁸ Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 82.

toto podezření oznámit orgánům činným v trestním řízení a v případě zahájení trestního řízení správní řízení zastavit.

Stejně jako u sankcí zákazu činnosti a zákazu přijímání dotací a subvencí může být tato sankce uložena v rozsahu jednoho až dvaceti let, přičemž obdobně jako u těchto dvou sankcí i u sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži je nasnadě otázka, v jakých případech by bylo reálné uložit tuto sankci na její horní hranici, aniž by nepřipadala v úvahu sankce nejprísrnější, zrušení právnické osoby, a zároveň zda by uložení této sankce v horní polovině sazby nevedlo k faktickému zániku právnické osoby. Domnívám se, že v tomto ohledu je sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži svou povahou odlišná od sankce zákazu činnosti, a to z důvodu, že většina právnických osob zpravidla není existenčně závislá na plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, případně se mohou právnické osoby přeorientovat na zakázky soukromoprávní povahy, a proto mám za to, že uložení této sankce i na její horní hranici nemusí vést k zániku takto odsouzené právnické osoby. S ohledem na tuto skutečnost zastávám názor, že i v případě, kdy se právnická osoba dopustí závažné trestné činnosti, avšak její činnost nespočívala pouze či převážně v páchání trestné činnosti, i tak lze zvažovat uložení sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži i na její horní hranici.

Zejména při přijímání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se objevovaly pochybnosti o nadbytečnosti sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, neboť tato sankce je svou povahou v podstatě zvláštní formou sankce zákazu činnosti, jedná se totiž pouze o užší vymezení předmětu zákazu. Ustanovení § 73 odst. 3 TZ vymezuje, že v rámci sankce zákazu činnosti lze zakázat pouze výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis. Nicméně k plnění veřejných zakázek nebo k účasti na veřejné soutěži není třeba žádného zvláštního povolení, právo účasti na zadávacím řízení mají všechny subjekty, pouze zadavatelé mají právo stanovit určité podmínky, které mají dodavatelé splňovat. Z tohoto lze dovodit, že pokud by sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži měla být zahrnuta pod sankci zákazu činnosti, pak by o tyto činnosti musel být rozšířen výčet činností, které lze sankcí zákazu činnosti zakázat. Nicméně současnou právní úpravu, kdy je sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné

soutěži vymezena v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob zvlášť, považují za vhodnější, neboť veřejná soutěž je velmi zvláštní oblastí odlišnou od běžné činnosti právnických osob, a proto i při ukládání této sankce a její výměry by měl soud brát v potaz a přihlížet ke specifickým veřejné soutěže.

Obdobně jako je tomu při ukládání sankce zákazu činnosti, i v případě zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži lze takový zákaz uložit pouze v případech, kdy právnická osoba spáchala trestný čin v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo s jejich plněním nebo s účastí ve veřejné soutěži, přičemž k této sankci lze analogicky vztáhnout judikaturu zabývající se trestem zákazu činnosti, a proto i u této sankce platí, že souvislost protiprávního jednání se zakazovanou činností musí být užší, přímá a bezprostřední.¹⁹⁹ V praxi si lze představit, že se bude jednat nejen o případy, kdy právnická osoba spáchala trestný čin přímo při uzavírání předmětných smluv na plnění, ale dle Šámala i o případy, kdy uzavírání smluv na plnění veřejných zakázek poskytlo právnické osobě příležitost ke spáchání trestného činu nebo alespoň toto usnadnilo jeho spáchání.²⁰⁰

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob dále stanovuje, že tato sankce může být právnickým osobám uložena samostatně, není-li jiné sankce s ohledem na povahu a závažnost spáchaného trestného činu třeba. Lze tedy dovodit, že zejména v případě spáchání typově méně závažných trestných činů, obzvláště přečinů, a zároveň nebude-li třeba s ohledem ke zvláštním okolnostem konkrétního případu třeba uložení další sankce, bude právnická osoba sankcionována pouze uložením zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži. Tento zákaz však v rozhodnutí soudu nesmí být stanoven takto obecně, v souladu s ustanovením § 21 odst. 3 TOPO je soud povinen stanovit rozsah zákazu, tedy konkretizovat například jaké smlouvy jsou zakazovány odsouzené právnické osobě uzavírat nebo v rámci jakého druhu zadávacího řízení nesmí právnická osoba smlouvy uzavírat, jakých zadávacích řízení se nesmí právnické osoby účastnit apod. V rozsudku tak může být kupříkladu stanoveno, že právnická osobě je po stanovenou dobu zakázáno uzavírat smlouvy na plnění specifikovaného druhu veřejných zakázek nebo s vybraným hlavním předmětem veřejných zakázek dle ustanovení §§ 14 a 15 zákona o zadávání veřejných zakázek.

Sankce zákaz plnění veřejných zakázek nebo účast ve veřejné soutěži byla soudy

¹⁹⁹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 4. 1979, sp. zn. 1 Tz 11/79.

²⁰⁰ Šámal, P. kol.: opakovaná citace 24, s. 423.

uložena již několikrát, například dne 7. června 2016 ji uložil Městský soud v Brně,²⁰¹ a to ve výměře tří let, kdy právnická osoba byla uznána vinnou za spáchání trestného činu zjednaní výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě dle ustanovení § 256 odst. 1 TZ.

3.3.7. Zákaz přijímání dotací a subvencí

Předposlední sankcí obsaženou ve výčtu sankcí v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO je zákaz přijímání dotací a subvencí, kterou blíže rozpracovává ustanovení § 22 TOPO a která je jednou ze čtyř sankcí, jež lze uložit výlučně právnickým osobám. Povaha této sankce je do značné míry odlišná od sankcí zákazu činnosti a zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, jelikož nesměruje k omezení nebo zákazu soudem stanoveného jednání právnické osoby, nýbrž k redukci peněžních prostředků, které může právnická osoba získat z veřejných rozpočtů či z jiných veřejných zdrojů.²⁰²

Účelem zákazu přijímání dotací a subvencí je po soudem stanovenou dobu omezit či úplně zakázat možnost ucházet se nebo přijímat jakoukoli formu výhod z veřejných příjmů, ať už v podobě dotací, subvencí, návratné finanční výpomoci, příspěvků nebo jakékoliv jiné veřejné podpory, a to v souladu se zvláštními předpisy upravujícími podmínky a možnosti přijímání těchto veřejných výhod, a dále zabránit právnické osobě v páčání další trestné činnosti spjaté s přijímáním veřejných podpor. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ani jiné trestněprávní předpisy neobsahují výklad, jaké veřejné podpory spadají pod dotace, subvence a další příspěvky uvedené v ustanovení § 22 odst. 1 TOPO. Proto se pro jejich specifikaci užije zejména zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), jenž v ustanovení § 7 obsahuje výčet dotací a návratné finanční výpomoci, které lze právnickým osobám ze státního rozpočtu poskytnout, jako jsou kupříkladu dotace a návratné finanční výpomoci právnickým osobám na podnikatelskou činnost.

V souladu s ustanovením § 22 odst. 1 TOPO může soud stejně jako u sankce zákazu činnosti a zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži

²⁰¹ Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. 9T 113/2015.

²⁰² Šámal, P. a kol., opakovaná citace 24, s. 431.

vyměřit sankci zákazu přijímání dotací a subvencí v délce trvání od jednoho roku do maximálně dvaceti let, přičemž při stanovování této výměry má soud přihlížet k hlediskům obsaženým v ustanovení § 14 TOPO a dále v ustanovení § 39 TZ. Jedinou podmínkou pro uložení této sankce je, že právnická osoba musela trestný čin spáchat v souvislosti s:

- (i) podáváním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc nebo příspěvek;
- (ii) vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc nebo příspěvek;
- (iii) poskytováním dotace, subvence, návratné finanční výpomoci, příspěvku nebo jakékoliv jiné veřejné podpory; a/nebo
- (iv) využíváním dotace, subvence, návratné finanční výpomoci, příspěvku nebo jakékoliv jiné veřejné podpory;

přičemž tato souvislost opět musí být úzká, přímá a bezprostřední, jako je tomu u sankce zákazu činnosti a zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži. Zároveň obdobně jako u sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži i zákaz přijímání dotací a subvencí lze uložit jako sankci samostatnou, pokud s ohledem na povahu a závažnost spáchaného trestného činu není k dosažení účelu sankcionování právnické osoby uložení jiné sankce potřeba. Lze tedy opět předpokládat, že k samostatnému uložení zákazu přijímání dotací a subvencí bude docházet zejména při páchaní trestných činů nižší typové závažnosti, především u přečinů.

U sankcí zákazu činnosti, zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí zákonodárce shodně stanovuje podmínku, že tyto sankce lze uložit pouze tehdy, byl-li předmětný trestný čin spáchán v souvislosti s činností, která má být stíhané právnické osobě zakázána nebo v níž má být právnická osoba omezena. Lze předpokládat, že tato sankce bude ukládána zejména v případě spáchání trestného činu dotačního podvodu dle ustanovení § 212 TZ nebo trestného činu poškození finančních zájmů Evropské unie podle ustanovení § 260 TZ.

Někteří autoři²⁰³ v této souvislosti vyslovují názor, že by tato podmínka mohla

²⁰³ Bohuslav, L.: Trestní odpovědnost právnických osob. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš

být u uvedených sankcí vypuštěna a právnickým osobám by tak bylo možné tyto sankce uložit i tehdy, pokud by se dopustily trestných činů odlišných od jednání vymezeného v ustanoveních §§ 20 - 22 TOPO. V této souvislosti považuji podmínku úzké, přímé a bezprostřední souvislosti trestného činu a předmětného jednání za důvodnou při ukládání sankce zákazu činnosti, jelikož by bylo zcela nelogické právnické osobě zakazovat činnost, která nemá žádnou souvislost se spáchaným trestným činem. Avšak plnění veřejných zakázek, účast ve veřejné soutěži a přijímání dotací a subvencí považuji za výhody, které jsou právnickým osobám poskytovány z veřejných prostředků, přičemž bez těchto výhod právnické osoby mohou existovat, avšak omezení těchto výhod představuje pro právnické osoby poměrně citelnou finanční ztrátu. Proto se domnívám, že zejména v případě zákazu přijímání dotací a subvencí by tato sankce mohla být ukládána jako doplněk sankce jiné, kupříkladu sankce peněžité, při odsouzení právnické osoby zejména za majetkovou trestnou činnost, která však bezprostředně s přijímáním dotací a subvencí nesouvisí a zároveň pokud je zřejmé, že právnická osoba je příjemcem nějaké formy veřejných podpor. Nicméně obě tyto sankce by primárně měly být ukládány v důsledku spáchání trestného činu bezprostředně spjatého s činnostmi vyčtenými v ustanoveních § 21 odst. 1 TOPO a § 22 odst. 1 TOPO. Proto *de lege ferenda* navrhuji doplnění slova „zejména“ před vyčtená jednání v ustanoveních § 21 odst. 1 TOPO a § 22 odst. 1 TOPO a dále na závěr těchto ustanovení doplnit „nebo považuje-li to soud s ohledem k povaze a závažnosti trestného činu a k poměrům právnické osoby za vhodné.“

3.3.8. Uveřejnění rozsudku

Poslední sankcí, kterou lze uložit právnickým osobám a která je obsažena ve výčtu sankcí v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO je uveřejnění rozsudku, přičemž se jedná o jednu ze čtyř sankcí, jež lze uložit výlučně právnickým osobám. Tato sankce však v českém právním řádu není výlučně upravena v rámci práva trestního, ale od roku 2003 bychom ji našli i v úpravě občanskoprávní, konkrétně v ustanovení § 155 odst. 4 OSŘ. Možnost uveřejnění rozsudku v důsledku občanskoprávních sporů je však omezena pouze na oblast ochrany práv porušených nebo ohrožených nekalým

Čeněk, 2014, s. 160.

soutěžním jednáním, ochrany práv z duševního vlastnictví a věci ochrany práv spotřebitelů, přičemž soud může úspěšnému účastníkovi řízení přiznat na jeho návrh ve výroku rozsudku právo rozsudek uveřejnit, a to na náklady neúspěšného účastníka předmětného řízení. Zároveň s ohledem na okolnosti daného případu soud stanoví rozsah, formu a způsob uveřejnění toho kterého rozhodnutí, v tomto ohledu lze tedy spatřovat značnou podobnost občanskoprávní a trestněprávní úpravy uveřejňování rozhodnutí v řízení neúspěšnou stranou sporu.

Sankce uveřejnění rozsudku míří svým účelem zejména k difamací odsouzené právnické osoby prostřednictvím zveřejnění celého nebo vybraných částí rozsudku, který je právnická osoba povinna na vlastní náklady, v soudem vymezeném sdělovacím prostředku a ve stanovené lhůtě nechat uveřejnit. Tímto tak dojde k seznámení široké veřejnosti s tím, že se právnická osoba dopustila trestného činu, za což byla také odsouzena. Tímto je nepochybně poškozena dobrá pověst a renomé předmětné právnické osoby, zároveň se taková právnická osoba stane méně důvěryhodnou nejen pro smluvní partnery, ale i pro své zákazníky, což může mít velmi negativní dopad na její postavení na trhu. S ohledem na tyto skutečnosti považuji uveřejnění rozsudku za vůbec nejsložitější formu sankcionování právnických osob, která má silný jak represivní, tak preventivní účinek, protože velmi efektivním způsobem varuje a informuje širokou veřejnost o páchané trestné činnosti tou kterou konkrétní právnickou osobou, což zároveň zajistě účinně odradí právnickou osobu od páchání dalších trestných činů.

Tuto sankci podrobněji upravuje ustanovení § 23 TOPO, které také stanovuje dvě alternativní podmínky, za kterých soud může tuto sankci uložit. První z těchto podmínek uložení jsou případy, kdy je třeba veřejnost seznámit s odsuzujícím rozsudkem, především s ohledem na povahu a závažnost spáchaného trestného činu. Druhou podmínku, kdy lze sankci uveřejnění rozsudku uložit, tvoří případy, kdy zde existuje zájem na ochraně lidí nebo majetku, popřípadě společnosti. Z těchto předpokladů lze dovodit, že sankce uveřejnění rozsudku by měla být právnickým osobám ukládána zejména v případech, kdy se dopustí trestné činnosti dotýkající se širokého okruhu osob, typicky při spáchání trestných činů obecně nebezpečných upravených v hlavě VII TZ, přičemž právnické osoby jsou v souladu s ustanovením § 7 TOPO trestně odpovědné za veškeré trestné činy v této hlavně trestního zákoníku

uvedené.

Rozsudek, kterým se právnické osobě tato sankce ukládá, musí obligatorně obsahovat následující informace:

- (i) *druh veřejného sdělovacího prostředku*, ve kterém má být rozsudek uveřejněn, soud tak stanovuje jednu z forem uveřejnění - tisk, rozhlas, televize nebo internet, zároveň může soud blíže specifikovat, zda vybraný prostředek má být pouze regionální nebo celostátní; v soudní praxi soudy často samy specifikují konkrétní sdělovací prostředek, ve kterém má být rozhodnutí uveřejněno, například Obvodní soud pro Prahu 8 takto stanovil měsíčník Městské části Praha 8 – Osmička;²⁰⁴ Zákon však nikterak neřeší situaci, kdy by daný sdělovací prostředek odmítl rozsudek zveřejnit buď ve stanoveném rozsahu (např. pro obsáhlost rozhodnutí) nebo by jej odmítl zveřejnit jako celek. Zakotvení takové povinnosti přímo do TOPO považuji za nadbytečné, v praxi totiž takové situace nastanou jen výjimečně. Nicméně navrhuji, aby *de lege ferenda* byla taková povinnost při nejmenším upravena ve zvláštních předpisech upravujících povinnosti provozovatelů veřejných sdělovacích prostředků, jako je tiskový zákon²⁰⁵ nebo zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání;²⁰⁶
- (ii) *rozsah uveřejnění rozsudku*, tedy zda bude uveřejněn celý výrok i odůvodnění rozsudku nebo jen vybrané části. Jak správně upozorňuje Vaníček, uveřejnění příliš dlouhého rozhodnutí by postrádalo svůj smysl, jelikož pouze „*taková stigmatizující sankce bude mít efekt, pokud vzbudí zájem adresátů a pokud sdělení předávané veřejnosti bude dostatečně zjednodušené, aby oslovilo např. běžného spotřebitele*“;²⁰⁷ V tomto ohledu je rozhodovací praxe soudů velmi odlišná, některá rozhodnutí obsahují povinnost uveřejnění rozsudku v celém jeho rozsahu,²⁰⁸ jiná rozhodnutí dle mého názoru nesprávně obsahují rozsah co do počtu stran, avšak nespecifikují, jaké části rozhodnutí mají být uveřejněny,²⁰⁹

²⁰⁴ Rozsudek obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. 5. 2015, sp. zn. 1T 12/2015.

²⁰⁵ Zákon č. 46/200 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „tiskový zákon“).

²⁰⁶ Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání“).

²⁰⁷ Vaníček, D.: Trestní sankce ukládané právnickým osobám. Trestní právo, 2006, č. 8, s. 16.

²⁰⁸ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 11. 2015, sp. zn. 67 T 61/2015; rozsah uveřejnění: kompletní rozsudek.

²⁰⁹ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. 5. 2015, sp. zn. 1T 12/2015; rozsah uveřejnění: minimálně 1/2 strany

některá rozhodnutí zcela v rozporu s ustanovením § 23 odst. 1 TOPO neobsahují rozsah uveřejnění rozsudku vůbec;²¹⁰

- (iii) *lhůtu k uveřejnění rozsudku*, přičemž ta by dle mého názoru měla být stanovena v rozsahu několika týdnů nebo maximálně několika málo měsíců od právní moci rozhodnutí, aby byla zachována ochranná funkce této sankce vůči veřejnosti a zároveň aby právnická osoba měla dostatečný časový prostor pro zajištění uveřejnění rozsudku, avšak současně, aby zde byla zachována časová souvislost mezi odsuzujícím rozsudkem a výkonem sankce; v rozhodovací praxi soudů se nejčastěji objevuje lhůta pro uveřejnění rozsudku v délce dvou měsíců, což z mého pohledu považuji za přiměřené.

Dále zákon o trestní odpovědnosti právnických osob stanovuje povinnosti právnické osoby a náležitosti spjaté s uveřejněním rozsudku. Veškeré náklady spjaté s uveřejněním rozhodnutí hradí samotná odsouzená právnická osoba bez nároku na jakoukoli náhradu. Dále je právnická osoba povinna zajistit, aby součástí zveřejněného textu byly údaje o obchodní firmě či názvu právnické osoby a informace o sídle tohoto subjektu. Naopak zákon právnické osobě neukládá zveřejnit její identifikační číslo nebo jakékoli jiné identifikační údaje.

Za zmínku stojí věta druhá ustanovení § 23 odst. 2 TOPO, která ukládá povinnost odsouzeným právnickým osobám anonymizovat ve zveřejňovaném rozhodnutí nebo jeho části údaje, které by umožňovaly identifikaci jakýchkoli fyzických nebo právnických osob odlišných od odsouzené právnické osoby. Tímto však může vzniknout paradoxní situace, kdy fyzická osoba, která se dopustila protiprávního činu, který byl právnické osobě připsán, nebude touto sankcí nikterak dotčena a postižena za protiprávní jednání osoby fyzické tak bude výlučně právnická osoba. Obdobná až absurdní situace může nastat při odsouzení právního nástupce právnické osoby, která se dopustila trestné činnosti. Vzhledem k tomu, že tato odpovědnost je svou povahou objektivní, nástupnická právnická osoba může být odsouzena k sankci zveřejnění rozsudku, přestože v rámci právního nástupnictví nevěděla a ani neměla možnost se dozvědět o trestné činnosti svého právního předchůdce.

Dle údajů zveřejněných v rejstříku trestů právnických osob je sankce uveřejnění

²¹⁰ Rozsudek Okresního soudu v Hodoníně ze dne 10. 11. 2015, sp. zn. 3T 147/2015.

rozsudku třetí nejčastěji aplikovanou sankcí. S ohledem na sofistikovanost a vysokou účinnost této sankce si však lze představit, že by uveřejnění rozsudku mohlo být ukládáno mnohem častěji, dokonce i obligatorně při odsouzení jakékoli právnické osoby, a to jako sankce samostatná nebo vedle jakékoli sankce jiné. Přestože se domnívám, že by toto představovalo velmi efektivní nástroj v boji proti páčání trestné činnosti právnickými osobami, zároveň by se dle mého názoru jednalo o extrémní formu trestní represe vůči právnickým osobám, prostřednictvím které by docházelo v podstatě k masové difamacii odsouzených právnických osob. Zároveň by tímto vznikl propastný rozdíl mezi poměry odsouzených fyzických a právnických osob. Přestože by se tedy jednalo o poměrně efektivní nástroj boje proti trestné činnosti právnických osob, s ohledem na základní principy trestního práva považuji za dostatečné, že základní informace o odsouzení právnických osob jsou zveřejňovány v rámci rejstříku trestů právnických osob.

Veřejný rejstřík na jednu stranu poskytuje údaje související s odsouzením té které právnické osoby, avšak na druhou stranu z něj lze vyčíst i celou řadu pochybení soudů v rámci jejich rozhodovací praxe. Jak už bylo v této podkapitole uvedeno, dle zveřejněných informací řada soudních rozhodnutí, kterými je tato sankce ukládána, je nedostatečná co do lhůty pro uveřejnění daného rozsudku. Toto pochybení však zdaleka není jediné, kupříkladu některé soudy uložily sankci zveřejnění rozsudku prostřednictvím trestního příkazu, přestože toto je s ohledem na ustanovení § 314e odst. 2 TŘ vyloučeno. Takto to bylo například v rozsudku Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou, kterým nejenže byla sankce uveřejnění rozsudku uložena trestním příkazem, ale lhůta pro uveřejnění celého výroku o vině a trestu byla stanovena ve lhůtě pouhých deseti dní, což nejen s ohledem na skutečnost, že rozsudek měl být uveřejněn v regionálním týdeníku, považuji za šibeniční termín. Osobně se domnívám, že jsou-li splněny všechny podmínky pro vydání trestního příkazu, pak zde není žádný důvod, proč by trestním příkazem nemohla být právnické osobě uložena sankce uveřejnění rozsudku. Z mého pohledu není sankce uveřejnění rozsudku nijak obzvláště přísná, zásadním způsobem nezasahuje do práv a svobod odsouzené právnické osoby, a proto *de lege ferenda* navrhuji, aby byla zařazena do taxativního výčtu sankcí, které mohou být uloženy prostřednictvím trestního příkazu, uvedeného v ustanovení § 314e odst. 2 TŘ.

3.3.9. Zabrání věci

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje kromě právní úpravy osmi trestů, kterými lze sankcionovat právnické osoby, i dvě ochranná opatření, ve formě zabrání věci a zabrání části majetku. V porovnání s trestním zákoníkem je tedy škála ochranných opatření, která lze právnickým osobám uložit, znatelně užší, nicméně s ohledem na zvláštní povahu právnických osob lze tato opatření považovat za dostačující. Nepochybně lze považovat za vhodné, že i ve vztahu k právnickým osobám je uplatňován dualismus sankcí a s ohledem na okolnosti případu lze rozhodnout o uložení právnické osobě trestu nebo ochranného opatření. Stejně jako je tomu u osob fyzických, i ve vztahu k osobám právnickým jsou tresty i ochranná opatření ukládána v důsledku páchaní trestné činnosti, avšak uložení ochranného opatření lze na rozdíl od trestů uložit nejen pachatelům trestných činů, ale i třetím osobám, přičemž uložení ochranného opatření svou povahou nepředstavuje negativní hodnocení osoby, které je ukládáno, a zároveň újma způsobená takovým ochranným opatřením není prvotním cílem jeho uložení, nýbrž pouze jakýmsi průvodním jevem.²¹¹ Obdobně jako u ostatních sankcí postihujících majetek i veškeré předměty zabrané v rámci tohoto ochranného opatření propadají státu.

Samotný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje pouze výčet forem, které může tato zabrání mít, tedy že na základě tohoto opatření lze uložit (i) zabrání věci; (ii) zabrání náhradní hodnoty; (iii) zabrání spisů a zařízení; (iv) pozměnění věci; (v) odstranění určitého zařízení; nebo (vi) označení nebo provedení jiné změny nebo omezení dispozic s věcí. Co do podmínek pro uložení těchto forem zabrání věci odkazuje TOPO na příslušná ustanovení trestního zákoníku (§§ 101 – 104 TZ), přičemž tato se opět užijí pouze tehdy, je-li to s ohledem na zvláštní povahu právnických osob možné.

Ochranné opatření zabrání věci je svou povahou subsidiárním k sankci propadnutí věci, užije se tedy v případě, pokud nejsou splněny nutné podmínky pro uložení sankce propadnutí věci. V praxi je ochranné opatření zabrání věci ukládáno zejména tehdy, kdy soud rozhodl o upuštění od potrestání pachatele trestného činu nebo nelze-li pachatele trestně stíhat či odsoudit jako například z důvodu promlčení

²¹¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. vyd., Praha: Leges, 2016, s. 464.

trestnosti. Dalším okruhem případů jsou ty, kdy ochranné opatření není ukládáno pachateli, ale třetí osobě, které příslušná věc náleží a která ohrožuje bezpečnost lidí, majetku či společnosti anebo je zde nebezpečí, že bude použita ke spáchání trestného činu. Poslední okruh situací tvoří ty, kdy jsou zabírány věci, které jsou výnosem trestné činnosti.

S účinností od 18. března 2017 byly novelou č. 55/2017 Sb.²¹² v ustanovení § 101 odst. 2 TZ upraveny podmínky, kdy soud může ochranné opatření zabránit věci uložit, a zároveň byl do tohoto ustanovení vnesen nový odstavec 3), kterým se stanovuje, že prostřednictvím tohoto ochranného opatření jsou postihovány i plody a užitky věci, které náležejí osobě, jejíž věc se zabírá.

S ohledem na skutečnost, že fakticky zákon o trestní odpovědnosti neobsahuje žádnou zvláštní úpravu podmínek uložení ochranného opatření propadnutí věci vůči obecným ustanovením obsaženým v trestním zákoníku, nabízí se otázka, zda úprava v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob není duplicitní a nadbytečná. Někteří autoři, jako například Bohuslav,²¹³ dokonce navrhuji úpravu tohoto ochranného opatření ze zákona o trestní odpovědnosti právnických osob úplně vypustit. Nadto je zajímavá myšlenka Fenyka se Smejkal, ²¹⁴ kteří dle mého názoru správně upozorňují na skutečnost, že toto ochranné opatření bylo možné právnickým osobám na základě ustanovení §§ 101 – 104 TZ uložit i v období před účinností zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Osobně však výslovnou úpravu ochranných opatření v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob mám za správnou. I ochranná opatření totiž představují nikoli zanedbatelný zásah do práv osob, kterým jsou ukládána, a právě proto s ohledem i na princip právní jistoty považuji za vhodné, aby zákon výslovně stanovil, zda tato forma zásahu do práv osob je aplikovatelná i vůči právnickým osobám.

²¹² Zákon č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

²¹³ Bohuslav, L.: Trestní odpovědnost právnických osob: obecná část. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 160.

²¹⁴ Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 90

3.3.10. Zabrání části majetku

Úplnou novinkou v českém právním řádu je ochranné opatření zabrání části majetku, které bylo do TZ, TŘ, TOPO a dalších trestněprávních předpisů zakotveno novelou č. 55/2017 Sb.,²¹⁵ a to s účinností od 18. března 2017. Dle důvodové zprávy k této novele²¹⁶ je tímto implementována směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2014/42/EU ze dne 3. dubna 2014, o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii, a to s ohledem na skutečnost, že dosavadní instituty trestního práva plně nepokrývaly požadavky vytyčené v uvedené směrnici, zejména plně neumožňovaly tzv. rozšířené zabavení majetku ve smyslu článku 5 směrnice.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v ustanovení § 26a plně odkazuje na podmínky uložení stanovené trestním zákoníkem, tedy zejména na ustanovení § 102a TZ. Toto ochranné opatření lze uložit pokud:

- i) byl pachatel odsouzen za spáchání trestného činu, za který TZ stanovuje trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně čtyři léta nebo za spáchání trestných činů taxativně vyčtených v ustanovení § 102a TZ; a zároveň
- ii) pachatel takovým trestným činem pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch; a zároveň
- iii) soud má za to, že určitá část jeho majetku je výnosem z trestné činnosti vzhledem k tomu, že hodnota majetku, který pachatel nabyt nebo převedl na jinou osobu nebo do majetku ve svěřenském fondu v době nejdéle 5 let před spácháním takového trestného činu, v době jeho páchaní nebo po jeho spáchání, je v hrubém nepoměru k příjmům pachatele nabytým v souladu se zákonem nebo byly zjištěny jiné skutečnosti odůvodňující takový závěr; nebo
- iv) by věc jinak mohla být zabráná dle i) – iii), ale pachatel věc převedl na jiné osoby nebo do společného jmění manželů (§ 102a TZ).

Důležitou novinku představuje skutečnost, že soud nejenže může vymezit zabrání věcí, u nichž je souvislost se spáchaným trestným činem nepochybná, ale

²¹⁵ Zákon č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

²¹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb., změna trestního zákoníku a dalších zákonů. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, sněmovní tisk č. 753/0.

i dokonce zjistí-li soud hrubý nepoměr mezi hodnotou majetku a příjmy pachatele nabytými v souladu se zákonem ve sledovaném období, může takto vymezit jakékoli věci pachatele v hodnotě až do výše zjištěného hrubého nepoměru. Je tedy nepochybné, že takovou úpravou jsou naplněny cíle výše uvedené směrnice a díky ochrannému opatření zabrání části majetku bude možné postihnout majetek, u kterého existují silné indicie svědčící o jeho kriminálním původu, a to tím způsobem, aby bylo zabráněno dalšímu páchání trestné činnosti a aby byl odčerpán majetek pravděpodobně pocházející z nespecifikované trestné činnosti.

Jak uvádí důvodová zpráva k novele č. 55/2017 Sb., toto ochranné opatření chrání společnost před dalším pácháním trestné činnosti, kdy je třeba odčerpat od pachatele neoprávněné výhody pocházející z trestné činnosti, aby tak nebyl motivován k jejímu dalšímu páchání. Zároveň zákon nevyžaduje prokázání skutečnosti, že zabíraný majetek je nástrojem nebo výnosem z konkrétního trestného činu. Ochranné opatření zabrání části majetku tedy bude užíváno v případech, kdy orgány činné v trestním řízení nebudou disponovat žádnými důkazy svědčícími o legálním původu majetku nabytého v určitém období časově souvisejícím se spácháním trestného činu a zároveň kdy s ohledem na okolnosti daného případu bude mít soud za to, že takový majetek pochází z trestné činnosti, byť nespecifikované. Domnívám se však, že by v praxi k uložení tohoto ochranného opatření v případech nejasností o původu předmětného majetku, mělo docházet jen v krajních případech, kdy bude zcela zřejmé, že majetek pochází z kriminální činnosti, aby tak nedocházelo ke zneužití nástrojů trestního práva.

3.4. Výkon sankcí

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob kromě hmotněprávní úpravy jednotlivých sankcí a podmínek jejich uložení právnickým osobám upravuje i procesní otázky spojené s výkonem sankcí. Zároveň TOPO ve vztahu k výkonu sankcí obsahuje právní úpravu řady souvisejících otázek jako například promlčení výkonu trestů, naopak však o některých zásadních otázkách spojených s výkonem sankcí mlčí, jako například o možnostech podmíněného odkladu výkonu sankcí. Následující podkapitoly jsou tedy věnovány vybraným klíčovým otázkám ve vztahu k výkonu sankcí uložených

právníckým osobám.

3.4.1. Zánik výkonu sankcí a účinků odsouzení

Stejně jako trestní zákoník, i zákon o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně upravuje jedinou možnost zániku výkonu sankce, a to promlčení. Úvodem je třeba připomenout, že zánik výkonu sankce je institutem odlišným od zániku samotné trestní odpovědnosti právnických osob, jejíž podmínky jsou upraveny v ustanoveních §§ 12 a 13 TOPO. Na rozdíl od institutů účinné lítosti a promlčení trestní odpovědnosti, které lze aplikovat pouze v době před uložením sankce té které právnické osobě, výkon soudem uložené sankce právnické osobě může být promlčen až splněním zákonných podmínek, které nastávají po právní moci odsuzujícího rozsudku nad právnickou osobou, jímž je sankce uložena. Právním důsledkem zániku výkonu sankce je na jedné straně zánik práva státu na výkon té které uložené sankce, a to i navzdory tomu, že taková sankce byla právnické osobě pravomocným rozhodnutím soudu uložena, a na straně druhé odsouzené právnické osobě zaniká její povinnost podrobit se výkonu takové sankce.²¹⁷ Dále je třeba připomenout, že zánik výkonu sankce je odlišným institutem od okolností vylučujících protiprávnost (§§ 28 – 32 TZ), kdy při splnění zákonných podmínek trestní odpovědnost pachatele vůbec nevzniká.

V hlavě III TOPO upravující zánik výkonu sankcí je obsažena pouze jediná varianta, a to promlčení výkonu trestu. Vzhledem k tomu, že obecná úprava promlčení výkonu trestu obsažená v ustanovení § 94 TZ je navázána zejména na délku restu odnětí svobody uloženého osobám fyzickým, zákonodárce musel otázku promlčení výkonu sankcí uložených právnickým osobám upravit zvlášť, a to v návaznosti na specifické sankce osob právnických. Stejně jako je tomu u osob fyzických, i u právnických osob platí, že čím přísněji je právnická osoba sankcionována, tím delší je promlčení doby výkonu takové sankce, přičemž délka trvání dob je v TZ i v TOPO shodná, je odstupňována v rozmezí od třiceti let, přes dvacet a deset let až po nejnižších pět let při uložení nejmírnějších sankcí. Úprava počátku běhu promlčecí doby a její přerušení upravená v TZ se aplikuje i ve vztahu k právnickým osobám, nicméně stavení promlčecí doby se s ohledem na zvláštní povahu právnických osob na tyto neužije,

²¹⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 5. vyd., Praha: Leges, 2016, s. 478.

jelikož její podmínky jsou na osoby právnické zcela neaplikovatelné.

Zásada nezávislé souběžné trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob upravená v ustanovení § 9 odst. 3 TOPO má dopad i na promlčení výkonu trestu. Platí totiž, že běh promlčecí doby odsouzené právnické osoby a odsouzené fyzické osoby je vzájemně nezávislý, a proto promlčení výkonu sankce osoby právnické nemá žádný dopad na běh promlčecí doby fyzické osoby, jejíž protiprávní jednání bylo právnické osobě přičteno a která byla vedle právnické osoby také odsouzena. Totéž platí i naopak.

Přestože TZ i TOPO v rámci zániku výkonu trestu výslovně upravují pouze promlčení výkonu trestu, z dalších ustanovení TZ a TOPO i z jiných předpisů lze dovodit řadu dalších zvláštních případů zániku výkonu uložených sankcí. Například stejně jako výkon trestu zaniká při smrti osoby fyzické, i při zániku osoby právnické, nemá-li žádného právního nástupce dle ustanovení § 10 TOPO, zaniká i výkon uložené sankce. Nicméně vzhledem k tomu, že je-li právnická osoba odsouzena, pak má jen velmi omezené možnosti k jejímu zániku, taková varianta může v praxi nastat jen ve výjimečných případech.

Dále je možné ve vztahu k právnickým osobám udělení milosti prezidentem republiky, a to jak v individuální formě v souladu s čl. 62 písm. g) Ústavy, tak i ve formě hromadné, tedy amnestie, dle čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy. Posledními možnostmi zániku výkonu uložené sankce je samotný její výkon a upuštění od jejího výkonu, případně jejího zbytku, a to za podmínek stanovených TZ (např. upuštění od výkonu peněžitého trestu v souladu s ustanovením § 344 odst. 1 TŘ je-li odsouzená osoba dlouhodobě neschopná peněžitý trest zaplatit).

S účinností novely TOPO č. 183/2016 Sb. od 1. prosince 2016 byl rozšířen okruh trestných činů, u kterých je s ohledem na jejich zvlášť vysokou závažnost promlčení vyloučeno, na veškeré trestné činy, u nichž je vyloučeno i promlčení trestní odpovědnosti právnické osoby dle ustanovení § 13 TOPO. Dle důvodové zprávy k této novele²¹⁸ bylo rozšíření okruhu trestných činů nutné i s ohledem na novelizaci § 7 TOPO touto novelou, kterou byl zásadním způsobem rozšířen okruh trestných činů, za které mohou být právnické osoby trestně odpovědné.

Z logiky věci dále nepřichází v úvahu ani promlčení u těch sankcí, u nichž nastává jejich účinek již okamžikem právní moci odsuzujícího rozsudku, tedy

²¹⁸ Zvláštní část, k čl. I Důvodové zprávy k zákonu č. 183/2016 Sb., změna zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, tisk č. 304/0.

promlčena nemůže být sankce zrušení právnické osoby, všechny sankce obsahující některou formu zákazu, fakticky je tedy možné promlčení pouze peněžité sankce a sankcí propadnutí majetku a propadnutí věci. Dále lze předpokládat, že stejně jako je tomu u osob fyzických, ani v případě osob právnických nebude možné promlčení výkonu ochranného opatření.

Na ustanovení o promlčení výkonu trestu (§ 24 TOPO) navazuje právní úprava zániku účinků odsouzení, tedy kdy od právní moci odsuzujícího rozsudku se na právnickou osobu hledí, jako by nebyla odsouzena, jedná se tedy o obdobu institutu zahlazení odsouzení užívaného ve vztahu k osobám fyzickým dle §§ 105 a 106 TZ. Zahlazení odsouzení má ve vztahu k právnickým osobám zvlášť velký význam, a to s ohledem na veřejnost Rejstříku trestů právnických osob,²¹⁹ neboť kdokoli bez omezení, tedy i zákazníci, smluvní partneři a další osoby jakkoli spjaté s odsouzenou právnickou osobou, si mohou ověřit, zda ta která právnická osoba byla odsouzena v rámci trestního řízení a pokud ano, pak za spáchání jakého trestného činu a jaká sankce jí byla uložena. Nicméně uplynutím doby uvedené v ustanovení § 24 vztahující se k promlčení výkonu sankcí dochází k zániku účinnů odsouzení, informace o odsouzené právnické osobě jsou z Rejstříku trestů právnických osob vymazány a jedinou možností ke zjištění odsouzení právnické osoby bude stejně jako u osob fyzických tzv. opis z rejstříku trestů, který může být vydán výlučně Ministerstvu spravedlnosti a orgánům činným v trestním řízení či jiným zákonem stanoveným orgánům.²²⁰

Na rozdíl od některých případů, kdy o zániku účinků odsouzení fyzických osob rozhoduje soud, v případě osob fyzických tomu tak nikdy není a tedy *ex lege* uplynutím zákonem stanovené doby zanikají účinky odsouzení té které odsouzené právnické osoby. Odlišná od úpravy v trestním zákoníku je úprava délky dob v TOPO, jejichž uplynutím účinky odsouzení zanikají, přičemž u osob právnických jsou doby dva krát tak delší než je tomu u osob fyzických. Tento rozdíl je částečně vyrovnán tím, že u osob právnických počíná doba k zániku účinků odsouzení běžet dříve než je tomu u fyzických osob. U právnických osob totiž počátek běhu doby k zániku účinků odsouzení nenastává až okamžikem vykonání trestu jako je tomu u osob fyzických, ale

²¹⁹ Rejstřík trestů právnických osob [online].

Dostupné na: <<https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/wicket/page?56>> [cit. 4. 5. 2017].

²²⁰ Ustanovení § 10 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

již právní mocí rozsudku, kterým je právnická osoba odsouzena a kterým jí je udělena sankce. Nicméně i tak se domnívám, že doby pro zánik účinků odsouzení jsou pro právnické osoby neúměrně dlouhé a *de lege ferenda* by měly být poníženy takovým způsobem, aby byly srovnatelné s dobami pro zánik účinků odsouzení osob fyzických a tím nevznikaly nedůvodné rozdíly mezi osobami fyzickými a osobami právnickými. Zároveň nezůstává bez zajímavosti, že z textace ustanovení § 27 TOPO lze dovodit, že doba pro zánik účinků odsouzení se nikterak nestaví ani nepřerušuje a na její běh nemají vliv žádné okolnosti jako je tomu u osob fyzických, jako například spáchá-li právnická osoba v této době další trestný čin či dokonce pokud právnická osoba danou sankci vůbec nevykoná.²²¹

Domnívám se, že ve výjimečných případech bude možné na právnické osoby subsidiárně aplikovat ustanovení § 105 odst. 3 TZ upravující možnost zahlázení účinků odsouzení ještě před uplynutím zákonem stanovené doby pro zahlázení. Ve vztahu k fyzickým osobám platí, že tyto musí prokázat velmi dobré chování a vedení řádného života. Mám za to, že tento institut ztv. předčasného zániku účinků odsouzení bude možné aplikovat i na právnické osoby, jejichž velmi dobré chování může spočívat například v tom, že se aktivně zapojí do charitativní činnosti, část svých zisků budou odvádět na dobročinné účely a zároveň pokud zavedou efektivní firemní compliance programy či jiná taková opatření.

Obdobně bude možné ve vztahu k právnickým osobám subsidiárně užít ustanovení § 105 odst. 5 a 6 TZ, ze kterých lze dovodit, že v případě, kdy bude odsuzujícím rozsudkem právnické osobě uloženo více sankcí vedle sebe, pak doba, jejímž uplynutím nastane tzv. fikce neodsouzení, bude stanovena dle sankce, k níž se dle ustanovení § 24 TOPO váže nejdelší doba pro zánik účinků odsouzení.²²²

3.4.2 Podmíněný odklad výkonu sankcí

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neumožňuje ve vztahu k právnickým osobám podmíněně odložit výkon jakékoli sankce z výčtu sankcí obsaženého v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO. Nicméně odborná veřejnost a zejména

²²¹ Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. 1. vyd. Praha: Linde, 2012, s. 246.

²²² Jelínek, J., Herczeg, J., opakovaná citace 60, s. 172 - 174.

státní zastupitelství se přiklání k zavedení podmíněného odkladu výkonu sankcí, jelikož by tímto byl umožněn vyšší stupeň individualizace ukládaných sankcí. Například nejvyšší státní zástupce JUDr. Zeman²²³ navrhuje zavedení podmíněně ukládaných sankcí právnickým osobám, a to nejen sankce zrušení právnických osob, ale i u ostatních sankcí. Argumentem pro zavedení podmíněného odkladu výkonu sankcí je zvýšení individuální prevence uložené sankce, neboť lze předpokládat, že právnická osoba se ve zkušební době vyvaruje jakéhokoli protiprávního jednání a osvojí si tak postupy v souladu s právním řádem. Zároveň pro odsouzenou právnickou osobu bude podmíněný odklad výkonu sankce představovat jakousi motivaci, aby dosáhla své nápravy a nedošlo k výkonu uložené sankce.

Například Gřivna²²⁴ má však pochybnosti, zda by uložení podmíněné sankce bylo dostatečně přísnou sankcí pro právnickou osobu a zda by tak byl naplněn výchovný a preventivní účel trestu. Zároveň poukazuje na to, že by tímto vznikl jakýsi paradox, když v rámci trestního stíhání by bylo možné výkon uložené sankce podmíněně odložit, avšak právo správní takový postup při sankcionování za správní delikt neumožňuje. Nicméně s takovou myšlenkou zcela nesouhlasím, jelikož i v rámci tzv. správního uvážení vybrané správní předpisy²²⁵ umožňují správním orgánům ve svém důsledku podobný institut, a to upuštění od uložení postihu za spáchání správního deliktu. V takovém případě rozhodnutí správního orgánu obsahuje pouze vyslovení viny té které právnické osoby a nikoli uložení sankce.²²⁶

Další otázka, která se v souvislosti s podmíněným ukládáním sankcí nabízí, je, zda by byla možnost podmíněného odkladu výkonu sankce vhodná pouze u peněžitě sankce či pouze u sankce zrušení právnické osoby nebo dokonce u všech sankcí či naopak zda by u některých sankcí byl tímto popřen smysl jejich uložení. Přestože se JUDr. Zeman na konferenci zabývající se trestní odpovědností právnických osob²²⁷ výslovně vyslovil pro zavedení podmíněného odkladu výkonu sankce zrušení právnické

²²³ Zeman, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. Presentace jako příspěvek na konferenci Trestní odpovědnost právnických osob, Praha, 15. 9. 2016.

²²⁴ Gřivna T.: příspěvek z mezinárodní vědecké konference „Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob – pět let poté“. Karolinum, Praha. 14. 3. 2017.

²²⁵ Např. ustanovení § 54 odst. 2 zákona č. 242/2016 Sb., celní zákon. „Od uložení sankce lze v rozhodnutí o správním deliktu upustit, jestliže vzhledem k závažnosti správního deliktu, okolnostem jeho spáchání a osobě pachatele lze důvodně očekávat, že již samotné projednání věci před správcem cla postačí k jeho nápravě.“

²²⁶ Mates, P. a kol.: Základy správního práva trestního. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 183-186.

²²⁷ Zeman, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. Presentace jako příspěvek na konferenci Trestní odpovědnost právnických osob, Praha, 15. 9. 2016.

osoby, s tímto názorem dle mého nelze souhlasit. Dle ustanovení § 16 TOPO lze tuto sankci uložit jen v nejzávažnějších případech, kdy činnost právnické osoby zcela či převážně spočívala výlučně v páčání trestné činnosti. Lze si tak jen těžko představit, že právní mocí rozsudku by právnická osoba od základu změnila principy a postupy svého fungování a obratem započala pouze s činností slučitelnou se zákonem. Pochybnost lze mít i co do sankce uveřejnění rozsudku, jelikož jeho hlavním smyslem je bezprostředně po odsouzení právnické osoby o této skutečnosti informovat širokou veřejnost. Kdyby se však právnická osoba ve zkušební době neosvědčila a teprve například po mnoha měsících by byla povinna rozsudek nebo jeho část zveřejnit, tato sankce by do značné míry ztratila svůj účel. Stejně tak u sankcí propadnutí majetku a propadnutí věci by podmíněné uložení bylo s ohledem na povahu těchto sankcí nelogické. U sankcí zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí považuji podmíněné uložení za nadbytečné. Nicméně mám za to, že *de lege ferenda* by bylo vhodné do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob začlenit sankci podmíněného odkladu výkonu peněžité sankce, jelikož se jedná o sankci univerzální, která by pravděpodobně vedla k účinné nápravě pachatele.

Trestní zákoník upravuje možnosti podmíněného odkladu výkonu sankce s dohledem, a proto se i ve vztahu k právnickým osobám nabízí otázka, zda *de lege ferenda* vedle zavedení institutu podmíněného odkladu výkonu sankcí zavést i možnost jejich uložení s dohledem. Zde však přichází stejný problém jako v případě sankce soudního dohledu nad právnickou osobou, a to kdo by takový dohled vykonával, jelikož to může být pouze osoba s vysokou odbornou znalostí fungování právnických osob. Domnívám se, že takovou úlohu by mohli zastávat například insolvenční správci, kteří jsou díky svému právnímu vzdělání a vedení insolvenčních řízení velmi dobře obeznámeni s činností právnických osob.

Poslední otázkou, kterou si dovoluji v souvislosti s podmíněným odkladem výkonu sankcí zmínit, je problematika uložení přiměřených omezení a povinností spolu s podmíněným odkladem výkonu trestu. Domnívám se, že ve vztahu k právnickým osobám by se dala aplikovat celá řada povinností a omezení upravených v trestním zákoníku primárně pro účely fyzických osob. Zejména si lze představit užití ustanovení § 48 odst. 4 písm. i) – k), tedy uložení povinnosti uhradit dlužnou částku, veřejně se

omluvit poškozenému nebo poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění. Lze si představit ale i jiné povinnosti, které by bylo možné právníkům osobám uložit, například jako zavedení compliance programu nebo zapojení se do dobročinných či veřejně prospěšných činností.

Lze tedy shrnout, že *de lege ferenda* považují za žádoucí do TOPO zařadit institut podmíněného odkladu výkonu peněžitě sankce a zároveň i v zákoně o trestní odpovědnosti právníků osob obsáhnout možnost uložení podmíněného odkladu výkonu této sankce s dohledem a dále i možnost souběžného uložení přiměřených povinností a omezení.

3.4.3 Výkon jednotlivých sankcí

Zákon o trestní odpovědnosti právníků osob v rámci části čtvrté upravuje základní otázky výkonu vybraných sankcí, u ostatních se subsidiárně užijí příslušná ustanovení TŘ. Stejně jako je tomu u osob fyzických, i ve vztahu k právníkům osobám vykonávací řízení slouží k uskutečnění obsahu odsuzujícího rozsudku, přičemž i v případě odsouzení právníků osob lze aplikovat ustálenou praxi Nejvyššího soudu, a proto bude rozhodnutí o uložení příslušné sankce vykonáno vždy tím soudem, který ve věci rozhodl v prvním stupni.²²⁸

Výkon sankce uložené rozsudkem soudu může být uskutečněn pouze při splnění těchto podmínek:

- i) byl vydán rozsudek / trestní příkaz, kterým byla sankce právníké osobě uložena;
- ii) dané rozhodnutí nabylo právní moci a vykonatelnosti;
- iii) rozhodnutí musí být neprodleně vykonáno za účelem zachování zásady bezodkladnosti výkonu trestu;
- iv) výkon sankce musí být prováděn bez přerušení, a to v souladu se zásadou nepřerušitelnosti výkonu trestu;
- v) výkon sankce uložené právníké osobě musí odpovídat druhu a výměře uložené sankce i způsobu jejího výkonu, aby byla naplněna zásada korespondence výkonu obsahu rozhodnutí; a

²²⁸ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 9. 1973 č. 18/1974 Sb. rozh. tr., sp. zn. 3 To 23/73

vi) výkon sankce musí na sankcionovanou právnickou osobu působit výchovným způsobem, aby došlo k naplnění zásady výchovného vlivu výkonu rozhodnutí.

Při výkonu sankcí uložených právnickým osobám se aplikují v zásadě stejné postupy jako při výkonu trestů uložených osobám fyzickým, proto následující podkapitoly budou věnovány pouze právní úpravě odlišné od právní úpravy výkonu trestů uložených fyzickým osobám a případně vybraným sporným otázkám.

Výkon sankce zrušení právnické osoby

S ohledem na skutečnost, že za sankci zrušení právnické osoby je možné uložit výlučně osobám právnickým a není tedy nikterak upravena v TZ ani TŘ, musela být komplexní úprava způsobu výkonu této sankce zařazena do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, konkrétně je upravena v ustanovení § 38 TOPO. Z tohoto ustanovení vyplývá, že právnická osoba není zrušena okamžikem nabytí právní moci odsuzujícího rozsudku, pouze tímto dnem vstupuje do likvidace a soud v rámci nařízení výkonu trestu jmenuje likvidátora, který celý proces likvidace právnické osoby vede. Likvidátor tedy obstarává vypořádání veškerých majetkových poměrů zanikající právnické osoby včetně vypořádání jejích závazků a pohledávek vůči věřitelům včetně státu, zaměstnancům a dalším osobám, přičemž postupuje v souladu se zvláštními předpisy upravujícími proces likvidace, zejména s ustanovením § 187 an. OZ. K samotnému zrušení odsouzené právnické osoby dochází až jejím výmazem z obchodního rejstříku nebo jiné evidence, ve které je vedena. Pro úplnost je třeba doplnit, že řada odsouzených právnických osob odsouzených k sankci zrušení právnické osoby je ve finančních obtížích či dokonce v úpadku. Likvidátor je za takové situace povinen podat insolvenční návrh, nicméně v případě, kdy majetek takové právnické osoby je zcela nedostačující k pokrytí jejích závazků, insolvenční soud insolvenční návrh zamítne. Takové rozhodnutí insolvenčního soudu bude podkladem pro výmaz dané právnické osoby z obchodního rejstříku či jiné evidence, což bude automaticky znamenat i konec procesu likvidace takové právnické osoby.²²⁹

²²⁹ Šámal, P. a kol., opakovaná citace 109, s. 718 - 719.

Výkon sankce zákazu činnosti

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob výkon této sankce nijak zvlášť neupravuje, a proto se subsidiárně použijí příslušná ustanovení trestního zákoníku a zejména trestního řádu. V souvislosti s výkonem této sankce je třeba zdůraznit, že obdobně jako je tomu u osob fyzických, ani v případě odsouzení právnických osob se do doby výkonu zákazu činnosti bude započítávat doba (i) po kterou bylo odsouzené právnické osobě před právní mocí rozsudku odňato oprávnění k činnosti, a to v souvislosti se spáchanou trestnou činností, která je předmětem zákazu, nebo (ii) doba po kterou právnická osoba na základě opatření orgánu veřejné moci nesměla tuto činnost vykonávat (§ 74 odst. 1 věta za středníkem TZ, § 350 TŘ ve spojení s § 331 - 333 TŘ, § 1 odst. 2 TOPO). Lze tedy předpokládat, že pravidla pro započítávání dob do výkonu sankce jsou stejná pro fyzické i právnické osoby, kdyby tomu tak nebylo, nepochybně by toto znamenalo zcela neopodstatněné zvýhodnění osob fyzických nad osobami právnickými.

Doba zákazu činnosti začíná běžet ode dne právní moci předmětného rozsudku, a to bez nutnosti jakéhokoli opatření soudu. Z tohoto lze dovodit, že promlčení této sankce fakticky možné není, jelikož její výkon nastává automaticky. Po uplynutí doby trvání zákazu činnosti stanovené v odsuzujícím rozsudku se na právnickou osobu hledí, jako by nebyla odsouzena a její odsouzení je tímto zahlazeno.

Výkon sankcí zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ohledně výkonu sankcí zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí odkazuje na ustanovení § 350 TŘ upravující výkon trestu zákazu činnosti, které se pro výkon těchto sankcí užije přiměřeně. Obdobně jako při výkonu sankce zákazu činnosti i u sankcí zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí se analogicky užije ustanovení § 74 odst. 1 věty za středníkem TZ a do doby výkonu těchto sankcí bude započítána doba, po kterou nemohla odsouzená právnická osoba vykonávat předmětnou činnost, protože jí bylo jiným orgánem odňato oprávnění v souvislosti s trestným činem dle jiného právního předpisu nebo na základě opatření orgánu veřejné moci.

Na rozdíl od sankce zákazu činnosti u sankcí zákazu plnění veřejných zakázek

nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí zákon nikterak neupravuje podmínky pro uplatnění institutu upuštění od výkonu zbytku trestu, čímž nepochybně vyvstává zřejmá nerovnost mezi právníckými osobami, jimž byly tyto sankce uloženy.²³⁰ Aby tomuto nežádoucímu důsledku bylo zabráněno, musí být v tomto ohledu využito analogie ve prospěch pachatele a právní úprava podmíněného upuštění od výkonu zbytku trestu obsažená v ustanoveních §§ 90 a § 91 TZ bude vztažena i na sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí. Takový závěr je přeneseně možné dovodit i z ustanovení § 39 TOPO, který odkazuje při výkonu trestu na přiměřené užití ustanovení § 350 TŘ upravující výkon trestu zákazu činnosti. Domnívám se však, že za účelem dosažení co nejvyšší právní jistoty by bylo vhodné, aby *de lege ferenda* byla otázka upuštění od výkonu zbytku sankce upravena přímo v TOPO nebo aby TOPO alespoň v této otázce odkazoval na subsidiární použití ustanovení §§ 90 – 91 TZ.

Nicméně s ohledem na velmi odlišný charakter fyzických a právníckých osob mám za to, že právní úpravu výkonu sankcí zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí měl zákonodárce více rozpracovat a zároveň stanovit, která ustanovení primárně upravující podmínky užití trestu zákazu činnosti u osob fyzických lze aplikovat při výkonu sankcí zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí. V tomto ohledu totiž vyvstává řada nejasností, jako například, který subjekt spolu se soudy má zajišťovat dohled nad řádným plněním uloženého zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži. Jako orgán příslušný pro takový dohled nad odsouzenými právníckými osobami se nabízí především Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, který vykonává dozor nad dodržováním pravidel stanovených zákonem č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů. Další variantou by mohl být dohled vykonávaný Ministerstvem pro místní rozvoj, které vede Rejstřík osob se zákazem plnění veřejných zakázek a Rejstřík osob se zákazem plnění koncesních smluv. Tato otázka však nepřichází v úvahu v souvislosti se sankcí zákazu přijímání dotací a subvencí, jelikož dotace a subvence nejsou udělovány centrálně jediným orgánem nebo blíže vymezeným okruhem orgánů a nadto ani neexistuje žádný centrální registr poskytnutých dotací a subvencí. Domnívám se však, že v souvislosti

²³⁰ Jelínek, J., Herczeg, J., opakovaná citace 60, s. 154.

s touto v českém právním řádu novou sankcí zákazu přijímání dotací a subvencí by měla být právně zakotvena i povinnost poskytovatelů dotací a subvencí k tomu, aby vždy před samotným udělením konkrétní dotace či subvence ověřili, zda zamýšlený příjemce dotace nebo subvence nemá záznam v Rejstříku trestů právnických osob a zda mu případně nebyla uložena právě sankce zákazu přijímání dotací a subvencí.

Výkon sankce uveřejnění rozsudku

Výkon sankce uveřejnění rozsudku upravuje výlučně zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, jelikož tuto sankci ani žádnou jí podobnou neupravuje trestní zákoník ve vztahu k osobám fyzickým.

Z ustanovení § 41 TOPO lze dovodit, že zákonodárce počítá se dvěma variantami výkonu této sankce, a to s výkonem dobrovolným a výkonem vynuceným. Postup výkonu uveřejnění rozsudku je totiž takový, že v první řadě předseda senátu, který rozhodl věc v prvním stupni, vyzve pravomocně odsouzenou právnickou osobu k uveřejnění rozsudku na její vlastní náklady, a to ve lhůtě, v rozsahu a ve druhu veřejného sdělovacího prostředku vymezenými rozsudkem. Na základě takové výzvy buď právnická osoba sankci dobrovolně za stanovených podmínek vykoná, nebo v opačném případě je předseda senátu oprávněn výkon této sankce vynutit prostřednictvím pořádkové pokuty do maximální výše 500.000 Kč, přičemž ta může být uložena i opakovaně dokud odsouzená fyzická osoba sankci řádně nevykoná. Proti usnesení předsedy senátu může právnická osoba podat stížnost co do nesprávnosti výroku rozhodnutí nebo co do porušení ustanovení o řízení, které usnesení předcházelo v případě, že toto porušení mohlo způsobit nesprávnost výroku usnesení (srov. § 145 odst. 1 TŘ). Taková stížnost má odkladný účinek.

Zvláštností tedy je, že předseda senátu v daném usnesení o výkonu uložené sankce uvádí lhůtu pro výkon této sankce stanovené rozsudkem. U trestů ukládaných fyzickým osobám je tomu naopak a předseda senátu, který vykonávací řízení vede, sám stanovuje lhůtu pro započetí výkonu uloženého trestu jako například ve výzvě k nástupu do výkonu trestu při uložení trestu odnětí svobody (§ 321 odst. 1 TŘ), dále v nařízení o výkonu trestu obecně prospěšných prací (§ 335 a násl. TŘ) nebo ve výzvě k zaplacení peněžitého trestu (§ 341 TŘ). Smyslem stanovení lhůty k výkonu trestu až soudem vedoucím vykonávací řízení mimo jiné je, aby byly zohledněny poměry odsouzeného

v době výkonu trestu. Řada trestních řízení totiž trvá i několik let, za tuto dobu se poměry stíhané osoby mohou zásadně změnit, a proto je vhodné, aby lhůta k vykonání trestu byla stanovena až soudem provádějícím vykonávací řízení. Domnívám se, že taková právní úprava by se měla vztahovat i na právnické osoby, a tedy lhůtu pro výkon sankce by měl stanovovat až soud v rámci vykonávacího řízení, aby byly zohledněny aktuální poměry právnické osoby nebo například i aktuální frekvence vydávání daného média, ve kterém má být rozsudek uveřejněn. Řada regionálních magazínů totiž není vydávána například v letních měsících nebo se vybrané magazíny vydávají čtvrtletně. Proto *de lege ferenda* považuji za vhodné, aby o lhůtě pro vykonání sankce uveřejnění rozsudku bylo rozhodováno až v rámci opatření vydávaného předsedou senátu soudu, který je pro vykonávací řízení příslušný.

Dalším nedostatkem právní úpravy výkonu sankce uveřejnění rozsudku je absence úpravy pamatující na případy, kdy by daný sdělovací prostředek odmítl rozsudek zveřejnit. Jelínek s Herczegem²³¹ upozorňují na zjevnou neprovázanost českého právního řádu, kdy na jedné straně má odsouzená právnická osoba povinnost obstatat uveřejnění rozsudku, ale na straně druhé provozovatelé veřejných sdělovacích prostředků povinnost rozsudek ve svém médiu uveřejnit nemají. Byť lze předpokládat, že v praxi takový problém nastane jen výjimečně, nepochybně by tato situace měla být nějakým způsobem právními přepisy upravena. *De lege ferenda* lze proto navrhnout, aby povinnost uveřejnit rozsudek byla veřejným sdělovacím prostředkům uložena buď v příslušných mimo trestních předpisech, nebo případně aby postup v těchto případech stanovil přímo zákon o trestní odpovědnosti právnických osob.²³²

3.5 Upuštění od uložení sankce právnické osobě

Zabýváme-li se otázkou ukládání sankcí právnickým osobám, jistě nemůže chybět úvaha o možnosti upuštění od uložení sankce právnické osobě. Institut upuštění od potrestání je běžně aplikován ve vztahu k osobám fyzickým, avšak podmínky pro jeho užití jsou do značné míry spjaty s vůlí osob fyzických nějakým způsobem

²³¹ Jelínek, J., Herczeg, J., opakovaná citace 60, s. 161.

²³² Kovaldová, V.: Vybrané aspekty sankcionování právnických osob. In Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Balance a perspektivy. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 233.

odčinit jimi spáchané trestné činy. Názory v této věci jsou mezi odbornou veřejností jako takovou odlišné a i soudní praxe k této otázce zaujala poměrně překvapivý postoj. Například z Šámalova komentáře lze dovodit, že ohledně institutu upuštění od potrestání právnických osob je spíše skeptický, když uvádí, že „upuštění od potrestání neodpovídá ani požadavku ukládat trestně odpovědným právnickým osobám účinné, přiměřené a odrazující sankce“ a dále upozorňuje na problém výkonu dohledu nad právnickou osobou v případě podmíněného upuštění od potrestání s dohledem.²³³

Avšak soudy se k této otázce postavily zcela opačně a v řadě případů soudy o upuštění od potrestání právnické osoby rozhodly. Například Okresní soud v Děčíně²³⁴ upustil od uložení sankce právnické osobě, která byla odsouzena za spáchání trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění dle § 254 odst. 1 TZ. Dále například Obvodní soud pro Prahu 9²³⁵ upustil od potrestání právnické osoby, která se dopustila trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle ustanovení § 241 odst. 2 TZ, a to zejména z důvodu, že odsouzená právnická osoba odčinila škodlivé následky spáchaného trestného činu, doplatila veškeré své dluhy na povinných odvodech, spáchání trestného činu litovala a s ohledem na její dosavadní beztrestnou existenci bylo možné očekávat, že pouhé projednání věci postačovalo k její nápravě i k ochraně společnosti.

V otázce možnosti upuštění od uložení sankce právnické osobě zastávám názor, že ve spojení s ustanovením § 1 odst. 2 TOPO by ustanovení trestního zákoníku upravující upuštění od potrestání osob fyzických měla být přiměřeně aplikovatelná i na osoby právnické, a to i za účelem zachování rovnosti práv osob fyzických a osob právnických. Nadto považuji za nepochybné, že podmínky upravené v ustanovení § 46 odst. 1 a odst. 2 TZ mohou být naplněny i právnickou osobou, přičemž nutné úkony za právnickou osobu učiní fyzická osoba, která je oprávněna jménem právnické osoby jednat. Na druhou stranu si lze jen velmi těžko představit případ nezpůsobilé přípravy nebo pokusu trestného činu právnické osoby. Nicméně ani takovou situaci nelze *a priori* vyloučit a vyskytne-li se v praxi, pak bude soud i tehdy oprávněn od potrestání upustit. Aplikace ustanovení § 47 TZ upravující upuštění od potrestání za současného uložení

²³³ Šámal, P. a kol., opakovaná citace 24, s. 259.

²³⁴ Rozsudek Okresního soudu v Děčíně ze dne 21. 7. 2015, sp. zn. 5 T 82/2015.

²³⁵ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 21 T 52/2015.

ochranného léčení nebo zabezpečovací detence je samozřejmě vůči právníckým osobám zcela vyloučena.

Za problematické však lze pokládat upuštění od potrestání právníckých osob za současného uložení dohledu, jelikož vyvstává otázka, kdo by takový dohled nad fungováním právnícké osoby vykonával, jelikož probační úředníci vykonávající dohled nad osobami fyzickými nejsou k tomuto zpravidla dostatečně kvalifikováni. Vzhledem k tomu, že se jedná o stejný problém jako v otázce zavedení nové sankce soudního dohledu nad právníckou osobou nebo v otázce podmíněného odkladu výkonu trestu s dohledem, je zřejmé, že zákonodárce by se měl tímto podnětem zabývat a *de lege ferenda* nejlépe přímo v zákoně o trestní odpovědnosti právníckých osob možnost dohledu upravit včetně vymezení osob, které budou oprávněny dohled vykonávat, přičemž v úvahu připadají zejména osoby s právním vzděláním, například insolvenční správci.

3.6 Návrhy de lege ferenda

V průběhu předchozích kapitol této disertační práce byla vyslovena celá řada návrhů na možná zlepšení právní úpravy sankcionování právníckých osob a na odstranění nedostatků v ní obsažených. Cílem následující podkapitoly je ty nejzásadnější návrhy shrnout.

3.6.1 De lege ferenda ohledně účelu sankcionování právníckých osob

Úvodem úvah de lege ferenda co do sankcionování právníckých osob je třeba připomenout závěr z kapitoly 1.3 této disertační práce, kdy bylo dospěno k tomu, že do zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob by mělo být zařazeno ustanovení vymezující účel ukládání sankcí právníckým osobám, a to systematicky do části třetí – Tresty a ochranná opatření, Hlavy I – Obecná ustanovení, přičemž právě s cílem dosáhnout daného účelu by soudy stanovovaly druh a výměru ukládaného trestu. Z použité argumentace totiž vyplývá, že s ohledem na specifickou povahu právníckých osob nebude účel jejich sankcionování identický s účelem trestání osob fyzických.

Podíváme-li se na základní účel ukládání trestů fyzickým osobám, pak hlavními

aspekty jsou (i) ochrana společnosti před pachateli trestných činů, (ii) zabránění odsouzené osobě v dalším páčání trestné činnosti, (iii) výchova odsouzeného k vedení řádného života a (iv) výchovné působení ukládání trestů na ostatní členy společnosti.

Přestože vyjmenované složky účelu sankcionování lze v přeneseném slova smyslu vztáhnout i na osoby právnické, jejich váha a význam je u právnických osob odlišná. Je-li totiž sankcionována právnická osoba, tak hlavním účelem uložení sankce má být především ochrana společenských zájmů a naopak funkce resocializační či nápravná mají význam nepoměrně nižší. Zároveň by sankce ukládané právnickým osobám měly vést k tomu, aby se odsouzená právnická osoba nedopouštěla recidivy trestné činnosti, tedy měl by být kladen důraz i na individuální prevenci, což potažmo vede i k prevenci generální. Dále by v takovém ustanovení bylo vhodné vyzdvihnout nutnost jednak odčerpání výnosů z trestné činnosti prostřednictvím uložené sankce, stejně jako by měla být zmíněna i individualizace ukládaných sankcí s cílem minimalizovat negativní dopad sankce na další osoby jako jsou například věřitelé, zaměstnanci či akcionáři.²³⁶

Nové ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob s nadpisem „Účel trestu“ by mohlo znít například takto: *„Účelem trestů uložených právnickým osobám má být především ochrana společnosti a společenských zájmů před právnickými osobami, které jsou pachateli trestných činů, dále také odradit odsouzené právnické osoby od páčání další trestné činnosti, a to i prostřednictvím odčerpání veškerých výnosů získaných z trestné činnosti, a v neposlední řadě vychovat pachatele právnické osoby k tomu, aby vykonávaly činnost v souladu s právními předpisy, a tím působit výchovně i na ostatní právnické osoby. Zároveň má být kladen důraz na individualizaci trestů, aby tyto měly co nejmenší dopad na osoby odlišné od trestaného pachatele.“* Zároveň podotýkám, že přestože by bylo vhodné, aby se ve vztahu k právnickým osobám užívaly spíše pojmy „sankce“ a „sankcionování“, s ohledem na nutnost zachování jednotného užívání pojmů v celém TOPO je v navrhovaném ustanovení pracováno s pojmy „trest“ a „trestat“.

²³⁶ Srov. Jelínek, J. Právnickým osobám hrozí 8 druhů sankcí. In: Právní rádce, 26. 1. 2012. Dostupné na: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-54519660-pravnickym-osobam-hrozi-osm-druhu-sankci> [cit. 17. 5. 2017].

3.6.2 De lege ferenda co do stanovování druhu a výměry sankce

V prvé řadě lze souhlasit s názorem odborné veřejnosti²³⁷ ohledně vypuštění podmínky, že soud má při stanovení druhu sankce a její výměry přihlídnout k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost, jelikož takové ustanovení zjevně zvýhodňuje zákonem specifikovaný okruh právnických osob, což ve svém důsledku může mít negativní dopad na účelnost samotného sankcionování právnických osob.

Poměrně podrobně byla analyzována možnost užití polehčujících a přitěžujících okolností obsažených v TZ, které se vztahují primárně na osoby fyzické. Na základě zkoumání jednotlivých okolností bylo dospěno k závěru, že většina okolností je v přeneseném slova smyslu aplikovatelná i na osoby právnické. Nicméně s ohledem na skutečnost, že názory na užití polehčujících a přitěžujících okolností obsažených v trestním zákoníku vůči právnickým osobám jsou značně odlišné, a nadto si lze ve vztahu k právnickým osobám představit řadu dalších okolností zvláštních pro právnické osoby, lze doporučit, aby TOPO obsahoval zvláštní demonstrativní výčet polehčujících a přitěžujících okolností specifických pro právnické osoby.

3.6.3 De lege ferenda ohledně jednotlivých druhů sankcí

V souvislosti se sankcí zrušení právnické osoby bylo poukázáno na značné pochybnosti a nejasnosti zákona co do subjektů, jejichž povaha vylučuje uložení této sankce (§ 16 odst. 1 věta druhá TOPO). Přestože u některých subjektů nejsou pochybnosti o tom, že je ve vztahu k nim vyloučeno užití sankce zrušení právnické osoby, jako je tomu například u právnických osob založených přímo zákonem, existuje celá řada právnických osob, které stojí jaksí na pomezí, například politické strany, hnutí či odbory, v důsledku čehož lze o aplikaci tohoto ustanovení vést diskusi. Proto lze doporučit, aby byl do ustanovení § 16 TOPO vložen demonstrativní výčet právnických osob, jejichž povaha uložení této sankce vylučuje. Ohledně sankce zrušení právnické osoby byla navržena ještě jedna změna, a to ustanovení § 15 odst. 5 TOPO doplnit

²³⁷ Jelínek, J., Herczeg, J., opakovaná citace 60, s. 115 - 116.

o ustanovení umožňující uspokojení výlučně takových pohledávek věřitelů z majetku zrušené právnické osoby, které vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby, obdobně jako je toto vymezeno v ustanovení § 14 odst. 3 TOPO.

I ve vztahu k sankci propadnutí majetku lze navrhnout zlepšení současné právní úpravy, a to v tom smyslu, že by ustanovení § 17 TOPO obsahovalo obdobnou formulaci, kterou užívá TZ, tedy že při uložení sankce propadnutí celého majetku není možné propadnutí prostředků a věcí, které jsou nezbytně nutné k zachování činnosti odsouzené právnické osoby a k uspokojování pohledávek a oprávněných nároků zaměstnanců a smluvních partnerů odsouzené právnické osoby, a to z důvodu, že v opačném případě by s největší pravděpodobností došlo k faktické likvidaci právnické osoby a potažmo suplování sankce zrušení právnické osoby.

Co se týče peněžité sankce, zde je navrhováno vypuštění celého ustanovení § 18 odst. 1 TOPO, jelikož věta první upravuje, že tuto sankci lze uložit za úmyslný nebo nedbalostní trestný čin. Žádná jiná forma zavinění však neexistuje, a proto je uvedení těchto dvou možností zcela nadbytečné. I věta druhá ustanovení § 18 odst. 1 TOPO může být vypuštěna, a to pro její duplicitu, jelikož pouze konkrétněji upravuje povinnost přihlížet k právům poškozeného, přičemž toto již upravuje ustanovení § 14 odst. 3 TOPO. Zároveň lze upozornit na nedostatečnou úpravu ohledně zohlednění majetkových poměrů právnické osoby při určování výše denní sazby. V tomto ohledu by bylo vhodné, aby zákon obsahoval demonstrativní výčet atributů, aspektů či dokumentace vztahujících se k majetkovým poměrům právnické osoby, ke kterým by soudy měly při posuzování majetkových poměrů právnické osoby přihlížet.

Právní úprava sankce propadnutí věci je nepoměrně jasná, nicméně je nutné se zamyslet nad účelem a dopady této sankce. Pokud by totiž byla uložena pouze jako sankce samostatná, pachateli trestného činu by tak propadla věc, kterou nabyt v jakékoli souvislosti se spáchaným trestným činem, a žádná jiná újma by pachateli nevznikla, čímž by byly zpochybněny všechny stránky účelu uložení sankce. Proto by bylo vhodné do TOPO zakotvit zákaz uložení propadnutí věci jako sankce samostatné.

V souvislosti se sankcemi zákazu činnosti, zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí bylo upozorněno na skutečnost, že soudní praxí jsou tyto sankce v drtivé většině případů ukládány

v maximální délce trvání deseti let a že si lze jen velmi těžko představit případy, kdy by tyto sankce byly uloženy na dobu delší než deset let a zároveň by toto nevedlo k faktické likvidaci právnické osoby nebo že by spáchaný trestný čin nebyl tak závažný, že nebylo nutné užití sankce zrušení právnické osoby. Proto se lze domnívat, že délka zákazu převyšující deset let je zcela nadbytečná, a proto postačí subsidiární užití TZ stanovující délku zákazu 10 let, právní úpravu délky trvání zákazu 20 let tedy lze doporučit zcela z TOPO vypustit. Ohledně sankcí zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí lze navrhnout ještě jednu změnu, kterou je vypuštění podmínky, že tyto sankce lze uložit pouze tehdy, dopustila-li se právnická osoba trestného činu v souvislosti se zakazovanou činností. Vzhledem k tomu, že jak veřejné zakázky a veřejná soutěž, tak i dotace a subvence jsou v podstatě zvláštním druhem výhod ve formě příjmů právnických osob z veřejných prostředků, mám za to, že takové výhody by bylo vhodné právnickým osobám zakázat i tehdy, pokud takové osoby pravidelně tyto veřejné výhody využívají, avšak trestný čin byl spáchán v souvislosti s jiným jednáním. Proto lze doporučit, aby ustanovení §§ 21 odst. 1 a 22 odst. 2 TOPO byla doplněna o slovo „*zejména*“ před vyčtená jednání a na závěr těchto ustanovení doplnit „*nebo považuje-li to soud s ohledem k povaze a závažnosti trestného činu a k poměrům právnické osoby za vhodné.*“ Zároveň v rámci problematiky výkonu sankcí zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí bylo poukázáno na problematiku upuštění od výkonu zbytku uložené sankce, která je upravena pouze pro zákaz činnosti. Proto považuji za vhodné, aby otázka upuštění od výkonu zbytku těchto dvou sankcí byla zakotvena přímo do TOPO nebo aby TOPO alespoň v této věci odkazoval na subsidiární užití ustanovení §§ 90 – 91 TZ.

Posledním návrhem bezprostředně spjatým s jednotlivými druhy sankcí je zakotvení povinnosti provozovatelů veřejných sdělovacích prostředků uveřejnit odsuzující rozsudek nad právnickou osobou nebo jeho soudem vymezenou část v jejich médiu, je-li tento druh sankce odsouzené právnické osobě uložen. Takovou povinnost totiž v současné době provozovatelé veřejných sdělovacích prostředků nemají, a tak jejich negativním rozhodnutím v této věci může být výkon sankce zmařen. Za nejvhodnější považuji zakotvení této povinnosti do zvláštních mimo trestních předpisů upravujících povinnosti poskytovatelů veřejných sdělovacích prostředků, jako

jsou tiskový zákon nebo zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Druhou, z mého pohledu méně vhodnou, možností je úprava této povinnosti poskytovatelů veřejných sdělovacích prostředků přímo v ustanovení § 23 TOPO. Zároveň lze doporučit, aby bylo možné při splnění zákonných podmínek tuto sankci uložit prostřednictvím trestního příkazu, tedy rozšířit o tuto sankci výčet trestů obsažený v ustanovení § 314e odst. 2 TŘ. Co do výkonu sankce uveřejnění rozsudku je navrhováno, aby lhůta k jejímu výkonu nebyla stanovována přímo v odsuzujícím rozsudku, ale až v rámci usnesení předsedy senátu soudu, který má výkon sankce na starost, neboť tímto budou lépe zohledněny poměry právnické osoby v době výkonu této sankce.

3.6.4 De lege ferenda co do výkonu sankcí

Dále byla v rámci této kapitoly III disertační práce rozebírána řada otázek týkajících se ukládání a výkonu sankcí, jako například zánik účinků odsouzení právnických osob. Bylo zejména poukázáno na nerovnost úpravy doby potřebné k zániku účinků odsouzení mezi fyzickými a právnickými osobami, kdy ve vztahu k právnickým osobám jsou doby stanoveny dvakrát tak delší, než je tomu při zániku účinků odsouzení fyzických osob. Přestože běh této doby na rozdíl od osob fyzických začíná běžet již právní mocí rozsudku, nikoli od doby vykonání trestu, mám za to, že nerovnost mezi právní úpravou osob právnických a osob fyzických zde i tak existuje, a proto se domnívám, že by úprava délky dob pro zánik účinků odsouzení měla být v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob přiměřeně ponížena.

V rámci této kapitoly bylo hned několikrát upozorněno na problematiku dohledu nad právnickou osobou. V rámci podkapitoly zabývající se sankcí zákazu činnosti byly vyzdvíženy klady a možnosti ukládání sankce soudního dohledu, která je využívána například ve Španělsku či ve Francii. Soudní dohled nepochybně představuje velmi sofistikovanou formu sankcionování se silným rehabilitačním účinkem pro odsouzenou právnickou osobu a zároveň umožňuje vysokou míru individualizace vůči té které odsouzené právnické osobě. Nicméně i v řadě dalších případů by byl dohled nad právnickou osobou vhodný jako například při aplikaci institutu podmíněného odkladu výkonu uložené sankce s dohledem nebo podmíněného upuštění od potrestání

s dohledem. Dohled by v praxi mohli vykonávat například insolvenční správci nebo jiné osoby s odborným právním vzděláním, kterým by v rámci výkonu dohledu bylo umožněno nahlédnout do veškerých interních dokumentů a informačních systémů odsouzené právnické osoby. Osoby vykonávající dohled by zároveň pravidelně zpracovávaly zprávu o výkonu dohledu nad právnickou osobou, která by např. obsahovala informace o plnění vytvořeného plánu dohledu nad právnickou osobou, údaje o součinnosti právnické osoby s osobou vykonávající dohled, sdělení, zda právnická osoba dodržuje rozsudkem uložená opatření k její nápravě či hodnocení celkové činnosti právnické osoby. Problematiku nákladnosti soudního dohledu, a to i například co do nutnosti odměn za práci vysoce kvalifikovaných osob vykonávajících dohled, by bylo možné alespoň částečně kompenzovat tím, že by byla sankce soudního dohledu ukládána spolu s peněžitým trestem, čímž by se výdaje spojené s výkonem takové sankce do značné míry vyvážily.

3.6.5 Možnosti zavedení nových sankcí

De lege ferenda se lze zamyslet i nad rozšířením výčtu sankcí, které lze právnickým osobám uložit v důsledku spáchání trestných činů. Již v průběhu této práce a především v předchozí podkapitole 3.6.4 *De lege ferenda* co do výkonu sankcí bylo navrženo zavedení sankce soudního dohledu zejména pro její vysoké rehabilitační účinky, jelikož velmi silně vede k nápravě vzorců jednání a činnosti právnické osoby. Stejně tak v rámci kapitoly 3.4.2 Podmíněný odklad výkonu sankcí bylo navrženo do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zařadit peněžitou sankci s odkladem výkonu, jelikož by se jednalo o sankci velmi univerzální a zároveň s vysokou mírou individualizace a silným nápravným účinkem. V případě, že by do českého právního řádu byl zakotven institut dohledu nad právnickou osobou, tak by nepochybně bylo vhodné ukládat peněžitou sankci s odkladem výkonu s dohledem a případně za souběžného uložení přiměřených povinností a omezení.

Avšak v úvahu by mohla přicházet i řada dalších sankcí, jako je například zákaz uveřejňování jakékoli reklamy. Domnívám se však, že na českém trhu je poměrně malé množství právnických osob, pro které by takový zákaz představoval zvlášť citelnou sankci, která by je účinně právnické osoby odradila od páchaní další trestné činnosti.

Proto mám za to, že takovou sankci není třeba do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zařazovat.

Za sankci s vysokou mírou individualizace lze považovat peněžitou sankci proti základnímu kapitálu právnické osoby. V důsledku této sankce by totiž klesla hodnota samotné právnické osoby, což by ve svém důsledku vedlo k újmě jak samotné právnické osoby, tak jejích společníků či akcionářů, kteří často nejvíce těží z trestné činnosti páchané právnickou osobou. Negativní dopad této sankce na další osoby by byl minimální, nehrozilo by jako u peněžitě sankce snížení mezd zaměstnanců nebo naopak ke zvýšení cen poskytovaného zboží či služeb. V praxi by tato sankce mohla fungovat tím způsobem, že by soud uložil právnické osobě povinnost vydat nové akcie / kmenové listy nebo jiné druhy podílů, a to v celkové výši odpovídající stanovené peněžitě sankci, následně tyto prodat, přičemž výtěžek z nich by propadl státu.²³⁸ Zároveň by bylo vhodné, aby soud stanovil cenu za podíl lehce pod jeho tržní cenu, aby nákup takových akcií / kmenových listů nebo jiných podílů byl pro potenciální zájemce atraktivní a nehrozilo nebezpečí, že o koupi podílů nebude ze strany veřejnosti zájem. Nevýhodou této sankce však může být její negativní dopad na drobné akcionáře či společníky, kteří přestože na chod právnické osoby mají minimální vliv, na uloženou sankci doplatí snížením jejich podílu na předmětné právnické osobě. I přesto se domnívám, že by tuto sankci bylo *de lege ferenda* vhodné systematicky podřadit pod peněžitý trest, přičemž soud by mohl peněžitou sankci uložit ve formě postihující majetek právnické osoby jako je tomu nyní, nebo ve formě postihující výlučně základní kapitál.

Jako další možná sankce se nabízí odvolání člena nebo členů orgánu odsouzené právnické osoby, přičemž by se jednalo o fyzické osoby, které buď (i) bezprostředně spáchaly protiprávní čin, nebo které (ii) vydaly rozhodnutí, schválení nebo pokyn, na základě kterého zaměstnanec právnické osoby spáchal protiprávní čin, nebo které (iii) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména pokud neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízené, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následku spáchaného trestného činu. Přestože nepochybně tato sankce má svůj smysl a přicházelo

²³⁸ Wilson B.: CONSULTATION: Criminal Sentencing (Equity Fines) Bill. [online]. Dostupné na: <http://www.parliament.scot/S3_MembersBills/Draft%20proposals/CriminalSentencingEquityFinesConsultation.pdf> [21. 5. 2017].

by v úvahu zejména její ukládání vedle sankce jiné, domnívám se, že zařazení této sankce do TOPO by nebylo vhodné. Obsazení orgánů právnické osoby totiž považují za interní záležitost a tudíž i svobodné rozhodnutí právnických osob. Pokud tedy dojde k pochybení člena nebo členů orgánů právnické osoby, pak by z tohoto měla vyvodit důsledky samotná právnická osoba, potažmo její společníci či akcionáři, a nikoli soud.

Další sankcí, která se ve vztahu k právnickým osobám nabízí, je uložení povinnosti přijmout efektivní compliance program. Důsledný výkon takové sankce by měl pro odsouzenou právnickou osobu nepochybně silné nápravné účinky, nicméně zavedení této sankce by mělo řadu praktických problémů. Soud by musel nejprve vymezit, jakou formu by compliance opatření měla mít, jakým způsobem by měla být realizována, a dále by bylo obtížné ověřovat, zda právnická osoba skutečně stanovené postupy dodržuje. Lze se domnívat, že v praxi by výkon takové sankce mohl sklouznout k tomu, že by odsouzené právnické osoby přijaly jen formulářovou vnitřní směrnici, která by byla uložena takříkajíc v šupletí. V takovém případě by tedy uložená sankce nepředstavovala žádný negativní důsledek pro odsouzenou právnickou osobu a účel sankce by nebyl v podstatě žádný. Právě z tohoto důvodu nedoporučuji sankci ve formě uložení povinnosti přijmout compliance program do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zakotvit.

3.7 Statistiky sankcionování právnických osob

Informace o trestné činnosti páchané právnickými osobami lze získat hned z několika zdrojů. Předně je to Rejstřík trestů právnických osob vedený Ministerstvem vnitra,²³⁹ který ke dni 30. června 2017 obsahuje záznam o 190 pravomocně odsouzených právnických osobách. Další informace jsou dostupné ze zveřejňovaných statistik Policie ČR a dále ze statistik zpracovávaných Ministerstvem vnitra. Právě z údajů zveřejňovaných na informačním portále Ministerstva vnitra infoData²⁴⁰ lze získat následující aktuální statistické údaje za období posledních tří let:

²³⁹ Rejstřík trestů právnických osob. Dostupné na: <<https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?3>> [cit. 17. 6. 2017].

²⁴⁰ infoData. Statistika a výkaznictví. Dostupné na: <<http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>> [cit. 17. 6. 2017].

	2014	2015	2016
upuštěno od potrestání	0	2	0
zrušení právnické osoby	6	5	13
propadnutí majetku	0	0	0
peněžitý trest	18	22	31
propadnutí věci	1	0	2
propadnutí náhradní hodnoty	0	0	0
zákaz činnosti	12	24	39
zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži	0	0	2
zákaz přijímání dotací a subvencí	0	0	1
uveřejnění rozsudku	17	16	9
Celkem	54²⁴¹	68²⁴²	97²⁴³

Z uvedené statistiky zřejmě vyplývá, že celkový počet pravomocně odsouzených právnických osob každoročně vzrůstá a dá se předpokládat, že v roce 2017 počet sankcí uložených právnickým osobám překročí jedno sto. Nicméně se v tomto ohledu domnívám, že za několik málo let se počty odsouzených právnických osob ustálí a i nadále budou silně převažovat počty odsouzených osob fyzických.

Ve statistikách z roku 2016 můžeme najít hned několik překvapujících údajů. Především je to ten, že poprvé od účinnosti TOPO byla sankce zákazu činnosti uložena ve více případech než sankce peněžitá, u které se pro její univerzální charakter vždy předpokládalo, že bude soudy ukládána nejčastěji. V roce 2016 byly také poprvé uloženy sankce zákaz plnění veřejných zakázek a účasti ve veřejné soutěži a zákaz

²⁴¹ Přehled o uložených trestech. Dostupné na:

<http://cslav.justice.cz/InfoData/servlet/FileServlet?tabulka=ccav_dokument_sestavy&sloupec=obsah_dokumentu_html&where=id_dokumentu=932350&typSloupce=html&fileName=null> [cit. 17. 6. 2017].

²⁴² Přehled o uložených trestech. Dostupné na:

<http://cslav.justice.cz/InfoData/servlet/FileServlet?tabulka=ccav_dokument_sestavy&sloupec=obsah_dokumentu_html&where=id_dokumentu=1037484&typSloupce=html&fileName=null> [cit. 17. 6. 2017].

²⁴³ Přehled o uložených trestech. Dostupné na: <

http://cslav.justice.cz/InfoData/servlet/FileServlet?tabulka=ccav_dokument_sestavy&sloupec=obsah_dokumentu_html&where=id_dokumentu=1172667&typSloupce=html&fileName=null> [cit. 17. 6. 2017].

přijímání dotací a subvencí. Posledním nečekaným údajem je poměrně prudký pokles počtu uložených sankcí uveřejnění rozsudku, jelikož s ohledem na inovativní povahu této sankce se předpokládal spíše pomalý nárůst počtu uložení této sankce.

Pro doplnění ještě uvádím některé další aktuální údaje za rok 2016:

VĚC	POČET
Podání obžaloby státním zástupce	213 ²⁴⁴
Podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307/1 TŘ	9 ²⁴⁵
Podání návrhu na potrestání dle § 179c/2a) TŘ	6 ²⁴⁶
Neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby – 241 TZ (podezření, stíhání a obžaloba dohromady)	62 ²⁴⁷
Podvod – 209 TZ (podezření, stíhání a obžaloba dohromady)	61 ²⁴⁸
Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby – 240 TZ (podezření, stíhání a obžaloba dohromady)	51 ²⁴⁹

Přílohu této disertační práce tvoří statistika Ministerstva spravedlnosti za rok 2016, kterou jsem vyžádala na základě zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů. Tato statistika obsahuje přehled soudů, které pravomocně právníkům osobám uložily v roce 2016 některou ze sankcí uvedenou v ustanovení § 7 TOPO, a dále i informaci o spáchaném trestném činu a uložené sankci. Z této statistiky vyplývá, že stejně jako v předchozích letech byl vůbec nejaktivnějším soudem Okresní soud Brno-město, který v loňském roce pravomocně odsoudil vůbec nejvíce právníků osob ze všech soudů v České republice. Zajímavostí také je, že soudem vůbec nejpřísnějším co do ukládaných sankcí je Okresní soud ve Žďáru nad Sázavou, který ve všech třech případech odsouzení právníkové osoby uložil sankci

²⁴⁴ Přehled o počtu rozhodnutí - právníkové osoby. 9.2.2017. Dostupné na:

<http://cslav.justice.cz/InfoData/servlet/FileServlet?tabulka=ccav_dokument_sestavy&sloupec=obsah_dokumentu_html&where=id_dokumentu=1172689&typSloupce=html&fileName=null> [cit. 17. 6. 2017].

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Přehled o stíhaných, podezřelých, obžalovaných a obviněných právníků osobách podle paragrafů. 9. 2. 2017 [online]. Dostupné z: <

http://cslav.justice.cz/InfoData/servlet/FileServlet?tabulka=ccav_dokument_sestavy&sloupec=obsah_dokumentu_html&where=id_dokumentu=1172696&typSloupce=html&fileName=null> [cit. 17. 6. 2017].

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ Tamtéž.

nejpřísnější, tedy zrušení právnické osoby, přičemž historicky ani nikdy žádnou jinou sankci než právě zrušení právnické osoby neuložil.

4. Opatření k předcházení páčání trestné činnosti

V rámci kapitoly 2.4.2. ČÁST DRUHÁ - Základy trestní odpovědnosti právnických osob byla poměrně podrobně analyzována a částečně i kritizována novela TOPO č. 183/2016 Sb.²⁵⁰ účinná od 1. prosince 2016, kterou byl do ustanovení § 8 TOPO vložen nový odstavec (5), který právnickým osobám umožňuje zproštění se jejich trestní odpovědnosti za předpokladu, že bude prokázáno, že vynaložily veškeré úsilí, které po nich lze spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v ustanovení § 8 odst. 1 TOPO zabránily. Na základě tohoto ustanovení tedy nepochybně vzrůstá význam opatření, která by měla být právnickými osobami implementována za účelem předcházení páčání trestné činnosti. Vzhledem k tomu, že tato opatření představují v České republice nový fenomén, považuji za vhodné se jimi alespoň v krátkosti v této disertační práci zabývat.

4.1. Obsahové náležitosti compliance systémů

Nezůstává bez zajímavosti, že na novelu č. 183/2016 Sb. výrazným způsobem reagovalo státní zastupitelství, když k této v listopadu 2016 vydalo zvláštní příručku pro státní zástupce nazvanou Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim - Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce.²⁵¹ Obsahem tohoto dokumentu je kupříkladu analýza mantinelů vyvinění právnické osoby dle § 8 odst. 5 TOPO, která vyvozuje závěr, že nově se vyvinění nebude vztahovat pouze k protiprávnímu jednání zaměstnanců odsouzené právnické osoby, nýbrž k protiprávnímu jednání všech osob vyčtených v ustanovení § 8 odst. 1 TOPO. Příručka ohledně potřebných opatření uvádí následující: „*Aby se právnická osoba vyhnula trestní odpovědnosti a zůstalo u trestněprávního excessu vyjmenovaných osob, s trestní odpovědností pouze fyzické osoby, která trestný čin spáchala, anebo zcela bez trestní odpovědnosti v případě neustanovené osoby, jsou na ni kladeny požadavky*

²⁵⁰ Zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵¹ Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim - Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Nejvyšší státní zastupitelství, 29. 11. 2016 [online]. Dostupné na < <http://www.nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf> > [cit. 6. 4. 2017].

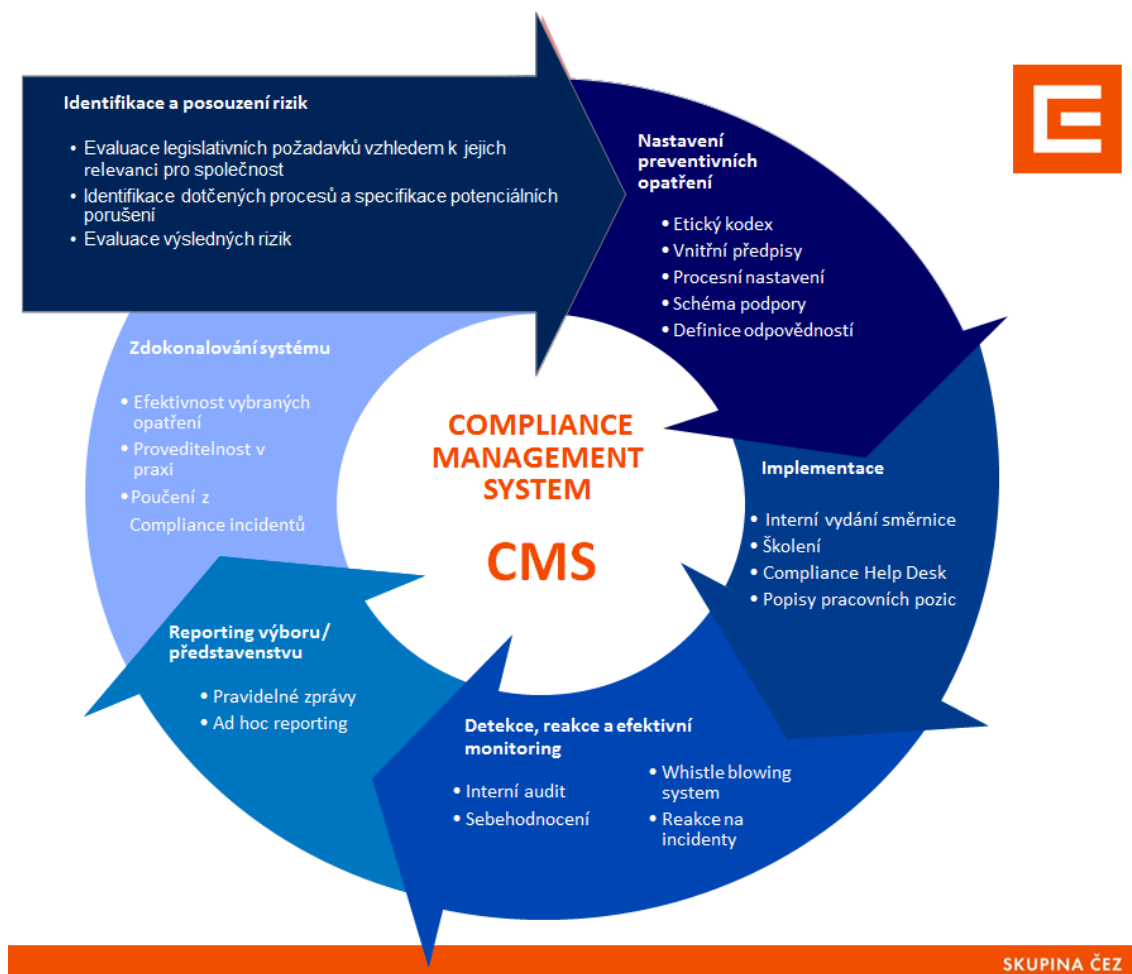
*k učinění určitých opatření. Tato opatření musejí být specifická a individuální, tzv. šitá přímo na míru dané právnické osobě.*²⁵² Je tedy zřejmé, že opatření přijatá právnickou osobou za účelem zabránění spáchání trestného činu musejí být efektivní a individualizovaná k poměrům té které právnické osoby a její firemní kultury. Příručka se také zabývá konkrétními formami daných opatření, typicky se bude jednat například o tzv. Compliance program, tedy komplexní systém zásad a pravidel k zabezpečení dodržování právních a etických norem a vnitřních předpisů právnické osoby. Sofistikovanost a rozsah takového Compliance programu se bude odvíjet od velikosti, významu a předmětu činnosti té které právnické osoby a v tomto světle by mělo být orgány činnými v trestním řízení aplikováno i ustanovení § 8 odst. 5 TOPO.

Jak příručka uvádí, požadavek vynaložení veškerého úsilí právnickou osobou tvoří tři základní aspekty, kterými jsou (i) prevence, tedy zaměření Compliance programu na předcházení protiprávní činnosti ve formě vytyčení rizik, provádění školení, zavádění směrnic, kodexů a manuálů; (ii) detekce, neboli opatření k odhalení protiprávního jednání např. formou testování rizik a znalostí a vytváření hodnotících zpráv; a (iii) represe, jež představuje postih za odhalené protiprávní jednání. Cílem zákonodárce tedy nepochybně je, aby přijatá opatření nebyla jen jakási formální prohlášení nebo takové kroky právnické osoby, kterými si právnická osoba obstarává pomyslné alibi pro případné trestní stíhání, ale aby právnická osoba daná opatření skutečně efektivně a aktivně prováděla.²⁵³ Za velmi příhodné považuji následující schéma upravující celý proces aplikace compliance opatření, které představil JUDr. Szabó²⁵⁴ na konferenci „Trestní odpovědnost právnických osob“:

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 149 - 151.

²⁵⁴ Szabó, J.: Compliance management systém a compliance program ve skupině ČEZ. Konference Trestní odpovědnost právnických osob. Praha. 15. 9. 2016.

4.2. Formy compliance opatření

Škála konkrétních instrumentů či forem, jaká opatření k předcházení protiprávní činnosti mohou mít, je velmi široká. Mezi ty nejtypičtější patří zavádění vnitřních předpisů, směrnic, etických kodexů či pracovních a organizačních řádů.²⁵⁵ Jedná se o dokumenty, které jsou závazné pouze dovnitř té které právnické osoby a které obsahují pokyny ohledně žádoucího chování jejich adresátů. Nezbytné je však také pravidelné vzdělávání zaměstnanců a členů orgánů právnických osob, které může spočívat v nejrůznějších školeních a workshopech, přičemž zaměstnanci v rámci těchto vzdělávacích akcí mají být seznámeni s příslušnou legislativou, právnickou osobou

²⁵⁵ Březinová, K., Švehlík, M.: Compliance ve firmě ve světle novely zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. In: epravo.cz magazine, 1/2016, s. 104.

přijatými vnitřními předpisy a dále například s vhodnými postupy v rizikových situacích. Velmi sofistikovanou formou opatření k předcházení trestné činnosti jsou tzv. Compliance programy, které představují komplexní soubor protikorupčních instrumentů na úrovni prevence, detekce i reakce.

Další možností, která se právníkům osobám nabízí, je zavedení pozice tzv. ombudsmana. Ten je svou povahou jakýmsi nezávislým orgánem v rámci právní osoby a slouží primárně k tomu, aby mu zaměstnanci právní osoby mohli sdělovat možná podezření na protiprávních postupech na pracovišti.

Obdobnou pozici jako ombudsman může zastávat tzv. whistleblower. Whistleblowing je v zahraničí známý již poměrně dlouhou dobu a v posledních letech se postupně začíná prosazovat i v České republice. Tento institut spočívá v tom, že whistleblower, neboli oznamovatel, získá v rámci právní osoby přístup k jakýmsi privilegiovaným informacím dokládajícím nezákonné jednání jeho zaměstnavatele právní osoby. Whistleblower takové údaje předá orgánům činným v trestním řízení nebo jiným státním orgánům, které jsou dle zákona oprávněny proti tomuto protiprávnímu jednání zakročit.²⁵⁶ Zejména v zemích s angloamerickým právním systémem, jako například v Anglii,²⁵⁷ v USA,²⁵⁸ či na Novém Zélandu,²⁵⁹ požívají whistlebloweri zvláštní zákonnou ochranu, aby v důsledku předání informací státním orgánům nebyli propuštěni ze své pracovní pozice či dokonce vydírání ze strany jejich zaměstnavatele. Bohužel český právní řád whistleblowerům žádnou ochranu neposkytuje a naopak je na ně společnosti pohlíženo jako na donašeče, kterým se jejich zaměstnavatel může v praxi za jejich jednání snadno mstít. Osobně se domnívám, že díky převažujícímu negativnímu pohledu české společnosti na jakoukoli formu „donašení“ orgánům činným v trestním řízení, tento institut v prostředí českých právnických osob pravděpodobně nebude příliš dobře fungovat. Proto si myslím, že české právní osoby by měly implementovat spíše jiné výše zmíněné druhy opatření, zejména zavádět vnitřní předpisy a proškolení své zaměstnance a členy

²⁵⁶ Whistleblower.cz: Kdo je whistleblower? [online]. Dostupné na: <<http://www.whistleblower.cz/co-je-whistleblowing/>> [cit. 28. 4. 2017].

²⁵⁷ Zákon o sdělování informací ve veřejném zájmu, v platnosti od 2. 7. 1999 (Public Interest Disclosure Act 1998).

²⁵⁸ Whistleblowing upraven v několika desítkách zákonů na federální úrovni (např. zákon o ochraně whistleblowerů ze dne 10. 4. 1989 - Whistleblower Protection Act of 1989) i na úrovni jednotlivých států (např. kalifornský zákon o ochraně whistleblowerů - California Whistleblower Protection Act).

²⁵⁹ Zákon o ochraně při sdělování informací, v platnosti od 3.4.2000 (Protected Disclosures Act).

orgánů, zavádět a uplatňovat protikorupční strategie s vyvozením odpovědnosti v případě jejich porušení, zřizovat kontrolní orgány za účelem provádění např. interních auditů, zavádět formy identifikace interních dokumentů za účelem následného snadného dohledání konkrétních dokumentů a také aby bylo možné doložit, kdy a jakou osobou byl ten který dokument vytvořen (např. číslování a datování zápisů z jednání představenstva). Dále mohou právnické osoby zavádět systémy pravidelného hlášení zjištěných vad, skutečností či nesprávných postupů (např. jednoroční zpráva interního auditu představenstvu a dozorčí radě) či systémy zajištění dokládání výše uvedených postupů a skutečností tak, aby právnická osoba byla schopná svůj postup doložit relevantními a použitelnými důkazy.²⁶⁰

Negativní stránku compliance programů lze spatřovat v jejich nákladnosti jak co do vytvoření, tak co do implementace, pravidelných modernizací a přizpůsobování aktuálním potřebám té které právnické osoby. Zejména začínající a menší právnické osoby budou mít jen velmi těžko dostatek finančních prostředků na zavedení sofistikovaného compliance programu, přičemž k této skutečnosti by měly orgány činné v trestním řízení vždy přihlédnout. Nicméně rozvoj compliance programů a jiných opatření k zabránění páčání trestné činnosti vidím optimisticky a domnívám se, že zejména u velkých právnických osob budou v horizontu několika málo let sofistikované compliance programy úplnou samozřejmostí.

²⁶⁰ Čabanová, L.: Jak předcházet trestní odpovědnosti právnických osob: Perspektiva Velké Británie. Epravo.cz. [online]. Epravo.cz, a.s., 6. 2. 2014. Dostupné na: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/jak-predchazet-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-perspektiva-velke-britanie-93570.html>> [cit. 1. 6. 2017].

5. Trestní odpovědnost a sankcionování právnických osob ve Španělsku a ve vybraných zemích Latinské Ameriky

Následující kapitola je věnována právní úpravě trestní odpovědnosti a sankcionování právnických osob ve vybraných španělsky mluvících zemích. Tento okruh států byl pro zkoumání v rámci této disertační práce vybrán nejen proto, že díky autorově znalosti španělského jazyka bylo možné jejich právní předpisy zkoumat v originálním znění, ale zejména z důvodu, že právní úprava trestní odpovědnosti a sankcionování právnických osob ve Španělsku prošla velmi zajímavým vývojem, který si zaslouží bližší zkoumání, a zároveň protože právní úprava zemí Latinské Ameriky nabízí mnoho zajímavých institutů, které doposud nebyly v České republice předmětem zájmu české odborné veřejnosti. Zkoumaná zahraniční úprava byla vybrána tak, aby byla svou formou co nejrozdílnější. Čtenář se tak seznámí s možnostmi zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob přímo v trestním zákoníku, dále s úpravou pouze ve zvláštním zákoně vztahující se ke konkrétnímu okruhu trestných činů a také s úpravou roztržštěnou do mnoha odvětvových zákonů.

Nezůstává bez zajímavosti, že odborná veřejnost se zabývá zkoumáním právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob zejména v zemích Evropské unie nebo v zemích anglo-americké právní kultury, nicméně po celém světě existuje celá řada států, jejichž právní systémy trestní odpovědnost právnických osob také znají. Namátkou lze jmenovat například Spojené Arabské Emiráty, Jordánsko, Thajsko, Tchajwan, Malajsii, Brazílii, Dominikánskou republiku, Guatemalu, Jamajku, Bahamské ostrovy, Portoriko a mnohé další.

5.1. Španělské království

Právní úprava trestní odpovědnosti a sankcionování právnických osob má ve Španělsku více než dvacetiletou historii a za tuto dobu prošla velmi zajímavým vývojem. Poprvé byla koncepce trestní odpovědnost právnických osob do španělského právního řádu zakotvena novým španělským trestním zákoníkem (*Código Penal*)²⁶¹

²⁶¹ Ley Oránica 10/1995, ze dne 23. listopadu 1995, Código Penal. Dostupné na: <<http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>> [cit. 2. 3. 2017].

z roku 1995, přičemž s účinností od 1. ledna 1996 byla ve Španělsku aplikována koncepce tzv. nepravé trestní odpovědnosti právnických osob. Přestože tak právnické osoby nemohly být za spáchání trestného činu přímo trestně odpovědné, mohly být sankcionovány kvazisankcemi nazývanými *consecuencias accesorias*, neboli přídatné důsledky (spáchaného trestného činu pachatelem fyzickou osobou). Španělský trestní zákoník upravoval následující kvazisankce:

- (i) uzavření podniku, jeho poboček nebo závodů, trvale či dočasně na dobu nepřekračující 5 let;
- (ii) rozpuštění společnosti, nadace nebo sdružení;
- (iii) pozastavení činnosti společnosti, podniku, nadace, sdružení na dobu nepřekračující 5 let;
- (iv) zákaz činností, obchodních aktivit nebo obchodů stejného druhu jako spáchaný, podporovaný nebo zastíraný trestný čin; tento zákaz mohl být dočasný nebo trvalého charakteru; byl-li dočasný, pak nesměla délka jeho trvání překročit 5 let; a
- (v) soudní dohled nad právnickou osobou s cílem chránit práva zaměstnanců nebo věřitelů po nezbytně nutnou dobu nepřekračující období 5 let.²⁶²

Výše uvedené tzv. přídatné důsledky mohly být právnické osobě uloženy pouze tehdy, byla-li za spáchání trestného činu souvisejícího s činností právnické osoby odsouzena konkrétní osoba fyzická, která protiprávní čin spáchala, jednalo se tedy o doplňující postihy k trestu uloženému odsouzené fyzické osobě. Právnické osoby odsuzujícím rozsudkem nebyly uznány vinnými, pouze jim byla uložena jedna z forem přídatného důsledku.²⁶³ Fakticky tedy právnické osoby nebyly nijak trestně odpovědné, pouze jim v rámci trestního řízení mohl být uložen přídatný důsledek, který svou povahou byl pouhým doplňkem k trestu ukládanému osobě fyzické.

²⁶² Čl. 129 Código Penal, všechna znění španělského trestního zákoníku dostupná zde: <http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444> [cit. 2. 3. 2017].

²⁶³ Del Castillo Codes, E. La responsabilidad penal de las personas jurídicas. 2011. Dostupné na: <http://noticias.juridicas.com/articulos/55-Derecho-Penal/201112-9425154244285.html#sdfootnote4anc> [cit. 3. 3. 2017].

Pomyslný mezičlánek k přijetí pravé trestní odpovědnosti právnických osob ve Španělsku tvoří novela trestního zákoníku Ley Orgánica²⁶⁴ 15/2003 ze dne 25. listopadu, která s účinností od října 2004 do čl. 31 trestního zákoníku přidává nové ustanovení, které říkálo, že v případě spáchání trestného činu statutárním orgánem, řídícím pracovníkem či jednatelem právnické osoby (španělsky „*administrador*“), který svou pozici zastával *de facto* i *de iure* a kterému byl uložen peněžitý trest, za úhradu takového peněžitého trestu odpovídá trestaná fyzická osoba nebo solidárně ta právnická osoba, jejímž jménem odsouzená fyzická osoba jednala. Nicméně stále platilo, že shledána vinnou a odsouzena byla jen osoba fyzická.

Novela trestního zákoníku Ley Orgánica 5/2010, ze dne 22. června, zavádí s účinností od 23. prosince 2010²⁶⁵ do španělského právního řádu koncepci tzv. pravé trestní odpovědnosti právnických osob a zároveň je i nově vymezen okruh sankcí, které lze právnickým osobám v důsledku spáchání trestného činu uložit.

Poslední změnou španělského trestního zákoníku dotýkající se trestní odpovědnosti a sankcionování právnických osob je novela z roku 2015,²⁶⁶ která přináší zásadní změny do dosavadní právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob ve španělském trestním zákoníku, jelikož například rozšiřuje okruh trestných činů, za které mohou být právnické osoby odpovědné, či zavádí možnost, aby se právnické osoby zprostily své trestní odpovědnosti, a to v důsledku zavedení compliance programu.

Dle účinného znění trestního zákoníku lze právnické osoby shledat vinnými za spáchání těch trestných činů, u nichž toto zákon výslovně ve zvláštní části španělského trestního zákoníku dovoluje, španělský trestní zákoník tedy neobsahuje žádné souhrnné ustanovení obsahující taxativní výčet trestných činů obdobné ustanovení § 7 TOPO. Právnické osoby mohou být trestně odpovědné za spáchání celkem 27 trestných činů a u dalších šesti trestných činů jim lze uložit pouze tzv.

²⁶⁴ Jako Ley Orgánica jsou ve Španělsku označovány ty zákony, jenž musí být přijaty kvalifikovanou/nadpoloviční většinou všech poslanců.

²⁶⁵ Zákon dostupný zde: <<http://www.boe.es/boe/dias/2010/06/23/pdfs/BOE-A-2010-9953.pdf>> [cit. 31. 3. 2017].

²⁶⁶ Ley Orgánica n. 1/2015, de 30 de marzo, por la que se modifica la Ley Orgánica n. 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.

přídavné sankce v rámci trestního řízení proti fyzické osobě, vina právnické osoby tedy v těchto případech není vyslovena.²⁶⁷

Novela španělského trestního zákoníku z roku 2015 dále rozšiřuje okruh protiprávního jednání fyzických osob, které lze přičíst právnickým osobám. Jedná se tak o opačný postup v porovnání s novelou TOPO 183/2016 Sb., kdy okruh přičitatelného jednání právnickým osobám byl zúžen co do okruhu fyzických osob, jejichž protiprávní jednání lze přičítat právnickým osobám. Dle čl. 31 bis španělského trestního zákoníku jsou právnické osoby trestně odpovědné pokud:

- a) trestné činy byly spáchány jménem nebo na účet předmětných právnických osob, a to v jejich přímý nebo nepřímý prospěch, jejich právními zástupci nebo těmi, kteří jednali samostatně nebo jako členové orgánů právnické osoby a kteří jsou oprávněni přijímat rozhodnutí jménem právnické osoby nebo kteří mají oprávnění k organizaci a kontrole v rámci právnické osoby; nebo
- b) trestné činy byly spáchány při výkonu činností v rámci právnické osoby, a to na účet nebo v přímý nebo nepřímý prospěch dané právnické osoby, osobami podřízenými fyzickým osobám uvedeným v předešlém odstavci a), přičemž se tyto podřízené osoby mohly protiprávního jednání dopustit v důsledku závažného zanedbání dohledu, ostražitosti a kontroly nad jejich činností, a to s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu.

Novela španělského trestního zákoníku z roku 2015 do ustanovení čl. 31 bis odst. 2 španělského trestního zákoníku velmi podrobně včleňuje možnosti vyvinění právnické osoby z trestní odpovědnosti, přičemž podmínky zproštění jsou následující. Právnická osoba má povinnost ještě před spácháním trestného činu přijmout efektivní opatření dohledu a kontroly za účelem předcházení nebo snížení rizik spáchání trestné činnosti, dále má povinnost zřídit orgán dohledu nad plněním těchto preventivních opatření a zároveň musí být splněna podmínka, že fyzické osoby porušily tato přijatá preventivní opatření a orgán dohledu nezanedbal své kontrolní povinnosti. Organizační a řídicí modely přijímané za účelem předcházení trestné činnosti mají dle čl. 31bis odst. 5 španělského trestního zákoníku spočívat v identifikaci možných rizik, dále v přijímání

²⁶⁷ Tovar, M.: Delitos y penas para personas jurídicas. 14. 4. 2017. [[online]]. Dostupné na <<https://procuradorbadajozblog.wordpress.com/2017/04/17/delitos-y-penas-para-personas-juridicas/>> [cit. 20.4. 2017].

a aplikaci příslušných opatření, vypracování modelů nakládání s finančními zdroji sloužících k zabránění spáchání trestných činů, kterým má být předcházeno, mají také posloužit k informační povinnosti o možných rizicích, k zavedení disciplinárních řízení při nedodržení stanovených postupů a v neposlední řadě k pravidelnému ověřování funkčnosti a aktualizaci přijatých opatření.

Dále španělský trestní zákoník upravuje jakési polehčující okolnosti, které se vztahují zvláště k právníkům osobám. Jsou jimi:

- i. dobrovolné oznámení protiprávního činu příslušným orgánům veřejné moci; musí však být učiněno v době ještě před tím, než se předmětná právnická osoba dozvěděla, že je vyšetřována pro spáchání trestného činu;
- ii. spolupráce s orgány činnými v trestním řízení při vyšetřování trestného činu ve formě poskytování důkazů, a to v kterémkoli stádiu vyšetřování; takové důkazy musí být nové a rozhodující pro objasnění odpovědnosti za spáchané trestné činy;
- iii. snížení nebo napravení škodlivého následku trestného činu, a to kdykoli během řízení, avšak vždy v době před zahájením hlavního líčení;
- iv. zavedení účinných opatření k prevenci a odhalování trestných činů, které by mohly být spáchány s úmyslem jejich zakrytí v rámci právnické osoby, nicméně opět ještě v době před zahájením hlavního líčení.

Je-li právnická osoba shledána vinnou za spáchání trestného činu, lze jí dle španělského trestního zákoníku uložit následující sankce:

1. **Peněžitý trest** (*multa*)

Denní sazba může být stanovena v rozmezí 30 – 5 000 EUR, a to po dobu deseti dní až dvou let (čl. 50 odst. 2 a 3 španělského trestního zákoníku); ve zvláštních v zákonem stanovených případech je výše pokuty stanovována poměrnou částí k výši způsobené škody a k výši výnosů získaných trestnou činností. V takovém případě je přímo u skutkové podstaty trestného činu upraveného ve zvláštní části španělského trestního zákoníku stanoven poměr peněžitě sankce vůči výši způsobené škody, příp. výnosů z trestné činnosti. Takový způsob stanovování peněžitě sankce česká právní úprava nezná, nicméně soud při stanovování výměry peněžitě sankce přihlíží i k těmto hlediskům, a proto v tomto ohledu považují

českou právní úpravu za dostatečnou. Třetí možností stanovení výše peněžitě sankce je kombinací obou uvedených variant.

Peněžitá sankce se právnické osobě jako sankce hlavní ukládá vždy, avšak vedle ní může (ale nemusí) být soudem právnické osobě uložena ještě některá z těchto následujících sankcí:

2. Zrušení právnické osoby (*disolución de la persona jurídica*)

Uložením této sankce právnická osoba ztrácí svou právní osobnost a způsobilost k jakýmkoli právním úkonům nebo k výkonu jakýchkoli činností, včetně činností v souladu s právem. Tato sankce může být uložena pouze za kumulativního splnění podmínek, že (i) je zde potřeba zabránit dalšímu páčání trestné činnosti, (ii) zároveň je třeba zabránit ekonomickým a sociálním dopadům trestné činnosti, zejména dopadům na zaměstnance, a (iii) v rámci struktury právnické osoby fyzická osoba nebo orgán právnické osoby porušily svou povinnost kontroly. Tyto podmínky jsou tedy v porovnání s ustanovením § 16 odst. 1 TOPO zcela odlišné.

3. Zákaz činnosti pod dobu nejvýše pěti let (*suspensión de actividades por un plazo que no podrá exceder de cinco años*)

Obdobně jako dle úpravy v TOPO je soud povinen specifikovat zakazovanou činnost, přičemž tato musí souviset se spáchaným trestným činem.²⁶⁸ Je-li spolu s právnickou osobou odsouzena i osoba fyzická, pak délka této sankce nesmí převyšovat délku trestu odnětí svobody uložené dané fyzické osobě.

4. Uzavření provozoven a závodů po dobu nepřekračující pět let (*clusura de sus locales y establecimientos por un plazo que no podrá exceder de cinco años*)

Soud musí ve svém rozhodnutí specifikovat, které provozovny a závody mají být uzavřeny nebo případně zda mají být uzavřeny všechny. Lze se však domnívat, že takové rozhodnutí by znamenalo faktickou likvidaci právnické osoby a byla by tak suplována sankce zrušení právnické osoby.

5. Zákaz těch činností, jejichž výkonem byl spáchán, podpořen nebo zakryt trestný čin (*prohibición de realizar en el futuro las actividades en cuyo ejercicio se haya cometido, favorecido o encubierto el delito*)

²⁶⁸ Atresadvocats: Penas aplicables a las personas jurídicas. 25. 11. 2016. [online]. Dostupné na <<https://atresadvocats.wordpress.com/2016/11/25/penas-aplicables-a-las-personas-juridicas/>> [20. 4. 2017].

Takový zákaz může být uložen buď na dobu nepřevyšující patnáct let, nebo za splnění zákonem stanovených podmínek může být zákaz definitivní. Opět platí, že délka trvání této sankce nesmí překročit délku uloženého trestu odnětí svobody, byla-li spolu s právnickou osobou stíhána i osoba fyzická.

6. **Zbavení způsobilosti k přijímání dotací a subvencí, k uzavírání smluv na veřejné zakázky a k využívání daňových zvýhodnění a stimulů nebo využívání výhod ze systému sociálního zabezpečení** (*inhabilitación para obtener subvenciones y ayudas públicas, para contratar con el sector público y para gozar de beneficios e incentivos fiscales o de la Seguridad Social*)

Tuto sankci lze uložit v maximální délce trvání patnáct let nebo definitivně, avšak jen při splnění podmínek stanovených v čl. 66 bis 1^a a bis 2^a španělského trestního zákoníku.

7. **Soudní dohled** (*intervención judicial*)

Tato sankce obsažená ve španělském trestním zákoníku je jedinou sankcí, jejíž obdobu český zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nezná. Španělský trestní zákoník k této sankci výslovně uvádí, že jejím hlavním cílem je ochrana práv zaměstnanců a věřitelů tím způsobem, že je právnické osobě ustanoven na dobu v maximální délce trvání pěti let nucený správce. Soud vedle osoby správce vykonávajícího dohled nad právnickou osobou stanoví i to, zda bude dohled vykonáván nad právnickou osobou jako celkem nebo pouze v rámci vymezených prostor, sekcí či obchodních jednotek. Obdobně jako probační úředníci dle českého trestního zákoníku je i španělský nucený správce právnické osoby povinen pravidelně vypracovávat a soudu předkládat zprávy o stavu a poměrech předmětné právnické osoby. Naopak dozorované právnické osoby jsou povinny danému správci zpřístupnit veškeré prostory a závody, v rámci kterých vykonávají svou činnost, a dále poskytnout správci informace, které si správce od právnické osoby vyžádá za účelem efektivního výkonu své funkce. Konkrétní osoba nuceného správce, obsah dohledu a termíny, kdy má správce soudu předkládat průběžné zprávy o činnosti dozorované právnické osoby, mohou být určeny buď přímo v odsuzujícím rozsudku, nebo později v usnesení soudu, který zabezpečuje výkon trestu. Na základě správcem předkládaných zpráv je soud oprávněn obsah dozoru upravit.

Je-li tato sankce ukládána na dobu přesahující dva roky, pak musí být kumulativně splněny podmínky stanovené v čl. 66 bis, alinea 2, španělského trestního zákoníku, tedy že právnická osoba (i) je odsouzena za recidivu trestné činnosti a zároveň (ii) je užívána jako nástroj k páčání trestné činnosti, přičemž v takovém případě protiprávní činnost právnické osoby musí převažovat nad její legální činností. Zároveň musí být splněny obecné podmínky stanovené v čl. 66 bis, alinea 1, španělského trestního zákoníku, tedy že je nutné tuto sankci uložit za účelem zabránění (a) v pokračování v trestné činnosti, (b) negativních ekonomických a sociálních dopadů páchané trestné činnosti, a to především na její zaměstnance, a zároveň (c) v rámci struktury právnické osoby fyzická osoba nebo člen orgánu porušili svou povinnost dohledu.

Jak již bylo v průběhu této disertační práce na několika místech uvedeno, sankci soudního dohledu nad právnickou osobou lze považovat za velmi efektivní co do nápravy poměrů a procesů aplikovaných v rámci činnosti sankcionované právnické osoby. Domnívám se, že období cca. tří až pěti let by mělo být dostatečné k tomu, aby si právnická osoba osvojila a zažila postupy, které jsou v souladu s účinnými právními předpisy. Problematika finanční náročnosti při ukládání této sankce co do odměn za činnost vykonávanou kvalifikovanými správci může být částečně vyřešena tím, že vedle sankce dohledu nad právnickou osobou bude uložena i dostatečně vysoká peněžitá sankce.

8. Uveřejnění rozsudku (*publicación de la sentencia*)²⁶⁹

Tato sankce je ve španělském trestním zákoníku jaksi „schovaná“, jelikož není uvedena ve výčtu sankcí, jež lze právnickým osobám uložit, obsaženém v ustanovení § 33 odst. 7 španělského trestního zákoníku, nýbrž je upravena v rámci hlavy XI. španělského trestního zákoníku upravující trestné činy proti duševnímu a průmyslovému vlastnictví a trestné činy proti trhu a spotřebitelům. Sankce spočívá v tom, že soud stanoví druh veřejného tisku, ve kterém má být na náklady odsouzené právnické osoby celá nebo vymezená část rozsudku zveřejněna. Vyžádali si to osoba poškozená, pak může soud uložit uveřejnění celého nebo části odsuzujícího rozsudku v jakémkoli jiném sdělovacím prostředku.

²⁶⁹ Španělský trestní zákoník uvádí možnosti užití této sankce uveřejnění rozsudku pouze ve vztahu k fyzickým osobám (čl. 288 španělského trestního zákoníku), nicméně někteří autoři tuto sankci zařazují i mezi sankce, jež lze uložit i osobám právnickým (např. viz. předchozí poznámka pod čarou).

Pro doplnění lze uvést, že promlčecí doba u všech výše uvedených sankcí činí deset let, a to bez rozdílu v jaké výměře jsou uloženy (čl. 133 odst. 1 španělského trestního zákoníku). Stejná doba, tedy deset let, platí i pro zahrazení účinků odsouzení právnické osoby [čl. 136 písm. e) španělského trestního zákoníku].

V roce 2016 bylo Nejvyšším soudem (*Tribunal Supremo*) vydáno klíčové rozhodnutí v otázce trestní odpovědnosti právnických osob,²⁷⁰ kterým španělský Nejvyšší soud poprvé odsoudil právnické osoby za spáchání trestných činů a zároveň podal závazný výklad k ustanovení čl. 31 bis španělského trestního zákoníku co do jednotlivých podmínek trestní odpovědnosti právnických osob. V daném případě byly ve více než devadesáti stránkovém rozsudku tři právnické osoby uznány vinnými za nelegální pašování šesti tun kokainu ukrytého ve strojích exportovaných ze Španělska do Venezuely, kde byl do strojů kokain ukryt a tyto stroje byly následně importovány zpět do Španělska. Dvěma ze tří odsouzených právnických osob byla vedle obligatorní peněžitě sankce uložena sankce zrušení právnické osoby a třetí právnické osobě byla uložena peněžitá sankce ve výši 775 milionů eur spolu se zákazem obchodní činnosti ve Španělsku po dobu pěti let, a to pouze z důvodu, že daná právnická osoba má více než sto zaměstnanců, kteří by jejím zrušením přišli o své zaměstnání. Vedle právnických osob bylo uznáno vinnými i několik osob fyzických včetně jednatelů těchto právnických osob. Soud u všech tří právnických osob shledal naplnění podmínek vzniku trestní odpovědnosti právnických osob, tedy že protiprávní činy byly spáchány osobami tvořícími součást právnické osoby (v tomto případě jednateli), byl spáchán trestný čin, za který může být právnická osoba trestně odpovědná, protiprávní čin byl spáchán ve prospěch právnické osoby a zároveň právnické osoby neměly nastaveny žádné vnitřní procesy kontroly či jiná opatření k předcházení trestné činnosti.

Závěrem si ve vztahu ke španělské právní úpravě trestní odpovědnosti a sankcionování právnických osob si dovolím vyjádřit názor, že v některých ohledech by českému zákonodárci mohla být inspirací. Za užitečnou totiž považuji nejen úpravu

²⁷⁰ Rozsudek trestněprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 29. 2. 2016, rozsudek č. 154/2016 (Pleno de la Sala de lo Penal del Tribunal Supremo ha dictado una sentencia de fecha 29 de febrero de 2016, sentencia número 154/2016). Dostupné na: <http://perso.unifr.ch/derechopenal/assets/files/jurisprudencia/j_20160608_01.pdf> [23. 3. 2017].

sankce soudního dohledu, ale i velmi podrobné rozpracování možností zproštění se odpovědnosti za spáchaný trestný čin včetně výslovného vyčtení základních parametrů, které by opatření k předcházení a identifikaci protiprávní činnosti měla obsahovat. V neposlední řadě lze kladně hodnotit i úpravu zvláštních polehčujících okolností ve vztahu k právnickým osobám, které krom jiného zahrnují i okolnost, kdy právníká osoba přijala účinná opatření k předcházení trestné činnosti v době před zahájením prvního hlavního líčení v dané věci.

5.2. Chilská republika

Chilský trestní zákoník z roku 1874²⁷¹ trestní odpovědnost právnických osob neupravuje, avšak v článku 294 bis odst. 2 uvádí, že právnickým osobám lze uložit jako přídatný následek (*consecuencia accesorio*) trestného činu spáchaného fyzickou osobou rozpuštění nebo zrušení právníké osoby, avšak pouze v případě trestných činů spáchaných sdruženými fyzickými osobami založených za účelem páchaní trestné činnosti.

Takzvaná pravá trestní odpovědnost právnických osob byla do chilského právního řádu zavedena v roce 2009 přijetím zákona č. 20.393, kterým se zavádí trestní odpovědnost právnických osob za trestné činy praní špinavých peněz, financování terorismu a podplácení.²⁷² Právníké osoby jsou tedy trestně odpovědné pouze za trestné činy taxativně vyčtené v tomto zákoně, a to tehdy, byly-li spáchaný v přímý nebo nepřímý prospěch té které právníké osoby nebo k jejímu užítu, a to vlastníky, členy kontrolních orgánů, odpovědnými osobami, generálními řediteli, členy statutárních orgánů či osobami, které vykonávají správu nebo dohled v rámci právníké osoby, avšak pouze pokud bylo protiprávní jednání důsledkem zanedbání povinností ze strany vedení nebo dozoru nad danou právníkou osobou. Dále jsou právníkým osobám přiřítány protiprávní činy zaměstnanců v podřízeném postavení výše uvedeným osobám, pokud tyto zanedbaly své povinnosti vedení a dozoru. Zároveň zákon č. 20.393 vylučuje trestní odpovědnost právnických osob v případech, kdy byl trestný čin spáchan výlučně ve prospěch fyzické osoby nebo osoby třetí. Obdobně jako dle ustanovení § 8

²⁷¹ Código Penal núm. 2561, 12. 11. 1874. Dostupné na

<<https://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=1984#juridicas>> [cit. 20. 12. 2016].

²⁷² Ley núm. 20.393, establece la responsabilidad penal de las personas jurídicas en los delitos de lavado de activos, financiamiento del terrorismo y delitos de cohecho que indica. Dostupné na: <<https://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=1008668>> [cit. 20. 12. 2016].

odst. 3 TOPO, ani dle chilského zákona č. 20.393 trestní odpovědnosti právnických osob nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní osoba se protiprávního činu dopustila.

Chilský zákon č. 20.393 lze považovat za velmi pokrokový co do právní úpravy compliance opatření. Stanovuje totiž, že povinnost řízení a dozoru výše uvedenými osobami nebyla porušena, pokud v době před spácháním trestného činu právnická osoba implementovala modely organizace, správy a dozoru za účelem předcházení trestné činnosti. Zákon zároveň stanovuje základní požadavky, které by takové modely měly obsahovat, zejména se jedná o pověření zcela nezávislého zástupce, který bude dohlížet na řádný výkon preventivních opatření, přičemž úkoly a oprávnění takovéto osoby musí být jasně vymezeny, zákon je demonstrativně uvádí. Zároveň zákon č. 20.393 podrobně upravuje požadavky na opatření k předcházení trestné činnosti, která má implementovat výše uvedený pověřený zástupce. Posledním článkem takového modelu opatření proti předcházení páchaní trestné činnosti je dozor pověřeného zástupce a vedení společnosti nad přijatými modely, jejich průběžná aktualizace a detekce jejich vad. Nadto si právnické osoby, které splní veškeré náležitosti modelů prevence vymezené v tomto zákoně, mohou zažádat o zvláštní certifikát potvrzující řádné přijetí modelů prevence trestné činnosti. Takové certifikáty jsou oprávněny vystavovat nezávislé auditorské společnosti, zvláštní společnosti zabývající se hodnocením rizik nebo jiné společnosti registrované u Hlavní kanceláře pro cenné papíry a pojištění (*Superintendencia de Valores y Seguros*).

Dále chilský zákon č. 20.393 vyčítá polehčující a přitěžující okolnosti vztahující se výlučně k právnickým osobám. Jsou jimi například oznámení protiprávního činu spáchaného fyzickou osobou, a to v době, kdy právnická osoba nevěděla o tom, že je předmětem vyšetřování, dále zavedení efektivních opatření pro předcházení protiprávní činnosti, a to ještě před zahájením hlavního líčení, nebo naopak přitěžující okolnost představuje recidiva právnické osoby.

Chilský zákon č. 20.393 také velmi podrobně upravuje systém sankcí, které lze právnickým osobám uložit. Jedná se o následující:

1. **Rozpuštění právnické osoby nebo ztráta její právní subjektivity** (*Disolución de la persona jurídica o cancelación de la personalidad jurídica*)

Nelze však zrušit právnické osoby ve vlastnictví státu nebo soukromé právnické osoby poskytující služby sloužící veřejnosti, pokud by jejich zrušení mělo vážné sociální a ekonomické důsledky nebo by způsobilo jinou závažnou újmu.

Zda bude právnické osobě uložena sankce rozpuštění nebo ztráta právní subjektivity záleží na formě té které právnické osoby, nicméně v obou případech právnická osoba ztrácí svou právní osobnost. Obdobně jako je tomu v rámci české právní úpravy, i dle chilského zákona č. 20.393 právnická osoba uložením této sankce automaticky vstupuje do likvidace, přičemž likvidátor ukončí veškerou činnost pravomocně odsouzené právnické osoby, uhradí její pohledávky a rozdělí její majetek mezi akcionáře, společníky či vlastníky, avšak zároveň je povinen šetřit práva osob poškozených trestným činem. Vyžadují-li to okolnosti případu, soud nařídí prodej majetku právnické osoby nebo jeho vymezené části ve veřejné dražbě. Tuto sankci lze uložit pouze tehdy, dopustila-li se právnická osoba recidivy téhož trestného činu, a to v období posledních pěti let.

2. **Dočasný nebo trvalý zákaz uzavírání veřejných zakázek** (*Prohibición temporal o perpetua de celebrar actos y contratos con los organismos del Estado*)

Uložením této sankce odsouzená právnická osoba pozbývá práva být poskytovatelem zboží a služeb orgánům veřejné moci. Na rozdíl od české právní úpravy je v té chilské výslovně stanoveno, že po vykonatelnosti rozsudku soud informuje Úřad pro vedení nákupů a pro veřejné zakázky (*Dirección de Compras y Contratación Pública*), aby odsouzenou právnickou osobu zapsal do zvláštního registru právnických osob, ve kterém jsou vedeny právnické osoby, jimž byla tato sankce uložena.

3. **Úplný nebo částečný zákaz přijímání dotací a subvencí** (*Pérdida parcial o total de beneficios fiscales o prohibición absoluta de recepción de los mismos por un período determinado*)

Zákaz může být trvalého charakteru nebo dočasný v rozmezí dvou až pěti let a zároveň, na rozdíl od české právní úpravy, může být pouze částečný, soud jej může vymezit v rozmezí od 20 % do 100 % té které finanční výhody. Zákon dále

v této souvislosti stanovuje, jaké okruhy finančních podpor spadají pod veřejné dotace a subvence.

Jako užitečnou lze hodnotit právní úpravu povinnosti soudu oznámit uložení této sankce Sekretariátu a generální správě Ministerstva financí (*Secretaría y Administración General del Ministerio de Hacienda*) a také Podsekretariátu regionálního a správního rozvoje Ministerstva vnitra (*Subsecretaría de Desarrollo Regional y Administrativo del Ministerio del Interior*) za účelem uvedení této informace o odsouzené právnické osobě do zvláštního centrálního registru.

4. **Peněžitá sankce** (*Multa a beneficio fiscal*)

Zákon stanovuje rozsah, ve kterém tato sankce může být uložena, a také možnost její úhrady ve splátkách po dobu nejvýše dvaceti čtyř měsíců, avšak pouze vyžaduje-li to veřejný zájem nebo pokud by jednorázová úhrada peněžitě sankce závažně ohrozila další činnost odsouzené právnické osoby. Zákon dále stanovuje povinnost soudů, aby po nabytí vykonatelnosti odsuzujícího rozsudku informovaly Generální pokladnu Republiky (*Tesorería General*), aby peněžní prostředky od odsouzené právnické osoby vybrala.

Vedle výše uvedených hlavních sankcí chilský zákon č. 20.393 upravuje také tři vedlejší sankce, které je možné uložit pouze vedle některé ze sankcí hlavních. Vedlejšími sankcemi jsou:

- (i) uveřejnění části rozsudku: soud uloží právnické osobě, aby na své vlastní náklady nechala v Oficiálním deníku vydávaném Ministerstvem vnitra (*Diario Oficial*) nebo jiném celostátním deníku uveřejnit výrokovou část rozsudku. Vzhledem k tomu, že se jedná o národní deník vlastněný státem, odpadá tímto problém, který lze spatřovat v české právní úpravě, tedy případy, kdy sdělovací prostředek odmítne rozsudek nebo jeho část uveřejnit;
- (ii) propadnutí výnosů z trestné činnosti, včetně veškerých věcí, dokumentace či nástrojů;
- (iii) peněžitý trest ve výši odpovídající výši prostředků právnické osoby užitých ke spáchání trestného činu. Tato vedlejší sankce se užije pouze v případech, kdy daný trestný čin předpokládá vložení prostředků právnické osoby v rámci spáchaného trestného činu, které však převyšují výnosy dané právnické osoby.

Dále chilský zákon podrobně upravuje způsob stanovování sankcí v návaznosti na závažnosti jednotlivých druhů trestných činů a také jakým způsobem má být sankce stanovena, jsou-li dány jedna, dvě a více polehčujících okolností, nebo jsou-li tyto kompenzovány okolnostmi přetěžujícími a dále kombinuje jednotlivé varianty. Soud má rovněž povinnost při stanovování sankce přihlídnout k výši peněžních prostředků, které byly užity k trestné činnosti, dále k velikosti a povaze právnické osoby, k jejímu ekonomickému významu, stupni dodržování právních předpisů v rámci běžné činnosti, k rozsahu negativních dopadů způsobených trestným činem a závažnosti sociálních a ekonomických dopadů a také případně ke škodám, které mohly být právnickou osobou poskytující služby sloužící veřejnosti způsobeny společností.

V neposlední řadě chilský zákon č. 20.393 upravuje přechod trestní odpovědnosti na právní nástupce právnické osoby, zánik trestní odpovědnosti právnických osob i procesní podmínky řízení vedeného proti právnickým osobám. Lze tedy shrnout, že chilský zákon č. 20.393, kterým se zavádí trestní odpovědnost právnických osob za trestné činy praní špinavých peněz, financování terorismu a podplácení, je zákonem velmi propracovaným, kterým je komplexně upravena trestní odpovědnost právnických osob za vybrané trestné činy a který v některých ohledech předčí českou úpravu trestní odpovědnosti právnických osob. Velmi kladně hodnotím výčet polehčujících a přitěžujících okolností vztahujících se výlučně k právnickým osobám a dále propracovanou úpravu povinných náležitostí efektivních opatření pro předcházení trestné činnosti, včetně možnosti získání certifikátu vydaného veřejnou autoritou potvrzujícího splnění zákonných nároků kladených na compliance opatření. V souvislosti se sankcemi zákazu plnění veřejných zakázek a zákazu přijímání dotací a subvencí lze vyzdvihnout zavedení registrů státní správy, ve kterých jsou právnické osoby, jimž byly tyto sankce uloženy, evidovány. Takové opatření bohužel v České republice chybí a tak je možné ověřit, zda příslušná právnická osoba byla odsouzena k jedné z těchto sankcí, pouze prostřednictvím Rejstříku trestů právnických osob.

5.3. Bolívarska republika Venezuela

Kapitolu zahraničních úprav trestní odpovědnosti a sankcionování právnických osob uzavírá analýza legislativy Bolívarské republiky Venezuela. Zvláštností této úpravy je, že není uceleně upravena v jednom zákoně, nýbrž je roztržena do několika zvláštních zákonů upravujících konkrétní okruh trestných činů. V důsledku této nejednotnosti jsou podmínky pro vznik a přičitatelnost trestní odpovědnosti právnickým osobám stejně jako možnosti sankcionování pro různé okruhy trestných činů odlišné, což jistě není nejvhodnějším řešením. Venezuelský trestní zákoník (*Código Penal*) z roku 2000²⁷³ nikterak trestní odpovědnost právnických osob neupravuje, nicméně následující zákony trestněprávní odpovědnost nebo alespoň možnost trestněprávního sankcionování právnických osob ano:

- (i) Trestní zákon o životním prostředí – čl. 4 (*Ley Penal del Ambiente*²⁷⁴);
- (ii) Daňový kodex – čl. 87 (*Código Orgánico Tributario*²⁷⁵);
- (iii) Zvláštní zákon o boji proti počítačové kriminalitě – čl. 5 (*Ley Especial contra los Delitos Informáticos*²⁷⁶); a
- (iv) Zákon o boji proti organizovanému zločinu a financování terorismu – čl. 31. (*Ley Orgánica Contra la Delincuencia Organizada y Financiamiento al Terrorismo*²⁷⁷).

Právnické osoby mohou být ve Venezuele trestněprávně sankcionovány za více než 60 komisivních i omisivních trestných činů v oblasti ochrany životního prostředí, a na základě trestního zákona o životním prostředí, *Ley Penal del Ambiente*. Právnické osoby tedy nejsou trestně odpovědné, nicméně mohou jim být ukládány trestněprávní

²⁷³ Código Penal de Venezuela. Gaceta Oficial (Sb.) N° 5.494, publikováno dne 20. 10. 2000. Dostupné na: <https://www.oas.org/dil/esp/Codigo_Penal_Venezuela.pdf> [cit. 25. 12. 2016].

²⁷⁴ Ley Penal del Ambiente. Gaceta Oficial (Sb.) N° 4358, publikováno dne 3. 1. 1992. Dostupné na: <<https://www.ocma.org/wp-content/uploads/2016/01/Ley%2520Penal%2520del%2520Ambiente.pdf>> [cit. 25. 12. 2016].

²⁷⁵ Código Orgánico Tributario. Gaceta Oficial (Sb.) N° 37.305, publikováno dne 17. 10. 2001. Dostupné na: <http://www.oas.org/juridico/spanish/mesicic3_ven_anexo5.pdf> [cit. 25. 12. 2016].

²⁷⁶ Ley Especial contra los Delitos Informáticos. Gaceta Oficial (Sb) N° 7.313, publikováno dne 30. 11. 2001. Dostupné na: <http://www.oas.org/juridico/spanish/mesicic3_ven_anexo18.pdf> [cit. 25. 12. 2016].

²⁷⁷ Ley Orgánica Contra la Delincuencia Organizada y Financiamiento al Terrorismo, Gaceta Oficial (Sb.) N° 39.912, publikováno dne 30. 4. 2012. Dostupné na: <<http://www.camaraseg.org/wp-content/uploads/2014/10/Ley-Org%C3%A1nica-Contra-la-Delincuencia-Organizada-y-Financiamiento-al-Terrorismo.pdf>> [cit. 25. 12. 2016].

sankce nezávisle na trestní odpovědnosti osob fyzických v případě, pokud byl trestný čin spáchán na základě rozhodnutí orgánů právnické osoby, v rámci činnosti právnické osoby, osobami spojenými s právnickou osobou a vždy pokud byl trestný čin spáchán ve prospěch právnické osoby (čl. 3 trestního zákona o životním prostředí).

Zákon umožňuje právnickým osobám uložit peněžitou sankci, jejíž výměra bude stanovena s ohledem na závažnost spáchaného trestného činu a způsobenou škodu, nebo zákaz činnosti způsobující kontaminaci v rozmezí tří měsíců až tří let. V případě způsobení zvláště závažné újmy může soud vedle peněžitě sankce uložit sankci uzavření odštěpného závodu nebo výroby, či definitivní zákaz činnosti, která způsobila kontaminaci. Dále může soud právnické osobě uložit sankci uveřejnění rozsudku v celostátním tisku, a to na náklady sankcionované právnické osoby, soud také může právnické osobě uložit povinnost zničit, zneutralizovat nebo upravit látky, materiály, nástroje nebo věci vyrobené, dovezené nebo nabízené k prodeji, které mohou způsobit škody na životním prostředí nebo na zdraví osob. Dalšími sankcemi, které trestní zákon o životním prostředí uvádí, jsou sankce pozastavení povolení nebo autorizace v souvislosti se spáchaným trestným činem po období až dvou let a zákaz uzavírání veřejných zakázek po období v maximální délce trvání tří let.

Vedle výše uvedených sankcí může soud právnickým i fyzickým osobám uložit následující povinnosti:

- a. na vlastní náklady obnovit stav životního prostředí na úroveň před spáchaním trestného činu;
- b. upravit nebo zbourat konstrukce, které jsou v rozporu s ochranou, zachováním a ochranou životního prostředí;
- c. vrátit předměty zpět do přírody, odkud byly odebrány;
- d. obnovit lesní, vodní, rostlinné a půdní složky;
- e. navrátit do země původu toxické nebo nebezpečné odpady;
- f. instalovat opatření potřebná k zamezení kontaminace nebo poškozování životního prostředí.

V oblasti počítačové kriminality mohou ve Venezuele být právnické osoby odpovědné za trestné činy upravené ve zvláštním zákoně o boji proti počítačové kriminalitě (*Ley Especial contra los Delitos Informáticos*). Článek 5 tohoto zákona

stanovuje, že právnické osoby mohou být sankcionovány v případě, že byl protiprávní čin spáchán v důsledku rozhodnutí jejich orgánů, v rámci jejich činnosti, ze zdrojů společnosti a ve výlučný nebo převážný prospěch daných právnických osob. Zákon dále ve vztahu k právnickým osobám stanovuje, že jedinou sankcí, která může být právnickým osobám uložena, je sankce peněžitá, přičemž má být uložena ve dvojnásobné výši, než která je stanovena u jednotlivých trestných činů ve vztahu fyzickým osobám.

Posledním venezuelským zákonem, jehož právní úprava trestní odpovědnosti a sankcionování právnických osob bude zkoumána, je zákon o boji proti organizovanému zločinu a financování terorismu (*Ley Orgánica Contra la Delincuencia Organizada y Financimiento al Terrorismo*) přijatý v roce 2012. Na rozdíl od ostatních výše uvedených zákonů pouze tento zakotvuje tzv. pravou trestní odpovědnost právnických osob a právnické osoby jsou tedy na základě tohoto zákona plně trestně odpovědné za veškeré trestné činy v tomto zákoně vymezené. Právnická osoba může být trestně odpovědná pouze tehdy, byl-li trestný čin spáchán na účet takové právnické osoby jejím statutárním orgánem či jejími jednatelem.

Dále venezuelský zákon o boji proti organizovanému zločinu a financování terorismu v čl. 32 upravuje následující sankce, které je možné právnickým osobám uložit, a to s ohledem na povahu, závažnost, důsledky pro právnickou osobu a potřeby předcházet další trestné činnosti. Těmito sankcemi jsou:

- (i) zrušení právnické osoby, které však může být uloženo pouze v případech úmyslného spáchání trestných činů upravených v tomto zákoně;
- (ii) zákaz výkonu obchodních, průmyslových, technických nebo vědeckých činností;
- (iii) konfiskace nástrojů, které sloužily ke spáchání trestného činu, nebo protiprávně získaného zboží či výnosů z trestné činnosti;
- (iv) publikace rozsudku v jednom z významných celostátních deníků na náklady odsouzené právnické osoby;
- (v) peněžitá sankce odpovídající hodnotě jmění, prostředků a majetku v případě praní špinavých peněz, nebo ve výši získaných výnosů v případě legalizace výnosů z trestné činnosti;

- (vi) zaslání informací o protiprávním jednání příslušným orgánům za účelem rozhodnutí o odejmutí koncesí nebo správních či jiných povolení udělených státem.

Na základě výše uvedeného lze dovodit, že venezuelská právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob v porovnání s tou českou vcelku zaostává. Roztříštěnost této problematiky do mnoho speciálních zákonů a zároveň absence subsidiární univerzální úpravy v základních otázkách trestní odpovědnosti právnických osob dle mého názoru nepředstavují přehlednou a efektivní právní úpravu. Lze se domnívat, že v rámci venezuelské právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob by bylo vhodné, aby venezuelský trestní zákoník nebo zvláštní zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravil obecné otázky společné pro všechny trestné činy, za které by byly právnické osoby dle venezuelského práva trestně odpovědné, přičemž jednotlivé zvláštní zákony upravující okruhy konkrétních trestných činů by měly obsahovat jen ustanovení speciální vůči takové obecné právní úpravě.

Zejména venezuelský trestní zákon o životním prostředí umožňuje uložit právnickým osobám řadu sankcí a povinností směřujících k nápravě způsobených škod na životním prostředí, které český zákon o trestní odpovědnosti neupravuje, přestože by v souvislosti se spácháním trestných činů dle hlavy VIII. TZ, tedy trestných činů proti životnímu prostředí, takové sankce přicházely v úvahu. Domnívám se však, že v oblasti českého práva životního prostředí je deliktní odpovědnost právnických osob a ukládání správních trestů i sankcí obnovující povahy poměrně dobře upraveno, duplicitní právní úprava v rámci trestního práva by tedy byla zřejmě nadbytečná a v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe nežádoucí.

Závěr

Cílem této disertační práce bylo komplexně pojmut, vyložit a zhodnotit problematiku trestněprávního sankcionování právnických osob v České republice, tedy zejména seznámit čtenáře s účinnou právní úpravou, tuto kriticky posoudit a *de lege ferenda* navrhnout možné úpravy či dokonce zavedení nových institutů a sankcí. Mám za to, že předkládaná práce těchto cílů dostala, když bylo analyzováno a na základě provedeného zkoumání zjištěno následující.

Úvodní kapitola čtenáři přiblížila základní pojmy s problematikou sankcionování právnických osob spojenými a v souvislosti s výkladem pojmu trest a jeho účel ve vztahu k právnickým osobám autor dospěl k závěru, že na právnické osoby nelze slepě aplikovat účel trestu dovozený právní teorií a judikaturou ve vztahu k osobám fyzickým, a proto je třeba v souvislosti s právnickými osobami předdefinovat jednotlivé složky účelu ukládaných sankcí, o což se autor pokouší. Závěrem těchto úvah je, že účel sankcí ukládaných právnickým osobám by s ohledem na odlišnosti od účelu trestání osob fyzických měl být *de lege ferenda* výslovně vymezen v TOPO, a to například následujícím způsobem: „*Účel trestu. Účelem trestů ukládaných právnickým osobám má být především ochrana společnosti a společenských zájmů před právnickými osobami, které jsou pachateli trestných činů, dále také odradit odsouzené právnické osoby od páčání další trestné činnosti, a to i prostřednictvím odčerpání veškerých výnosů získaných z trestné činnosti, a v neposlední řadě vychovat pachatele, právnické osoby, k tomu, aby vykonávaly činnost v souladu s právními předpisy, a tím působit výchovně i na ostatní právnické osoby. Zároveň má být kladen důraz na individualizaci trestů, aby tyto měly co nejmenší dopad na osoby odlišné od trestaného pachatele, právnické osoby.*“

Následující kapitola druhá je věnována obecně institutu trestní odpovědnosti právnických osob a především jednotlivým ustanovením TOPO. Vzhledem k tomu, že cílem této práce nebyla detailní analýza a návrhy *de lege ferenda* obecné právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, neobsahuje tato kapitola komplexní pojetí co do možných změn. Nicméně v rámci pojednání o jednotlivých ustanoveních je na konkrétní nedostatky poukazováno, například že do ustanovení § 9 TOPO by měl být vložen následující nový odstavec (4), který by pro případy, kdy je právnická osoba

pouze účastníkem na trestném činu jiné osoby, odkazoval na ustanovení § 24 TZ: „*Na účastenství právnické osoby ve vztahu k trestnému činu právnické osoby i fyzické osoby se užije přiměřeně ustanovení § 24 trestního zákoníku.*“ Obdobně jsou navrhovány dílčí změny i v procesní části TOPO, jako například do ustanovení § 34 TOPO doplnit ustanovení, jež by umožňovalo právnickým osobám podat stížnost proti usnesení soudu o ustanovení opatrovníka právnické osobě, přičemž takovou stížnost by mohla podat jak stíhaná právnická osoba, tak opatrovník, který by se svým ustanovením nesouhlasil. Zároveň by s ohledem na nutnost dostatečné kvalifikace opatrovníků právnických osob bylo vhodné, aby právnickým osobám mohli být ustanoveni výlučně advokáti. Konečně i v oblasti mezinárodní justiční spolupráce se nabízí možné změny, jako například uznání a výkon nejen rozhodnutí ukládajících peněžitou sankci, jako je tomu nyní, ale i rozhodnutí ukládajících další sankce, jako například zrušení právnické osoby, propadnutí majetku či zákaz činnosti, jelikož většina právních řádů států Evropské unie tyto sankce v nějaké formě upravuje. Uváděné návrhy na možné změny však považuji za svou povahou spíše dílčí, a tak lze shrnout, že účinná obecná právní úprava institutu trestní odpovědnosti právnických osob je jako celek vyhovující.

Těžištěm předkládané práce je kapitola třetí zabývající se otázkou sankcionování právnických osob. Tato část disertační práce je svou povahou nejkritičtější k současné právní úpravě a obsahuje tak celou řadu podnětů na změny stávajících ustanovení a také na zavedení ustanovení nových, což shrnuje kapitola 3.6 této disertační práce zabývající se návrhy *de lege ferenda*. V rámci právní úpravy stanovování druhu a výměry sankce je navrhováno vypuštění diskriminačního ustanovení zvýhodňujícího při ukládání sankcí ty právnické osoby, které vykonávají činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Dále je navrhováno, aby byl v souvislosti se stanovováním sankcí do TOPO včleněn i demonstrativní výčet polehčujících a přitěžujících okolností specifických pro právnické osoby, jelikož obecná ustanovení obsažená v TZ jsou pro fyzické osoby zřejmě nevyhovující.

Ohledně právní úpravy jednotlivých druhů sankcí se doporučuje přijetí celé řady dílčích změn, jako například, že v rámci ustanovení upravujících sankci zrušení právnické osoby by bylo vhodné uvést demonstrativní výčet právnických osob, jejichž povaha uložení této sankce vylučuje, a zároveň i předmětná ustanovení doplnit

o možnost uspokojení z majetku zrušené právnické osoby jen takových pohledávek věřitelů, které vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem spáchaným právnickou osobou. Zároveň lze shrnout, že i právní úprava výkonu sankcí není bezchybná, a proto je i v tomto ohledu navrhována celá řada změn, zejména se do budoucna navrhuje zákonem upravit možnosti dohledu nad právnickou osobou, který by mohl být aplikován v souvislosti s institutem podmíněného odkladu výkonu uložené sankce s dohledem nebo podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, přičemž dohled by mohl být vykonáván namísto probačních úředníků insolvenčními správci.

Dále lze konstatovat, že přestože TOPO obsahuje širokou škálu sankcí, zcela zřejmě zde chybí sankce dozoru nad právnickou osobou, jejíž specifická silně nápravná povaha nemůže být žádnou ze sankcí uvedených v ustanovení § 15 odst. 1 TOPO nahrazena. Další sankce, která se jeví být vhodnou, je peněžitá sankce proti základnímu kapitálu právnické osoby, a to zejména z důvodu minimálního dopadu na třetí osoby. Dále je navrhováno zavedení peněžitě sankce s podmíněným odkladem výkonu, jelikož se jedná o sankci svou povahou velmi flexibilní, která navíc silně vede k nápravě pachatele. U ostatních sankcí, jako například zákaz reklamy, povinnost zavedení compliance programu a dalších, autor dospěl k závěru, že pro jejich nadbytečnost, neefektivnost či duplicitu se správním trestáním se jejich přijetí nedoporučuje. Obecně lze shrnout, že současná právní úprava sankcionování právnických osob je vcelku dostačující, potýká se však s celou řadou legislativních nepřesností a dokonce mezer v zákoně, a proto nezbyvá než zákonodárci doporučit, aby vyslyšel kritiku odborné veřejnosti a alespoň ta nejzávažnější pochybení prostřednictvím novelizací odstranil.

V rámci pomyslné praktické části této disertační práce bylo ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR vyvozeno hned několik závěrů. Například ze statistik zřejmě vyplývají každoročně stoupající počty ukládaných sankcí, a dále bylo zjištěno, že v roce 2016 byly vůbec poprvé uloženy sankce zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí. Dále byla v uvedené části práce zmíněna celá řada opatření pro předcházení páchaní trestné činnosti v rámci právnických osob a byly stanoveny základní principy jejich fungování, které by právnické osoby měly přijmout nejen k předcházení trestné činnosti, ale i za účelem možného zproštění se trestní odpovědnosti v souladu s ustanovením § 8 odst. 5 TOPO.

Konečně poslední kapitola disertační práce čtenáře seznamuje s právní úpravou sankcionování právnických osob ve vybraných španělsky mluvících zemích. Navrhuje se, aby se český zákonodárce nechal inspirovat ustanoveními španělského trestního zákoníku, která upravují sankci soudního dohledu nad právnickou osobou, a tato sankce byla po vzoru španělské úpravy do českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zakotvena. I chilská právní úprava nabízí českému zákonodárci prostor pro inspiraci, a to zejména co do podrobné úpravy compliance opatření, která tamější legislativa podrobně rozpracovává. Chilské právnické osoby si dokonce mohou nechat zákonem stanovenými subjekty prověřit kvalitu a efektivitu přijatých opatření, přičemž v případě, že dostatečně splní zákonné nároky, pak jim je vystaven oficiální certifikát potvrzující dosažení zákonem stanovených nároků. Pozitivně lze hodnotit i skutečnost, že Chile zavedlo zvláštní státní registry právnických osob evidující právnické osoby, kterým byly uloženy sankce zákazu uzavírání veřejných zakázek a zákazu přijímání dotací a subvencí. Naopak venezuelská právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob je shledána jako zcela nevyhovující, jelikož je roztržena do řady zvláštních zákonů upravujících jen určitý okruh trestných činů, přičemž každý z těchto zákonů institut trestní odpovědnosti právnických osob upravuje jiným způsobem, a to včetně způsobu přičítání protiprávního jednání právnickým osobám či okruhu sankcí, které je možné právnickým osobám uložit.

Domnívám se, že lze shrnout, že institut sankcionování právnických osob má v českém právním řádu i ve společnosti jako takové své nezastupitelné místo, a to zejména díky svému preventivnímu charakteru. I díky velmi intenzivní diskusi, která se v souvislosti s TOPO v médiích rozpoutala, má většina právnických osob obecné povědomí o tom, že tento institut vůbec existuje a že v důsledku spáchání trestného činu může být právnická osoba sankcionována dokonce jejím zrušením. Přestože stíhání právnických osob navždy zůstane jen jakýmsi doplňkem ke stíhání osob fyzických, pokládám za nutné, aby byl institut trestní odpovědnosti právnických osob a jeho jednotlivé atributy zkoumán a také medializován, aby tak byl naplněn jeho preventivní charakter a právnické osoby tímto dostaly signál, že míra jejich svobodného jednání není bezbřehá.

Seznam literatury

Knihy, učebnice, komentáře a monografie

- Beccaria, C.: O zločinech a trestech. 1. vyd., Praha: J. Otto, 1893
- Beirne, P.: Criminology. 4. vyd., U.S.A., Los Angeles: Roxbury publishing, 2006
- Bohuslav, L.: Trestní odpovědnost právnických osob: obecná část. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014
- Bohuslav, L.: K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob. In: Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní – minulost a budoucnost. Praha: Leges, 2016
- Eliáš, K.: Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Sagit, 2012
- Fenyk, J., Smejkal, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházející trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012
- Forejt, P., Habarta, P., Trešlová, L.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. S komentářem. Praha: Linde, 2012
- Havel, B. in: Melzer et al., Občanský zákoník: velký komentář. 1. vyd. Praha: Leges, 2013
- Hendrych, D. a kol. Právnický slovník, 3. podstatně rozšířené vydání, Praha : C. H. Beck, 2009
- Hurdík, J. in: Švestka, J. et al.: Občanský zákoník: komentář. Svazek I, (§ 1 až 654), 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014
- Hurdík, J.: Právnické osoby a jejich typologie. 2. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
- Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007
- Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. vydání. Praha: Leges, 2016
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní 4. vydání. Praha: Leges, 2016
- Jelínek, J., Herczeg, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2013
- Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008
- Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2008
- Kratochvíl, V. a kol.: Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012
- Lata, J. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha : LexisNexis, 2007

- Lock, J.: Druhé pojednání o vládě, Svoboda, Praha 1992
- Mates, P. a kol.: Základy správního práva trestního. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015
- Sheleff, L. S.: Ultimate penalties. U.S.A.: Ohio State University Press, 1987
- Šámal, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012
- Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. a kol. Trestní právo hmotné. 4. díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012
- Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016
- Vals, A., R.: Responsabilidad penal de las personas jurídicas: Manual sobre su tratamiento penal y procesal. Alcobendas: Editorial Rasche, 2012

Časopisecké články, sborníky

- Beran, K.: Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. In: Trestněprávní revue 7,8/2014
- Beran, K.: Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. In: Trestněprávní revue, 5/2014
- Březinová, K.: Analysis of Criminalization of Attacks against Information Systems in EU Law. In: Information Technologies and Current EU Law. Šmejkal, Václav (ed.). Passau; Berlin ; Prague : rw&w Science & New Media, 2016
- Březinová, K., Švehlík, M.: Compliance ve firmě ve světle novely zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. In: epravo.cz magazine, 1/2016
- Danková, K.: K otázce rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob. In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – balance a perspektivy, Leges, Praha 2013
- Fenyk, J.: Europeizace (ES/EU) v oblasti peněžitých trestních sankcí. In: Státní zastupitelství, 2/2017
- Fryšták, M.: Trestní odpovědnost právnických osob jako jeden z možných nástrojů boje s hospodářskou kriminalitou. In: Acta Universitatis Brunensis Iuridica, No 337. Brno: Masarykova univerzita, 2008
- Gřivna, T.: Konkurence trestního řízení a řízení o přestupku (jiném správním deliktu). In: Správní právo, 1/2014
- Jelínek, J.: K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. In: Bulletin advokacie, 9/2014
- Jelínek, J.: Nad koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. In: Kriminalistika. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1/2016

- Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob v česko-slovenském srovnání. In: Kriminalistika. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2/2016
- Koudelka, L.: Novelizace zákona o trestní odpovědnosti právnických osob č. 418/2011 Sb. zákonem č. 183/2016 Sb. In: Soudce. Praha: Wolters Kluwer, č. 3, 2017
- Kovaldová, V.: Vybrané aspekty sankcionování právnických osob. In Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Balance a perspektivy. 1. vyd. Praha: Leges, 2013
- Kratochvíl, V.: Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. In: Trestněprávní revue. Praha: C. H. Beck, 9/2011
- Kuchta, J.: Trestní řízení proti právnickým osobám z pohledu některých zásad trestního práva procesního. In: Dny práva – 2008 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, Tribun EU s.r.o., 2008
- Šámal, P.: Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: Wirtschaftsstrafrecht und die Strafbarkeit juristischer Personen. Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob
- Šámal, P., Eliáš K.: Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku“. In: Trestněprávní revue, 3/2015
- Vaníček, D.: Trestní sankce ukládané právnickým osobám. Trestní právo 8/2006
- Vondruška, F.: K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In: Právní rozhledy. Praha: C. H. Beck, 13/2011
- Záhora, J.: Zodpovednosť právnických osôb za trestné činy v európskej dimenzii – komparatívny prehľad. In: Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Balance a perspektivy. 1. vyd. Praha: Leges, 2013
- Žďárský, Z.: K trestní odpovědnosti právnických osob v ČR nejen z pohledu Nejvyššího státního zastupitelství. In: Státní zastupitelství. Praha: Wolters Kluwer ČR, 1/2017

Právní předpisy, mezinárodní smlouvy, legislativní dokumenty

- Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Straftaten (rakouský zákon o odpovědnosti sdružení za trestné činy) BGBl. I Nr. 151/2005
- Código Penal (španělský trestní zákoník) 10/1995, ve znění pozdějších předpisů
- Código Penal Núm. 2561, 12. 11. 1874 (chilský trestní zákoník, , ve znění pozdějších předpisů)
- Código Penal de Venezuela. Gaceta Oficial (Sb.) N° 5.494, publikováno dne 20. 10. 2000 (venezuelský trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů)
- Código Orgánico Tributario (venezuelský daňový kodex, ve znění pozdějších předpisů). Gaceta Oficial (Sb.) N° 37.305, publikováno dne 17. 10. 2001
- Druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů ES, vypracovaný na základě článku K.3 Smlouvy o EU ze dne 19. 6. 1997

- Důvodová zpráva k vládnímu zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb., změna zákona o trestní odpovědnosti právnických osob
- Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb., změna trestního zákoníku a dalších zákonů
- Ley Especial contra los Delitos Informáticos (Zvláštní zákon proti počítačové kriminalitě). Gaceta Oficial (Sb.z.) N° 7.313, publikováno dne 30. 11. 2001
- Ley Orgánica Contra la Delincuencia Organizada y Financimiento al Terrorismo (venezuelský zákon proti organizovanému zločinu a financování terorismu), Gaceta Oficial (Sb.) N° 39.912, publikováno dne 30. 4. 2012
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech vyhlášený MZV pod č. 120/1976 Sb.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/40/EU ze dne 12. srpna 2013 o útocích na informační systémy a nahrazení rámcového rozhodnutí Rady 2005/222/SVV
- Spolkový zákon ze dne 23. 12. 2005, kterým se vydává zákon o odpovědnosti sdružení a kterým se mění zákon o sdělovacích prostředcích, zákon o bezpečnosti potravin a ochraně spotřebitele, patentový zákon, zákon o ochranných známkách 1970, zákon o ochraně polovodičů, zákon o ochraně vzorků 1990 a zákon o užitných vzorech, vydaný pod č. 151/2005 Spolkové sbírky zákonů Republiky Rakousko.
- Stanovisko prezidenta republiky, jímž vrátil Poslanecké sněmovně zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, sněmovní tisk 285/4
- Trestněprávní úmluva o korupci vyhlášená jako sdělení MZV č. 70/2002 Sb.m.s.
- Trestní zákon o životním prostředí (Venezuela). Ley Penal del Ambiente. Gaceta Oficial (Sb.z.) N° 4358, publikováno dne 3. 1. 1992
- Úmluva k provedení Schengenské dohody o postupném rušení kontrol na společných hranicích z roku 1990
- Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, vyhlášena MZV pod č. 53/1974 Sb.
- Úmluva OECD proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích vyhlášená jako sdělení MZV č. 25/2000 Sb.m.s.
- Úmluva o potlačování a financování terorismu. Přijata rezolucí Valného shromáždění OSN č. 54/109 ze dne 9. prosince 1999. Sdělení MZV č. 18/2006 Sb. m. s., ve znění sdělení MZV č. 9/2010 Sb. m. s.
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Usnesení vlády č. 1451 dne 30. listopadu 2009, jímž se schvaluje Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy
- Ústava České republiky vydaná pod č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

- Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, sněmovní tisk č. 745, IV. volební období
- Zákon č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
- Zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
- Zákon č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
- Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 39.913/2012, Ley Penal del Ambiente (venezuelský trestní zákoník o životním prostředí)
- Zákon č. 418/2011, o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 5/2010 ze dne 22 června, kterým se mění zákon č. 10/1995 ze dne 23. listopadu, trestní zákon (Ley Orgánica 5/2010, de 22 de junio, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal)
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 20.393/2009, establece la responsabilidad penal de las personas jurídicas en los delitos de lavado de activos, financiamiento del terrorismo y delitos de cohecho que indica (čilský zákon, kterým se zavádí trestní odpovědnost právnických osob za trestné činy praní špinavých peněz, financování terorismu a podplácení)
- Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 139/2006 Sb., o koncesních smlouvách a koncesním řízení (koncesní zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 139/2006 Sb., o koncesních smlouvách a koncesním řízení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 300/2005 Z.z., Trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 151/2005, Verbandsverantwortlichkeitsgesetz (rakouský Spolkový zákon o odpovědnosti sdružení za trestné činy
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o zbraních), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních samosprávných celků, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 10/1995, Código Penal, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/93 (ÚS Š/1994-n)
- Nález Ústavního soudu (IV. senátu) ze dne 23. dubna 1998 sp. zn. IV. ÚS 463/97
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 4. 1979, sp. zn. 1 Tz 11/79
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 9. 1973 č. 18/1974 Sb. rozh. tr., sp. zn. 3 To 23/73
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. Cdo 1617/2009
- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 3. 2013, sp. zn. 49 T 10/2012
- Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 6. 11. 2014, sp. zn. 91 T 113/2014
- Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. 9T 113/2015
- Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 12 T 219/2014
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 11. 2015, sp. zn. 67 T 61/2015
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 11. 8. 2015, sp. zn. 2T 87/2015
- Rozsudek Okresního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. 11. 2015, sp. zn. 44 T 65/2015
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 12. 3. 2014, sp. zn. 39 T 13/2014
- Rozsudek obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. 5. 2015, sp. zn. 1T 12/2015
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 21 T 52/2015
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 29 T 7/2014
- Rozsudek Okresního soudu v Děčíně ze dne 21. 7. 2015, sp. zn. 5 T 82/2015
- Rozsudek Okresního soudu v Hodoníně ze dne 10. 11. 2015, sp. zn. 3T 147/2015
- Rozsudek Okresního soudu v Náchodě ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 3 T 191/2014
- Rozsudek Okresního soudu v Třebíči ze dne 14. 7. 2015, sp. zn. 3 T 60/2015
- Rozsudek Okresního soudu ve Vyškově ze dne 18. 11. 2015, sp. zn. 2T 112/2015

- Rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 3T 88 2014
- Rozsudek trestněprávního kolegia Nejvyššího soudu Španělského království ze dne 29. 2. 2016, rozsudek č. 154/2016 (Pleno de la Sala de lo Penal del Tribunal Supremo ha dictado una sentencia de fecha 29 de febrero de 2016, sentencia número 154/2016)
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 8. 2013, sp. zn. 7 Tdo 777/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 2013, sp. zn. 7 Tdo 1020/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 654/2014
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2015, sp. zn. 11Tdo 630/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 29 Cdo 3899/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2016, sp. zn. 4 Tdo 928/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.9.2016, sp.zn. 8 Tdo 972/2016
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 15. 4. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1434/13
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. III.ÚS 74/16
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. II.ÚS 840/14

Elektronické zdroje

- Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim - Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Nejvyšší státní zastupitelství, 29. 11. 2016. Dostupné na: <<http://www.nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>>
- Atresadvocats: Penas aplicables a las personas jurídicas. 25. 11. 2016. Online. Dostupné na <<https://atresadvocats.wordpress.com/2016/11/25/penas-aplicables-a-las-personas-juridicas/>>
- Bohuslav, L.: Jaké zkušenosti s trestní odpovědností právnických osob mají některé státy EU? 30. 5. 2013. Dostupné na: <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-59952640-jake-zkusenosti-maji-s-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-nektere-staty-eu>>
- Březinová, K.: Company Criminal Liability for Unlawful Attacks against Information Systems within the Scope of EU Law. In: Prague Law Working Papers Series, II/2017. Dostupné na: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2989005>
- Březinová, K.: Jak nejlépe vymezit okruh trestných činů, za které mohou být právnické osoby stíhány. In: EPRAVO.CZ Digital, 1/2016. Dostupné na: <<http://tablet.epravo.cz/1-2016/komentare-jak-nejlepe-vymezit-okruh-trestnych-cinu-za-ktere-mohou-byt-pravnicke-osoby-stihany/>>
- Čabanová, L.: Jak předcházet trestní odpovědnosti právnických osob: Perspektiva Velké Británie. 6. 2. 2014. Dostupné na: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/jak->

- predchazet-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-perspektiva-velke-britanie-93570.html>
- Del Castillo Codes, E. La responsabilidad penal de las personas jurídicas. 2011. Dostupné na: <<http://noticias.juridicas.com/articulos/55-Derecho-Penal/201112-9425154244285.html#sdfootnote4anc>>
 - Grulich, A.: Komentář: Zásada subsidiarity trestní represe. Dostupné na: <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/komentar-zasada-subsidiarity-trestni-represe>>
 - Grivna, T.: Dva a půl roku účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. 30. 6. 2014. Dostupné na: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Tomas-Grivna-Dva-a-pul-roku-ucinnosti-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-325194>>
 - infoData. Statistika a výkaznictví. Dostupné na: <<http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>>
 - Jelínek, J. Právnickým osobám hrozí 8 druhů sankcí. 26. 1. 2012. Dostupné na: <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-54519660-pravnickym-osobam-hrozi-osm-druhu-sankci>>
 - Jelínek, J.: K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. In: Bulletin advokacie. 9. 6. 2015. Dostupné na: <<http://www.bulletin-advokacie.cz/k-prechodu-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-na-pravniho-nastupce?browser=mobi>>
 - Klaus, V.: Po třech letech opět k nesmyslnému zákonu o trestní odpovědnosti firem. 27. 8. 2014. Dostupné na: <<http://www.klaus.cz/clanky/3621>>
 - OECD Phase 3 Report on implementing the OECD Anti-Bribery Convention in the Slovak republic
 - Rejstřík trestů právnických osob. Online. Dostupné na: <<https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?3>>
 - Ríos, L.: Responsabilidad penal de las empresas. 22. 1. 2016. Dostupné na: <<http://verdadesyrumores.com/luis-riosresponsabilidad-penal-de-las-empresas/>>
 - Schneider, J.: Trestní odpovědnost firem po dvou letech zákona: Masakr to není. 30. 4. 2014. Dostupné na: <http://ceskapozice.lidovky.cz/trestni-odpovednost-firem-po-dvou-letech-zakona-masakr-to-neni-pv1-/forum.aspx?c=A140429_095615_pozice-forum_paja>
 - Tovar, M.: Delitos y penas para personas jurídicas. 14. 4. 2017. Online. Dostupné na <<https://procuradorbadajozblog.wordpress.com/2017/04/17/delitos-y-penas-para-personas-juridicas/>>
 - Venegoni A., Růžicka, M.: Trestní odpovědnost právnických osob. Školící manuál pro české orgány činné v trestním řízení. Dostupné na: <<http://www.cz10.cz/wp-content/uploads/2015/05/%C5%A0kol%C3%ADc%C3%AD-manu%C3%A1l-pro-O%C4%8CTZ-TOPO.pdf>>
 - Whistleblower.cz: Kdo je whistleblower? Dostupné na: <http://www.whistleblower.cz/co-je-whistleblowing/>

- Wilson B.: CONSULTATION: Criminal Sentencing (Equity Fines) Bill. Dostupné na: <
http://www.parliament.scot/S3_MembersBills/Draft%20proposals/CriminalSentencingEquityFinesConsultation.pdf>

Shrnutí

Předkládaná disertační práce pojednává o tématu v 21. století velmi aktuálním, a to o trestní odpovědnosti právnických osob, a především o jeho podstatné složce, o sankcionování právnických osob. Právnické osoby v dnešní moderní době tvoří významnou součást společnosti, a právě proto je třeba zabývat se a detailně zkoumat jimi páchanou trestnou činnost a zároveň hledat možnosti a nejvhodnější postupy k dovedení právnických osob k trestní odpovědnosti a k následnému uložení účinných, efektivních a odrazujících sankcí. Jelikož se právní věda trestní odpovědností právnických osob jako takovou v minulých letech zabývala poměrně obsáhle, nastává nyní čas se detailně zabývat jejími jednotlivými prvky. Proto je předmětem zkoumání této práce primárně sankcionování právnických osob, tedy pouze jedna ze složek institutu trestní odpovědnosti právnických osob. Tato disertační práce obsahuje komplexní pohled na platnou legislativu vztahující se k sankcím ukládaným právnickým osobám jak v České republice, tak i ve vybraných zahraničních státech, a zároveň přináší celou řadu návrhů na změny v současné právní úpravě a dokonce i podněty na zavedení nových sankcí.

Úvodní kapitoly této práce jsou věnovány výkladu základních pojmů úzce spjatých se sankcionováním právnických osob, které jsou následně čteně užívány v průběhu celé disertační práce, a jejich správný výklad je tak klíčový. Dále práce obecně pojednává o institutu trestní odpovědnosti právnických osob, tedy zejména o historickém procesu přijímání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, poté následuje rozbor jednotlivých ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a také jeho jednotlivých novel.

Jádro předkládané disertační práce tvoří kapitola třetí, která souhrnně pojednává o sankcionování právnických osob, a to hned v několika rovinách. Nejprve se zabývá celkem jedenácti zásadami vztahujícími se k sankcionování právnických osob, následně analyzuje jednotlivé aspekty způsobu stanovování sankcí a poté už přichází rozbor právní úpravy jednotlivých sankcí obsažených v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Dále se tato kapitola zabývá výkonem pravomocně uložených sankcí právnickým osobám a možnostmi upuštění od uložení sankcí.

Dost možná nejzajímavější části této disertační práce představují podkapitoly věnované návrhům *de lege ferenda* ve vztahu k sankcionování právnických osob a aktuálním statistikám vztahujícím se k ukládaným sankcím právnickým osobám. Autor zde totiž nabízí celou řadu návrhů na úpravu účinné legislativy upravující sankcionování právnických osob a zamýšlí se nad možnostmi do českého právního řádu zařadit sankce nové, přičemž použitelnost některých sankcí zamítá a naopak u některých navrhuje zvážení jejich včlenění do současné právní úpravy, jako například peněžitou sankci proti základnímu kapitálu. Nejaktuálnější statistiky za rok 2016 přinášejí pohled na počty ukládaných druhů sankcí a také na aktivitu jednotlivých soudů. Z tohoto následně autor vyvozuje celou řadu zajímavých zjištění, kupříkladu, že poprvé od účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byla v roce 2016 sankce zákazu činnosti uložena ve více případech než sankce peněžitá. Autor zároveň shrnuje, že přestože lze účinnou právní úpravu sankcionování právnických osob označit za dostačující, obsahuje řadu legislativních chyb a dokonce i mezer v zákoně, což by do budoucna mělo být nepochybně zákonodárcem napraveno.

S ohledem na novelizaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob umožňující zproštění trestní odpovědnosti právnických osob na základě přijetí opatření k předcházení trestné činnosti byla do předkládané práce zařazena zvláštní kapitola zabývající se formami takových opatření, obsahovými náležitostmi a principy jejich správného fungování, které mají napomáhat k předcházení a detekci trestné činnosti páchané v rámci právnických osob.

Neméně poutavou částí této práce je i poslední kapitola, která představuje exkurz do zahraničních právních úprav. Autor se zde zaměřil na španělsky mluvící země, jelikož česká odborná veřejnost legislativám těchto zemí věnuje jen velmi málo pozornosti, úprava institutu trestní odpovědnosti právnických osob v zemích Latinské Ameriky je českou odbornou veřejností pomíjena úplně. Čtenář se tak seznámí se sankcemi upravenými v rámci španělského trestního zákoníku, dále nahlédne do zvláštního chilského zákona, kterým se zavádí trestní odpovědnost právnických osob za trestné činy praní špinavých peněz, financování terorismu a podplácení a který obsahuje řadu hlavních a vedlejších sankcí, které lze za dané trestné činy uložit, stejně jako řadu užitečných institutů spojených s trestní odpovědností právnických osob, jež autor doporučuje implementovat i v českém právním řádu. Zahraniční exkurz uzavírá

pohled do právní úpravy trestní odpovědnosti a sankcionování právnických osob v Bolívarske republice Venezuela, která je však s ohledem na její značnou roztržitost a nesystematičnost autorem hodnocena poměrně negativně.

Z výše uvedeného vyplývá, že i samotné sankcionování právnických osob lze zkoumat hned v několika rovinách a z mnoha úhlů, a proto zcela jistě nastal čas posunout se od zkoumání institutu trestní odpovědnosti právnických osob jako celku k jeho jednotlivým složkám. Předkládaná disertační práce představuje názor jejího autora, že možnosti a mantinely sankcionování právnických osob by měly být důkladně zkoumány a o výsledcích takových zkoumání by měla být informována i široká odborná veřejnost. Toto totiž s sebou ve svém důsledku přinese i aspekt prevence, jelikož se tak prostřednictvím odborných publikací, článků a konferencí do širokého povědomí právnických osob dostane zpráva o tom, že zde existují určité mantinely dovoleného chování a že v důsledku jejich překročení hrozí právnickým osobám uložení citelných sankcí a v krajních případech dokonce i jejich zrušení.

Summary

The present dissertation thesis examines in the 21st century very current topic which is the criminal liability of legal persons. It primarily focuses on one of its substantial aspects, i.e. on sanctioning of legal persons. As the legal persons constitute very important part of today's modern society, it is crucial to be concerned with the criminal activities committed by the legal persons, to analyse them in detail and at the same time to look for various options and the most suitable approaches to bring legal persons to their criminal liability and afterwards to impose on them effective, proportionate and dissuasive sanctions. The object of examination of this thesis is primarily the sanctioning of legal persons which constitutes only one of many components of the institute of criminal liability of legal persons. It is because of the fact that in the past few years the legal science has studied criminal liability of legal persons itself in depth and thus now it is time to move forward to examination of its particular components. This is the reason why this dissertation thesis contains a complex study of legislation in force on sanctioning of legal persons in the Czech Republic and also in few selected foreign countries and at the same time it introduces a wide range of suggestions on changes of the legislation in force and on the top of that it brings up proposals for introduction of new sanctions.

The introductory chapters of this thesis are dedicated to fundamental terms which are connected with sanctioning of legal persons and which are frequently used in the course of this dissertation thesis and thus their correct interpretation is crucial. Afterwards this thesis deals with the institute of criminal liability of legal persons in general, in particular it explores history of introduction of the Act on Criminal Liability of Legal Persons and Proceedings against Them and also it examines the individual provisions of this Act and its amendments.

The third chapter constitutes the core of this dissertation thesis as it discusses the sanctioning of legal persons from several points of view. On the first place it examines eleven basic principles connected with sanctioning of legal persons, afterwards it analysis the process of determination of sanctions and subsequently it studies individual provisions of the Act on Criminal Liability of Legal Persons and Proceedings against

Them concerned with the sanctioning of legal persons. This chapter also discusses the execution of sanctions and possibilities of abandonment of imposing a sanction.

Probably the most interesting parts of this dissertation thesis are those concerned with proposals *de lege ferenda* in connection with sanctioning of legal persons and also those analysing current statistics on sanctioning of legal persons. The author brings up a wide range of suggestions on changes to be introduced into the Czech legislation in force and also it is considered whether new sanctions, such as the equity fines, should be introduced into the Czech legal framework. Current statistics show numbers of sanctions imposed during 2016 and also they demonstrate how active in sanctioning of legal persons particular Czech courts in 2016 were. From this data the author deduces interesting discoveries, for example that in 2016 it was for the first time since introduction of the Act on Criminal Liability of Legal Persons and Proceedings against Them the sanction of prohibition of certain activities was imposed more frequently than the financial penalty. The author concludes that even though the current Czech legislation on sanctioning of legal persons can be considered as sufficient, it contains many mistakes and even legislative gaps. Thus, it is suggested that such legislative shortcomings should be rectified by the Czech legislator.

With regard to new amendment to the Act on Criminal Liability of Legal Persons and Proceedings against Them which enables legal persons to exempt themselves from criminal liability in case they adopt effective measures in order to prevent possible criminal activities, this thesis includes a special chapter concerning with various forms of such measures, what such measures should be formed of and also this Thesis covers the principles of proper functioning of such measures which should help to prevent and to detect criminal activities conducted by legal persons.

No less engaging is the last chapter of the present Thesis which deals with the legislations on sanctioning of legal persons in foreign countries. The author emphasises on Spanish speaking countries because in the Czech Republic only very little attention has been paid to these legislations, for example the legislation on criminal liability of legal persons in countries of Latin Amerika has never been analysed in the Czech Republic. Thus, the last chapter concerns with sanctions included in the Spanish Criminal Code or for example it covers Chilean Act on Criminal Liability of Legal Persons for Offences of Money Laundering, Financing of Terrorism and Bribery.

Concretely this piece of legislation includes regulation of a wide range of principal and subsidiary sanctions which can be imposed on legal persons for committing stipulated criminal offences and it also establishes some interesting measures which are proposed to be incorporated into the Czech legislation as well. The exploration of foreign legislations is concluded by a breath look into legal framework of the Bolivarian Republic of Venezuela. As its legislation on criminal responsibility and sanctioning of legal persons is very fragmented and at the same time it is quite disorganized the author's approach and evaluation of this legislation as rather critical.

Based on aforementioned information, it is possible to conclude that the sanctioning of legal persons itself is possible to analyse from many points of view which is the reason why it is time to move forward from analysing the institute of criminal liability of legal persons as a whole to its individual components. This dissertation thesis represents the author's opinion that possibilities of sanctioning of legal persons should be properly examined and that outcomes of such researches should be spread among public via various publications, articles or conferences in order to boost the aspect of prevention of the sanctioning of legal persons. Only this way legal persons will be aware of there are some limitations to the freedom of their behaviour and that breaching of such limitations of lawful behaviour can lead to imposition of sanctions and in the gravest cases it could imply liquidation of the legal person in task.

Abstrakt

Cílem disertační práce je komplexní výklad a kritické zhodnocení problematiky sankcionování právnických osob. Práce je rozdělena do pěti kapitol, přičemž v úvodu jsou definovány základní pojmy úzce spjaté s tímto tématem, jako například pojem trestu a jeho účel ve vztahu k právnickým osobám, a zároveň je zkoumán institut trestní odpovědnosti právnických osob jako takový, jeho legislativní vývoj a jeho platná právní úprava. Jádrem disertační práce tvoří detailní analýza sankcionování právnických osob, pozornost je věnována nejen platné právní úpravě sankcí obsažené především v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ale zejména návrhům *de lege ferenda* právě ve vztahu k sankcionování právnických osob. Autor se podrobně zamýšlí nad možností zařadit do českého právního řádu sankce nové, jako například peněžitou sankci proti základnímu kapitálu či sankci ve formě dozoru nad právnickou osobou, který by mohl být v praxi vykonáván insolvenčními správci. Naopak sankce jako zákaz reklamy či uložení povinnosti přijmout trestněprávní compliance program autor vyhodnocuje jako neefektivní nebo nadbytečné. Neméně zajímavé jsou úvahy autora o změnách zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, jako kupříkladu navrhované ustanovení obsahující demonstrativní výčet polehčujících a přitěžujících okolností specifických pro právnické osoby. Disertační práce se rovněž věnuje aktuálním statistikám ukládání sankcí a poukazuje na překvapivé skutečnosti, které lze ze statistik dovodit, a dále zkoumá i opatření k předcházení páchaní trestné činnosti právnickými osobami včetně tzv. compliance programů. Práci uzavírá exkurz do právních úprav španělsky mluvících zemí, analyzováno je sankcionování právnických osob ve Španělsku, Chile a Venezuele, přičemž autor navrhuje implementaci některých užitečných zahraničních institutů do českého právního řádu.

Abstract

The purpose of this Dissertation Thesis is to comprehensively set forth the issue of sanctioning of legal persons and also to critically evaluate it.

The present Thesis is divided into five chapters. Firstly, the basic terms related to sanctioning of legal persons are defined and the institute of criminal liability of legal persons is expounded including evolution of the legislative in task as well as exposition of the legislation in force.

The core of this Dissertation Thesis constitutes detailed analysis of sanctioning of legal persons. Attention is paid not only to stipulations on sanctioning of legal persons included primarily in the Czech Act on Criminal Liability of Legal Persons and Proceedings against Them, but above all the attention is drawn to suggestions on legislative changes *de lege ferenda* in relation to sanctioning of legal persons. The Author suggests incorporation of new sanctions such as pecuniary punishment against registered capital or supervision over legal entities executed by insolvency administrators or for example integration of a new provision covering mitigating and aggravating circumstances related specifically to legal persons.

This Dissertation Thesis also covers current statistics regarding the imposition of sanctions on legal persons and draws interesting conclusions from these and it also deals with the issue of measures which could be adopted in order to prevent commission of crimes within legal persons and includes a study of so-called compliance programmes.

The present Dissertation Thesis is concluded by an exposition of legal frameworks of Spanish speaking countries, namely legal acts governing the sanctioning of legal persons in Spain, Chile and Venezuela, and at the same time the implementation of some of the useful foreign instruments into the Czech legal framework is proposed.

Klíčová slova

- trestní odpovědnost
- sankce
- právnická osoba
- zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Keywords

- criminal liability
- sanction
- legal person
- Act on Criminal Liability of Legal Persons and Proceedings against Them

Prohlášení o počtu znaků vlastního textu disertační práce včetně poznámek pod čarou

Rozsah vlastního textu této disertační práce včetně poznámek pod čarou je 448 600 znaků včetně mezer vlastního textu.

Příloha

☒ **MSP-434/2017-OSV-OSV**

Vážená paní doktorko,

k Vaší žádosti o informace ze dne 21. 6. 2017 Vám v příloze zasíláme statistické údaje za rok 2016 týkající se trestních řízení vedených proti právnickým osobám. K tomu doplňujeme, že v případě, že soud uložil více sankcí, jsou tyto uvedeny v samostatných sloupcích (sankce 1, sankce 2, sankce 3). Totéž platí i pro spáchaný trestný čin.

S pozdravem

Mgr. Martina Stašková

oddělení styku s veřejností

sekce státního tajemníka

Ministerstvo spravedlnosti ČR

Vyšehradská 16, Praha 2, 128 10

tel.: +420 221 997 461

e-mail: mstaskova@msp.justice.cz

www.justice.cz

Soud	Sanke 1	Sanke 2	Sanke 3	Paragraf	Odstavec	Písmeno	Paragraf 2	Odstavec 2
KS Brno	zrušení právnické osoby			240	2	A		
KS Brno	zrušení právnické osoby			240	2	A		
KS Ostrava	zrušení právnické osoby			240	3			
KS Ostrava	peněžitý trest			260	3			
OS Pelhřimov	peněžitý trest	zákaz činnosti		211	4			
OS Prachovice	zrušení právnické osoby			254	1			
OS Prachovice	zákaz činnosti			254	1			
OS Blansko	zákaz činnosti			241	1			
OS Blansko	zákaz činnosti			209	3			
OS Blansko	zákaz činnosti			241	1			
OS Brno-město	zákaz činnosti			241	1			
OS Brno-město	zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži			256	1			
OS Brno-město	zákaz činnosti			209	4	D		
OS Brno-město	zákaz činnosti			241	1			
OS Brno-město	zákaz činnosti			241	1			
OS Brno-město	peněžitý trest			241	1			
OS Brno-město	peněžitý trest			209	3			
OS Brno-město	zákaz činnosti			209	4	D		
OS Brno-město	zákaz činnosti			209	3			
OS Brno-město	zákaz činnosti			209	1			
OS Brno-město	zákaz činnosti			209	4	D		
OS Brno-město	zákaz činnosti			240	2	C		
OS Brno-město	peněžitý trest			209	3			

Soud	Sanke 1	Sanke 2	Sanke 3	Paragraf	Odstavec	Písmeno	Paragraf 2	Odstavec 2
OS Brno-město	zákaz činnosti			209	3			
OS Brno-město	peněžitý trest			256	1			
OS Brno-město	zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži			256	1			
OS Brno-město	zákaz činnosti			241	1			
OS Brno-venkov	peněžitý trest			337	3	A		
OS Brno-venkov	peněžitý trest			241	2			
OS Brno-venkov	peněžitý trest			241	1			
OS Brno-venkov	peněžitý trest			241	1			
OS Břeclav	zákaz činnosti			241	1			
OS Hodonín	uveřejnění rozsudku			209	3			
OS Hodonín	peněžitý trest			209	3			
OS Hodonín	uveřejnění rozsudku			211	5	C		
OS Jihlava	zrušení právníkové osoby			240	2	C		
OS Kroměříž	zákaz činnosti			209	3			
OS Kroměříž	peněžitý trest			240	2	C		
OS Kroměříž	peněžitý trest			209	4	D		
OS Kroměříž	peněžitý trest			241	1			
OS Kroměříž	peněžitý trest			240	2	C		
OS Prostějov	peněžitý trest	zákaz činnosti	propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	270	2	A		
OS Prostějov	zákaz činnosti			240	2	C		

Soud	Sankece 1	Sankece 2	Sankece 3	Paragraf	Odstavec	Písmeno	Paragraf 2	Odstavec 2
OS Vyškov	zákaz činnosti			241	1			
OS Vyškov	zrušení právnické osoby			241	1			
OS Zlín	zákaz činnosti			254	1			
OS Zlín	zákaz činnosti			254	1			
OS Zlín	zákaz činnosti			209	3			
OS Zlín	zákaz činnosti			241	2			
OS Žďár nad Sázavou	zrušení právnické osoby			254	1			
OS Žďár nad Sázavou	zrušení právnické osoby			241	2			
OS Žďár nad Sázavou	zrušení právnické osoby			241	1		254	1
OS Praha 1	uveřejnění rozsudku			241	2			
OS Praha 1	zákaz činnosti			241	1	A		
OS Praha 1	uveřejnění rozsudku			241	1			
OS Praha 1	uveřejnění rozsudku			241	2			
OS Praha 1	uveřejnění rozsudku			254	1			
OS Praha 7	zrušení právnické osoby			240	1			
OS Praha 7	peněžitý trest			241	1			
OS Praha 8	peněžitý trest			241	1			
OS Praha 8	zrušení právnické osoby			254	1			
OS Praha 9	peněžitý trest			241	1			
OS Česká Lípa	zákaz činnosti	zákaz činnosti		214	1	A		
OS Děčín	zákaz přijímání dotací a subvencí			212	2			
OS Teplice	peněžitý trest			241	1			

Soud	Sankece 1	Sankece 2	Sankece 3	Paragraf	Odstavec	Písmeno	Paragraf 2	Odstavec 2
OS Teplice	uveřejnění rozsudku			212	4			
OS Teplice	peněžitý trest			241	1	A		
OS Frýdek-Místek	peněžitý trest			240	1			
OS Frýdek-Místek	zákaz činnosti			241	1			
OS Ostrava	peněžitý trest			332	2	B		
OS Ostrava	peněžitý trest			332	2	B		
OS Šumperk	zákaz činnosti			209	3			
OS Šumperk	peněžitý trest			209	1			
OS Beroun	zákaz činnosti			209	3			
OS Kladno	zákaz činnosti			209	4	D		
OS Kladno	peněžitý trest			209	1			
OS Nymburk	zákaz činnosti			209	3			
OS Příbram	peněžitý trest			244	2	A		
OS Příbram	zrušení právníké osoby			209	3			
OS Praha-Západ	peněžitý trest			241	2			
OS Praha-Západ	peněžitý trest	uveřejnění rozsudku		209	1			
OS Praha-Západ	zrušení právníké osoby			209	3			
OS Rakovník	zákaz činnosti			241	1			
OS Rychnov nad Knežnou	zákaz činnosti			211	4			
OS Rychnov nad Knežnou	peněžitý trest			240	1			
OS Trutnov	zákaz činnosti			209	4	D		
OS Klatovy	zákaz činnosti			241	1			
OS Karlovy Vary	uveřejnění rozsudku			240	2	C		